

dulcedine cantus
trahitur
CORNELIVS
NEPOS
L. Cossin sculp.

CORNELIUS NEPOS

DE VITA EXCELLENTIUM IMPERATORUM.

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

NICOLAUS COURTIN,
Humanitatis Professor in Universitate Paris.

JUSSU CHRISTIANISSIMI

REGIS,

IN USUM SERENISSIMI

DELPHINI.

PARISIIS,
Apud FREDERICUM LEONARD Typographum Regis, Serenissimi Delphini, & Cleri Gallicani, viâ Jacobæâ.

M. DC. LXXV.

CUM PRIVILEGIO REGIS. 3

SERENISSIMO

PRINCIPI DELPHINO.

I*AMDVDVM injuriâ temporum Patriâ ſuâ profugi viri totius Antiquitatis illuſtriſſimi toto orbe terrarum circumſpiciunt ad quem confugere poſſint* (PRINCEPS SERENISSIME:) *Nec hactenus facilè invenerunt, qui & in eo dignitatis aut*

potestatis apice constitutus esset, cujus sub clientela securi quiescerent; & qui linguarum ac literarum satis peritus, ut se Romanâ linguâ loquentes intelligeret, atque adeuntes se benigno vultu exciperet. In Te uno utrumque feliciter inveniunt (PRINCEPS ILLUSTRISSIME. *) Te enim veluti nascentem Solem intuentur, ex cujus lumine novum sibi splendorem contrahant, & sub cujus felici aspectu nihil amplius reformident. Se Tibi suâ linguâ, licet extraneâ, non minùs notos & familiares fore confidunt, quàm si nostrâ vernaculâ loquantur. Ex Græcia, Asia, Sicilia, Africa, Italia profecti, in Augustissimam totius orbis Aulam ingrediuntur, ut inter tuos Aulicos ipsos admittere non dedigneris. Sed*

quia varii variis linguis, pro regionum diversitate, uterentur; CORNELIUM NEPOTEM *Interpretem nacti sunt, cujus unius ore se manifestent, variam vitæ suæ fortunam, & præclarissima tum belli cùm pacis facinora exponant. Congenitas sibi dotes tuis, velut in obsequium, offerunt; Miltiades summam humanitatem & comitatem; Themistocles artis militaris peritiam & solertiam; Aristides justitiam; Alcibiades egregiam corporis formam, & animi magnitudinem; alii alia tuos ob oculos ponunt. Sed ea omnia, eximia licèt, & omnium sæculorum retroactorum celeberrima, tuis tamen, tum corporis, cùm animi virtutibus longè esse postponenda fatentur: neque tam, ut Te doceant, quàm ut ipsimet docean-*

tur, conspectum tuum ambiunt. Ferunt quidem secum plurimas togæ militiæque artes; varias præ manibus suis palmas gestant, capútque suum multis laureis redimitum exhibent. Sed quid hæc omnia si cum præstantissimis LUDOVICI MAGNI *Patris tui virtutum exemplis conferantur? si cum ejus triumphis, bellíque facinoribus componantur? An negabit aliquis Te in obsidione Dolensi, ad quam Illustrissimo ac Sapientissimo* MONTAUSERIO *Duce & Rectore profectus es, longè plura ab Augustissimo tuo Parente didicisse, quàm in evolvendis omnibus veterum sæculorum monumentis? Quum enim Te urbis mœnia circumducebat; quum Tibi inter ignes & tela hostilia Castrensium operum munitiones*

ostendebat,

ostendebat, nonne, quemadmodum & olim suum Iulum Æneas, his te verbis compellare videbatur:

Disce puer virtutem ex me, verúmque laborem.

Ita est sanè; nec, si illud ex ejus ore non profluebat, impavidus illius animus, perpetuus ac indefessus labor conticescebant. Patrem verbo & exemplo docentem audiebas; hi verbis tantùm docent. Audis ipsos multa narrantes; at Regem plura & majora facientem vides. Præterea, quid his in Illustribus Viris invenias, quod non in Illustrissimo Duce MONTAUSERIO *longè excellentiùs jampridem inveneris? Nonne Miltiade humanior, Themistocle peritior, Aristide justior, vitæ integritate Phocione clarior; unus denique*

omnibus præstantior? Quatuor olim viri apud Persas educandis futuris Regni hæredibus præficiebantur: ex quibus qui sapientissimus, res sacras ac politicas Principem edocebat; qui justissimus, ab omni mendacio & dissimulatione, tanquam à vitiis regio sanguine indignis, avertebat; qui moderatissimus, in omnes voluptatum illecebras ipsi odium instillabat; qui fortissimus, animum Principis adversus omnia pericula confirmabat. Quis nescit autem quatuor illos Principum Persarum Moderatores in uno Duce MONTAUSERIO *contineri? Si sapientiam quæras, quis eo sapientior? Si justitiam, quis justior? Si temperantiam, quis moderatior? Si deniq; fortitudinem, quis generosior, quis manu fortior?*

Non habet ille parem, quem tot de millibus unum
Rex voluit Gnato moribus esse Ducem.
Quique Phrygum excidio quondam formavit Achillem,
Quanquam par Superis, est tamen ille minor.
Nam quantùm tener hic Pelidem vincit Alumnus,
Tantùm ille æmonio præstat ubique Seni.
Scilicet ut Magnum Lodoïcum Gnatus adæquet
Unus hic à Magno Rege legendus erat.

Non ergo illi Cornelii Nepotis *Viri illustres ad te accedunt* (Princeps Serenissime) *quasi Doctores;*

ſed futurorum tuorum operum Admiratores; non Emendatores, at præſtantiſſimarum dotium Æmulatores: quos ſi benignè admiſeris, atque tui magni Nominis umbrâ tutos eſſe volueris, neque exilium ſuum, neque cætera reſtantis fortunæ incommoda quæ olim paſſi ſunt, recordabuntur. Nec ingratum omnino fore confido primum illud obſequii ſpecimen, quod, quantùm in ſe eſt; ſubmiſsè, ac fideliter tibi devovet ac conſecrat,

CELSITUDINIS TUÆ,

Humillimus, obſequentiſſimus
ac fideliſſimus Servus
N. COURTIN.

PRÆFATIO.

VARIIS, ac prope jam innumeris *CORNELII NEPOTIS* de excellentium Imperatorum vita editionibus, hæc iterum ſub SERENISSIMI PRINCIPIS DELPHINI auſpiciis acceſſit. Quum enim ſapientiſſimus ille Principis Moderator DUX MONTAUSERIUS eò maximè tendat, ut Galliæ Imperio Regem omnibus, tum mentis, tum corporis dotibus abſolutum inſtituat; ſingularem curam adhibuit ut omnes Latinos Autores pluribus in locis, aut vitiatos, aut obſcuros, aut denique difficili verborum involucro implicitos, reſtitutos, perſpicuos, & nitidâ interpretatione expeditos offerat, quos ſine ullo, vel ſaltem gravi labore, teneræ menti inſtillare poſſit. Quum enim ex his Autoribus, tanquam ex uberrimo fonte, innumera Sapientiæ, Fortitudinis, Moderationis, Mu-

nificentiæ, cæterarúmque virtutum regiarum exempla eruantur, quibus Heroum filii teneram adhuc ætatem suam ad ardua promoveant; idcirco peritissimus ille tanti Principis Formator, non eos solùm summis, ut aiunt, labris delibandos, at avido ore ipsi absorbendos voluit. Sed quemadmodum dapes malè paratæ, malè coctæ, & stomacho parum convenientes, vel nauseam, vel cruditatem pariunt: ita etiam in artibus & studiis, nisi ea ingeniorum captui accommodaveris, vix proficies, & pusillos tuis curis creditos ægrè admodum promovebis. Quamobrem ex Illustrissimi Ducis Montauserii mandato viri complures selecti in enucleandis omnium Latinorum Autorum difficultatibus diligentiùs quàm hactenus incubuerunt. Cuique suus assignatus est labor, cuique sua demandata est Provincia; atque mihi *Cornelius Nepos* obtigit, Autor quidem primo aspectu facilis, sed si intimiùs & attentiùs perpendas, plerisque in locis propter abruptum dicendi genus, difficilis. Multi quidem viri eruditi & graves jam in eo exponendo magnoperè insudarunt; variæ, ut jam præmonuimus, editiones extiterunt, quarum tamen nulli penitus adhærere voluimus, sed prout ad intentum nostrum expedire vi-

ſum eſt. Dionyſius Lambinus, vir ſanè profundæ eruditionis, ampliſſimas ſuper eo Autore Annotationes contexuit; acceſſit & Gebhardi ſuper eodem Autore ſpicilegium; adde diligentiſſimas elucubrationes Andreæ Schotti, Joannis Voſſii, Petri Danielis, Longolii, Magii, Giſanii, Savaronis, Boecleri, Ernſtii, Boſii, Manutii, Barthii, Beroaldi, Bongarſii, Buchneri, Caſauboni, Freinſhemii, Gronovii, Grotii, Lipſii, Mureti, Pighii, Pontani, Puteani, Rutgerſii, Salmaſii, Scaligeri, Turnebii, Hornii, & quorumdam aliorum Commentatorum illuſtrationes: quorum omnium diligentiâ & labore non mediocriter emendatus, reſtitutus ac illuſtratus eſt. Nihilominus tamen, quia vel nimis in rebus minùs neceſſariis morati ſunt, vel plurima interpretatione egentia prætererierunt, vel immoderatâ verborum prurigine fuſiùs atque obſcuriùs ſcripſerunt; idcirco SERENISSIMI PRINCIPIS DELPHINI auſpiciis, Illuſtriſſimi DUCIS MONTAUSERII nutu confirmatus; ac prætereà Excellentiſſimi Viri Domini BOSSUETII Condomenſium olim Epiſcopi; necnon & Clariſſimi, & profundiſſimæ eruditionis Viri Domini HUETII luminibus illuſtratus, novum illud opus tentavi; idque unum in mente habui, ut & compendiosè,

ſed citra obſcuritatem, omnia dicerem; nec quidquam tamen quod deſiderari poſſet, & ad genuinum nitorem, lucemque perfundendam conduceret, præterirem. Itaque inſtituti noſtri duæ ſunt partes; prima quidem, ut ſimplici vocum Interpretatione obſcuriora verba nitidioribus explicemus; altera, ut Notis accuratiſſimis omnem rerum difficultatem ſubſtrahamus. Quod ſi utrumque aſſequuti fuerimus, noſtrum quoque intentum omnino aſſequemur.

CORNELII NEPOTIS

VITA, EX VARIIS AUTORIBUS EXCERPTA.

QUANDOQUIDEM nobis de Autoris nostri vitâ dicturis multa occurrunt statuenda ac confirmanda, de quibus inter se Scriptores dilitigant, variique in varias opiniones distrahuntur: pauca quædam de ejus nomine, patriâ, ætate, variísque ejus operibus differamus.

Quod ad ejus nomen pertinet, hunc CORNELIUM NEPOTEM, cum Onuphrio Panuinio, Joan. Savarone, Petro Nannio, Gifanio, Schotto, Vossio, Lambino, & aliis benè multis non deteriori autoritate Scriptoribus, asserimus: licet plerique, ex quorum numero est Hieronymus Magius, Æmilium Probum esse velint. At primò, ab ipso autore abundè refelluntur, qui Porcii Catonis vitam his verbis claudit: *Hujus de vitâ & moribus plura in eo Libro persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus, rogatu Tit. Pomp. Attici &c.* Quæ quidem nullatenus de Æmilio Probo, sed de Cornelio Nepote intelligenda sunt, quum ille Theodosio, hic Julio Cæsare, & Octavio imperantibus, vixerit; quo etiam tempore Tit. Pomp. Atticum vixisse certum est. Deinde nec Æmilium Probum, nec

Theodosiani ævi quemquam alium, hujus operis autorem fuisse, pura & Romana hujus Libri dictio evidentissimè arguit. Accedit & altera duplex ratio, quòd nimirum (ut in ejus vitâ inquit Vossius) *Tulliani esse ævi scriptorem, neque alium quàm Nepotem, tum veterum aliquot Librorum indicio cognoscitur; tum etiam, quòd ad Pomp. Atticum (cujus idem rogatu de vitâ Catonis Librum fecit) vitæ istæ scribantur.* Præterea eo in opere multa leguntur, *quæ* (ut idem Vossius ibidem ait) *opus hoc scriptum esse clamant quo tempore Pompeius & Cæsar plus poterant, quàm libera in Rep. expediret.* Hæc autem omnia Dionys. Lambinus congessit: quorum tamen præcipua, & quæ ad intentum nostrum magis conducent, cæteris brevitatis causa, quia plura sunt, semotis, seligere liceat. Primum autem ex Miltiade sic habetur. *Cujus victoriæ non alienum videtur, quale præmium Miltiadi sit tributum, docere, quo faciliùs intelligi possit eamdem omnium Civitatum esse naturam: ut populi nostri honores quondam fuerunt rari, & tenues, ob eamque causam gloriosi, nunc autem effusi, atque obsoleti; sic olim apud Athenienses fuisse reperimus.* Hæc autem verba, inquit Lambinus, arguunt hunc Librum scriptum esse, quo tempore penes populum aliqua adhuc potestas erat; non tempore Theodosii, quo nihil populus poterat. In Epaminondâ verò sic legitur. *Quo tempore Duce Pelopidâ exules Thebas occuparunt, & præsidium Lacædemoniorum ex arce expulerunt, Epaminondas, quandiu facta est cædes Civium, domi se retinuit, quòd neque malos defendere volebat, neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret. Namque omnem civilem victo-*

riam, funeſtam putabat. Videtur his verbis, inquit, noſter ſcriptor, & belli civilis autores, Pompeium & Cæſarem, in quo tantùm ſanguinis civilis profuſum ſit, notare, & tacitè Pomponii Attici conſilium approbare, qui bellis civilibus, quæ in ejus ætatem inciderunt, intereſſe noluerit &c. At illud ſanè perſpicuum eſt, quod ſic ex Ageſilao excipitur. *In hoc non minùs ejus pietas ſuſpicienda eſt, quàm virtus bellica: qui quum victori præeſſet exercitui, maximamque haberet fiduciam Regni Perſarum potiundi, tantâ modeſtiâ dicto audiens fuit juſſis abſentium Magiſtratuum, ut ſi privatus in Comitio eſſet Spartæ, cujus exemplum utinam Imperatores noſtri ſequi voluiſſent.* Hic locus, inquit, clamat, Autorem hujus Libri carpere & notare Pompeii & Cæſaris, ſed maximè Cæſaris potentiam non ferendam, qui imperium, & exercitum retinere ultra tempus lege conceſſum voluerit. Ad aliud tranſeo, quod ex Eumene deducitur. *Sic Macedones verò milites eâ tunc erant famâ, quâ nunc Romani feruntur. Etenim ſemper habiti ſunt fortiſſimi, qui ſummam Imperii potirentur.* At, inquit, locus ille declarat hunc Librum eſſe ſcriptum quo tempore Populus Rom. Imperii ſummam obtinebat &c. Superſunt duo tantùm teſtimonia. Sed in uno ſolùm hæreo, hocque etiam in Eumene ſic habetur. *Namque illa Phalanx Alex. M. quæ Aſiam devicerat, inveteratâ cùm gloriâ, tum etiam licentiâ, non parere ſe Ducibus, ſed imperare poſtulabat: ut nunc Veterani faciunt. Itaque periculum eſt ne faciant, quod illi fecerunt ſuâ intemperantiâ, nimiâque licentiâ, ut omnia perdant, neque minùs eos cum quibus ſteterint, quàm adver-*

sùs quos fecerint. Hic locus si attentè consideretur, inquit Lambinus, unàque legantur quæ ad eum annotavimus, omnium apertissimè indicat, atque arguit hujus Libri scriptorem Consulum annuorum, non Imperatorum perpetuorum temporibus & floruisse & scripsisse. Sic autem Lambinus in Annotationibus ad hunc locum habet. *Etiam hic locus clamat, hujus Libri Autorem floruisse ætate M. Tullii, & Pomponii Attici, & Cn. Pompeii, & C. Julii Cæsaris, & quo tempore lababat Resp. Rom. & ad tyrannidem propendebat; nondum autem prorsus in unius potestate versabatur. Quo minùs credibile est ætate eum Theodosii vixisse.* Sic autem queritur M. Tullius de Veteranorum superbiâ, & arrogantiâ, Philipp. XI. *Quanquam, Patres conscripti, quousque sententias dicemus Veteranorum arbitratu? quod eorum fastidium, quæ tanta arrogantia est, ut ad arbitrium eorum etiam Imperatores deligamus?*

Quibus omnibus Lambini testimoniis, hæc insuper adjicio ex vitâ Attici deprompta, quibus manifestum est, & Atticum tempore belli civilis Pompeii & Cæsaris, imò & multò post vixisse; & Corn. Nepotem tunc floruisse & scripsisse. Sic autem primum legitur. *Incidit Cæsarianum civile bellum quum haberet annos circiter sexaginta:* (de Pomponio Attico loquitur, ut cuilibet legenti patebit) *usus est ætatis vacatione, neque se quoquam movit ex urbe. Quæ amicis suis opus fuerant, ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit &c.* Deinde ita habetur. *Sic vetere instituto vitæ effugit nova pericula. Secutum est illud occiso Cæsare, & cùm Resp. penes Brutos videretur*

esse, & Cassium, ac tota Civitas se ad eum convertisse videretur. Sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens æquali familiariùs, quàm hoc sene: Atticum intellige. Hæc clariora sunt quàm ut aliâ luce indigeant. Sunt & ejusmodi innumera, quibus supersedebimus. Nunc ad ea veniamus quibus Corn. Nepotem tunc vixisse, & scripsisse probemus. 1. est. *Sæpe enim, propter familiaritatem, domesticis rebus interfuimus.* De semetipso loquitur Nepos, séque Attici rebus domesticis interfuisse prædicat. Quid clariùs? 2. *De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipsum verè gloriantem audierim, in funere matris suæ, quam extulit annorum nonaginta, quum esset septem & sexaginta, se nunquam cum matre in gratiam rediisse, &c* 3. *Hactenus, Attico vivo, edita à nobis sunt. Nunc, quoniam fortuna nos superstites ei esse voluit, reliqua persequemur.* Si ergo Nepos, Atticum loquentem audivit; si eo vivo, hæc edidit; si superstes ei fuit; certè eum tunc vixisse necesse est. Sunt & plura alia: sed hæc retulisse satis sit.

Ex eo autem error ille provenit, *quòd* (teste eodem Vossio, ibidem) *Librario id fuerit nomen, qui vitas eas partim suâ, partim patris, & matris manu scriptas, Theodosio obtulit.* Idque verum esse confirmat Jo. Savaro, cujus hæc sunt verba. *Æmilium autem Probum, cujus nomine circumfertur hic Liber, Theodosio regnante vixisse, & hujus libri exscriptorem potius esse quàm autorem, patet ex his versibus.*

Vade Liber noster, fato meliore memento,
 Cùm leget hæc Dominus, te sciat esse meum.
Ne timeas fulvo strictos Diademate crines,

Ridentes blandum vel pietate oculos.
Communis cunctis, hominem se regna tenere
Sed meminit, vincit hinc magis ille homines.
Ornentur steriles: facilis tectura Libelli,
Theodosio, & doctis carmina nuda placent.
Si rogat Autorem, paulatim detege nostrum
Tunc Domino nomen: me sciat esse Probum.
Corpore in hoc, manus est genitricis, avíque, meáq;
Felices, Domini quæ meruere manus.

Hos versus tanquam ineptos, & malè natos arguit Lambinus; imò ab aliquo Nebulone indocto, & barbaro, aut scripore Librario vix semidocto, esse factos. Et paulo superiùs. *Quòd autem*, inquit, *etiam versus ad hoc probandum afferunt, iisque valde movebatur is, quem modò commemoravi, Robortellus: si quis eos attentè leget, intelliget, non Autorem, &, ut ita dicam, Parentem Libri significari, sed Scriptorem Librarium, id est, eum qui manu descripserit.*

Unde Andreas Schottus scribit: *Librum de vitâ & moribus excellentium Græciæ Imperatorum ad Tit. Pomp. Atticum; sequioris ætatis Autori Æmilio Probo attribuunt: à quo stylus, dicendi character, Attici ætas, multáque abjudicant.*

Hîc ergo (cum Savarone exclamemus) *suo autori reddatur, quem sibi Cornelius Nepos justo titulo vindicat, quémque coævo suo & familiari Pomp. Attico dedit, cujus etiam rogatu vitam M. Catonis separatim scripsit, & illi superstes, elegantissimam ejusdem vitæ consuetudinem elegantiâ pari prosequutus est.* Nec est cur dicat aliquis cum Barthio: *Æmilius, Probus in ævo Theodosii, Cornelii Nepotis Libros*

in Epitomen redegit. Namque aliud Nepos ipſe concinnitate, ac brevitate ſua demonſtrat; idque maximè his Præfationis ſuæ verbis: *Sed plura perſequi, tum magnitudo voluminis prohibet, tum feſtinatio, ut ea explicem, quæ exorſus ſum.*

Adde & iſta quæ Pelopidæ vitæ initio ſic leguntur: *Cujus de virtutibus dubito, quemadmodum exponam: quòd vereor, ſi res explicare incipiam, non vitam ejus enarrare, ſed hiſtoriam videar ſcribere*: & ex Epaminonda *plurima quidem proferre poſſemus, ſed modus adhibendus eſt, quoniam uno hoc volumine vitam excellentium virorum complurium concludere conſtituimus.* Quæ quidem indicant, omnia complexum fuiſſe eâ brevitate, ut in Epitomen redigi minimè opus fuerit.

De origine verò, ſeu Patriâ ejus; ipſum Padi accolam teſtatur Plin. l. 3. c. 18. his verbis: *contrario eorum percuſſu mari interjecto dulceſcente, plerique dixere falsò, & Nepos Cornelius Padi accola.* Unde Catullus Veronenſis Poëta, ad ipſum tanquam ad Civem ſuum, virumque illuſtrem opus ſuum mittens, Italum vocat Epig. 1.

Cui dono lepidum novum Libellum,
Aridâ modo pumice expolitum,
Corneli? tibi; namque tu ſolebas
Meas eſſe aliquid putare nugas.
Jam tum, quum auſus es unus Italorum
Omne ævum tribus explicare chartis
Doctis, Jupiter! & laborioſis, &c.

Cui tamen opinioni Auſonius Latino Pacato Drepanio ſcribens, his verbis refragari videtur, quibus ad ſuperiora Catulli verba alludit.

Cui dono lepidum novum Libellum
Veronensis ait Poëta quondam ?
Inventóque dedit statim Nepoti.
At nos illepidum rudem Libellum,
Burras, quisquilias, ineptiasque
Credemus gremio cui fovendum :
Inveni (trepidæ silete nugæ)
Nec doctum minus, & magis benignum
Quam quem Gallia præbuit Catullo.

At facilè Ausonius cum Catullo conciliabitur, quum certum sit, ideo Gallum vocari, quòd nimirum Italia transpadana, Gallia togata diceretur. Et quamvis sint nonnulli qui de patriâ ejus urbe se quidquam habere cóperti negét: nihilominus tamen, præter scriptores à nobis jam laudatos, multi alii sunt gravissimi viri qui id confirment, ipsumque Veronensem Civem esse dicant, ut pote qui ortus sit ex vico Veronensium Hostiliâ, ad Padi ripas sito. sic Vossius in Nepotis vita: *At*, inquit, *Veronensem fuisse in Leandri Alberti Italia lego: uti & in Cosmographiâ optimi atque amicissimi quondam viri, Pauli Merulæ. Imò ex Veronensium Historicorum syllabo (quem doctissimus amplissimusque Alexander Becellus, Veronensis Urbis Cancellarius fecit, ac illustrissimus Comes Fernandus Nogarola, vir ut genere, ita literarum studio nobilissimus, cum Laurentio Pignorio, atque is mecum communicavit) intelligo natum fuisse Nepotem in Hostiliâ; qui Veronensium vicus est, Tacito, Plinio, Cassiodoro, & Antonino in Itinerario memoratus, hodiéque Ecclesiasticæ Veronensium Jurisdictioni subditus.* Sic etiam Onuphrius Panuinus Catalogo illustrium scriptorum Veronensium;

Lib. VI. Antiquit. *Conſtantiſſimo*, inquit, *Civitatis noſtræ teſtimonio Cornelium Nepotem virum doctiſſimum, & antiquitatum omnium peritiſſimum, Veronenſem fuiſſe traditur. cui in ſumma Curia cum reliquis Veronenſibus illuſtribus, etiam ſtatua poſita eſt ex publica autoritate.*

Ex quibus omnibus jam liquidò patet ex quânam Patriâ Cornelius noſter ortus ſit. Nunc, cujus fuerit ætatis indicemus.

Hunc Julii Cæſaris & Auguſti temporibus floruiſſe pluribus argumentis manifeſtum eſt: quorum primum illud eſto, quòd nempe Catullus Poëta ad eum opus ſuum, ut ſupra oſtendimus, direxerit; quem Marii & Syllæ temporibus natum eſſe certum eſt, & ad Cæſarem uſque jam rerum potitum perveniſſe. Deinde, hunc Ciceronis familiarem teſtatur Gellius l. 15. c. 28. *Cornelius Nepos*, inquit, *& rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè, amicus familiariſque fuit.* Imò, & ſecundum Ciceronis Epiſt. librum ad Nepotem Macrobius citat, lib. 2. Saturn. c. 1. Cujus hæc ſunt verba: *teſtis idem Cicero, qui in libro Epiſtolarum ad Cornelium Nepotem ſecundo, ſic ait.* Si, itaque, familiaris Ciceronis fuit Corn. Nepos; ſi ad eum 2. Epiſt. lib. ſcripſit, certè ambos fuiſſe coætaneos neceſſe eſt: atque adeò quum Tullius ſub Julio & Auguſto Cæſare, uſque ad Antonii, Octavii, & Lepidi Triumviratum vixerit, his quoque temporibus Cornel. Nepotem vixiſſe dicendum eſt. Adde quod Nepotem Auguſtæo ævo obiiſſe, Plinius lib. IX. c. 39. his verbis teſtatur. *Nepos Cornelius, qui divi Auguſti principatu obiit, me, inquit, juvene violacea purpura vi-*

gebat. Cui opinioni respondet Eusebius in Chronico. *Octaviani Imperii anno quarto*, *Olympiade* cxxcv *Corn. Nepos Scriptor Historicus clarus habetur.* Quæ testimonia in eo consentiunt, ut Cornel. Nepotem Catulli, Tullii, Julii, Octaviique Cæsaris coætanæum fuisse manifestè exhibeant.

Jam unum reliquum est quod absolvamus; ut, scilicet, quot, quæque operum genera Cornel. noster fecerit, aperiamus. Certum est autem, præter Librum hunc de vita excellentium Imperatorum, alios complures scripsisse, quos, vel incuriâ hominum, vel injuriâ temporum amisimus. Ac primò tres Historiarum libros, quibus omne ævum comprehenderit, liquidò testatur Catullus jam multoties citatus, initio Hendecasyllaborum, quem locum nuper laudavimus.

Jam tum, quum ausus es unus Italorum
Omne ævum tribus explicare chartis
Doctis, Jupiter! & laboriosis, &c.

Secundò, se librum de Historicis Græcis conscripsisse, ipsemet in Dione his verbis commemorat: *Sed de hoc in eo meo libro plura sunt exposita, qui de Historicis Græcis conscriptus est.* Præterea, separatim lib. de Catonis vita scripsisse, ejusdem verba indicant, jam in Catone superiùs laudata sub finem. Chronica pariter scripsisse, ex his Gellii verbis, lib. XVII. c. XXI. comperimus. *Ante Romam conditam, ut Cornel. Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & sexaginta.* Quod & Ausonius testatur Epist. ad Probum Præfectum Prætorio, his verbis. *Apologos Titiani, & Nepotis Chronica, quasi alios Apologos*

(*nam & ipsa instar sunt fabularum*) *ad Nobilitatem tuam misi, gaudens, atque etiam glorians fore aliquid, quod ad institutionem tuorum, sedulitatis meæ studio conferatur.* Ipsum etiam Ciceronis vitam scripsisse, ex xv. Gellii lib. c. xxviii. cognoscimus. *atque is tamen* (de Nepote loquitur) *in primo librorum quos de vita illius* (scilicet Ciceronis) *composuit, errasse videtur*, &c. Nec hic ejus operum terminus, sed & inter Commentatores à Tertulliano in Apologetico adversus Gentes c. xi. annumeratur: *Saturnum itaque*, inquit, *quantum Literæ docent, neque Diodorus Græcus, aut Tallus, neque Cassius Severus, aut Cornelius Nepos, neque ullus Commentator ejusmodi Antiquitatum, aliud quàm hominem promulgarunt.* Imò & vitam Illustrium Scriptorum composuisse, Hieronymus de vita Scriptorum Ecclesiasticorum his verbis commemorat. *Scripserunt de vita Illustrium Scriptorum apud Græcos Hermippus Peripateticus, Antigonus, Caristius Satyrus doctus vir, & longè omnium doctissimus Aristoxenus Musicus. Apud Latinos autem Varro, Sautra, Nepos, Hyginus, & ad cujus nos exemplum vis provocare, Tranquillus.* Denique & exemplorum libros contexuisse, ex 7. Gellii libro c. xviii. agnoscimus. *Cornelius autem Nepos*, inquit, *in Libro exemplorum s. id quoque literis mandavit*, &c. Quidam etiam, inter quos Hermolaus Barbarus, Castigat. in Plin. l. 15. c. 29. censet Libellum de Viris Illustribus, qui Plinio tribui solet, Cornelii Nepotis esse, idque veteribus Codicibus astrui posse asserit. Ego tamen Aurelii Victoris opus crediderim, licet fortè multa ex Nepote Victor excerpserit. Etiam Daretem Phrygium à Nepote trans-

latum quidam arbitrantur ; quod tamen falſum exiſtimo , quum dictio ejus Auguſtæum ævum , quo tempore ſcripſit Nepos , minimè ſapiat. Ut ut ſit , illud unum certum eſt , quòd ſcilicet hæc omnia Nepotis opera injuriâ temporum perierunt , unúmque de vitâ Excellentium Imperatorum opus ad noſtram uſque memoriam perveniſſe , ex quibus viginti duos exterarum Gentium Imperatores habemus ; duos verò duntaxat Romanos , quum reliquos amiſerimus , ut ex his ipſius verbis patet in extrema Hannibalis vita. *Sed nos tempus eſt hujus Libri facere finem ; & Romanorum explicare Imperatores ; quo faciliùs , collatis utrorumque factis , qui viri præferendi ſint , poſſit judicari.* Quod ergo reſiduum eſt accipe , illuſtratum vide , reſtitutum fove.

VARIORUM AUTORUM DE CORNELIO NEPOTE TESTIMONIA ET JUDICIA.

Pomponius Mela lib. 3. cap. 5. de situ orbis.

PRÆTER Physicos, Homerumque, qui universum mari circumfusum esse dixerunt, Corn. Nepos ut recentior auctoritate, sic certior tradit.

Idem, lib. 3. cap. 10. & Plin. lib. 2. cap. 67.

Eudoxus quidam avorum nostrorum temporibus, quum Lathyrum regem Alexandriæ profugeret, ab Arabico sinu egressus per hoc Pelagus (Africam) ut Nepos affirmat, Gades usque provectus est.

Idem Plinius, lib. 3. cap. 17.

Fauces Oceani T. Livius ac Nepos Corn. latitudinis tradiderunt, ubi minimum 7. millia passuum, ubi vero plurimum 10. millia.

Idem ibidem.

Mespum opulentiâ præcipuum, quod ab Insubribus & Boiis, & Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradit,

Cap. 28. natural.

Et Nepos Cornel. Padi accola qui Divi Augusti principatu obiit.

Plutarchus, in Lucull. extrem.

Cornelius Nepos neque senio, neque morbo, aut alienatâ mente fuit, sed à Callisthene liberto venenis corruptus.

Idem, in Marcello.

Nos autem Livio & Cæſari, & Nepoti, & ex Græcis ſcriptoribus Regi Jubæ credimus.

Catullus Veronenſis ad Corn. Nepotem.

Cui dono lepidum novum libellum, *ut ſupra in Præfatione.*

Auſonius Drepanio Pacato Latino.

Cui dono lepidum novum libellum.
Veronenſis ait Poëta quondam, &c. ut in Præfatione.

Agellius lib. 15. Noct. Attic. cap. 28.

Corn. Nepos & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè, amicus familiariſque fuit.

Suetonius de illuſtribus Grammaticis.

Corn. Nepos literatos quidem vulgò apellari ait eos, qui aliquid diligenter & acutè, ſcienterque poſſint aut dicere, aut ſcribere: cæterum propriè ſic apellandos Poëtarum interpretes, qui à Græcis Grammatici nominentur.

Idem, in Octavii Auguſti vitâ.

Non amplius ter bibere eum ſolitum ſuper Cœnam in Caſtris apud Mutinam Cornelius Nepos tradit.

Tertullianus in Apologetico.

Saturnum, quantum literæ docent, neque Diodorus Græcus, aut neque Caſſius Severus, aut Corn. Nepos, neque ullus commentator hujuſmodi Antiquitatum, aliud quam hominem promulgarunt.

Eusebius in Chronico.

Octaviani Imperii anno quarto, Olympiade cxxcv. Cornelius Nepos scriptor Historicus clarus habetur.

Hieronymus de vitâ Script. Ecclesiast.

Scripserunt de vitâ illustrium scriptorum apud Græcos Hermippus Peripateticus, Antigonus, Caristius, Satyrus doctus vir, & longè omnium doctissimus Aristoxenus Musicus. Apud Latinos autem Varro, Santra, Nepos, Hyginus, &c. *ut supra in Præfatione.*

Minutius Felix Octavio.

Scit hoc Nepos, & Cassius in historiâ, & Thallus, ac Diodorus hoc loquuntur.

Lactantius Firmianus, lib. 1. cap. 13.

Qui res ejus in Italia gestas memoriæ tradiderunt, Græci Diodorus, & Thallus; Latini, Nepos, & Cassius, & Varro.

Ammianus Marcell. epist. 14.

Male narras de Nepotis filio, valde me hercule moveor, & molestè fero, nescieram omnino esse istum puerum.

Servius in 1. Æneid.

Hujus rei testis est Corn. Nepos in eo libro qui vita illustrium inscribitur.

Adde his omnibus testimoniis recentiorum judicia quam plurima, quæ à nobis in Præfatione fusè relata sunt.

CHRONOLOGIA IMPP. GRÆCIÆ APUD CORNELIUM NEPOTEM PER OLYMPIADAS.

Ex Herodoto Thucyd. Xenophont. ac potissimum Diodoro.

OLYMPIAS LXXII. annus putatur.	V. C. 261. Mundi 3480.
An. 1.	
2.	
3. Miltiades Cimonis Filius Atheniensium Dux Darium vicit, unà cum Aristide cognomento Justo.	Pugna Marathonia Darius Persarum rex profligatur. Herod. Thucyd. Dionys. Gell. & Nepos in Miltiad.
4.	
OLYMP. LXXIII.	
1.	
2.	
3.	Xerxes Dario Hystaspis F. mortuo succedit.
4.	
OLYMP. LXXIV.	
1.	
2. Aristides Ostracismo urbe pellitur ab ingratis civibus. Diod. lib. XI. Plut. & Nepos.	
3.	
4. Themistocles oraculum interpretatur de muris ligneis.	
OLYMP. LXXV.	
1.	Bellum Persicum Xerxis in Græciam. Athenæ incensæ.

Aristides

Aristides ante tempus ab exilio revocatur. Plut.

2. Aristides Athen. & Pausanias Lacedæm. cum Mardonio pugnant.

3 Athenienses consilio Themistoclis muros restaurant, repugnantib. Spartanis Diod. lib. XI.
4. Ejusdem suasu Piræei portus Athenis absolvitur. Diod. ibid.
Pausaniæ Lacedæmoniorum ducis proditio detecta. Necatur fame in Templo Minervæ, Plut. Nepos.
Aristidis æquitate Græcorum Imp. ad Athenienses defertur, & societatem ineunt.
Ejusdem operâ ærarium Græciæ in Delo constituitur.

Pugna ad Thermopylas duce Leonidâ, qua 300. Spartani cæsi.
Pugna ad Artemisium Persarum infelix.
Xerxes ad Salaminem victus fugatusque Plut. Herod. Diod. alii.
Pugna ad Platæas duce Persarum Mardonio occiso, & altera eodem die ad Mycalem.

OLYMP. LXXVI.
1.
2.
3.
4.

Lacedæmonii maris imperium affectant. Diod.

OLYMP. LXXVII.
1.
2. Themistocles Ostracismo pulsus ad Xerxem fugit & exul moritur.
3. Cimon Atheniensium dux vincit Persas prælio navali ac terrestri eodem die.
4.

Bellum in Persas I. ad Eurymedontem fluv. Diod. & Polyæn.

OLYMP. LXXVIII.

1.

2.

3.

4. — Xerxes Perſarum Rex ab Artabano trucidatur. Succedit Artaxerxes. Diod. lib. XI. Cteſias, Nepos de Regibus.

OLYMP. LXXIX.

1. — Thaſii ab Athenienſibus deficiunt, à Cimone victi. Thucyd. Nepos.
Bellum in Perſas II.

2.

3.

4.

OLYMP. LXXX.

Bellum Corinthium excitatum à Megarenſibus.

1.

2.

3.

4.

OLYMP. LXXXI.

1.

2.

3. — Athenienſium cum Lacedæmoniis per Cimonem fœdus quinquennale. Diod. lib. XI.

4.

OLYMP. LXXXII.

1.

2.

3. Cimon Perſas in Cypro vincit & maris imperium iis vindicat. Diod. Plutarch. Thucyd. lib. I. & Nepos. — Bellum in Perſas III. ab Athenienſibus motum.

4. Cimon in Cypro moritur. Auctores iidem. — Perſæ à Cimone Athen. duce victi pacem cum Athenienſibus componunt.

OLYMP. LXXXIII.

1.	Bellum Lacedæmonium III. gestum à Lacedæm. cum. Magarensibus. Diod. lib. XIII.
2.	Athenienses ad Coroneam victi à Bœotis. Diod.
3.	Bellum. Euboicum duce Pericle cum Eubœensibus gestum. Diod. XIII.
4.	

OLYMP. LXXXIV.

1.	
2.	
3.	
4.	Bellum Samium quo Samii in potestatem Atheniensium veniunt Pericle duce. Diod. lib. XIII.

OLYMP. LXXXV.

1.	Bellum Byzantium quo Byzantii subacti. Diod. lib. XIII.
2.	Bellum Corinthium & Corcyræum. Diod.
3.	
4.	Corinthiorum & Corcyræorum ad bellum apparatus. Diod.

OLYMP. LXXXVI.

1.	Corcyræi vincunt Corinthios auxilio Atheniens. Diod.
2.	
3.	
4.	

OLYMP. LXXXVII.

1.	
2.	Bellum Peloponnensiacum incipit. Diod. l. XIII.
3.	
4.	

Olymp. LXXXVIII.

1.	
2.	Atheniens. duce Chabriâ & Lachete prosperè ad Syracusas pugnant. Diod.
3.	
4.	Artaxerxi Reg. Persarum mortuo succedit Xerxes. Diod.

Olymp. LXXXIX.

1.	Xerxes Persarum rex moritur.
2.	
3.	
4.	

Olymp. XC.

1.	
2.	
3.	
4. Alcibiades. instaurat Rempub, Argivorum. Diod.	

Olymp. XCI.

1. Alcibiades Nicias ac Lamachus duces Athen. ad Bellum cum Syracusanis gerendum missi. Diod. Lib. XIII.	
2. Alcibiadis, quod contra Remp. conjurasset, postulatio. Diod. Nepos alii.	Pugna ducum Atheniens. cum Syracusanis. Diod. l. XIII.
3.	
4.	Bellum Decelicum. Decelia munitur à Spartanis Alcibiadis jussu contra Athenienses,

Olymp. XCII.

1. Alcibiad. exul agit cum Atheniens. ut restituatur in patriam. Diod. lib. XIII.

2. Alcibiades ab Athenſibus revocatur. Id. Diod.	Athenienſes duce Thraſyllo & Thraſybulo navali prælio Lacedæmonios ducemque Mindarum vincunt.
3. Conon ſedat Corcyræ ſeditionem. Diod.	Athenienſes iiſdem ducibus Lacedæm. vincunt navali prælio ad Cyzicum, duce eorum Mindaro occiſo. Diod. Ibid.
4. Alcibiad. & Thraſybulus in Thracia proſperè pugnant. Diod. Ibid.	

OLYMP. XCIII.	
1. Alcibiades Athenas reverſus fit ſummus Imp. & brevi exulat. Diod. Ibid.	Athenienſium ad Andrum cum Lacedæmoniis pugna ducibus Alcib. Adimanto & Thraſybulo. Diod.
2.	Athenienſes Conone duce malè pugnant cum Callicratide ad Methymnam, & altera pugna ad Mitylenem. Diod. lib. XIII.
3.	
4. Conon ad Evagoram Cypri Regem fugit. Diod.	Atheniens. à Lacedæmon. ad Ægos Potamos à Lyſandro debellati. Diod. l. XI Nepos in Conone.

OLYMP. XCIV.	
1. Alcibiades opprimitur. Diod. Plut. Nepos.	
2.	
3.	
4.	Thraſybulus devictis tyrannis Athenienſibus libertatem reſtituit. Diod.

OLYMP. XCV.	
1.	
2. Conon. Athen. exul Perſicæ claſſi præfectus adverſus Lacedæmonios. Diod. lib. 14.	
3.	
4.	

OLYMP. XCVI.

1. Agesilai cum Persis in Asia bellum: Diod. Lysander dux Lacedæm. ad Haliartum interfectus. Diod.	
2. Conon vincit Periarchum Lacedæm. classis præfectum ad Cnidum. Diod.	Bellum Sociale Lacedæmonium. Lacedæmonii à Conone victi post ad Coroneam duce Agesilao prosperè pugnant. Dion.
3. Conon muros Athen. ope Thebanorum restituit. Iphicrates ad Lechæum cum Agesilao pugnat. Diod.	Belli Corinthiaci initium. Diod.
4. Iphicrates ad Corinthum feliciter pugnat. Diodor. & Nepos. Deponit Imperium, & Chabrias succedit.	

OLYMP. XCVII.

1. Trasybulus cum classe missus in Thraciam & Lesbum Diod.	
2. Agesilaus Rex Lacedæm. agrum Corinthium populatur.	
3. Thrasybulus ab Aspendiis necatus. Diod.	
4.	

OLYMP. XCVIII.

1.	
2.	
3.	
4	

OLYMP. XCIX.

1.	Lacedæmonii arcem Thebarum Cadmeam occupat. Diod. Aristid. Polyb.
2.	
3.	Bellum Laconic. Bœot. Diod. l. XV. Arist. Isocr. in Panegyrico.
4.	

OLYMP. C.	
1.	
2.	Thebani exules ope Atheniens. Cadmeam recipiunt Diod. Xenoph. alii.
3.	
4. Agesilai in Bœotiam expeditio.	Bellum Lacedæmon. I.
Chabriæ victoria de Spartanis.	
Iphicrates ab Athen. Auxilio regis Persarum Artaxerxi mittitur.	
OLYMP. CI.	
1. Timotheus Lacedæmonios ad Leucadem superat. Diod. lib. XV. Xenoph. lib. V.	
Chabriæ interfecto succedit Iphicrates. Diod. Ibid.	
2.	
3. Timotheus Corcyræis contra Lacedæm. subsidio mittitur.	Bellum Lacedæmonium II. inter Athenienses & Lacedæmonios. Diodor. & Xenoph.
Item. Iphicrates Diod. Xenoph. Nepos. Frontinus.	
Iphicrates Exercitui Conductitio præfectus adversus Ægyptios proficiscitur. Diod. & aliter paulò Nepos.	Pharnabazus cum Iphicrate adversus Ægyptios profectus.
4.	
OLYMP. CII.	
1.	
2. Epaminondas Spartanos ad Leuctra profligat.	Bœoticum Bellum. Pugna Leuctrica Spartanorum cum Thebanis Diod. & al.
3.	
4. Epaminondas Laconiam invadit, Spartam capit, Messenem restituit. Diod. & alii.	Bellum Laconicum Arcadicum Lacedæmoniorum cum Arcadib.
Iphicrates Lacedæmoniis adversus Arcadas auxilio mittitur.	Bœoti Duce Epaminonda in Peloponnesum ingressi, & à Chabria Atheniens. duce repulsi. Diod. Xenoph.

Pelopidas & Epaminondas Arcadibus auxilio à Thebanis mittuntur. Diod. Plut. in Pelop. Justin. lib. VII. Nepos in Pelop. alii.	

OLYMP. CIII.	
1. Pelopidas ab Alexandro Pheræo in vincula conjicitur. Diod. Plut. Nepos. Pausanias in Bœot.	Thebanorum cum Arcadibus Bellum. Dionysius Syracusarum Tyrannus moritur. Probus de regib. Eusebius in Chronico alii.
2. Pelopidas liberatur.	
3.	
4.	Bellum Arcadum & Eleorum Diod. lib. XV. Xenoph. Justin. Front.

OLYMP. CIV.	
1. Pelopidas prælio advers. Alexandr. Pheræum cadit. Plut. Nepos. Diod. Timotheus in Thraciam profectus, Potidæam, & Toronem occupat. Diod. lib. XV. Cum Olythiis bellum gerit. Nepos in vita Demosthen. Olynth.	Thebani, Epaminonda perorante, de maritimo imperio comparando cogitant.
2. Epaminondas Spartam iterum tentat. Lacedæm. ad Mantineam vincit, ibidemque interficitur. Diod. & alii passim.	Pugna Mantinensis duce Epaminonda.
3. Agesilaus & Chabrias à Rege Persarum deficiunt. Agesilai interitus. Xenoph. Plut. Diod. Nepos in Agesilao.	Artaxerxi Regi Persarum mortuo succedit Artaxerxes Ochus.
4.	

OLYMP. CV.

OLYMP. CV.	
1.	
2.	
3. Chabrias & Chares adversus Atheniensium socios Chios, Rhodios, Coos, & Byzantios missus, in prælio occubuit. Diod. lib. XVI. & Nepos in Chabria. Dionis fuga & præparatio ad bellum cum Dionysio. Diod. Ibid. Ælian. lib. XII. Variar. Hist. cap. 44. Nepos in vita.	Bellum sociale Atheniensium.
4. Dionis felix cum Dionysio bellum. Diod. Nepos in Vita.	Alexandri Pheræi interitus. Diod. Plutarch. & alii,

OLYMP. CVI.	
1. Iphicrates & Timotheus ab Atheniensibus multantur. Dion Syracusas in libertatem vindicat. Diod. lib. XVI.	Athenienses cum Sociis acriter pugnant, ducibus Clarete, Iphicrate & Timotheo. Diod. Nepos in Timoth.
2. Dion moritur annos natus circiter LV. Euseb. in Chron. ubi vitiosè Dionysius pro Dion legebatur.	
3.	
4. Chares Sestum capit. Diod.	Philippus oculum in expugnatione Methones amisit. V. Vitas comparatas.

OLYMP. CVII.	
1.	
2. Phocion. Athen. Persarum dux est contra Cyprios. Diod. lib. XVI.	
3.	
4.	

OLYMP. CVIII.	
1.	
2. Iphicrates Athen. dux Diony-	

†

ſii Siculi naves auro doniſque Apollini Delphico conſecrandis onuſtas intercipit. Diod.	
3.	
4. Timoleontis in Siciliam expeditio. Syracuſas in libertatem reſtituere conatur. Diodor. Nepos. Plutarch.	Hicetas Princeps Syracuſarum à Timoleonte ſuperatus.
OLYMP. CIX.	
1. Timoleon pulſis Pœnis Syracuſis potitur.	
2. Remp. Syracuſar. inſtaurat.	
3. Contra Siculos rem feliciter gerit. Diod. Nepos in Timol.	
4. Phocion. Athen. dux Clitarchum Tyrannum Eretriæ à Philippo conſtitutum profligat. Diod. lib. XVI.	
OLYMP. CX.	
1. Timoleon Carthaginienſium exercitum ad Crimeſum ſuperat. Plut. Nepos in vita Diodor. Polyæn. lib. VI.	
2. Timoleon Carthaginenſibus pacem petentibus concedit. Diod.	
3.	Pugna ad Chæroneam quâ Philippus Athenienſes vicit. Diod. Dionyſ. ad Amnæum. Pauſan. in Attic. alii.
4. Timoleon. moritur. Nepos. Plutarch.	
OLYMP. CXI.	
1.	Philippus Rex à Pauſaniæ ſatellite occiditur. Diod. lib. XVI. Arrian. & alii.
2.	
3.	Alexander M. Philippo Patri ſuccedit.
4.	

Olymp. CXII.	
1.	
2.	
3.	
4.	
Olymp. CXIII.	
1.	
2.	
3.	Hæphestionis mors. Nepos in Eumene. Ælian. lib. XII. cap. VII. & alii.
4.	
Olymp. CXIV.	
1.	Alexander Babylone moritur vel veneno vel intemperantia.
2.	Antipater & Craterus Æoliam oppugnant. Diod.
3.	
4.	
Olymp. CXV.	
1.	
Eumenes fit regum tutor. Phocion ad Antipatrum proficisci recusat.	
3.	Argyraspidum phalanx Eumeni adjuncta frustra ab Antigono & Ptolemæo sollicitatur.
4. Eumenes adversus Antigonum bellum gerit, & Satrapæ Orientis se conjungunt.	
Olymp. CXVI.	
1. Eumenis cum Antigono anceps prælium. Ab Antigono capitur & occiditur. Diod. Nepos.	
2.	
3.	
4.	

NOMINA IMPERATORUM, quorum Vita à Cornelio Nepote ſcripta eſt.

I. MILTIADES.
II. THEMISTOCLES.
III. ARISTIDES.
IV. PAUSANIAS.
V. CIMO.
VI. LYSANDER.
VII. ALCIBIADES.
VIII. TRASYBULUS.
IX. CONON.
X. DIO.
XI. IPHICRATES.
XII. CHABRIAS.
XIII. TIMOTHEUS.
XIV. DATAMES.
XV. EPAMINONDAS.
XVI. PELOPIDAS.
XVII. AGESILAUS.
XVIII. EUMENES.
XIX. PHOCIO.
XX. TIMOLEON.
XXI. HAMILCAR.
XXII. HANNIBAL.

Romanorum.

XXIII. M. PORTIUS CATO.
XXIV. T. POMPONIUS ATTICUS.

CORN.

CORNELII NEPOTIS,

DE VITA EXCELLENTIUM IMPERATORUM,

AD T. POMPONIUM ATTICUM,

LIBER PRIOR.

AUTORIS PRÆFATIO.

NON dubito fore pleróſque, [1] Attice, qui hoc genus ſcripturæ leve, & non ſatis dignum [a] ſummorum virorum perſonis judicent: quum relatum legent, quis muſicam docuerit Epaminondam, aut in ejus virtutibus commemorari, ſaltaſſe eum commodè, ſcientérque tibiis cantaſſe. Sed hi erunt ferè, [b] qui expertes literarum Græcarum, nihil rectum niſi quod ipſorum moribus conveniat, putabunt. Qui ſi didicerint, non eadem omnibus eſſe honeſta atque turpia, ſed omnia majorum inſtitutis judicari: non admirabuntur, nos in Gra-

INTERPRETATIO.

[a] *Et minùs reſpondens principum dignitati exiſtiment.*

[b] *Qui hiſtoriarum Græcia ignari.*

NOTA.

[1] *Attice.*] Is eſt ad quem Cicero ſcribit epiſtolas ad Atticum, Atticus ideo dictus, quòd quum diu Athenis literis operam dediſſet, non minùs Atticæ quàm Romanæ linguæ peritus erat. Idque patet ex Cicerone 5. de finibus bon. & mal. his verbis: *Ita enim ſe Athenis collocavit, ut ſit pœnè unus ex Atticis, ut id etiam cognomine videatur habiturus.* Sed ea de re poſtea in vita Attici.

jorum virtutibus exponendis mores eorum sequutos. [2] Neque enim Cimoni fuit turpe, Atheniensium summo viro, [3] sororem Germanam habere in matrimonio: quippe quum cives ejus eodem uterentur instituto. at id quidem nostris moribus nefas habetur. [c] Laudi in Græcia ducitur adolescentulis, quamplurimos habere amatores. [4] Nulla Lacedæmoni tam est nobilis vidua, [d] quæ non ad scenam eat mercede conducta. Magnis in laudibus tota fuit Græcia [e] [5] victorem Olympiæ citari. In scenam verò prodire & populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini: [6] Quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia atque ab honestate remota ponuntur. Contra ea, pleráque nostris moribus sunt decora, quæ apud illos turpia putantur. Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? aut cujus materfamilias [f] non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur? Quod multò fit aliter in Græcia. nam neque in convivium adhibetur, nisi propinquorum: neque sedet nisi in interiore parte ædium, [g] [7] quæ γυναικωνίτις appellatur: quò nemo accedit nisi propinquâ cognatione conjunctus. Sed

INTERPRETATIO.

[c] *Inter Græcos laudi pueris vertitur.*

[d] *Quæ non personam scenicam agat lucro illecta.*

[e] *Victorem Olympiæ pronunciari.*

[f] *Non in prima domus parte sedet, & se palam exhibet.*

[g] *Quæ Gynæceum dicitur.*

NOTÆ.

[2] *Neque enim Cimoni fuit turpe.*] Is Cimon Miltiadis filius fuit, mirâ erga Athenienses Concives suos munificentiâ. De quo infra.

[3] *Sororem Germanam.*] Ex eodem Patre, non Matre genitam, nomine Elpinicen, quia non licebat Athenis uxorem ducere uterinam, ut colligere est ex Demosthene in oratione, quæ inscribitur, *Appellatio adversus Eubulidem.* Et ex Scholiaste Aristophanis in Nebulas, actu 5. sc. 2. ubi sic legitur, παρὰ Ἀθηναίοις ἔξεστι γαμεῖν τὰς ἐκ πατέρων ἀδελφάς. Sorores autem ex eodem solùm Patre genitæ, legibus Romanis, *germanæ*, seu *consanguineæ* vocantur.

[4] *Nulla Lacedæmoni tam est nobilis vidua.*] Lacedæmon urbs totius Peloponnesi clarissima, Lycurgi legibus olim florentissima, Menelai Regis, & Helenæ Regia, non procul ab Eurota flumine; alio nomine Sparta, nunc vulgo Mizitra. Porro Plutarchus in Laconum institutis, vetita apud Lacedæmonios legibus Lycurgi scenica spectacula testatur, quod sanè Nepotis opinioni repugnat; sed ipsi favet Athenæus lib. 13.

[5] *Victorem Olympiæ citari.*] Olympia urbs Elidis, quinquennali ludorum celebritate clara, ad Alphæum flumen sita, nunc vulgò *Pise.* Citatio autem per præconem fiebat: qui clarâ voce ad Populum, Victorem pronunciabat; quo honore nihil erat majus.

[6] *Quæ omnia apud nos partim infamia.*] Histrionum genus apud Romanos non modo legibus ἄτιμον, atque adeo infame, sed etiam ob omni Tribu notatione Censoriâ removebatur. Aug. lib. 2. de Civit. cap. 13. Cicero pro Quintio. Et Quintil. 3. Institut. c. 8.

[7] *Quæ γυναικωνίτις appellatur.*] Locus erat domûs interior, fœminis destinatus, in quo lanificia sua exercebant, & alia id genus; ut patet ex nominis Græci etymologiâ. Alias Gynæceum. De ista ædium parte Vitruvius lib. 6. cap. 10. loquitur, quam& Gynæconitim vocat.

plura perſequi tum magnitudo voluminis prohibet, tum feſtinatio, ut ea explicem quæ exorſus ſum. Quare ad propoſitum veniemus, & in hoc exponemus libro vitas excellentium imperatorum.

I.

[1] MILTIADES CIMONIS FILIUS ATHENIENSIS.

QUUM & antiquitate generis, & gloriâ majorum, & ſuâ modeſtiâ unus omnium maximè floreret; eâque eſſet ætate, ut non jam ſolùm de eo bene ſperare, ſed etiam confidere cives poſſent ſui, talem futurum qualem cognitum judicarunt: accidit, ut Athenienſes [2] Cherſoneſum colonos vellent mittere. Cujus generis quum magnus numerus eſſet, & multi ejus demigrationis peterent ſocietatem: ex his [3] delecti Delphos deliberatum miſſi ſunt, qui conſulerent Apollinem, quo potiſſimum duce uterentur. [4] Nam tum Thraces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimicandum. His conſulentibus nominatim [5] Pythia præcepit, ut Miltiadem ſibi [6] imperatorem ſumerent. Id ſi feciſſent, incepta proſpera futura. Hoc oraculi reſponſo, Mil-

NOTÆ.

1 MILTIADES CIMONIS FILIUS.] Cimon duplex fuit; alter quidem pater Miltiadis; alter vero filius Miltiadis, de quo infra. Ille genus ſuum ad Codrum poſtremum Athenienſium Regem referebat. Vide typum originis, atque agnationis Miltiadis apud Hieronymum Magium.

2 *Cherſoneſum colonos vellent mittere.*] Cherſoneſus Peninſula eſt quæ mari Ægæo alterâ ex parte; altera Propontide & Helleſponto alluitur, unde Helleſpontiaca à Suida, & Thracia à Ptolemæo vocatur; ibi urbs Seſtus Herus & Leandri amore clara. Sunt & aliæ plures Cherſoneſi.

3 *Delecti Delphos.*] Urbs in Phocide Oraculo Apollinis clariſſima, in bicipiti Parnaſſi jugo ſita; quæ hodie quibuſdam *Salona*, aliis *Caſtri* dicitur.

4 *Nam tum Thraces.*] Thraciæ populi bellicoſiſſimi: Thracia autem à Septentrione inferiorem Myſiam, nunc Bulgariam; ab Occaſu ſuperiorem, nunc Serviam, à Meridie mare Ægeum, ab Ortu Boſphorum, ac Propontidem habet.

5 *Pythia.*] Pythoniſſa etiam, & Phœbas dicebatur, Appollinis Sacerdos, quæ inſidens Tripodi diſtentis cruribus, gravem è ſpecu ſubeuntem ſpiritum excipiebat; & ſic furore concitata vaticinabatur. Cicero de Divinatione, *Nam terra vis Pythiam Delphis incitabat, natura Sibyllam.*

6 *Imperatorem ſumerent.*] Exercitus Ducem, ſeu Prætorem; hæcque prima eſt hujus nominis acceptio.

tiades cum delecta manu, classe Chersonesum profectus; [7] quum accessisset Lemnum, & incolas ejus insulæ sub potestatem redigere vellet Atheniensium, idque ut Lemnii suâ sponte facerent, postulasset: [8] illi irridentes responderunt, tum id se facturos, quum ille domo navibus proficiscens, vento Aquilone venisset Lemnum. Hic enim ventus à septentrionibus oriens, [a] adversum tenet Athenis proficiscentibus. Miltiades morandi tempus non habens, cursum direxit quò tendebat: pervenitque Chersonesum. Ibi brevi tempore barbarorum copiis disjectis, totâ regione, quam petierat, potitus, loca castellis idonea communivit: multitudinem quam secum duxerat, in agris collocavit, crebrisque excursionibus locupletavit: neque minùs in ea re prudentiâ quàm felicitate adjutus est. Nam quum virtute militum devicisset hostium exercitus, summâ æquitate res constituit: atque ipse ibidem manere decrevit. [9] Erat enim inter eos dignitate regiâ, quamvis carebat nomine: [b] neque id magis imperio quàm justitiâ consequutus. Neque eò secius Atheniensibus à quibus erat profectus, officia præstabat. Quibus rebus fiebat ut non minùs eorum voluntate perpetuò imperium obtineret qui miserant, quàm illorum cum quibus erat profectus. Chersoneso tali modo constitutâ, Lemnum revertitur: & ex pacto postulat ut sibi urbem tradant. Illi enim dixerant, quum vento Boreâ domo profectus, eò pervenisset, sese dedituros. se autem domum Chersonesi habere. [10] Cares qui tum

INTERPRETATIO.

[a] *Athenis venientibus adversatur.*

[b] *Nec illud potius violentiâ, quàm ex merito obtinuerat.*

NOTÆ.

[7] *Quum accessisset Lemnum.*] Ægei maris Insulam, Hypsipyles Thoantis filiæ regiam, & Argonautarum appulsu notissimam, hodie *Stalimene* dicitur; Cluverius.

[8] *Illi irridentes responderunt, tum id se facturos.*] Hoc responsum non à Lemniis, sed à Pelasgis antiquissimis Græciæ populis, Atheniensibus factum fuisse narrat Herodotus, postquam Delphos misissent, & jussi fuissent pœnas Atheniensibus, quas illi vellent pendere, atque Athenas venissent. Cui opinioni subscribit Zenobius his verbis, Κελευόντων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐκλιπεῖν τὴν Λῆμνον, εἶπον οἱ Πελάσγοι, εἴ τις αὐθημερὸν Ἀθήνηθεν Βορέα χρησάμενος καταπλεύσειεν εἰς τὴν Λῆμνον, ἐκστήσονται τῆς χώρας αὐτῆς.

[9] *Erat enim inter eos dignitate regiâ.*] Expulsis è Chersoneso Thracibus, rebusque suis ibi potenter confirmatis, Miltiadem tyrannicam potestatem usurpasse testatur Plutarchus in libello quem fecit, de serâ numinis vindictâ: Atque adeò regnum ipsi non fuit diuturnum: à Scythis enim primùm, deinde à Phœnicibus pulsus, Athenas confugit.

[10] *Cares qui tum Lemnum incolebant.*] Immò Pelasgos tum Lemnum incoluisse scribit Herodotus lib. 6. Cares autem gens fuit quæ quo tempore Romulus Romam condidit, maris Mediterranei Imperium latè tenuit. Euseb. in Chronico. Nec illud impedit quominus olim despectissima fuerit, ejusque inconditi mores proverbiis locum fecerint; unde illud, πρὸς Κᾶρα καρίζεις. *Rusticè agis cum rustico, &c.* Vide Cicer pro L. Flacco.

Lemnum incolebant, etsi præter opinionem res ceciderat; tamen non dicto, sed secundâ fortunâ adversariorum capti, resistere ausi non sunt, atque ex insula demigrarunt. Pari felicitate cæteras insulas, [11] quæ Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit potestatem. Eisdem temporibus [12] Persarum rex Darius ex Asia in Europam exercitu trajecto, [13] Scythis bellum inferre decrevit: [14] pontem fecit in Istro flumine, quà copias traduceret. Ejus pontis, dum ipse abesset, custodes reliquit principes, quos secum [15] ex Ionia & Æolide duxerat: quibus singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia. Sic enim putavit facilimè se Græcâ linguâ loquentes, qui Asiam incolerent, sub sua retenturum potestate, [16] si amicis suis oppida tuenda tradidisset: quibus, se oppresso, nulla spes salutis relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades, cui illa custodia crederetur. Hîc quum crebri afferrent nuncii, malè rem gerere Darium, premique ab Scythis: Miltiades hortatus est pontis custodes, ne à fortuna datam occasionem liberandæ Græciæ dimitterent. Nam si cum iis copiis, [17] quas secum transportaverat, interiisset Darius, non solùm Europam fore tutam, sed etiam eos qui Asiam incolerent Græci

Notæ.

[11] *Quæ Cyclades nominantur.*] Insulæ Ægei maris in orbem dispositæ, unde Cyclades dictæ, suntque numero 53. Plin. lib. 4. cap. 12. & Pomp. lib. 2.

[12] *Persarum Rex Darius.*] Hystaspis filius, quem Esdras & Philo Assuerum vocant; quique equi sui hinnitu, occisis Magis, regni Persarum usurpatoribus, Rex electus est, unde postea in sigillo sculptum equum habuisse fertur, ut Scholiastes Thucydidis notat. Ille adversus Jancyrum Scytharum Regem in Europa bellum movit, quod suam filiam sibi uxorem denegasset. Justin. lib. 2.

[13] *Scythis bellum inferre decrevit.*] Non Asiaticis, sed Europæis, qui Tanaïm inter & Jaxartem amnes siti erant, quos aggressus est Darius cum septingentis hominum millibus. Justin. l. 2. Herodotus lib. 6. Diodorus lib. 2.

[14] *Pontem fecit in Istro flumine.*] Ister omnium Europæ fluviorum maximus, qui & Danubius dicitur: In Euxinum per sex fauces invehitur, postquam sexaginta amnes, medio ferme eorum numero navigabiles recepit. Plin. lib. 4. cap. 12. Is ortum habet in jugis Abnobæ Montis Germaniæ. Unde Dionysius:

Abnoba Mons Istro pater est: cadit Abnobæ hiatu
Flumen, in Eoos autem convertitur axes, &c.

Hunc secundum post Nilum facit. Ovid. lib. 4. de Ponto.

[15] *Ex Ionia, & Æolide.*] Asiæ minoris regiones sunt, in quibus linguę Græcæ usus familiaris erat: prima, media est Cariam inter & Æolidem; altera in ipso maris Ægæi litore sita.

[16] *Si amicis suis oppida tuenda tradidisset.*] Reges Politicæ studiosi singulare imperium iis imponere solent, quos sibi strictiori clientelâ devinxerunt, quosque sciunt devictis civitatibus gratos esse, tum propter morum, cùm linguæ conformitatem; quandoquidem si status Popularis in singularem mutatus sit, summa imperii non peregrinis, sed inde natis meliùs creditur: Nam *suis quisque placidiùs paret, etiam quum is præest, qui magis timeri potest.* Curt. lib. 6. c. 14.

[17] *Quas secum transportaverat.*] Sc. ultra Istri Pontem.

genere, [18] liberos à Persarum futuros dominatione & periculo. Id & facilè effici posse: Ponte enim rescisso, regem vel hostium ferro vel inopiâ, paucis diebus interiturum. [c] Ad hoc consilium quum plerique accederent, [19] Histiæus Milesius ne res conficeretur obstitit, dicens, Non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedire & multitudini, quòd Darii regno ipsorum niteretur dominatio. Quo extincto ipsos potestate expulsos civibus suis pœnas daturos. Itaque adeò se abhorrere à cæterorum consilio, ut nihil putet ipsis utilius quàm confirmari regnum Persarum. Hujus quum sententiam plurimi essent sequuti, Miltiades non dubitans, tam multis consciis, ad regis aures consilia sua perventura, Chersonesum reliquit, ac rursus Athenas demigravit. [d] [20] Cujus ratio etsi non valuit, tamen magnopere est laudanda, quum amicior omnium libertati quàm suæ fuerit dominationi. Darius autem quum ex Europa in Asiam redisset, hortantibus amicis, ut Græciam in suam redigeret potestatem, classem quingentarum navium comparavit, eique [21] Datin præfecit & Artaphernem: hisque ducenta peditum millia & decem equitum dedit, causam interserens, se hostem esse Atheniensibus, quòd eorum auxilio [22] Iones Sardis expugnassent, suaque præsidia interfecissent. Præfecti regii [23] classe ad Eubœam appulsâ, [24] celeriter Eretriam ceperunt: omnésque ejus gentis cives abreptos, [25] in Asiam ad regem

INTERPRETATIO.

[c] *In hanc sententiam quum multi descenderent.*

[d] *Cujus consilium quamquam frustra fuit.*

NOTÆ.

[18] *Liberos à Persarum futuros dominatione & periculo.*] Tanta enim erat Persarum crudelitas in devictas gentes, ut ipsas etiam variis suppliciorum generibus cruciarent, nec quietem ullam ipsis concederent. Vide Herodot. de *Zopyri* historia.

[19] *Histiæus Milesius.*] Miletus urbs in finibus Ioniæ & Cariæ, ob pretiosa vellera & lanificia olim nobilis; unde Milesius.

[20] *Cujus ratio etsi non valuit, tamen magnoperè est laudanda.*] Id à Nepote dicitur potiùs ex odio Romanis congenito in Reges, quàm ex rei veritate; multò enim laudabiliorem nemo non dixerit Miltiadem, si Persarum Regi fidem non dedisset.

[21] *Datin præfecit, & Artaphernem.*] Hi ambo Persæ, & Darii Satrapæ; Artaphernes quidem Darii frater; uterque post Marathoniam Cladem, in Græcia infeliciter periit, à Spartanis in puteum conjectus, & superstructâ Pyrâ vivus suffocatus. *Ælianus.*

[22] *Iones Sardis expugnassent.*] Pro Sardeis, plur. numeri. Urbs Lydiæ ad latus Tmoli montis, olim *Crœsi* regia.

[23] *Classe ad Eubœam appulsâ.*] Eubœa Insula est Ægæi maris, à Bœotiæ continente, Euripo freto sejuncta; hodie Negrepontem vocant.

[24] *Celeriter Eretriam ceperunt.*] Eubœæ urbem, quam trium dierum spatio eos expugnasse scribit *Plato* in Menexeno.

[25] *In Asiam ad Regem miserunt.*] Ex Darii mandato, qui scilicet Dati Satrapæ mortem minatus fuerat, nisi ad eum Eretrienses, Athiensesque captivos duci curaret. Plato in Menexeno. Unde colligi potest antiquitùs Regibus usitatum fuisse, ut subactas à se regiones vacuas incolis facerent, populosque in captivitatem traherent.

miserunt. Inde ad Atticam accesserunt, ac suas copias [26] in campum Marathona deduxerunt. [27] Is abest ab oppido circiter millia passuum decem. Hoc tumultu Athenienses tam propinquo tàmque magno permoti, [28] auxilium nusquam nisi à Lacedæmoniis petiverunt: Philippidemque cursorem ejus generis, [29] qui hemerodromi vocantur, [30] Lacedæmonem miserunt, ut nunciaret quàm celeri opus esset auxilio. Domi autem creati decem prætores, qui exercitui præessent: in eis Miltiades. Inter quos magna fuit contentio [e] utrum mœnibus se defenderent, an obviam irent hostibus, acieque contenderent. [f] Unus Miltiades maximè nitebatur, ut primo quóque tempore castra fierent. Id si factum esset, & civibus animum accessurum, quum viderent de eorum virtute non desperari: & hostes eâdem re fore tardiores, si animadverterent, auderi adversus se tam exiguis copiis dimicare. Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit [31] præter Platæensium: ea mille misit militum. Itáque horum adventu decem millia armatorum completa sunt: quæ manus [32] mirabili flagrabat pugnandi cupiditate. Quo factum est [33] ut plus, quàm collegæ, Miltiades valuerit. Ejus enim autoritate impulsi Athenienses, copias ex urbe eduxerunt, locóque idoneo castra fecerunt. Deinde postero

INTERPRETATIO.

[e] *An se intra Urbem tuerentur.*

[f] *Solus Miltiades vehementer suadebat.*

NOTÆ.

[26] *In Campum Marathona.*] Campo Marathone, Marathoniáque pugnâ nihil in totâ antiquitate clarius. Marathon autem, unde Campus ille nomen habet, oppidum est Atticæ, quod Athenis distat circiter 10. millia passuum, prope Asopum amnem, victoriâ Thesei, superato Marathonio Tauro, insigne; & Miltiadis gloriâ, qui ibi c. millia Persarum profligavit.

[27] *Is abest oppido.*] Athenis.

[28] *Auxilium nusquam nisi à Lacedæmoniis.*] Tunc Atheniensium fœderatis, qui tamen non nisi post Marathoniam pugnam venerunt, nescio quâ religione detenti, quam ex Lycurgi legibus propter crescentem, aut evanescentem Lunam, habebant; quod Strabo refert ex Herodoto lib. 9. Unde & Justinus scribit: *Quos ubi viderunt quatridui teneri religione, non exspectato auxilio, &c.* lib. 2. c. 9.

[29] *Qui Hemerodromi vocantur.*] Hi cursores erant qui totum diem cursitantes non defatigabantur; sic dicti ἀπὸ τῆς ἡμέρας καὶ δρόμου. De triplici hemerodromorum genere vide Lipsium Cent. 3.

[30] *Lacedæmonem miserunt.*] Hoc iter mille centum quadraginta stadiis definiunt, quod decurrit biduo ille Philippides Athenis missus, ut refert Herodotus l. 6. δευτεραῖος ἐκ τοῦ Ἀθηναίων ἄστεος ἦν ἐν Σπάρτῃ.

[31] *Præter Platæensium.*] Supple, civitatem. Platææ Urbs est Bœotiæ, sub Cithærone monte, non procul à Thebis, sic dicta à Remorum latitudine. Strabo lib. 9.

[32] *Mirabili flagrabat pugnandi cupiditate.*] Ita Justin. l. 2. c. 9.

[33] *Ut plus, quàm Collegæ, Miltiades valuerit.*] Quia reliquis Atheniensium ducibus ad pugnandum ægre consentientibus, Miltiades prævaluit. Sic Justin. loco citato, his verbis, *Miltiades & Dux belli erat, & auctor non expectandi auxilii, quem tanti fiducia ceperat, ut plus præsidii in celeritate, quàm in sociis duceret.*

die ſub montis radicibus acie è regione inſtructâ, novâ arte, vi ſummâ prælium commiſerunt. Namque arbores multis locis erant raræ, hoc conſilio, ut & montium tegerentur altitudine, [g] & arborum tractu equitatus hoſtium impediretur, ne multitudine clauderentur. Datis, [h] etſi non locum æquum videbat ſuis, tamen fretus numero copiarum ſuarum, confligere cupiebat: eóque magis, [34] quòd priùs, quàm Lacedæmonii ſubſidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. Itaque in aciem peditum centum; equitum decem millia produxit, præliúmque commiſit. In quo tanto plus virtute valuerunt Athenienſes, [i] ut decemplicem numerum hoſtium profligarent: adeóque perterruerunt, [35] ut Perſæ non caſtra, ſed naves peterent. Quâ pugnâ nihil adhuc eſt nobilius. nulla enim unquam tam exigua manus [k] tantas opes proſtravit. Cujus victoriæ non alienum videtur, quale præmium Miltiadi ſit tributum, docere; quò facilius intelligi poſſit, eandem omnium civitatum eſſe naturam. [36] Ut populi noſtri honores quondam fuerunt rari & tenues, ob eámque cauſam glorioſi, [l] nunc autem effuſi atque obſoleti: ſic olim apud Athenienſes fuiſſe reperimus. Namque huic Miltiadi, qui Athenas totámque Græciam liberavit, talis honos tributus eſt in porticu, [37] quæ Pœcile vocatur, quum pugna depingeretur Marathonia; ut in decem Prætorum numero prima ejus imago poneretur, iſque hortaretur milites, præliumque committeret. Idem ille populus poſteaquam majus imperium eſt nactus, & largitione magiſtratuum corruptus eſt, trecentas ſtatuas Demetrio Phalereo decrevit. Poſt hoc prælium claſſem ſeptuaginta navium Athenienſes eidem Miltiadi dederunt; [38] ut inſulas quæ barbaros adjuverant, bello perſequeretur. Quo imperio pleraſque ad officium

INTERPRETATIO.

[g] *Et longâ arborum ſerie adverſariorum Equites implicarentur.*

[h] *Quamquam anguſtius ſpatium ſuis cernebat.*

[i] *Ut decies majorem adverſariorum multitudinem debellarent.*

[k] *Tam ingentes copias protrivit.*

[l] *Jam verò immoderati, & nimis uſitati.*

NOTÆ.

[34] *Quod priuſquam Lacedæmonii ſubſidio venirent.*] Quia, ut jam dictum eſt, plenilunium expectabant.

[35] *Ut Perſæ non caſtra, ſed naves peterent.*] Ita Juſtinus lib. 2. c. 9. *Victi Perſæ in naves confugerunt, ex quibus multæ ſuppreſſæ, multæ captæ ſunt.* Et paulo poſt, *Cynegiri quoque Athenienſis ſtupendum illud facinus apparuit, qui amputatâ utrâque manu, dentibus poſtea navem detinuit.* Juſt. ibidem.

[36] *Ut populi noſtri.*] Lege, *Ut enim populi noſtri.*

[37] *Quæ Pœcile vocatur.*] Pœcile, porticus erat Athenis, variis picturarum generibus adornata, quarum Author Polygnotus Thaſius; Diogenes Laërtius in Zenone. In hac porticu pugna Marathonia depicta eſt.

[38] *Ut Inſulas quæ Barbaros adjuverant.*] Nimirum, Cycladas.

redire coëgit. nonnullas vi expugnavit. Ex his [39] Parum insulam opibus elatam, quum oratione reconciliare non posset, copias è navibus eduxit, [m] urbem operibus clausit, omnique commeatu privavit: [40] Deinde vineis ac testudinibus constitutis, propius muros accessit. [n] Quum jam in eo esset ut oppido potiretur, procul in continenti lucus, qui ex insula conspiciebatur, nescio quo casu, nocturno tempore incensus est. Cujus flamma ut ab oppidanis & oppugnatoribus est visa, utrisque venit in opinionem, signum à classiariis regiis datum. Quo factum est, ut & Parii à deditione deterrerentur, & Miltiades timens ne classis regia adventaret, incensis operibus, quæ statuerat, cum totidem navibus, atque erat profectus, Athenas magna cum offensione civium suorum rediret. Accusatus ergo proditionis, quòd quum Parum expugnare posset, à rege corruptus, [o] infectis rebus à pugna discessisset. Eo tempore æger erat vulneribus, quæ in oppugnando oppido acceperat. Itaque quoniam ipse pro se dicere non posset, verba pro eo facit frater ejus Tisagoras. Causâ cognitâ, capitis absolutus, pecuniâ mulctatus est, [p] eaque lis quinquaginta talentis æstimata est: quantus in classem sumptus factus erat. Hanc pecuniam quòd solvere non poterat, in vincula publica conjectus est, ibique diem obiit supremum. [q] Hic etsi crimine Pario est accusatus, tamen alia fuit causa damnationis. Namque Athenienses [41] propter Pisistrati tyrannidem, quæ paucis annis antè fuerat, [42] omnium suorum civium potentiam extimescebant. Miltiades multùm in imperiis magistratibusque versatus, [r] [43] non videbatur posse esse privatus: præsertim cum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur. Nam Chersonesi omnes illos quos habitarat annos, per-

INTERPRETATIO.

[m] *Oppidum* vallari coronâ *cinxit.*

[n] *Quum brevi* futurum *esset, ut urbem caperet.*

[o] *Ante captam Urbem obsidionem solvisset.*

[p] *Hacque multa* aureorum triginta millibus *numerata est.*

[q] *Licet ille* solutæ obsidionis *in Paro* Insula *reus esset.*

[r] Vitam *privatam* servare *non posse privatus.*

NOTÆ.

[39] *Parum insulam opibus elatam.*] Una est ex Cycladibus, marmoris candidi fodinis notissima.

[40] *Deinde vineis, ac testudinibus.*] Testudo, machina bellica tabulatis contexta ad urbium expugnationem.

[41] *Propter Pisistrati tyrannidem.*] Hic ex Cive privato Athenis supremam potestatem invaserat: Hippocratis filius fuit, primúsque Athenis Bibliothecam publicavit. Vide plura apud Just. & Herodotum lib. I.

[42] *Omnium Civium suorum potentiam extimescebant.*] Plus æqua Civium potestas in liberis Civitatibus odiosa est, & suspecta.

[43] *Non videbatur posse esse privatus.*] Quia tanta est imperii dulcedo, támque penetrans ambitio, ut vix dedisci possit.

petuam obtinuerat dominationem, [f] tyrannusque fuerat appellatus; sed justus. Non erat enim vi consequutus, sed suorum voluntate, eamque potestatem bonitate retinuerat. Omnes autem & habentur & dicuntur tyranni, qui potestate sunt perpetuâ in ea civitate, quæ libertate usa est. Sed in Miltiade erat cùm summa humanitas, tum mira comitas, [44] ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus patêret: magna autoritas apud omnes civitates: nobile nomen, laus rei militaris maxima. Hæc populus respiciens, maluit eum innoxium plecti, quàm se diutiùs esse in timore.

INTERPRETATIO.

[f] *Rexque fuerat dictus.*

NOTA.

[44] *Ut nemo tam humilis esset.*] Qui se nimis, in magna dignitate, affabiles, atque aditu faciles præbent, altiora spirare videntur, & Populo in Democratiâ, & Principi in Monarchiâ suspecti sunt.

II.

THEMISTOCLES [1] NEOCLI FILIUS ATHENIENSIS.

[2] HUJUS vitia ineuntis adolescentiæ, magnis sunt emendata virtutibus: adeò ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur. Sed ab initio est ordiendum. Pater ejus Neoclus generosus fuit, [3] is uxorem Acarnanam civem duxit, ex qua natus est Themistocles. Qui quum minùs esset probatus parentibus, quòd & liberiùs vivebat, & rem familiarem negligebat; à patre exhæredatus est. Quæ contumelia non fregit eum, sed erexit. Nam quum judicasset, sine sum-

NOTÆ.

[1] NEOCLI FILIUS.] Neocles Atheniensis, qui, ut refert Valer. Max. lib. 6. c. IX. 2. exter. Abdicationis notam suæ famæ inussit.

[2] *Hujus vitia.*] Vide Valer. Max. ibidem.

[3] *Is uxorem Acarnanam civem duxit.*] Existimo vel legendum esse *Acarnanem:* quia nullibi me legisse memini *Acarnanam:* vel nomen esse proprium, quod verisimilius videtur. Variæ autem sunt opiniones ex qua gente fuerit Themistoclis mater; Alii enim Halicarnassiam fuisse scribunt: Alii verò longè plures Treiciam meretriculam Abrotonum nomine asserunt. Sic Athenæus lib. XIII. cap. XIII. Porrò Acarnania Epiri pars est, quam Achelous fluvius ab Ætolia dividit; undè Acarnan, nomen appellat. com. gen.

ma industria non posse eam exstingui, totum se dedidit reipublicæ, [a] diligentiùs amicis famæque serviens. Multùm in judiciis privatis versabatur: sæpe in concionem populi prodibat: nulla res major sine illo gerebatur: celeriterque quæ opus erant, reperiebat, facilè eadem oratione explicabat. Neque minùs in rebus gerendis promptus quàm excogitandis erat,[b] quòd & de instantibus (ut ait Thucydides) verissimè judicabat, & de futuris callidissimè conjiciebat. Quo factum est ut brevi tempore illustraretur. Primus autem gradus fuit capessendæ reipublicæ, [4] bello Corcyræo: ad quod gerendum prætor à populo factus, non solùm præsenti bello, [c] sed etiam reliquo tempore ferociorem reddidit civitatem. Nam quum pecunia publica quæ ex metallis redibat, largitione magistratuum quotannis interiret: ille persuasit populo, ut eâ pecuniâ classis centum navium ædificaretur. Quâ celeriter effectâ, primùm Corcyræos fregit: deinde maritimos prædones consectando, mare tutum reddidit. In quo cùm divitiis ornavit, tum peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Id quantæ saluti fuerit universæ Græciæ, Bello cognitum est Persico. [5] Nam quum Xerxes & mari & terrâ bellum universæ inferret Europæ, [6] cum tantis eam copiis invasit, quantas neque antè, neque postea habuit quisquam. Hujus enim classis mille & ducentarum navium longarum fuit, quam duo millia onerariarum sequebantur. Terrestres autem exercitus, septingentorum millium peditum, equitum quadringentorum millium fuerunt. Cujus de adventu quum fama in Græciam esset perlata, & maximè Athenienses peti dicerentur, propter pugnam Marathoniam: miserunt Delphos consultum [d] quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus Pythia respondit, ut mœnibus ligneis se munirent. Id responsum quò valeret quum intelligeret nemo, Themistocles persuasit, consilium esse Apollinis, ut in naves se suáque conferrent: eum enim à Deo significari murum ligneum. Tali consilio probato, addunt

INTERPRETATIO.

[a] *Accuratiùs familiares famámque extolens.*

[b] *Quia & de præsentibus* (juxta Thucydidem) *certissimè statuebat.*

[c] *Bellicosiorem urbem fecit.*

[d] *Quo pacto res suas tuerentur.*

NOTÆ.

[4] *Bello Corcyræo.*] Contrà Herodotus lib. 7. & Thucydides lib. 1. pro Corcyræo Ægineticum scribunt. Corcyra autem, quæ & Phæacia olim dicta, nunc vulgo *Corfou*: insula est in Ionio mari, hodie Venetæ ditionis, contra Epirum.

[5] *Nam quum Xerxes.*] Darii filius.

[6] *Cum tantis eam copiis invasit.*] De illo ingenti copiarum numero variè varii. At verò disce ex Herodoto lib. 7. quomodo Xerxes exercitum suum dinumeraverit; quem Valer. Max. lib. 3. c. 2. gravem mari & terræ vocat, *nec hominibus tantùm terribilem, sed & Neptuno quoque compedes, & cælo tenebras minitantem.*

ad ſuperiores totidem naves triremes, ſuáque omnia, quæ moveri poterant, [7] partim Salaminem, partim Trœzenem aſportant: arcem ſacerdotibus pauciſque majoribus natu, ac ſacra procuranda tradunt: reliquum oppidum relinquunt. Hujus conſilium pleriſque civitatibus diſplicebat, & in terra dimicari magis placebat. Itaque [8] miſſi ſunt delecti cum Leonida Lacedæmoniorum rege, [9] qui Thermopylas occuparent, longiúſque barbaros progredi non paterentur. Hi vim hoſtium non ſuſtinuerunt, [10] eóque loco omnes interierunt. At claſſis communis Græciæ trecentarum navium, in qua ducentæ erant Athenienſium, [11] primum apud Artemiſium, inter Eubœam continentemque terram cum claſſiariis regis conflixit. Anguſtias enim Themiſtocles quærebat, ne multitudine circumiretur. [f] Hîc etſi pari prœlio diſceſſerant, tamen eodem loco non ſunt auſi manere, quòd erat periculum ne, ſi pars navium adverſariorum Eubœam ſuperaſſet, [g] ancipiti premerentur periculo. Quo factum eſt ut ab Artemiſio diſcederent, & ex adverſum Athenas apud Salamina claſſem ſuam conſtituerent. At Xerxes Thermopylis expugnatis, [h] [12] protinus ac-

INTERPRETATIO.

[e] *Hoc Oraculum quorſum ſpectaret, quum nullus caperet.*

[f] *Quamquam inde æquo Marte abierant.*

[g] *Hoſte, à fronte & à tergo urgerentur.*

[h] *Extemplo ad urbem venit.*

NOTÆ.

[7] *Partim Salaminem, partim Trœzenem.*] Salamis, ſive Salamin, vel Salamina, inſula eſt in Sinu Saronico contra Atticam, in qua Telamon Ajacis & Teucri pater regnavit, non procul ab Æginâ ejuſdem Sinus Inſulâ, nunc vulgo Coluri; Ægina verò, nunc Engia. Trœzene, ſive Trœzena, urbs eſt maritima Peloponneſi in agro Argolico, Argolicum inter & Saronicum Sinum poſita.

[8] *Miſſi ſunt delecti.*] Hos fuiſſe milites gravioris armaturæ, atque ex Lacedæmoniis CCC. tantùm, duce Leonida, refert Herodotus in Polyhymniâ; Additque ex multis aliis Græciæ civitatibus longè plures miſſos quos fusè enumerat. Sed tamen illos omnes delectos non ultra mille fuiſſe teſtantur *Iſocrates & Diodor.* quanquam Juſtin. lib. 2. c. XI. quatuor millia fuiſſe cum Leonida ſcribit.

[9] *Qui Thermopylas occuparent.*] Viæ ſunt anguſtæ inter montium fauces iis qui è Theſſaliâ in Phocidem iter habent, ſic dictæ à Thermis, quia aquæ calidæ in ipſis faucibus ſcaturiunt, & à pylis quas portas vocant.

[10] *Eóque loco omnes interierunt.*] Quibus publica monumenta erecta ſunt, ut qui pro libertate patriæ interiiſſent, inſcriptáque trophæis Epigrammata. Vide Strabonem lib. 9. & Herodot. lib. 7. Non tamen omnes in eo loco, ſed CCC. Lacedæmonios cum D. circiter ſociis cecidiſſe legimus, quibus Leonidas prandere juſſit, tanquam apud inferos cœnaturi eſſent. Juſtin. lib. 2. ſolos Lacedæmonios ibi periiſſe ait numero ſexcentos, reliquis à Leonida dimiſſis.

[11] *Primum apud Artemiſium.*] Promontorium Eubœæ, apud quem ſecundò Græci cum Xerxe decertarunt; nam primò ad Thermopylas.

[12] *Protinus acceſſit Aſtu.*] Athenas, quæ apud Atticos Ἄϛυ per excellentiam dicebatur; quemadmodum Romani Romam ſuam, Urbem vocabant.

cessit Astu : idque nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit.[13] Cujus fama perterriti [14]classiarii, quum manere non auderent, & plurimi hortarentur, ut domos suas quisque discederent, mœnibusque se defenderent : [15] Themistocles unus restitit, [16] & universos esse pares aiebat : dispersos testabatur perituros. [17] Idque Eurybiadi regi Lacedæmoniorum, qui tum summæ imperii præerat, fore affirmabat. [i] Quem quum minùs quàm vellet, moveret, noctu [18] de servis suis quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nunciaret suis verbis, adversarios ejus in fuga esse. Qui si discessissent, majore cum labore & longinquiore tempore bellum confecturum, quum singulos consectari cogeretur ; quos si statim aggrederetur, brevi universos oppressurum. [k] Hoc eò valebat, ut ingratiis ad depugnandum omnes cogerentur. Hac re auditâ, Barbarus nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco, contrà opportunissimo hostibus, adeò angusto mari conflixit, ut ejus multitudo navium explicari non potuerit. Victus est ergo magis consilio Themistoclis quàm armis Græciæ. Hîc barbarus etsi malè rem gesserat, tamen tantas habebat reliquias copiarum, ut etiam cum his opprimere posset hostes. [l] Interim tamen ab eodem gradu depulsus est. Nam Themistocles verens, ne bellare perseveraret, certiorem eum fecit, id agi, ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur, ac reditu in Asiam excluderetur. Idque ei persuasit. Itaque quà sex mensibus iter fecerat, eàdem minus diebus triginta in Asiam reversus est : seque à Themistocle non superatum,

INTERPRETATIO.

[i] *Cui quum, prout cupiebat, non persuaderet.*

[k] *Id eò tendebat, ut inviti omnes ad pugnam adigerentur.*

[l] *Ab eadem occasione* rei benè gerendæ *dejectus est.*

NOTÆ.

[13] *Cujus famâ.*] Aptiùs fortè legeretur flamma, ut alii volunt, quum Salamis non adeo remota sit Athenis, ut flamma incensæ urbis hinc cerni non potuerit.

[14] *Classiarii.*] Græcorum classis milites intellige.

[15] *Themistocles unus restitit.*] Vide Herodotum, apud quem Themistoclis oratio est, quâ Græcis omnibus, ne domum redirent, persuasit.

[16] *Et universos esse pares aiebat.*] *Insuperabiles sunt universas aggredientibus ; easdem lacerabit & carpet, qui per partes attentaverit.* Frontin. lib. 1. c. 10. Sic & Cicero ad Atticum : *Nos disjectâ manu pares adversariis esse non possumus.*

[17] *Idque Eurybiadi.*] Is Leonidæ ad Thermopylas interempto summæ rerum administrationi apud Lacedæmonios successerat.

[18] *De servis quem habuit fidelissimum.*] Servum hunc Themistoclis liberorum pædagogum fuisse nomine Sicinnum, unde Sicinnis saltatio dicta est, testatur Clemens Alexandr. his verbis : Καὶ τὸν Θεμιστοκλέους παίδων ὁ παιδαγωγὸς Σίκιννος, οἰκέτης ῥάθυμος ὤν, ὀρχεῖσθαι φασὶν αὐτὸν καὶ σικιννίζειν εὑρηκέναι. Hicque suâ sagacitate inter claros Græciæ propugnatores illorum temporum meruit annumerari.

ſed conſervatum judicavit. Sic unius viri prudentiâ Gręcia liberata eſt, Europęque ſuccubuit Aſia. Hęc altera victoria, quæ cum Marathonio poſſit comparari tropæo. Nam pari modo apud Salamina parvo numero navium maxima poſt hominum memoriam claſſis eſt devicta. Magnus hoc bello Themiſtocles fuit, neque minor in pace. Quum enim Phalereo portu neque magno neque bono Athenienſes uterentur, hujus conſilio [19] triplex Piręei portus conſtitutus eſt: iſque mœnibus circundatus, ut ipſam urbem dignitate ęquipararet, utilitate ſuperaret. Idemque muros Athenienſium reſtituit [20] pręcipuo ſuo periculo. Namque Lacedęmonii cauſam idoneam nacti, propter excurſiones barbarorum, quâ negarent oportere extra Peloponneſum ullam urbem haberi, ne eſſent loca munita quæ hoſtes poſſiderent: Athenienſes ędificantes prohibere ſunt conati. [m] Hoc longè aliò ſpectabat, atque videri volebant. Athenienſes enim duabus victoriis, Marathoniâ & Salaminiâ, tantam gloriam apud omnes gentes erant conſequuti, ut intelligerent Lacedęmonii de principatu ſibi cum his certamen fore: quare eos quàm infirmiſſimos eſſe volebant. Poſtquam autem audierunt muros inſtrui, legatos Athenas miſerunt qui id fieri vetarent. [21] His pręſentibus deſierunt, ac ſe de ea re legatos ad eos miſſuros dixerunt. Hanc legationem ſuſcepit Themiſtocles, & ſolus primò profectus eſt: reliqui legati, ut tum exirent, quum ſatis altitudo muri exſtructa videretur pręcepit: atque ut interim omnes ſervi atque liberi opus facerent, neque ulli loco parcerent, ſive ſacer eſſet, ſive privatus, ſive publicus: ſed undique, quod idoneum ad muniendum putarent, congererent. Quo factum eſt ut Athenienſium muri ex ſacellis ſepulcriſque conſtarent. Themiſtocles autem ut Lacedęmonem venit, adire ad magiſtratus noluit: & dedit operam ut quàm longiſſimè tempus duceret, cauſam interponens, ſe collegas exſpectare. Quum Lacedęmonii quererentur opus nihilominus fieri, eumque eâ re conari fallere: interim reliqui legati ſunt conſequuti. à quibus quum audiſſet non multùm ſupereſſe munitionis, [n] [22] ad Ephoros Lacedęmoniorum acceſſit;

INTERPRETATIO.

[m] *Hac in re longè aliud intendebant, quàm quod oſtentabant.*

[n] *Prope eſſe ut munitio abſolveretur.*

NOTÆ.

[19] *Triplex Piraei portus.*] Piræeum, quem hodie Portum Leonem vocant, vulgo Porto Lione, XL. ſtadiis Athenis remotum eſſe patet ex Laërtio in Antiſthene; hicque à Themiſtocle fortiſſimo muro civitati conjunctus eſt.

[20] *Pracipuo ſuo periculo.*] Quod poſtea explicatur.

[21] *His praſentibus deſierunt.*] Ne, ſcilicet, à Lacedæmoniis, & reliquis Peloponneſiis ab opere incepto impedirentur. *Diodorus lib.* 11.

[22] *Ad Ephoros Lacedamoniorum acceſſit.*] Ephori ſupremi erant Spartanorum Magiſtratus, quales ferè apud Romanos Tribuni plebis: Ut enim à Conſulibus ad

penes quos [r] summum imperium erat: atque apud eos contendit, falsa his esse delata. quare æquum esse, illos, viros bonos nobilesque mittere quibus fides adhiberetur, qui rem explorarent. Interea se obsidem retinerent. Gestus est ei mos, tresque legati functi summis honoribus, Athenas missi sunt. Cum his collegas suos Themistocles jussit proficisci: [o] eisque prædixit, ut ne prius Lacedæmoniorum legatos dimitterent, quàm ipse esset remissus. Hos postquàm Athenas pervenisse ratus est, ad magistratum senatumque Lacedæmoniorum adiit, & apud eos liberrimè professus est, Athenienses suo consilio, quod communi jure gentium facere possent; [13] deos publicos suosque patrios, ac penates, quò faciliùs ab hoste possent defendere, muris sepsisse: [p] neque eò, quod inutile esset Græciæ fecisse. Nam [r] illorum urbem, ut propugnaculum oppositam esse barbaris. [14] apud quam jam bis classis regia fecisset naufragium. Lacedæmonios autem male & injustè facere, qui id potiùs intuerentur quod ipsorum dominationi, quàm quod universæ Greciæ utile esset. Quare, si suos legatos recipere vellent, quos Athenas miserant, se remitterent, aliter illos nunquam in patriam essent recepturi. Hic tamen non effugit civium suorum invidiam. namque ob eundem timorem, quo damnatus erat Miltiades, [15] testularum suffragiis è civitate ejectus, [16] Argos habitatum concessit. Hîc quum, pro-

Interpretatio.

[o] *Eósque præmonuit.*
[p] *Nec ideo* aliquid *quod Græciam non juvaret, operatum esse.*

Notæ.

Tribunos provocare licebat, sic à Regibus Lacedæmoniorum ad Ephoros. Tanta insuper erat eorum potestas, ut etiam Regem in vincula publica conjicere valerent. Infra in Pausaniâ.

[13] *Deos publicos suósque patrios, ac Penates.*] Deos nempe toti Græciæ communes, & eos qui suæ civitati peculiariter præessent, ut Athenis Minervam; quique privatis ædificiis præsiderent.

[14] *Apud quam jam bis Classis Regia fecisset naufragium.*] Semel in Euripo freto apud Artemisium promontorium, ubi Persarum classis malè rem gessit; deinde semel apud Salaminam insulam in Sinu Saronico.

[15] *Testularum suffragiis.*] Ostracismus erat apud Athenienses Relegationis genus, quo scilicet dum cives pœnam alicui irrogandam, vel propter ejus divitias, vel amicos, aliamve potentiam, existimabant, in vas quoddam testulas viritim in concilio ipsis datas suffragiorum loco mittebant, in quibus quisque nomen illius scribebat quem urbe cedere voluisset. Magistratus verò qui huic negotio præerant, universos simul calculos recensebant; qui nisi sex millium* numerum excessissent, nil confectum esse judicabatur. At quicumque tali suffragiorum numero damnatus erat, hic ad decennium extra urbem ejiciebatur. Vide Aristot. lib. 3. Politic. Dictus autem Ostracismus ἀπὸ τῶν ὀςράκων, hoc est à testulis in quibus suffragia scribi solebant. Causa instituti, ne quis ob nimiam potentiam libertate oppressâ tyrannidem occuparet. Sigonius lib. 2. de rebus Atheniensium c. 4.

[16] *Argos habitatum concessit.*] Duo sunt præcipua hujus nominis oppida, in Peloponneso. Alterum Hippium, clarissima

pter multas ejus virtutes, magna cum dignitate viveret, Lacedęmonii legatos Athenas miserunt, qui eum absentem accusarent, quòd societatem cum rege Persarum ad Græciam opprimendam fecisset. Hoc crimine absens proditionis est damnatus. Id ut audivit, quòd non satis tutum se Argis videbat, [27] Corcyram dimigravit. Ibi quum ejus principes civitatis animadvertisset timere, ne propter se bellum his Lacedęmonii & Athenienses indicerent; [28] ad Admetum Molossorum regem, cum quo ei hospitium fuerat, confugit. Huc quum venisset, [q] & in præsentia rex abesset: quò majore religione se receptum tueretur, [29] filiam ejus parvulam arripuit, & cum ea se in sacrarium, quod summâ colebatur ceremoniâ, conjecit. Inde non priùs egressus est quàm rex eum, datâ dextrâ, in fidem reciperet, quam præstitit. Nam quum ab Atheniensibus & Lacedęmoniis exposceretur, [r] publicè supplicem non prodidit, monuitque ut consuleret sibi. difficile enim esse, in tam propinquo loco tutò eum versari. [30] Itaque Pydnam eum deduci jussit, & quod satis esset præsidii dedit. Hac re auditâ hic in navem omnibus ignotus ascendit: Quæ quum tempestate maximâ [31] Naxum ferretur; ubi tum Atheniensium erat exercitus: sensit Themistocles, si eò pervenisset, sibi esse pereundum. Hac necessitate coactus, domino navis quis sit, aperit: multa pollicens si se conservasset. At ille clarissimi viri captus

INTERPRETATIO.

[q] *Tumque Rex alio in loco versaretur.*

[r] *Fidem supplici datam, publicè non violavit.*

NOTÆ.

civitas non procul à Mycænis ad Inachum amnem,

Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis. Virg. l. 7.

quæ ad discrimen aliarum ejusdem nominis urbium, Argos Hippium dicebatur, ab Equorum multitudine. Nam Hippos Græcè dicitur, Latinè Equus. Alterum Dipsium, ab aquæ penuriâ, quod & Phoronicum dictum est à Phoroneo primo Rege, teste Stephano. Est item Argos oppidum Thessaliæ, quod & Pelagiscon à Pelasgis. Porrò Argos locus erat certus ac definitus, in quo commorabantur qui testularum suffragiis urbe ejecti fuerant. Vide Plinium, Strabonem, Ptolemæum.

[27] *Corcyram demigravit.*] Vide supra.

[28] *Ad Admetum Molossorum Regem.*] Molossi à Molossiâ, quæ pars est Epiri, in qua olim nascebantur egregii canes, qui & Molossi dicebantur. Cur verò ad eum confugerit, infrà ostenditur.

[29] *Filiam ejus parvulam arripuit.*] Thucydides lib. 1. c. 8. ferè sub finem, filium, non filiam, cúmque, suadente Regina, arripuisse scribit, subjungítque idem Thucydides, Molossorum Regem à Themistocle fuisse vehementer obsecratum, ne rerum inter se anteactarum recordaretur, neque de misero vindictam sumeret, quod in levissimis eum rebus offendisset, hic verò de salute sua ageretur. Quod silentio præterit Nepos noster, immo verò Themistoclem cum eo hospitium habuisse refert.

[30] *Itaque Pydnam eum deduci jussit.*] Urbem Macedoniæ. Stephanus Cydnam vocat. Hujus meminit Plin. lib. 4. c. 10.

[31] *Naxum ferretur.*] Unam ex Cycladibus, olim Baccho sacram, quę hodie Nicsia.

misericordiâ;

misericordiâ; diem noctemque procul ab insula in salo navem tenuit in anchoris, neque quenquam ex ea exire passus est. [32] Inde Ephesum pervenit, ibique Themistoclem exponit: [f] cui ille pro meritis gratiam postea retulit. Scio plerosque ita scripsisse, Themistoclem, Xerxe regnante, in Asiam transisse. Sed ego potissimum [33] Thucydidi credo, quòd ætate proximus erat qui illorum temporum historiam reliquerunt, & ejusdem civitatis fuit. Is autem ait, [34] ad Artaxerxem eum venisse, atque his verbis epistolam misisse: *Themistocles veni ad te, qui plurima mala omnium Graiorum in domum tuam intuli, quum mihi necesse fuit adversus patrem tuum bellare, patriamque meam defendere. Idem multò plura bona feci, postquam in tuto ipse ego, & ille in periculo esse cœpit. Nam quum in Asiam reverti nollet, prælio apud Salamina facto, literis eum certiorem feci, id agi ut pons, quem in Hellesponto fecerat, dissolveretur, atque ab hostibus circumiretur. Quo nuncio ille periculo est liberatus. Nunc autem ad te confugi [35] exagitatus à cuncta Græcia, tuam petens amicitiam: quam si ero adeptus, non minus me bonum amicum habebis, quàm fortem inimicum ille expertus est. Ea autem rogo, ut de his rebus, quas tecum colloqui volo, [36] annum mihi temporis des, eoque transacto, me ad te venire patiaris.* Hujus rex animi magnitudinem admirans, cupiensque talem virum sibi conciliari, [t] veniam dedit. Ille omne id tempus literis sermonique Persarum dedit: quibus adeò eruditus est, ut multò commodiùs dicatur apud regem verba fecisse, quàm hi poterant, [37] qui in Perside erant nati. Hic quum multa regi esset pollicitus, gratissimumque illud, si suis uti consiliis vellet, illum Græciam bello oppressurum: magnis muneribus ab Artaxerxe donatus in [38] Asiam rediit,

INTERPRETATIO.

[f] *Quem posteà meritâ mercede donavit.*
[t] *Petitioni annuit.*

NOTÆ.

[32] *Unde Ephesum pervenit.*] Urbem Ioniæ maritimam, Amazonum opus, & celeberrimo Dianæ templo totius Asiæ clarissimam. Stephanus.

[33] *Sed ego potissimum Thucydidi credo.*] Thucydides Atheniensis, historiæ scriptor peritissimus de bellis Peloponnesi.

[34] *Ad Artaxarxem.*] Artaxerxes, Xerxis filius fuit, qui & Longimanus dictus est, Persarum Rex. Porro inter nomen Xerxis & Artaxerxis illud discrimen est, quòd alterum ab altero derivetur cum additamento illo honorifico *Art.* quodquidem apud Persas, Hesychio Interprete, significat magnum; itaut Artaxerxes sit quasi magnus dominator.

[35] *Exagitatus ab omni Græcia.*] A Venatoribus id translatum, qui nullibi feram consistere patiuntur, donec in potestatem eorum veniat.

[36] *Annum mihi temporis des.*] Nimirum ut per illud literis, sermonique Persarum operam daret. Vide Valer. Max. lib. 8. c. 7. exter. 15.

[37] *Qui in Perside erant nati.*] Hæc est imperii Persarum peculiaris regio, cujus caput Persepolis: nam Græci distinguunt inter Περσικὰς πόλεις, &, πόλεις Περσίδος. Sic Salmasius.

[38] *In Asiam rediit.*] Sc. minorem; quæ hodie Anatolia dicitur.

[39] domiciliumque Magnesiæ sibi constituit. Namque hanc urbem ei Rex donarat, his usus verbis, quæ panem præberet: (ex qua regione quinquaginta ei talenta quotannis redibant) [40] Lampsacum, unde vinum sumeret: [41] Myuntem, ex qua obsonium haberet. Hujus ad nostram memoriam monumenta manserunt duo: sepulcrum, [42] prope oppidum, in quo est sepultus: statuæ in foro Magnesiæ. De cujus morte multimodis apud plerosque scriptum est. Sed nos eundem potissimum Thucydidem autorem probamus, qui illum ait Magnesiæ morbo mortuum: neque negat fuisse famam, [43] venenum suâ sponte sumpsisse, quum se, quæ regi de Græcia opprimenda pollicitus esset, præstare posse desperaret. Idem [44] ossa ejus clàm in Attica ab amicis esse sepulta, [45] quoniam legibus non concederetur, quòd proditionis esset damnatus, memoriæ prodidit.

NOTÆ.

39 ***Domiciliumque sibi Magnesia constituit.***] Magnesia urbs Ioniæ ad Meandrum amnem sita, juxta montem qui Thorax dicitur, in quo monte dicunt crucifixum fuisse Daphitam grammaticum, quod Reges suis versibus incesseret, unde ortum est proverbium, ***Cave à Thorace***, quo utimur quum alicujus linguæ petulantiam compescere volumus. Ita Strabo lib. 14. & Pius II. summus Pontifex in suâ Asiâ LXXXI. Magnesiam autem Themistocli idcirco à Persarum Rege datam esse existimo, quæ ei panem præberet, quia urbs illa in solo feracissimo sita est, nimirum in campis patentissimis per quos Mæandrus amnis multoties in se recurrens, illos suis aquis mirum in modum fœcundat.

40 ***Lampsacum.***] Asiæ oppidum in Hellesponti litore clarum & nobile; hanc urbem à Priapo Bacchi & Veneris filio conditam antiqui referunt, inter quos Plutarchus, in Libello de claris mulieribus, & Demosthenes. Ideo autem id commentum fuisse puto, quòd vini & tritici summa ibi sit copia; hinc Themistocli in vinum data.

41 ***Myuntem.***]Urbem ad Mæandri ostia sitam, omnium piscium ubertate & copiâ prædivitem: hinc Themistocli in obsonium concessa. Vide Diodorum, Thucydidem, Strabonem, & Plinium.

42 ***Prope oppidum.***] Athenas, juxta Pyræum portum. Vide infra.

43 ***Venenum suâ sponte sumpsisse.***]Tauri sanguinem hausisse testatur Valerius Max. lib. 5. v. 6. nimirum in sacrificio, ut ab oppugnandâ suâ patriâ abstineret. Vide etiam Cicer. in Bruto. Thucydides tamen & Herodotus, & alii plures de Taurino sanguine nihil prodiderunt.

44 ***Ossa ejus clam in Atticâ ab amicis esse sepulta.***] Alii palam & Oraculi jussu id factum aiunt, quod non prius pestis finem fore responderat, quàm Themistoclis ossa Magnesiâ reducta essent. Sic Pausanias in Atticis. At nec Herodotus, nec Thucydides ejus rei mentionem faciunt.

45 ***Quoniam legibus non concederetur.***] Cautum enim legibus erat ne quicumque sacrilegii reus esset, vel Patriam prodidisset, ejus ossa in Atticâ sepelirentur. Vide ea de re Xenoph. lib. 1. de rebus Græciæ, c. ultimo; & Plutarchum in Phocione, de quo infra.

III.

ARISTIDES LYSIMACHI FILIUS, ATHENIENSIS.

1 ÆQUALIS ferè fuit Themiſtocli. Itaque cum eo [2] de principatu contendit. [a] Namque obtrectarunt inter ſe. In his autem cognitum eſt quanta antiſtaret eloquentia innocentiæ. Quanquam enim adeò excellebat Ariſtides abſtinentiâ, ut unus poſt hominum memoriam, quod quidem nos audiverimus, [3] cognomine JUSTUS ſit appellatus: [b] tamen [4] à Themiſtocle collabefactus teſtulâ illâ, exilio decem annorum mulctatus eſt. Qui quidem quum intelligeret reprimi concitatam multitudinem non poſſe: cedenſque animadverteret [5] quendam ſcribentem, ut patriâ pelleretur, quæſiſſe ab eo dicitur, Quare id faceret, aut quid Ariſtides commiſiſſet, cur tantâ pœnâ dignus duceretur? Cui ille reſpondit, ſe ignorare Ariſtidem, ſed ſibi non placere quòd cupidè elaboraſſet, ut præter cæteros JUSTUS appellaretur. [6] Hic decem annorum legitimam pœnam non pertulit. Nam poſtquam Xerxes in Græciam deſcendit, ſexto ferè anno poſtquam erat expulſus, plebiſcito in patriam reſtitutus eſt. Interfuit autem pugnæ navali

INTERPRETATIO.

[a] *Namque ſe mutuò criminati ſunt.*
[b] *Nihilominus per Themiſtoclem Oſtraciſmo illo condemnatus.*

NOTÆ.

[1] *Æqualis ferè fuit.*] Id de ætatis & dignitatis æqualitate ſimul intelligi poteſt, non verò de morum conformitate; Ariſtides enim placidus & animo tranquillus; Themiſtocles contrà fervens & ambitioſus.

[2] *De Principatu contendit.*] Nimirum uter alteri in adminiſtranda civitate cederet.

[3] *Cognomine juſtus ſit appellatus.*] Vide Ciceronem pro Sextio, & Tuſcul. 5. *Ariſtides nonne ob eam cauſam expulſus eſt patriâ, quòd præter modum juſtus eſſet.* Cui ſubjunge Plutarchum in ejus vitâ.

[4] *A Themiſtocle collabefactus teſtulâ illâ.*] Hæc erat lex Oſtraciſmi, ut paulò ſuprà in Themiſtocle.

[5] *Quemdam ſcribentem, ut patriâ pelleretur.*] Quiſque enim Civium, ut ſupradictum eſt, in calculo ſuo ejus nomen ſcribebat, quem vellet exulem fieri.

[6] *Hic decem annorum legitimam pœnam non pertulit.*] Ne eo ſenſu intelligas *legitimam*, quòd foret juſta, ſed lege Oſtraciſmi decretam.

apud Salamina, [7] quæ facta est priùs quàm pœnâ liberaretur. Idem prætor fuit Atheniensium [8] apud Platæeas, [9] in prælio quo Mardonius fusus, barbarorumque exercitus est interfectus. Neque aliud est ullum hujus in re militari illustre factum, quàm hujus imperii memoria: Justitiæ verò & æquitatis & innocentiæ multa. Imprimis, quòd ejus æquitate factum est, quum in communi classe esset Græciæ simul cum Pausania, quo duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi à Lacedæmoniis transferretur ad Athenienses. Namque ante id tempus & mari & terrâ duces erant Lacedæmonii. [10] Tum autem & intemperantiâ Pausaniæ, & justitiâ factum est Aristidis, ut omnes ferè civitates Græciæ ad Atheniensium societatem se applicarent: & adversus barbaros, hos duces deligerent sibi, quò facilius repellerent, si fortè bellum renovare conarentur. Ad classes ædificandas, exercitusque comparandos, quantùm pecuniæ quæque civitas daret, Aristides delectus est, qui constitueret. Ejus arbitrio [11] quadringenta & sexaginta talenta quotannis [12] Delum sunt collata. Id enim commune ærarium esse voluerunt. Quæ omnis pecunia postero tempore Athenas translata est. Hic quâ fuerit abstinentiâ, nullum est certius indicium, quàm quòd quum tantis rebus præfuisset, in tanta paupertate decessit, [c] ut quî efferretur, vix reliquerit. Quo factum est ut filiæ ejus publicè alerentur, & de communi ærario dotibus datis, collocarentur. Decessit autem ferè post annum quartum quàm Themistocles Athenis erat expulsus.

INTERPRETATIO.

[c] *Ut unde funus fieret ægrè ipsi superfuerit.*

NOTÆ.

[7] *Quæ facta est priusquam pœnâ liberaretur.*] Id est, priusquam pœnæ tempus Ostracismi lege constitutum absolveretur, quia plebiscito ante illud revocatus est.

[8] *Apud Plateæas.*] Urbem Bœotiæ, de quâ supra in Miltiade.

[9] *In prælio quo Mardonius.*] Satrapes Xerxis, Natione Medus.

[10] *Tum autem & intemperantiâ Pausaniæ, & justitiâ factum est Aristidis.*] De Pausaniæ intemperantiâ postea. De justitiâ vero Aristidis hoc accipe; cùm enim ille ictum fœdus cum omni Græciâ firmaret, post diras execrationes, accensos ferreos orbes in mare dejecit; adjurans, ut ita extinguerentur cum omni stirpe & Gente, qui contra fœdus irent. Thucydides lib. I. & Plutarchus in Aristide.

[11] *Quadringenta & sexaginta talenta.*] Duplex erat talentum apud Atticos, magnum, & minus: magnum minas octingentas habebat: minus, coronatos sexcentos. Ideoque vel si de minore hic sermo est, quadringenta & sexaginta talenta, summam efficient nostri æris Ducenties septuagies sexies mille aureorum Coronatorum. *Schottus.* Vide & Jul. Pollucem lib. 9. & Budæum de Asse.

[12] *Delum sunt collata.*] Una est Cycladum omnium notissima, prius Ortygia à Coturnicibus, quas Græci Ortygas vocant. Plin. lib. 4.

IV.

[1]PAUSANIAS LACEDÆMONIUS.

MAGNUS homo, ſed varius in omni genere vitæ fuit. Nam ut virtutibus eluxit, ſic vitiis eſt obrutus. Hujus illuſtriſſimum eſt prælium [2] apud Platæeas. Namque illo duce Mardonius, ſatrapes regius, natione Medus, [3] regis gener, in primis omnium Perſarum & manu fortis & [4] conſilii plenus, cum ducentis millibus peditum, quos viritim legerat, & viginti millibus equitum, haud ita magnâ manu Græciâ fugatus eſt: [5] eóque ipſe dux cecidit prælio. Quâ victoriâ elatus [a] plurima miſcere cepit, & majora concupiſcere. Sed primùm in eo eſt reprehenſus, quòd quum ex præda [6] tripodem aureum Delphis poſuiſſet, epigrammate ſcripto in quo erat hæc ſententia, *Suo ductu barbaros apud Plataeas eſſe deletos, ejuſque victoriæ ergò Apollini donum dediſſe.* [7] hos verſus Lacedæmonii exſcalpſerunt, neque aliud ſcripſerunt, quàm nomina earum civitatum, quarum auxilio Perſæ erant victi. Poſt id prælium, eundem Pauſaniam cum claſſe communi [8] Cyprum atque Helleſpontum miſerunt, ut ex his regionibus barbarorum præſidia depelleret. Pari felicitate in ea re uſus, elatiùs ſe

INTERPRETATIO.

[a] *Multa turbare aggreſſus eſt.*

NOTÆ.

[1] PAUSANIAS.] Cleombroti filius, Paterque alterius Cleombroti Lacedæmoniorum Ducis, qui temerè cum Epaminunda pugnans vulnere occubuit, exercituſque ejus deletus eſt.

[2] *Apud Plataeas.*] Vide ſup. in Miltiade.

[3] *Regis gener.*] Darii, cujus filiam Artozoſtren nomine duxerat, Xerxiſque tunc Perſis Imperantis ſororis maritus. Herodotus lib. 6.

[4] *Conſilii plenus.*] In eo tamen plus audaciæ quàm prudentiæ fuiſſe teſtatur idem Herodotus in Calliope.

[5] *Eo ipſe Dux cecidit prælio.*] Ictus nimirum lapide Mardonius periit. Plutarchus in Ariſtide.

[6] *Tripodem aureum Delphis poſuiſſet.*] Mos victoribus erat, ut ex hoſtium prædâ Tripodem Apollini plerumque conſecrarent, idque præſertim inter Græcos, quod frequenter in Attica hiſtoria legitur. Thucydides lib. 1. c. 8.

[7] *Hos verſus Lacedæmonii excalpſerunt.*] Idem, ibidem.

[8] *Cyprum, atque Helleſpontum miſerunt.*] Cyprus inſula eſt in Pamphilico mari, Veneri ſacra. Helleſpontus verò fretum anguſtum Europam ab Aſiâ dividens, Propontidem inter & mare Ægæum, nunc vulgò, *Stretto di Gallipoli.*

gerere cœpit, majoresque appetere res. [9] Nam quum Byzantio expugnato cepisset complures Persarum nobiles, atque in his nonnullos regis propinquos: hos clam Xerxi remisit, simulans ex vinculis publicis effugisse: & cum his Gongylum Eretriensem, qui literas regi redderet, in quibus hæc fuisse scripta Thucydides memoriæ prodidit: *Pausanias dux Spartæ, quos Byzantii ceperat, postquam propinquos tuos cognovit, tibi muneri misit, seque tecum affinitate conjungi cupit. Quare, si tibi videtur, des ei filiam tuam nuptum. Id si feceris, & Spartam & cæteram Græciam sub tuam potestatem, se adjuvante, redacturum pollicetur. His de rebus si quid geri volueris, certum hominem ad eum mittas face, cum quo colloquatur.* Rex tot hominum salute, tam sibi necessariorum, magnopere gavisus, confestim cum epistola [10] Artabazum ad Pausaniam mittit, in qua eum collaudat, ac petit, ne cui rei parcat ad ea perficienda, quæ pollicetur. Si fecerit, nullius rei à se repulsam laturum. Hujus Pausanias voluntate cognitâ, alacrior ad rem gerendam factus, in suspicionem cecidit Lacedæmoniorum. In quo facto domum revocatus, accusatus capitis, absolvitur: mulctatur tamen pecuniâ. Quam ob causam ad classem remissus non est. [b] At ille pòst non multò, suâ sponte ad exercitum rediit, & ibi non callidâ, sed dementi ratione cogitata patefecit. Non enim mores patrios solùm, sed etiam cultum vestitumque mutavit. Apparatu regio utebatur, [11] veste Medicâ: [12] satellites Medi & Ægyptii sequebantur: epulabatur more Persarum luxuriosiùs, quàm qui aderant, perpeti possent. Aditum petentibus conveniendi non dabat: superbè respondebat, & crudeliter imperabat. Spartam redire nolebat. [13] Colonas, qui locus in agro Troade est, se contulerat: ibi consilia cùm patriæ, tum sibi inimica capiebat. Id postquam Lacedæmonii resciverunt, [14] legatos ad eum cum scytala miserunt, in qua more illorum erat

INTERPRETATIO.

[b] *Ille verò post breve tempus privato consilio ad castra reversus est.*

NOTÆ.

[9] *Nam quum Byzantio expugnato.*] Urbe Thraciæ ad Bosphorum sitâ, nunc Constantinop. à Constantino instauratore dictâ.

[10] *Artabazum ad Pausaniam mittit.*] Artabazus ille summus Xerxis præfectus fuit, de quo Herodotus lib. 9. & Thucydides lib. 1. quod patet ex ejus nominis Etymologiâ. Hesychius, Stephanus.

[11] *Veste Medicâ.*] Ut ostenderet se jam ad Medos & Persas defecisse. Medorum autem vestem purpuream fuisse scribit Xenoph. lib. 1. de Cyri vitâ.

[12] *Satellites Medi & Ægyptii sequebantur.*] Quales Persarum Reges habent, qui Doryphori dicuntur & Melophori, quia aurea mala hastis præfixa ferunt, vel à colore vestis Melino. Ælianus, & Athenæus lib. 12. cap. 3.

[13] *Colonas.*] De hoc loco meminit Thucydides lib. 1. c. 8. Non procul à Lampsaco, Milesiorum Colonia. Strabo lib. 13.

[14] *Legatos ad eum cum scythalâ miserunt.*] Scythala, quantùm hic ego conjicio, epistolæ jussoriæ & comminatoriæ genus est, sigillo quodam publico obsignatæ, quâ Lacedæmonii ad revocandos Imperatores suos uti solebant, cujus formam depingunt Plutarchus in Lysandro, & Gellius lib. 17.

ſcriptum, niſi domum reverteretur, ſe capitis eum damnaturos. Hoc nuncio motus, ſperans ſe etiam pecuniâ & potentiâ inſtans periculum poſſe depellere, domum rediit. Huc ut venit, ab ephoris in vincula publica conjectus eſt. [15] Licet enim legibus eorum, cuivis ephoro hoc facere regi. Hinc tamen ſe expedivit: neque eò magis carebat ſuſpicione. nam opinio manebat, eum cum rege habere ſocietatem.[16] Eſt genus quoddam hominum, quod Helotes vocatur, quorum magna multitudo agros Lacedæmoniorum colit, ſervorumque munere fungitur. Hos quoque ſollicitare ſpe libertatis exiſtimabatur. Sed quòd harum rerum nullum erat apertum crimen, quo argui poſſet, non putabant de tali tamque claro viro ſuſpicionibus oportere judicari: ſed expectandum, dum ſe ipſa res aperiret. Interim Argilius quidam adoleſcentulus, quem puerum Pauſanias amore Venereo dilexerat, quum epiſtolam ab eo ad Artabazum accepiſſet, eique in ſuſpicionem veniſſet, aliquid in ea de ſe eſſe ſcriptum, quòd nemo eorum rediſſet, qui ſuper tali cauſa eòdem miſſi erant: vincula epiſtolæ laxavit, ſignoque detracto, cognovit, ſi pertuliſſet, ſibi eſſe pereundum. Erant in eadem epiſtola quæ ad ea pertinebant, quæ inter regem Pauſaniamque convenerant. Has ille literas ephoris tradidit. Non eſt prætereunda gravitas Lacedæmoniorum hoc loco. Nam ne hujus quidem indicio impulſi ſunt, ut Pauſaniam comprehenderent: neque priùs vim adhibendam putaverunt, [c] quàm ſe ipſe indicaſſet. Itaque huic indici, quid fieri vellent, præceperunt. [17] Fanum Neptuni eſt Tænari, quod violari nefas putant Græci: eò ille index confugit: in ara conſedit. Hanc juxta, locum fecerunt ſub terra, ex quo poſſet audiri, ſi quis quid loqueretur cum Argilio. Huc ex ephoris quidam deſcenderunt. Pauſanias ut audivit, Argilium confugiſſe in aram, perturbatus eò venit. [18] Quem quum ſupplicem dei videret in ara ſedentem, quærit, cauſæ quid ſit tam repentino conſilio. Huic ille quid ex literis comperiſſet, aperit.

INTERPRETATIO.

[c] *Quàm ſe reum exhibuiſſet.*

NOTÆ.

[15] ***Licet enim cuivis Ephoro, legibus eorum, hoc facere Regi.***] De Ephororum poteſtate ſuprà diximus.

[16] ***Eſt genus quoddam hominum quod Helotes vocatur.***] Erant ſervi publici apud Lacedæmonios, præpoſiti agris arandis & colendis, quorum tamen tantum jus erat, ut civitatem Spartanam aſſequi poſſent. De quibus vide Thucydidem lib. 1. c. 6. Platonem 6. de Legibus, Ariſtot. 11. Politic. c. 7. Horum fides erat admodum lubrica, & impulſu ad mutationem facilis. Polyæn. l. 1.

[17] ***Fanum Neptuni eſt Tænari.***] Tænarus promontorium eſt Laconicæ regionis, in quo fauces erant ad inferos deſcendentes, quò hippocampos ſuos Neptunus ſubducere credebatur, unde fanum ipſi dicatum eſt.

[18] ***Quem quum ſupplicem Dei.***] Id eſt, Neptuni.

Tanto magis Pausanias perturbatus orare cœpit, *ne enunciaret, nec se meritum de illo optimè, proderet.* [d] *Quòd si eam veniam sibi dedisset, tantisque implicitum rebus sublevasset, magno esse ei præmio futurum.* His rebus ephori cognitis, satiùs putaverunt in urbe eum comprehendi, quò, quum essent profecti, Pausanias placato Argilio (ut putabat) Lacedæmonem reverteretur: in itinere, [e] quum jam in eo esset, ut comprehenderetur, è vultu cujusdam ephori, qui eum admonere cupiebat, insidias sibi fieri intellexit. Itaque paucis antè gradibus, quàm qui sequebantur, [19] in ædem Minervæ, quæ Chalciœcus vocatur, confugit. Hinc ne exire posset, statim ephori [20] valvas ejus ædis obstruxerunt, tectumque sunt demoliti, [f] quò faciliùs sub dio interiret. Dicitur eo tempore matrem Pausaniæ vixisse: [g] eamque jam magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis ad filium claudendum, lapidem ad introitum ædis attulisse. Sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculavit. Hic quum semianimis de templo elatus esset, [21] confestim animam efflavit. Cujus mortui corpus quum eòdem nonnulli dicerent inferri oportere, quò hi qui ad supplicium essent dati: displicuit pluribus; & procul ab eo loco infoderunt, in quo erat mortuus. [22] Inde posteriùs, dei Delphici responso erutus, atque eodem loco sepultus, ubi vitam posuerat.

INTERPRETATIO.

[d] *Quod si eo beneficio se devinxisset.*
[e] *Quum jam prope esset ut caperetur.*
[f] *Ut celeriùs sub aperto cœlo moreretur.*
[g] *Eamque jam longævam.*

NOTÆ.

[19] *In ædem Minervæ quæ Chalciœcus vocatur.*] De eadem Æde Minervæ sacrâ loquitur Thucydides lib. 1. in quam velut ad Asylum facinorosi confugisse videntur, hucque fugientes impunitate donari: Chalciœcus dictus, teste Suida, ἢ, ὅτι χαλκοῦν οἶκον εἶχεν, ἢ διὰ τοὺς Χαλκιδεῖς τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ φυγάδας αὐτὸν κτίσαι.

[20] *Valvas ejus ædis obstruxerunt.*] Non Ephoros, sed Patrem Pausaniæ eas obstruxisse ait Plutarch. qua in re errare videtur, quemadmodum & in ejus Patris nomine, quem Agesilaum vocat; cùm sit Cleombrotus, ut supradictum est; id vero Matri ejus imputat Nepos, ut infra legitur, cui nomen erat Theano, Polyæno authore lib. 8.

[21] *Confestim animam efflavit.*] Huic opinioni adversatur Xenophon lib. 3. de rebus Græciæ, scribitque Pausaniam damnatum Tegeam profugisse, ibique morbo periisse.

[22] *Inde posteriùs Dei Delphici responso erutus.*] Diodorus ait Apollinem, qui Delphicus Deus dicitur, Lacedæmoniis iratum, quòd supplicum asylum violassent, respondisse, Supplicem Deo restitui oportere; quod quum fieri non posse viderent, pro uno corpore vivo duas statuas Pausaniæ posuisse. Sic etiam ferè Thucydides, lib. 1. sed præter duas statuas æneas, corpus ejus, oraculi mandato, huc delatum ac conditum esse scribit.

CIMON

V.

CIMON MILTIADIS FILIUS, ATHENIENSIS.

[a] DURO admodum initio usus est adolescentiæ. Nam quum pater ejus [1] litem æstimatam populo solvere non potuisset, ob eámque causam in vinculis publicis decessisset: Cimon eadem custodiâ tenebatur, [2] neque legibus Atheniensium emitti poterat, nisi pecuniam, quâ pater mulctatus esset, solvisset. Habebat autem in matrimonio [3] sororem suam germanam nomine Elpinicen, non magis amore, quàm more ductus. nam Atheniensibus licet, eodem patre natas, uxores ducere. [4] Hujus conjugii cupidus Callias quidam, non tam generosus quàm pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone ut eam sibi uxorem daret: id si impetrasset, se pro illo pecuniam soluturum. [5] Is quum talem conditionem aspernaretur, Elpinice negavit se passuram Miltiadis progeniem in vinculis publicis interire, quoniamque prohibere posset, se Calliæ nupturam, si ea, quæ polliceretur, præstitisset. Tali modo custodiâ liberatus Cimon, celeriter ad principatum pervênit. Habebat enim satis eloquentiæ, summam liberalitatem, magnam prudentiam cùm juris civilis, tum rei militaris, quòd cum patre à puero in exercitu fuerat versatus.

INTERPRETATIO.

[a] *Durissimum habuit juventutis exordium.*

NOTÆ.

[1] *Litem æstimatam populo solvere non potuisset.*] Nimirum quinquaginta talentis, ut supra in Miltiade. Vide Senecam lib. 4. Controvers. 26. & Quintil. Decl. 103.

[2] *Neque legibus Atheniensium emitti poterat.*] Tyrannorum filii, apud Græcos, parentum crimina luebant; ut scribit Alex. Neapol. lib. 11. c. 16.

[3] *Sororem suam germanam.*] Ut in præfatione.

[4] *Hujus conjugii cupidus Callias quidam.*] Vir ditissimus, qui apud Athenienses λακκόπλουτος dictus, quod ex puteis & fodinis divitias parasset. Hunc sordidè divitem natum vocat Seneca controversiâ 24. lib. 4. De hoc Divite vide Athenæum lib. 12. c. 8. & 17. Et Theophrastum lib. περὶ λίθων.

[5] *Is quum talem conditionem aspernaretur.*] Contrà, facilem illum & paratum ad hanc conditionem asserit Plutarchus.

[6] Itaque hic & populum urbanum in sua tenuit potestate, & apud exercitum plurimùm valuit autoritate. [7] Primùm imperator apud flumen Strymona [8] magnas copias Thracum fugavit: [9] oppidum Amphipolim constituit, eòque decem millia Atheniensium in coloniam misit. Idem [10] iterum apud Micalen [11] Cypriorum & Phœnicum ducentarum navium classem devictam cepit: eodémque die pari fortunâ in terra usus est. Namque hostium navibus captis, [12] statim ex classe copias suas eduxit, barbarorum uno concursu maximam vim prostravit. Quâ victoriâ, magnâ prædâ potitus, quum domum reverteretur, quòd jam nonnullæ insulæ propter acerbitatem imperii defecerant, [b] bene animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coëgit. [13] Scyrum, quàm eo tempore Dolopes incolebant, [14] quòd contumaciùs se gesserat, vacuefecit: [15] possessores veteres urbe insulâque ejecit, [16] agros civibus divisit. [17] Thasios opulentiâ fretos, suo adventu fregit. His ex manubiis arx Athenarum, quà ad meridiem vergit, est ornata. Quibus rebus quum unus in civitate maximè floreret, incidit in eandem invidiam quàm pater suus cæterique Atheniensium principes. [18] Nam testarum suffragiis, quod illi

INTERPRETATIO.

[b] *Bene affectas corroboravit.*

NOTÆ.

[6] *Itaque hic & populum urbanum.*] Id est, in urbe morantem.

[7] *Primum imperator ad flumen Strymona.*] Quo Macedonia à Thraciâ dividitur.

[8] *Magnas copias Thracum.*] Quia tunc Thraces in Persarum exercitu militabant.

[9] *Oppidum Amphipolim constituit.*] Sic dictum, quòd utrimque Strymone fluvio alluitur. Plin. 4. 10. 23. & aliis in locis. Urbs ista media est Macedoniam inter & Thraciam; hodie *Chrysopoli.*

[10] *Iterum apud Mycalen.*] Nomen montis in Cariâ. Ad Eurymedontem fluvium in Pamphiliâ pugnam commissam fuisse ait Pompon. Mela lib. 1. c. 14.

[11] *Cypriorum & Phœnicum.*] De Cypro insula jam dictum est in Pausaniâ. Phœnices verò populi à Phœniciâ oriundi: Phœnicia autem Regio est Syriæ maritima, Judææ contermina, cujus præcipuæ urbes fuerunt Tyrus & Sidon ad mare

[12] *Statim ex classe copias suas eduxit.*] De hoc Stratagem. Polyæn. lib. 1.

[13] *Scyrum, quam eo tempore Dolopes incolebant.*] Scyros insula est in Ægæo mari, in qua Achilles fœminam mentitus delituit inter Lycomedis Regis filias. Dolopes verò populi erant Thessaliæ, è cujus regione Scyros sita est, prope Pindum habitabant, unde Achelous amnis ad Echinadas cursum præcipitat.

[14] *Quod contumaciùs se gesserat, vacuefecit.*] Id est, Insulam à Dolopibus, qui, ut refert Plutarchus, pyraticam artem exercebant, occupatam repurgavit.

[15] *Sessores veteres urbe insulaque ejecit.*] Quidam legunt *Possessores*; solos tamen Dolopes inde ejectos propter eorum rapinas vult Plutarchus.

[16] *Agros civibus divisit.*] Id est, Coloniam huc deduxit, cui agros hujus Insulæ distribuit.

[17] *Thasios opulentiâ fretos.*] Thasus insula est maris Ægæi, Thraciæ adjacens, generosis viribus, & insigni marmoris genere nobilitata; unde Thasii, quos Cimon navali prælio debellavit.

[18] *Nam testarum suffragiis.*] De Ostracismo supradictum est in Miltiade, & Themistocle.

ὀστρακισμὸν vocant, decem annorum exilio multatus est. Cujus facti celeriùs Athenienses quàm ipsum pœnituit. Nam quum ille forti animo, invidiæ ingratorum civium cessisset, bellumque Lacedemonii Atheniensibus indixissent; confestim notæ ejus virtutis desiderium consequutum est. Itaque post annum quintum, quo expulsus erat, in patriam revocatus est. [19] Ille, quòd hospitio Lacedæmoniorum utebatur, satiùs existimans contendere Lacedæmonem; suâ sponte est profectus, pacemque inter duas potentissimas civitates conciliavit. Pòst neque ita multò in Cyprum cum ducentis navibus imperator missus, quum ejus majorem partem insulæ devicisset, in morbum implicitus, [20] in oppido Citio est mortuus. Hunc Athenienses non solùm in bello, sed in pace diu desideraverunt. Fuit enim tantâ liberalitate, quum compluribus locis prædia hortósque haberet, ut nunquam eis custodem posuerit, fructus servandi gratiâ, ne quis impediretur quò minùs ejus rebus, quibus vellet, frueretur. [21] Semper eum pedissequi cum nummis sunt secuti, ut si quis opis ejus indigeret, haberet, quod statim daret, [22] ne differendo videretur negare. [c] Sæpe quum aliquem offensum fortunâ, videret minùs bene vestitum, suum amiculum dedit. Quotidie sic cœna ei coquebatur, [d] ut quos invocatos vidisset in foro, omnes devocaret: quod facere nullum diem prætermittebat. Nulli fides ejus, nulli opera, nulli res familiaris defuit: multos locupletavit. Complures pauperes mortuos [e] qui unde efferrentur, non reliquissent, suo sumptu extulit. Sic se gerendo minimè est mirandum, [f] si & vita ejus fuit secura, & mors acerba.

INTERPRETATIO.

[c] *Quum non rarò aliquem fortè sibi obvium cerneret male indutum.*

[d] *Ut quos in foro non invitatos aspiceret, universos invitaret.*

[e] *Quibus non supererat unde funus ipsis pararetur, suis impensis paravit.*

[f] *Si & tutè vixit, & cum omnium luctu obiit.*

NOTÆ.

[19] *Ille quod hospitio Lacedæmoniorum utebatur.* Quia, scilicet, in Spartanorum agris exulabat Ostracismi causâ.

[20] *In oppido Citio est mortuus.*] Hanc urbem expugnatam à Cimone negat Thucydides lib. 1. c. 6. Immò vero in obsidione urbis morte fuisse eum occupatum ait; cui opinioni Diodorus adversatur; nam & Citium expugnasse, & in cives ejus humanum se præbuisse scribit, unde Plutarchus refert ex Nausicrate Rhetore Citienses quoddam Cimonis sepulchrum coluisse, qui Oraculi cujusdam jussu eum quasi Deum in adversitatibus venerabantur. Citium autem est urbs Cypri in quâ Zeno Stoïcorum Sectæ conditor natus est.

[21] *Semper eum pedissequi cum nummis sunt secuti.*] Hos hodie ab eleemosynis ministros dicimus. De Cimonis liberalitate, idem refert Plutarch. in Pericle.

[22] *Ne differendo videretur negare.*] Cui sententiæ illud P. Syri conforme est. *Beneficium bis dat, qui dat celeriter.* Et illud Ausonii:

Gratia quæ tarda est, ingrata est gratia. Namque,
Quæ fieri properat gratia, grata magis.

VI.

[1] LYSANDER

[2] LACEDÆMONIUS.

MAGNAM reliquit sui famam, magis felicitate quàm virtute partam. Athenienses enim [3] in Pelopponesios sexto & vigesimo anno bellum gerentes confecisse apparet. Id quâ ratione consecutus sit, latet. Non enim virtute sui exercitus, sed immodestiâ factum est adversariorum, [a] qui quòd dicto audientes imperatoribus sui non erant, dispalati in agris, relictis navibus, in hostium venerunt potestatem. Quo facto Athenienses se Lacedæmoniis dediderunt. Hâc victoriâ Lysander elatus, quum antea semper factiosus audáxque fuisset, [b] sic sibi indulsit, ut ejus operâ in maximum odium Græciæ Lacedæmonii pervenerint. Nam quum hanc causam Lacedæmonii dictitassent sibi esse belli, ut Atheniensium impotentem dominationem refringerent: postquam apud [4] Ægos flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est, quàm ut omnes civitates in sua teneret potestate, quum id se Lacedæmoniorum causâ facere simularet. Namque undique qui Atheniensium rebus studuissent, ejectis, [5] decem delegerat in unaquaque civitate, quibus summum imperium potestatémque omnium rerum committeret. Horum in numerum nemo admittebatur

INTERPRETATIO.

[a] *Qui quia suorum Ducum mandatis minimè obtemperabant.*

[b] *Adeò se impotenter gessit.*

NOTÆ.

[1] LYSANDER.] Aristocleti filius, ex Heraclidarum genere. Plutarchus in Lysandro.

[2] LACEDÆMONIUS.] Apud Athenæum lib. 6. Mothacem eum fuisse asserit Theopompus. Idem quoque testatur Ælianus lib. 12. c. 43. *Quod nomen imponebatur iis, quos Patres in Gymnasia locupletum, exercitatum mitterent.* Alii Mothaces volunt fuisse conditione servos; à verbo Græco μόθαξ, *verna*; vel μόθος, *labor.*

[3] *In Peloponnesios.*] Peloponnesii à Peloponneso dicti, peninsula quæ hodie Morea, de qua supra.

[4] *Aigos.*] Chersonesi Thraciæ fluvius, ad cujus ostia Atheniensium classis à Lysandro aut capta fuit, aut submersa; sic dictus quasi Capræ fluvius. Plinius lib. 2.

[5] *Decem delegerat.*] Hos Xenophon δεκαρχίας vocat lib. 3. de rebus gr. Athenis autem 30. præfecerat, decem vero, Piræeo. Plutarch. Hi postea urbem oppresserunt, dictique sunt 30. tyranni. Xenophon ibidem.

[c] nisi qui aut ejus hospitio contineretur, [d] aut se illius fore proprium fide confirmarat. Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus constitutâ, ipsius nutu omnia gerebantur. [6] cujus de crudelitate ac perfidia satis est unam rem exempli gratiâ proferre, ne de eodem plura enumerando fatigemus lectores. Victor ex Asia quum reverteretur, [7] Thasúmque divertisset, quòd ea civitas præcipuâ fide fuerat erga Athenienses, proinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici [8] eam pervertere concupivit. Vidit autem, nisi in eo occultasset voluntatem, [9] futurum ut Thasii dilaberentur, [10] consulerentque rebus suis.

Desideratur hîc exemplum Lysandri crudelitatis & perfidiæ in Thasios.

Itaque decemviralem suam potestatem, sui ab illo constitutam sustulerunt. Quo dolore incensus iniit consilia reges Lacedæmoniorum tollere. sed sentiebat id se sine ope deorum facere non posse, quòd Lacedæmonii omnia ad oracula referre consueverant. [11] Primùm itaque Delphos corrumpere est conatus. Quum id non potuisset, [12] Dodonam adortus est. Hinc quoque repulsus, dixit se vota suscepisse, [13] quæ Jovi Hammoni solveret, [14] existimans se Afros faciliùs corrupturum. Hac spe quum profectus esset in Africam, multum

INTERPRETATIO.

[c] *Nisi qui vel hospitum ejus numero haberetur.*

[d] *Vel se penitus ipsi addictum* sacramento *sponderet.*

NOTÆ.

[6] *Cujus de crudelitate ac perfidiâ.*] Hæc sunt illius perfidiæ argumenta, quod dicere solebat, ubi leonina pellis non proficeret, vulpinam esse assuendam. Item, pueros taxillis, homines vero jurejurando fallendos; vide Plutarchum, qui eum cum Syllâ comparat.

[7] *Thasumque divertisset.*] Insulæ nomen simul & civitatis, de qua supra in Cimone.

[8] *Eam pervertere concupivit.*] Id est, ab Atheniensium partibus ad Lacedæmoniorum partes eam abducere tentavit.

[9] *Futurumque ut Thasii dilaberentur.*] Id est, ut aperte deficerent.

[10] *Consulerentque rebus suis.*] Quandoquidem hic desunt nonnulla, conjiciendum est in iis quædam perfidiæ Lysandri exempla narrari; & fortè etiam quædam alia, propter quæ Ephori decemviralem potestatem ab eo in Civitatibus constitutam abrogarent. Vide ea de re Plutarchum in Lysandro, & Diodorum lib. 12.

[11] *Primum itaque Delphos corrumpere est conatus.*] Hos, nempe, qui in Templo Apollinis Delphici Oraculis præerant.

[12] *Dodonam adortus est.*] Urbem Chaoniæ in Epiro Jovi sacram; ab hac urbe quernum illud nemus Dodoneum dictum, ubi templum & oraculum vetustissimum. Lege Sophoclem in Trachiniis, & Herodotum qui multa de hoc oraculo fabulosè scripserunt.

[13] *Quæ Jovi Hammoni solveret.*] Jovis oraculum fuit in Lybia, toto orbe celeberrimum, hic sub Arietis formâ Juppiter colebatur. Vide Q. Curtium lib. 4. c. 7.

[14] *Existimans se Afros.*] Afri ab Africâ dicti, quæ tertia est Orbis terrarum pars ferè tota sub Zonâ torridâ. Ideo autem se Afros faciliùs corrupturum putabat, quod sint lubricæ fidei, unde apud Livium, *Fraus plusquam punica.*

eum antiſtites Jovis fefellerunt. nam non ſolùm corrumpi non potuerunt, ſed etiam legatos Lacedæmona miſerunt qui Lyſandrum accuſarent, quòd ſacerdotes fani corrumpere conatus eſſet. Accuſatus hoc crimine, judicúmque abſolutus ſententiis, [15] Orchomeniis miſſus ſubſidio, occîſus eſt à Thebanis, [16] apud Haliartum. Quàm verè de eo foret judicatum, oratio indicio fuit, quæ poſt mortem in domo ejus reperta eſt, in qua ſuadet Lacedæmoniis ut regiâ poteſtate diſſolutâ, ex omnibus dux deligatur ad bellum gerendum: ſed ita ſcripta, ut deorum videretur congruere ſententiæ, quam ille ſe habiturum, pecuniâ fidens, non dubitabat. Hanc ei ſcripſiſſe [17] Cleon Halicarnaſſeus dicitur. Atque hoc loco non eſt præterundum factum [18] Pharnabazi ſatrapis regii. Nam quum Lyſander præfectus claſſis, in bello multa crudeliter avaréque feciſſet, déque his rebus ſuſpicaretur ad cives ſuos eſſe perlatum: petiit à Pharnabazo, ut ad Ephoros ſibi teſtimonium daret, quantâ ſanctitate bellum geſſiſſet, ſociosque tractaſſet, déque ea re accuratè ſcriberet. magnam enim ejus autoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur: [e] librum gravem multis verbis conſcripſit, in quo ſummis eum fert laudibus. Quem cùm legiſſet, probaſſétque, dum obſignatur, alterum pari magnitudine, ut diſcerni non poſſet, ſignatum ſubjecit, in quo accuratiſſimè ejus avaritiam perfidiamque accuſarat. Hinc Lyſander domum quum rediſſet, poſtquam de ſuis rebus geſtis apud maximum magiſtratum, quæ voluerat, dixerat, teſtimonii loco librum à Pharnabazo datum tradidit. Hunc, ſummoto Lyſandro, quum Ephori cognoſſent, ipſi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipſe ſuus fuit accuſator.

INTERPRETATIO.

[e] *Prolixam Epiſtolam exaravit, &, ponderoſam.*

NOTÆ.

[15] *Orchomeniis miſſus ſubſidio.*] Orchomenus, ſeu, Orchomenum Bœotiæ oppidum, ad fluvium ejuſdem nominis ſitum, cui olim Thebani tributum penderunt. Strabo l. 9. Fuit item ejus nominis in Arcadiâ, de quo non hic ſermo eſt.

[16] *Apud Haliartum.*] Nomen urbis Bœotiæ, quàm Haliartus Theſandri filius condidit. Strabo lib. 9.

[17] *Cleon Halicarnaſſeus.*] Nomen Sophiſtæ ex Halicarnaſſo urbe Cariæ principe, juxta quam fons Salmaſius, quo veteres crediderunt lavantium corpora effœminari.

[18] *Pharnabazi Satrapis regii.*] Hic alterius Pharnabazi filius, olim Darii & poſtea Artaxerxis Satrapes, qui Alcibiadem interfecit. Diodor. lib. 14.

VII.

ALCIBIADES [1] CLINIÆ FILIUS ATHENIENSIS.

IN hoc natura quid efficere possit, videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriæ prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius vel in vitiis vel in virtutibus. [2] Natus in amplissima civitate, summo genere, [3] omnium ætatis suæ multò formosissimus: ad omnes res aptus, consiliique plenus. Namque imperator fuit summus mari & terrâ: disertus, ut in primis dicendo valeret: & tanta erat commendatio oris atque orationis, ut nemo ei dicendo posset resistere. [4] Dives, quum tempus posceret, laboriosus, patiens, liberalis, splendidus non minùs in vita quàm victu: affabilis, blandus, [5] temporibus callidissimè inserviens. [a] Idem simul ac se remiserat, nec causa suberat, quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intemperans reperiebatur: ut omnes admirentur, in uno homine tantam morum dissimilitudinem, támque diversam naturam. [6] Educatus est in domo Periclis, [7] privignus enim ejus fuisse dicitur [8] eruditus

INTERPRETATIO.

[a] *Ubi ille animum relaxaverat.*

NOTÆ.

[1] CLINIÆ FILIUS.] Vide Plutarchum in Alcibiade.

[2] *Natus in amplissima civitate.*] Id est, Athenis.

[3] *Omnium ætatis suæ multò formosissimus.*] Alcibiadis forma à Petronio celebratur, & à Val. Max. lib. 7. c. 9. præstantissima dicitur.

[4] *Dives; quum tempus posceret, laboriosus.*] Id à *Nepote* referri videtur, quasi inter se pugnent divitiæ & labor, in Alcibiade tamen conveniant.

[5] *Temporibus callidissimè inserviens.*] Illum Chamæleonti non absimilem fuisse scribit Plutarchus, quem etiam in eo vincebat, quod Chamæleon colori candido se simulare non potest.

[6] *Educatus in domo Periclis.*] Viri inter Athenienses clarissimi, plurimumque authoritate pollentis, àdeout per 40. annos remp. gubernaverit. Plutarch. vide.

[7] *Privignus enim ejus fuisse dicitur.*] Immò sororis filium Diodor. Suidas. Aul. Gellius, lib. 15. c. 17. fuisse asserunt: quod tamen facilè conciliari potest; nam reverâ si Pericles non Alcibiadis, at saltem uxoris ejus vitricus fuit, quia Hipponici filiam, quam Hyparetam vocat Plutarchus, Alcibiades uxorem habuit; hujus vero Hipponici conjugem in uxorem postea duxit Pericles. Plutarch. in Pericle.

[8] *Eruditus fuit à Socrate.*] Philosopho Atheniensi, qui Apollinis Oraculo omnium sapientissimus est judicatus.

à Socrate. Socerum habuit Hipponicum, omnium Græcæ linguæ eloquentiâ ditissimum; [b] ut si ipse fingere vellet, neque plura bona reminisci, neque majora posset consequi, quàm vel fortuna vel natura tribuerat. Ineunte adolescentiâ, amatus est à multis more Græcorum, in eis à Socrate, [9] de quo mentionem facit Plato [10] in Symposio. namque eum induxit commemorantem se pernoctasse cum Socrate, neque aliter ab eo surrexisse, ac filius à parente debuerit. Posteaquam robustior est factus, non minùs multos amavit, in quorum amore, quoad licitum est, odiosa multa delicatè jocoséque fecit; quæ referremus, nisi majora potioraque haberemus. [11] Bello Peloponnesiaco, hujus consilio atque autoritate Athenienses bellum Syracusanis indixerunt: ad quod gerendum ipse dux delectus est. Duo præterea collegæ dati, Nicias & Lamachus. Id quum appararetur, priusquam classis exiret, accidit, ut unâ nocte [12] omnes Hermæ, qui in oppido erant Athenis, dejicerentur, præter unum, qui ante januam Andocidis erat, Andocidisque Hermes vocatus est. Hoc quum appareret, non sine magna multorum consensione esse factum, quòd non ad privatam, sed ad publicam rem pertineret, magnus multitudini timor est injectus, ne qua repentina vis in civitate existeret, quæ libertatem opprimeret populi. [14] Hoc maximè convenire in Alcibiadem videbatur, quòd & potentior & major, quàm privatus, existimabatur. Multos enim liberalitate devinxerat, [c] plures etiam operâ forensi suos reddiderat. Quare fiebat ut omnium oculos, quotiescunque in publicum prodisset, ad se converteret, neque ei par quisquam in civitate poneretur. Itaque non solùm in eo spem habebant maximam, sed etiam timorem, [15] quòd & obesse plurimùm

INTERPRETATIO.

[b] *Ut si ipse excogitare cuperet.*
[c] *Plurimos pariter judicio defensos sibi conciliarat.*

NOTÆ.

[9] *De quo mentionem facit Plato.*] De amore illo lege Aristophanem in nebulis.

[10] *In Symposio.*] Id est, in libro qui inscribitur Symposium, seu convivium.

[11] *Bello Peloponnesiaco.*] De quo Thucydides.

[12] *Omnes Hermæ.*] Id est, Mercurii statuæ lapideæ quadratæ, & ad cubi figuram conformatæ, nimirum sine manibus, & quorum capita mutari poterant; unde Cicero ad Atticum lib. 1. *Hermæ*, inquit, *illi tui Pentelici cum capitibus aneis, de quibus ad me scripsisti, nunc admodum me delectant.* Ideo autem sine manibus, quod omnia, ut inquit Festus, sermo sine manibus conficiat.

[13] *Andocidisque Hermes.*] Andocides unus ex 10. præcipuis Athen. Rhetoribus.

[14] *Hoc maximè convenire in Alcibiadem videbatur.*] Non directè id factum Alcibiadi imputatum esse quidam scribunt; sed Argis qui privato tunc Alcibiadis hospitio continebantur, quique omnes propterea à civibus concisi sunt. Diod. l. 13.

[15] *Quod & obesse plurimùm.*] Ad hoc refertur quod Timon ille hominum osor unum Alcibiadem amabat, quod magno malo illum aliquando Atheniensibus fore præsagiret.

& prodesse

& prodesse poterat. Aspergebatur etiam infamiâ, [16] quòd in domo sua facere mysteria dicebatur, quod nefas erat more Atheniensium, idque non ad religionem, sed ad conjurationem pertinere existimabatur. [d] Hoc crimine in contentionem ab inimicis compellebatur. Sed instabat tempus ad bellum proficiscendi. Id ille intuens, neque ignorans civium suorum consuetudinem, postulabat, ut si quid de se agi vellent, potiùs de præsenti quæstio haberetur, quàm absens invidiæ crimine accusaretur. Inimici verò ejus, quiescendum in præsentia, quia nocere se ei non posse intelligebant, & illud tempus exspectandum decreverunt, quo exisset, ut sic absentem aggrederentur: itáque fecerunt. Nam postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt, absentem, quòd sacra violasset, reum fecerunt. Quâ de re quum ei nuncius à magistratu in Siciliam missus esset, ut domum ad causam dicendam rediret, essétque in magna spe provinciæ benè administrandæ; non parêre noluit, & in triremem, quæ ad eum deportandum erat missa, ascendit: [17] ac Thurios in Italiam pervectus, multa secum reputans de immoderata civium suorum licentia crudelitatéque erga nobiles: utilissimum ratus impendentem evitare tempestatem, clàm se à custodibus subduxit, & inde primùm [18] Elidem, [19] deinde Thebas venit. Postquam autem se capitis damnatum, bonis publicatis, audivit, & id quod usu venerat, [20] Eumolpidas sacerdotes à populo coactos, [e] ut se devoverent, ejúsque devotionis, quo testatior esset memoria, exemplum in pila lapidea incísum esse positum in publico: Lacedæmonem demigràvit. Ibi ([21] ut ipse prædicare consueverat) non adversus patriam, sed

INTERPRETATIO.

[d] *Reatu illo ad causam dicendam eum adversarii compellebant.*

[e] *Ut se diris devincirent, & quo execrationis illius memoria magis innotesceret.*

NOTÆ.

[16] *Quod in domo sua facere mysteria dicebatur.*] Id est, Cereris sacra, Justino teste l. v. ab initio; quæ quidem nocte fiebant, eaque revelare nefas; at verò duplicis erant generis, magna seu quinquennalia, & parva seu triennalia, qua de re consule Plin. lib. 24.

[17] *Ac Thurios in Italiam pervectus.*] Thurios, ab oppido Thurio inter Crathim & Sybarim amnes sito; unde Thurina regio ex quâ Aug. Cæsaris majores oriundi erant. Sueton. Olim & ipsum oppidum Sybaris dicebatur. De ea urbe Diodorus lib. 12. & Strabo lib. 6. Porrò legitur *Thurii, orum*; & *Thurium, rii.*

[18] *Elidem.*] Peloponnesi regionem in Occidentali Tractu non procul ab Olympia. Virg. Georg. 3.

[19] *Deinde Thebas.*] Bœotiæ oppidum ad Ismenum amnem, cui proximus mons Cithæron Sphyngis fabulâ clarus.

[20] *Eumolpidas Sacerdotes.*] Eumolpidæ, ab Eumolpo quodam Rege, quem Ægyptii generis fuisse refert Diodorus. Vel ut aliis placet, ab alio quodam, Eumolpo Atheniensi poëtâ, quem Suidas Musæi Poëtæ, quidam Orphei filium dicunt. Hic ante Homerum fuisse traditur.

[21] *Ut ipse prædicare consueverat.*] Extat apud Xenophontem lib. 1. c. 10. hac de re popularis excusatio & absolutio.

inimicos suos bellum gessit, quòd iidem hostes essent civitati. nam quum intelligerent, se plurimùm prodesse reipublicæ, ex ea ejecisse, plúsque iræ suæ quàm utilitati communi paruisse, Itaque hujus consilio Lacedæmonii cum Persarum rege amicitiam fecerunt: [22] deinde Deceliam in Attica munierunt, præsidióque perpetuo ibi posito, in obsidione Athenas tenuerunt. Ejusdem operâ Ioniam à societate averterunt Atheniensium. quo facto multò superiores bello esse cœperunt. Neque verò his rebus tam amici Alcibiadi sunt facti, quàm timore ab eo alienati. Nam quum acerrimi viri præstantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent: pertimuerunt, ne charitate patriæ ductus, aliquando ab ipsis descisceret, & cum suis in gratiam rediret. Itaque tempus ejus interficiendi quærere instituerunt. Id Alcibiadi diutiùs celari non potuit. erat enim eâ sagacitate, ut decipi non posset; præsertim quum animum attendisset ad cavendum. Itaque ad Tissaphernem præfectum regis Darii se contulit. Cujus quum in intimam amicitiam pervenisset, & Atheniensium malè gestis in Sicilia rebus opes senescere, contrà Lacedæmoniorum crescere videret: initio cum Pisandro prætore, [23] qui apud Samum exercitum [24] habebat, per internuncios colloquitur, & de reditu suo facit mentionem. Erat enim eodem quo Alcibiades sensu, populi potentiæ non amicus, & optimatum fautor. [25] Ab hoc destitutus, primùm [26] per Trasybulum Lyci filium, ab exercitu recipitur, prætórque fit apud Samum. Pòst, [27] suffragante Theramene, plebiscito restituitur, paríque absens imperio præficitur simul cum Thrasybulo & Theramene. Horum imperio tanta commutatio rerum facta est, ut Lacedæmonii, qui paulò antè victores viguerant, perterriti pacem

NOTÆ.

22 *Deinde Deceliam in Atticâ munierunt.*] Agri Attici locus est, de quo frequenter loquitur Thucydides, quo munito Lacedæmonii Atheniensibus reditus cùm è regione, tùm ex argenti fodinis intercipiebant, & veluti obsidione Athenas tenebant. Vide Isocratem in oratione de Pace.

23 *Cum Pisandro Pratore.*] Scilicet Atheniensium.

24 *Qui apud Samum.*] Samos, vel Samo insula est Icarii maris, ab Ioniâ brevi freto discreta, nec procul ab Epheso, olim Junoni dicata, quod in ea nata esse crederetur. Est & alia in mari Ægæo ad Thraciam, quæ idcirco Samothracia dicitur.

25 *Ab hoc destitutus.*] Legendum videretur, *ad hoc*, quod idem est ac *præterea*, itaut hic foret sensus. *Ad hoc destitutus. Præterea ab amicis desertus:* Nam à Pisandro non destitutum, immò adjutum scribit Thucydides. Tamen ex eodem Thucydide legitur reverâ ab eo fuisse destitutum posteà, & eo invito ab Atheniensibus Alcibiadem fuisse receptum, & rerum summæ præpositum: Vide lib. 8. sub finem; atque adeo nihil mutandum esse arbitror.

26 *Per Thrasybulum Lyci filium.*] Thrasybulus Atheniensis dux, exul factus comparato exercitu omnia Athenis restituit, exulesque quos inter Alcibiades erat, plebiscito reduxit. Cicero Philipp. 1. & Val Max. lib. 4. c. 1.

27 *Suffragante Theramene.*] Nobili Atheniensi Agnonis filio. Vide Thucydidem lib. 8.

peterent. Victi enim erant quinque præliis terrestribus, [28] tribus navalibus: in quibus ducentas naves triremes amiserant, quæ captæ in hostium venerant potestatem. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, multas præterea urbes Græcas, quæ in ora sitæ sunt Asiæ, quarum expugnaverant complures [29]: in his Byzantium. Neque minùs multas consilio ad amicitiam adjunxerant, quòd in captos [30] clementiâ fuerant usi. Ita prædâ onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis Athenas venerunt. [31] His quum obviam universa civitas in Pyræeum descendisset, tanta fuit omnium exspectatio visendi Alcibiadis, ut ad ejus triremem vulgus conflueret, perinde ac si solus advenisset. Sic enim populo erat persuasum, & adversas superiores, & præsentes secundas res, accidisse ejus operâ. [f] Itaque & Siciliæ amissum, & Lacedæmoniorum victorias culpæ suæ tribuebant, quòd talem virum è civitate expulissent. Neque id sine causa arbitrari videbantur. Nam postquam exercitui præesse cœperat, neque terra, neque mari hostes pares esse potuerant. Hic ut navi egressus est, quanquam Theramenes & Thrasybulus eisdem rebus præfuerant, simúlque venerant in Pyræeum, tamen illum unum omnes prosequebantur: (& id quod nunquam antea usuvenerat, nisi Olympiæ victoribus) [32] coronis aureis æneisque vulgò donabatur. [33] Ille lacrymans talem benevolentiam civium suorum accipiebat, reminiscens pristini temporis acerbitatem. [g] Postquam Astu venit, concione advocatâ, sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit quin ejus casum lacrymarit, inimicúmque his se ostenderit, quorum operâ, patriâ pulsus fuerat: perinde ac si alius populus, non ille ipse qui tum flebat, eum [34] sacrilegii dam-

INTERPRETATIO.

[f] *Quamobrem & quod Siciliam amisissent, & Lacedæmonii vicissent, imputabant.*

[g] *In urbem reversus.*

[h] *Iterum ad eum sacris restituendum compulsi sunt, qui eum à sacris arcuerant.*

ANNOTATIONES.

[28] *Tribus navalibus.*] Quorum postremum ad Cyzicum, in quo Alcibiades Mindarum Lacedæmoniorum Ducem interfecit. Xenoph. lib. 1.

[29] *In his Byzantium.*] Proditione captum refert Xenophon, & proditorum nomina recenset lib. 1. In quo consentiunt Diodorus lib. 8. & Plutarchus in Alcibiade.

[30] *Clementiâ fuerant usi.*] Nam Byzantinis urbem suam reddiderunt, nec in eos sævierunt. Diodorus lib. 13.

[31] *His quum obviam universa Civitas descendisset.*] De glorioso Alcibiadis in Patriam reditu lege Xenophontem lib. 1. c. 16. Et Justin. lib. 5. c. 4.

[32] *Coronis aureis æneisque vulgo donabatur.*] Sunt qui legant; Coronis aureis, æneisque: Ego vero vulgatam lectionem sequor, itaut hic sit verborum sensus, nimirum Alcibiadem pro cujuslibet facultatibus duplici Coronarum genere donatum; à Divitibus quidem, aureis; à Pauperibus verò æneis. Ita Gebhardus in Alcibiade.

[33] *Ille lachrymans.*] Prægaudio.

[34] *Sacrilegii damnasset.*] Id est, Cereris mysteriorum sacrum silentium violasse.

nasset. Restituta ergo huic sunt publicè bona.[35] Iidémque illi Eumolpidæ sacerdotes [h] rursus resecrare sunt coacti, qui eum devoverant, pilæque illæ, [i] in quibus devotio fuerat scripta, in mare præcipitatæ. Hæc Alcibiadi lætitia minùs fuit diuturna. Nam quum ei essent omnes honores decreti, totáque respublica domi bellique tradita, ut unius arbitrio gereretur, & ipse postulasset ut duo sibi collegæ darentur, Thrasybulus & Adimantus, neque id negatum esset: classe in Asiam profectus [36] quòd apud Cymen minùs ex sententia rem gesserat, in invidiam recidit. Nihil enim eum non efficere posse ducebant. Ex quo fiebat, ut omnia minùs prosperè gesta, ejus culpæ tribuerent, quum eum aut negligenter aut malitiosè fecisse loquerentur, sicut accidit. Nam corruptum à rege, capere Cymen noluisse arguebant. [k] Itaque huic maximè imputamus malo causam fuisse nimiam opinionem ingenii atque virtutis. Timebatur enim non minùs quàm diligebatur, ne secundâ fortunâ magnisque elatus opibus, tyrannidem concupisceret. Quibus rebus factum est ut absenti magistratum abrogarent, & alium in ejus locum substituerent. Id ille ut audivit, domum reverti noluit, [37] & se Perinthum contulit, ibique tria castella communivit, [38] Bornos, Byziam, Macrontichos: manúque collectâ, primus Græciæ in Thraciam introiit: gloriosius existimans barbarorum prædâ locupletari quàm Graiorum. Qua ex re creverat cùm famâ tùm opibus, magnámque amicitiam sibi [39] cum quibusdam regibus Thraciæ pepererat. Neque tamen à charitate patriæ potuit recedere. Nam quum [40] apud Ægos flumen Philocles prætor Atheniensium classem constituisset suam, [41] neque longè abesset Lysander prætor Lacedæmoniorum, qui in eo erat occupatus,

INTERPRETATIO.

[i] *Quibus execratio insculpta erat.*

[k] *Quamobrem ex immoderatâ expectatione quam de prudentia, & ejus fortitudine conceperant, hoc præsertim malum oriri putamus.*

NOTÆ.

[35] *Iidemque illi Eumolpidæ Sacerdotes.*] Vide paulo suprà.

[36] *Quod apud Cymen.*] Urbs est Æolidis prope Lesbum insulam; Pompon. l. 1. quæ & Cuma dicta est, Æolicarum urbium maxima, & ferè metropolis.

[37] *Et se Perinthum contulit.*] Urbem Thraciæ ad Propontidem, quæ & Heraclea dicitur.

[38] *Bornos, Byziam, Macrontichos.*] Bornos non alibi mihi occurrisse memini. Byzia vero est arx regum Thraciæ à Terei nefando crimine hirundinibus invisa; Plin. lib. 4. c. 11. Macrontichos autem Oppidum est Thraciæ, non procul ab Isthmo Chersonesi, si dictum à longo muro, quem Miltiades ibi à Propontide ad Melanem sinum duxit, Chersonesum à reliquâ excludens Thraciâ. Plin. Ibidem.

[39] *Cum quibusdam Regibus Thraciæ.*] Hos Diodorus lib. 8. Medocum & Seuthen vocat.

[40] *Apud Ægos flumen.*] Thraciæ, de quo jam supra.

[41] *Neque longè esset Lysander.*] Tunc enim erat Lampsaci quæ urbs est in ora Asiæ ad Propontidem. Vide Strabonem lib. 3.

ut bellum quam diutissimè duceret, quòd ipsis pecunia à rege suppeditabatur: contra Atheniensibus exhaustis, præter arma & naves [41] nihil erat super: Alcibiades ad Atheniensium venit exercitum, [l] ibique præsente vulgo agere cœpit, si vellent, se coacturum Lysandrum aut dimicare, aut pacem petere. Lacedæmonios eò nolle confligere classe, quòd pedestribus copiis plusquam navibus valerent. Sibi autem esse facile Seuthen regem Thracum deducere, ut eos terrâ depelleret. Quo facto necessariò aut classe conflicturos, aut bellum composituros. Id etsi verè dictum Philocles animadvertebat, tamen postulata facere noluit, quòd sentiebat se, Alcibiade recepto, nullius momenti apud exercitum futurum. Et si quid secundi evenisset, [m] nullam in ea re suam partem fore: contra ea, si quid adversi accidisset, se unum ejus delicti futurum reum. Ab hoc discedens Alcibiades, *Quoniam*, inquit, *victoriæ patriæ repugnas, illud moneo, juxta hostes castra habeas nautica. Periculum est enim ne immodestiâ militum nostrorum occasio detur Lysandro nostri opprimendi exercitus.* Neque ea res illum fefellit. Nam Lysander quum per speculatores comperisset, vulgum Atheniensium in terram prædatum exisse, navésque penè inanes relictas, tempus rei gerendæ non dimisit, [n] eóque impetu totum bellum delevit. At Alcibiades, victis Atheniensibus, non satis tuta eadem loca sibi arbitrans: [43] penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit, sperans ibi facilimè suam fortunam occuli posse: falsò. Nam Thraces postquam eum cum magna pecunia venisse senserunt, insidias ei fecerunt: qui ea, quæ apportavit abstulerunt, ipsum capere non potuerunt. Ille, cernens nullum locum sibi tutum in Græcia, [44] propter potentiam Lacedæmoniorum, ad Pharnabazum in Asiam transiit. [o] Quem quidem adeò sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia antecederet. Namque ei [45] Grunium dederat in Phrygia castrum, ex quo quinquaginta talenta ve-

INTERPRETATIO.

[l] *Hicque præsentibus militibus proponere orsus est.*

[m] *Nullatenus se* gloriæ *participem futurum.*

[n] *Eâque aggressione bellum penitus confecit.*

[o] *Cui quidem suâ urbanitatis causâ tam gratus fuit.*

NOTÆ.

[41] *Nihil erat super.*] Anastrophe, pro, nihil supererat.

[43] *Penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit.*] In Bithyniam profugisse ait Plutarchus; quod non prorsus alienum est à Nepotis mente; nam & Thraces Bithyniæ partem incolebant, atque ipsi Thraces Bithyni dicti postquam in Asiam transfretassent. Unde Claudianus. *Thyni Thraces erant, quæ nunc Bithynia fertur.* Vide Plin. lib.1. c. 31.

[44] *Propter potentiam Lacedæmoniorum.*] Qui devictis Atheniensibus terræ & maris Imperium obtinebant.

[45] *Grunium dederat in Phrygiâ.*] Legitur & Grynium in exemplis Basiliensibus. De hoc Castro loquitur lib. 3. de reb. gr.

ctigalis capiebat. Quâ fortunâ Alcibiades non erat contentus, neque Athenas victas Lacedæmoniis servire poterat pati. Itaque ad patriam liberandam omni ferebatur cogitatione. sed videbat id [46] sine rege Persarum non posse fieri: ideòque eum amicum sibi cupiebat adjungi: neque dubitabat facilè se consequuturum, si modò ejus conveniendi habuisset potestatem. [47] Nam Cyrum fratrem ei bellum clàm parare, Lacedæmoniis adjuvantibus, sciebat. Id si ei aperuisset, magnam se ab eo initurum gratiam videbat. Hæc quum moliretur, peteretque à Pharnabazo, ut ad regem mitteretur: [48] eodem tempore Critias cæterique tyranni Atheniensium certos homines ad Lysandrum in Asiam miserunt, qui eum certiorem facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset. Quare si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. [49] His Lacon rebus commotus, statuit accuratius sibi agendum cum Pharnabazo. [p] [50] Huic ergo renunciat, quæ regi cum Lacedæmoniis essent; nisi Alcibiadem vivuum aut mortuum tradidisset. Non tulit hoc satrapes, & violare clementiam, quàm regis opes minui maluit. [51] Itaque misit Sysamithren & Bagæum ad Alcibiadem interficiendum, [52] quum ille esset in Phrygia, itérque ad regem pararet. [q] Missi, [53] clàm vicinitati in qua tum Alcibiades erat, dant negocium, ut eum interficiant. Illi quum eum ferro aggredi non auderent, noctu

INTERPRETATIO.

[p] *Illi igitur abnegat Regi cum Lacedamoniis quidquam fœderis esse.*

[q] *Ministri latenter iis quibus tum vicinus Alcibiades erat, curam imponunt.*

NOTÆ.

[46] *Sine Rege Persarum.*] Artaxerxe qui Dario successerat.

[47] *Nam Cyrum.*] Artaxerxis fratrem, & Darii filium, cui Pater testamento legaverat civitates quarum præfectus erat. Justin. lib. 5. c. 11.

[48] *Eodem tempore Critias.*] 30. Tyrannorum apud Athenienses immanissimus. Cic. lib. 1. Tusc. quæst. c. 96.

[49] *His Lacon.*] Id est, Lysander, Lacon dictus, quia Lacedæmon erat in Laconiâ.

[50] *Huic ergo renunciat, quæ Regi cum Lacedamoniis essent.*] Aliquid sanè hic supplendum esse, aut restituendum putatem, hoc ferè modo. *Huic ergo renunciat fœdera, quæ Regi cum Lacedamoniis essent, stare non posse:* nisi *renunciare* idem esset, ac *irritum facere.* Unde Cic. ad Atticum *renunciare conductionem*; id est, irritam facere. *Renunciare alicui hospitium.* Idem Cicero. Quod idem est ac si Gallicè diceretur, *Declarer à quelqu'un qu'on renonce au droit d'hospitalité avec luy.* Renuntiare vitæ. Sueton. *Declarer qu'on renonce à la vie.*

[51] *Itaque misit Sysamithren & Bagoam.*] Sysamithren Pharnabazi patruum fuisse quidam volunt ex Plutarcho, quod nomen Persicum est. Bagoam verò, non tam nomen esse proprium; quam commune, apud Persas Eunuchum significans, verisimile est.

[52] *Quum ille esset in Phrygiâ.*] Min. Asiæ regione, Cariæ, Lydiæ, Mysiæ, & Bithyniæ finitimâ; duplex est, superior & inferior; in hac postrema situm erat Ilium ad Montis Idæ radices.

[53] *Clam vicinitati.*] Hanc vicinitatem Melissam vocatam scribit Athenæus lib. 13. Quam urbis nomen esse volunt Geographi; hancque fuisse Phrygiæ civitatem testatur idem Athenæus ibidem c. 12.

ligna contulerunt circa casam eam, in qua quiescebat, eamque succenderunt, ut incendio conficerent quem manu superari posse diffidebant. Ille autem sonitu flammæ excitatus, quod gladius ei erat subductus [r 54] familiaris sui subalare telum eripuit. Namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui nunquam discedere voluerat. Hunc sequi se jubet, & id quod in præsentia vestimentorum fuit, arripuit. [55] His in ignem ejectis, flammæ vim transit. Quem ut barbari incendium effugisse viderunt, eminus [56] telis missis interfecerunt, caputque ejus ad Pharnabazum retulerunt. [57] At mulier quæ cum eo vivere consueverat, muliebri sua veste contectum, ædificii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum interimendum erat comparatum. Sic Alcibiades, annos circiter quadraginta natus, diem obiit supremum. [58] Hunc infamatum à plerisque tres gravissimi historici summis laudibus extulerunt: [59] Thucydides, qui ejusdem ætatis fuit: Theopompus, qui fuit post aliquanto natus: & [60] Timæus: qui quidem duo maledicentissimi, nescio quomodo in illo uno laudando consenserunt. Nam ea, quæ suprà diximus, de eo prædicarunt, atque hoc amplius, quum Athenis splendidissimâ civitate natus esset, omnes Athenienses splendore ac dignitate vitæ superasse. Postquam inde expulsus, Thebas venerit, adeo studiis eorum inservisse, ut nemo eum labore corporisque viribus posset æquiparare. [61] Omnes enim Bœotii magis firmitati corporis quàm ingenii acumini inser-

INTERPRETATIO.

[r] *Servi sui pugionem extrahit.*

NOTÆ.

[54] *Familiaris sui subalare telum eripuit.*] Quod sica est, seu pugio, sic dictum quia ejus erat brevitatis, ut sub alis gestari posset.

[55] *His in ignem ejectis.*] Ut nempe suo pondere vim flammæ obruerent.

[56] *Telis missis interfecerunt.*] Varii varia de Alcibiadis morte referunt; alii in cubiculo in quo dormiebat crematum esse dicunt, ut Justin. lib. 5. c. 8. his verbis: *Cùm occidi apertè non posset, vivus in cubiculo in quo dormiebat, crematus est.* Contra verò Aristoteles lib. 6. de naturâ animalium c. 29. in Elapho Asiæ monte occubuisse memorat, in quo monte omnes Cervæ scissa sunt aure.

[57] *At mulier quæ vivere cum eo consueverat.*] Alii Timandram vocant, ut Plutarch. quam Laïdis Corinthiæ matrem fuisse refert. Alii Theodotam, ut Athenæus, lib. 13. c. 12.

[58] *Hunc infamatum à plerisque.*] Athenæus lib. 12. c. 9. refert Antiphonem quemdam librum contumeliæ scripsisse in Alcibiadem; & lib. 13. c. 12. Lysiam oratorem in eumdem orationem composuisse.

[59] *Theopompus.*] Chius orator & Historicus simul post Thucydidem & Herodotum.

[60] *Timæus.*] Qui à maledicentiâ sua Epitimæus dictus est. Id est, objurgator; siculus historicus, ut Thucydidem & Philistum se facile superaturum jactitaret. Plutarch. in Nicia. Aliter Cicer. 2. de Orat.

[61] *Omnes enim Bœotii.*] Bœotiæ ad Septentrionem Atticæ circa Ismenum amnem populi, qui plus studii & operæ impendunt in acquirendo confirmandóque corporis robore, quam in excolendo ingenio; quos aliqui propterea παχεῖς βόας denominatos volunt, Cic. de fato; *Athenis tenue cœlum, ex quo acutiores etiam censentur Attici: Crassum Thebis; itaque pingues Thebani & valentes.*

viunt. Eundem [62] apud Lacedæmonios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, [f] sic duritiei se dedidisse, ut parsimoniâ victûs atque cultûs omnes Lacedæmonios vinceret. Fuisse apud [63] Thracas homines vinolentos [64] rebúsque venereis deditos: hos quoque in his rebus antecessisse. Venisse ad Persas, apud quos summa laus esse [65] fortiter venari, luxuriosè vivere. Horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maximè admirarentur. Quibus rebus effecisse, ut, apud quoscunque esset, princeps poneretur, habereturque charissimus. Sed satis de hoc: reliquos ordiamur.

INTERPRETATIO.

[f] *Adeo austeram vitam duxisse.*

NOTÆ.

[62] *Apud Lacedæmonios, quorum moribus summa virtus in patientiâ ponebatur.* Propter austeritatem legum Lycurgi. Vide Horat. Od. 7. lib. 1. Carm.

[63] *Thracas homines vinolentos.*] Quos Græci ἀκρατοπότας vocarunt, sicut & Scythas: unde Horatius 1. Od.

Natis in usum lætitiæ Scyphis
Pugnare Thracum est.

[64] *Rebusque venereis deditos.*] De his Ovid. 6. Metamorph.

Digna quidem facies, sed & hanc innata libido
Exstimulat, &c.

[65] *Fortiter venari.*] Xenoph. lib. 1. Cyropæd. & Strabo lib. 15.

VIII.

[1] THRASYBULUS LYCI FILIUS ATHENIENSIS.

SI per se virtus sine fortuna ponderanda sit, dubito an hunc primum omnium ponam. Illi sine dubio neminem præfero, fide, constantiâ, magnitudine animi, in patriam amore. Nam quod multi voluerunt, pauci potuerunt, ab uno tyranno patriam liberare. [2] huic contigit, ut à triginta oppressam tyrannis, è servitute libertatem vindicaret. Sed nescio quomodo, quum eum nemo anteiret his virtutibus,

NOTÆ.

1 THRASYBULUS LYCI FILIUS.] Jam de Lyco Thrasybuli patre in Alcibiade.

2 *Huic contigit ut à 30. tyrannis.*] Quos nimirum Lacedæmonii victores Atheniensibus à Lysandro victis præfecerant, & à quibus Thrasybulus ipse in exilium pulsus fuerat.

multi,

multi[3] nobilitate præcucurrerunt. Primùm Peloponneſio bello[4] multa hîc ſine Alcibiade geſſit : ille, nullam rem ſine hoc, [a] quæ ille univerſa naturali quodam bono fecit lucri. Sed illa tamen omnia communia imperatoribus cum militibus & fortuna, [b] quòd in prælii concurſu abit res à conſilio [5] ad vires vimque pugnantium. [c] Itaque jure ſuo nonnulla ab imperatore miles, plurima verò fortuna vindicat : [d] ſeque his plus valuiſſe quam ducis prudentiam verè poteſt prædicare. Quare illud magnificentiſſimum factum proprium eſt Thraſybuli. Nam quum triginta tyranni, præpoſiti à Lacedæmoniis, ſervitute oppreſſas tenerent Athenas, plurimos cives, quibus in bello pepercerat fortuna, partim patriâ expuliſſent, partim interfeciſſent, plurimorum bona publicata inter ſe diviſiſſent : non ſolùm princeps, ſed & ſolus initio bellum his indixit. [6] Hic enim quum Phylen confugiſſet, (quod eſt caſtellum in Attica munitiſſimum) non plus habuit ſecum [7] quàm triginta de ſuis. Hoc initium fuit ſalutis Atticorum : hoc robur libertatis clariſſimæ civitatis. Neque verò hic non contemptus eſt primò à tyrannis, [e] ſed ejus ſolitudo : [f] quæ quidem res & illis contemnentibus perniciei, & huic deſpecto ſaluti fuit. Hæc enim illos ad perſequendum ſegnes, [g] hos autem tempore ad comparandum dato, fecit robuſtiores. Quò magis præceptum illud omnium in animis eſſe debet, *Nihil in bello oportere contemni:* nec ſine cauſa dici, [8] *Matrem timidi flere non ſolere.* [h] Neque tamen pro opinione Thraſybuli auctæ ſunt opes. nam jam tum illis tempo-

INTERPRETATIO.

[a] *Quæ hic omnia optimâ quadam naturâ adeptus eſt.*

[b] *Quod inter pugnandum* Ducis *conſiliorum exitus ex bellatorum viribus animiſque dependent.*

[c] *Idcirco ſibi quadam, ut par eſt, à Duce miles, plura verò ſors repetit.*

[d] *Atque ſuas vires victoria magis, quàm Imperatoris conſilium, contuliſſe, non falſo valet gloriari.*

[e] *Sed, quòd ſolus eſſet.*

[f] *Qui quidem contemptus & his qui contemnebant exitium, illi vero qui contemnebatur ſalutem attulit.*

[g] *Illos vero morâ* ad pugnandum *datâ, viribus auxit.*

[h] *Minùs verò quàm* ferebat *opinio Thraſybuli vires crevere.*

NOTÆ.

[3] *Nobilitate præcucurrerunt.*] Quædam editiones habent, *præcurrerunt*, quod minimè probandum.

[4] *Multa hic ſine Alcibiade geſſit.*] De quibus Xenoph. lib. 1. de reb. gr. Diodorus 13. Et Cicero pro Muræna.

[5] *Ad vires vimque pugnantium.*] Variè à variis hic locus legitur. Lambinus enim *ad vires virtutemque pugnantium.* Puteanus *ad vices, vimque pugnantium.* Quidam *ad vires undique pugnantium.* Alii denique *ad vires noſtrûm cujuſque pugnantium.* At ego nihil mutandum eſſe arbitror, quia Authoris mens ea eſt ut pugnæ exitum ad corporis vires, & vim animi referat.

6 *Hic enim quum Phylen confugiſſet.*] Locus erat munitus diſtans Athenis c. ſtadiis in Oenide tribu, de quo meminit ſcholia in Ariſtophanis Plutum, act. 5. ſc. 1. Et Xenoph. lib. 11. de reb. gr. c. 8. Juſtin lib. 5. c. 9.

[7] *Quam* triginta *de ſuis.*] Septuaginta fuiſſe refert Xenophon ibidem.

[8] *Matrem timidi flere non ſolere.*] De hoc Adagio vide Eraſmum.

ribus fortiùs boni pro libertate loquebantur, quàm pugnabant. Hinc in Piræeum transiit, [9] Munichiamque munivit. Hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti: ab eaque turpiter repulsi, protinus in urbem, armis impedimentisque amissis refugerunt. Usus est Thrasybulus non minùs prudentiâ quàm fortitudine. [i] nam cedentes violari vetuit. cives enim civibus parcere æquum censebat. Neque quisquam est vulneratus, nisi qui prior impugnare voluit. [k][10] Neminem jacentem veste spoliavit: Nil attigit nisi arma, quorum indigebat, & quæ ad victum pertinebant. In secundo prælio [11] cecidit Critias dux tyrannorum, quum quidem exadversus Thrasybulum fortissimè pugnaret. Hoc dejecto, Pausanias venit Atticis auxilio, rex Lacedæmoniorum. Is inter Thrasybulum & eos, qui urbem tenebant, fecit pacem his conditionibus: *Ne qui, præter triginta tyrannos,* [12] *& decem, qui postea prætores creati,* [13] *superioris more crudelitatis erant usi, adficerentur exilio: neve bona publicarentur:* [14] *reipublicæ procuratio populo redderetur.* Præclarum hoc quoque Thrasybuli, quòd reconciliatâ pace, quum plurimùm in civitate posset, legem tulit; *ne quis anteactarum rerum accusaretur, néve mulctaretur:* [15] eámque illi legem OBLIVIONIS appellarunt. Neque verò hanc tantùm ferendam curavit, sed etiam ut valeret, effecit. Nam quum quidam ex his qui simul cum eo in exilio fuerant, cædem facere eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum fuerat; publicè prohibuit, &

INTERPRETATIO.

[i] *Nam non resistentibus vim inferri prohibuit.*

[k] *Nullum in acie cæsum exuit.*

NOTÆ.

[9] *Munichyamque munivit.*] Munichya tumulus est in Chersonesi formam curvatus, ingressum habens ore angusto, à quo murus 40. stadiorum longitudinis protendebatur, Athenarum urbem cum Piræeo, duobusque aliis portubus conjungens. Ovid. 6. Metam.

Munichyosque volans agros, gratamque Minervæ
Despiciebat humum.

[10] *Neminem jacentem veste spoliavit.*] Ut se tantùm adversus improbos & armatos cives pugnare ostenderet; præterquam quod turpe est & forti Duce indignum ex mortuis lucrum captare, ut refert Aristoteles Rhet. 11.

[11] *Cecidit Critias.*] Illum cum Hippomacho cecidisse narrat Xenoph. lib. 2. de reb. gr. Justinus verò l. 5. c. 9. in eo bello non Hippomachum, sed Hippolochum & Critiam omnium tyrannorum sævissimos periisse ait, quod ad idem referri puto.

[12] *Et decem qui postea Prætores creati.*] Ii sunt qui in Piræeo imperabant; Xenoph. lib. 2. de rebus gr.

[13] *Superioris more crudelitatis erant usi.*] Hoc est, qui triginta tyrannorum inhumanitatem æmulati fuerant.

[14] *Reip. procuratio populo redderetur.*] Id, est, status Democraticus restitueretur.

[15] *Eamque illi legem oblivionis appellarunt.*] Græci ἀμνηστίαν vocant, quâ lege cautum erat ut ne qua rerum præteritarum mentio fieret, omnisque memoria sempiternâ oblivione deleretur. Sic Cicero Philippica I. Et Valer. Max. lib. 4. cap. 1.

id quod pollicitus erat, præstitit. Huic pro tantis meritis, [16] honoris corona à populo data est, [17] facta duabus virgulis oleaginis: [l] quæ, quod amor civium, non vis, expresserat, nullam habuit invidiam, magnáque fuit gloria. Bene ergo [18] Pittachus ille, qui septem sapientum numero est habitus, [19] quum ei Mitylenæi multa millia jugerum agri muneri darent, *Nolite, rogo vos,* (inquit) *mihi dare quod multi invideant, plures etiam concupiscant. Quare ex istis nolo amplius quàm centum jugera, quæ & meam animi æquitatem & vestram voluntatem indicent. Nam parva munera, diutina:* [m] *locupletia, non propria esse consueverunt.* Illâ igitur coronâ contentus Thrasybulus, neque amplius requisivit, neque quenquam honore se antecessisse existimavit. Hic sequenti tempore quum prætor classem [20] ad Ciliciam appulisset, neque satis diligenter in castris ejus agerentur vigiliæ; [21] à barbaris, ex oppido noctu eruptione factâ, in tabernaculo interfectus est.

INTERPRETATIO.

[l] *Quæ, quia ex Civium benevolentiâ, non ex violentiâ, obvenerat.*
[m] *Opulenta, non stabilia esse solent.*

NOTÆ.

[16] *Honoris corona.*] Hac donabatur quisquis de Rep. bene meritus erat in magnâ populi frequentiâ, adjuncto Præconis elogio. Casaub.

[17] *Facta duabus virgulis oleaginis.*] Quod etiam in usu fuit apud Romanos antequam Coronas è floribus texere didicissent. Unde Virgil. 7. Æneid.

Centum Oratores augusta ad mœnia Regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes,

Quia vel qui pacem poscebant, vel pacis authores erant, olivæ frondibus coronabantur,

[18] *Pittacus ille.*] Philosophus Mitylenæus, de quo vide Laertium in ejus vitâ.

[19] *Quum ei Mitylenæi multa millia jugerum agri muneri darent.*] Quandoquidem ille ex Lesbo insula Melanchrum tyrannum ejecerat, & Phrynonem hostium ducem in singulari certamine reti injecto implicitum superaverat. Vide Laertium, ibidem.

[20] *Ad Ciliciam appulisset.*] Cilicia, hodiè Caramania, Regio est in minori Asiâ, Syriæ proxima, Tauro monti subjecta. Hunc tamen non in Cilicia, sed in Pamphilia prope Aspendum ejusdem regionis urbem noctu in castis interfectum fuisse scribit Xenoph. lib. 4. c. 17.

[21] *A Barbaris.*] Hoc est ab Aspendiis, qui propter agrorum suorum devastationem in eum infensi, noctu urbe suâ erumpentes trucidarunt.

IX.

[1]CONON ATHENIENSIS.

PELOPONNESIO bello accessit ad rem publicam: in eoque ejus opera magni fuit. nam & prætor pedestribus exercitibus præfuit, & præfectus classis res magnas mari gessit. Quas ob causas præcipuus ei honos habitus est. [2] Namque omnibus unus insulis præfuit. In qua potestate [3] Theram cepit, coloniam Lacedæmoniorum. Fuit etiam extremo Peloponnesio bello prætor, [4] quum apud Ægos flumen copiæ Atheniensium à Lysandro sunt devictæ. [5] Sed tum afuit, eoque pejùs res administrata est. [a] nam & prudens rei militaris, & diligens erat imperii. Itaque nemini erat his temporibus dubium, si adfuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse. Rebus autem afflictis quum patriam obsideri audisset, non quæsivit ubi ipse tutò viveret, sed unde præsidio esset civibus suis. Itaque contulit se ad Pharnabazum satrapem Ioniæ & Lydiæ, [6] eundémque generum regis & propinquum: apud quem ut multùm gratiâ valeret, multo labore multisque effecit periculis. Nam quum Lacedæmonii Athe-

INTERPRETATIO.

[a] *Si quidem & artem militarem callebat, & Ducis partes strenuè implebat.*

NOTÆ.

[1] CONON.] Is Timothei Atheniensis, non Samii filius fuit.

[2] *Namque omnibus unus insulis præfuit.*] Hæc opinio cum omnibus aliis pugnare videtur; nisi fortè id tempus intelligatur quo victis ad Cnidum amnem Lacedæmoniis adjuvante Pharnabazo, Classi regis Persarum præfectus, omnes insulas à Lacedæmoniis avertit, ut infrà videbitur.

[3] *Theram cepit.*] Neque sic legendum, neque ut quidam volunt *Pheras*, autumo; sed mihi magis arridet, *Pharas cepit*, ut colligi potest ex his verbis Xenoph. lib. 4. de reb. gr. Καταπλεύσας δὲ πρῶτον εἰς φαρὰς, de qua etiam urbe meminit Pausanias in Achaïcis, estque in Creta insula, à Messeniis condita. De qua Plinius, lib. 4. c. 12.

[4] *Quum apud Ægos flumen.*] De hoc in Lysandro.

[5] *Sed tum afuit.*] Id Xenoph. lib. 2. c. 3. de reb. gr. & Plutarchus in vita Lysandri negant, eumque ex eo prælio fugisse ad Evagoram Cypri Regem cum 8. triremibus testantur; quibus & Justinus lib. 6. & Isocrates in Evagora non dissentiunt.

[6] *Eundemque generum regis.*] Duxerat enim Pharnabazus Apamam unam ex Xerxis filiabus. Plutarchus in Artaxerxe.

nienſibus devictis, in [7] ſocietate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant, Ageſilaúmque bellatum miſiſſent in Aſiam, [8] maximè impulſi à Tiſſapherne, qui ex intimis regis ab amicitia ejus defecerat, & cum Lacedæmoniis coierat ſocietatem : hunc adverſus Pharnabazus habitus eſt imperator : re quidem verâ exercitui præfuit Conon, ejúſque omnia arbitrio geſta ſunt. Hic multùm [9] ducem ſummum Ageſilaum impedivit, ſæpéque ejus conſiliis obſtitit. [b] Neque verò non fuit apertum, ſi ille non fuiſſet, Ageſilaum Aſiam Tauro tenus regi fuiſſe erepturum. Qui poſteaquam domum à ſuis civibus revocatus eſt, quòd Bœotii & Athenienſes Lacedæmoniis bellum indixerant: Conon nihilo ſecius apud præfectos regis verſabatur, hiſque omnibus maximo erat uſui. Defecerat à rege Tiſſaphernes, neque id tam Artaxerxi quàm cæteris erat apertum. Multis enim magniſque meritis apud regem, etiam quum in officio non maneret, valebat. Neque id mirandum ſi non facilè ad credendum inducebatur, reminiſcens, ejus ſe operâ Cyrum fratrem ſuperaſſe. Hujus accuſandi gratiâ Conon à Pharnabazo ad regem miſſus, poſteaquam venit, primùm ex more Perſarum [10] ad Chiliarchum, qui ſecundum gradum imperii tenebat, [11] Tithrauſtem acceſſit, ſeque oſtendit cum rege colloqui velle. nemo enim ſine hoc admittitur. Huic ille inquit, *Nulla mora eſt : ſed tu delibera, utrum colloqui malis, an per literas edere, quæ cogitas. Neceſſe eſt enim ſi in conſpectum veneris, venerari te regem,* [c] quod προσκυνεῖν illi vocant. Hoc ſi tibi grave eſt, [d] per me nihilo ſecius, editis mandatis, conficies quod ſtudes. Tum Conon : Mihi verò, inquit, non eſt grave quemvis honorem habere

INTERPRETATIO.

[b] *Manifeſtumque fuit, ſi hic defuiſſet, fore ut Ageſilaus Aſiam ad Taurum uſque Artaxerxi abſtuliſſet.*

[c] *Quod adorare hi nuncupant.*

[d] *Meâ pariter* operâ, ſcriptis *arcana exponendo, quod optas exequéris.*

NOTÆ.

[7] *In ſocietate non manerent.*] Nepoti refragantur Xenoph. lib. 4. de reb. gr. & Plutarchus in Apophteg. Illi enim narrant Ageſilaum a Lacedæmoniis in Aſiam eſſe miſſum, eo quod audierant Artaxerxem exercitum & claſſes adverſus Græcos parare. Non igitur Lacedæmonii, ſed Perſæ in ſocietate non manebant.

[8] *Maximè impulſi à Tiſſapherne.*] Tiſſaphernes præfectus Perſarum, cui regis juſſu caput abſciſſum eſt propter proditionem. Xenoph. in Ageſilao; & Diodorus lib. 14.

[9] *Ducem ſummum Ageſilaum.*] Hic Archidami filius, qui poſt Agidis fratris ſui mortem regno potitus eſt.

[10] *Ad Chiliarchum.*] Χιλίαρχος à Græcis dicitur qui mille viris præponitur. Joſeph. l. 3. de bello Judaïco : *Milites*, inquit, *ad Centuriones, illi ad Chiliarchos conveniunt.* Sed ut dicam quod ſuper eâ re ſentio; Chiliarchi gradus ſecundus erat à Rege, totiuſque regiæ curationem habebat, quemadmodum apud Romanos Præfectus prætorio, & apud Francos olim, *Le Maire du Palais*, ſine cujus veniâ nemo ad regem accedere poterat.

[11] *Tithrauſtem.*] Nomen ipſius Chiliarchi, qui Regis juſſu Tiſſapherni caput abſcidit. Xenoph. in Ageſilao.

regi: ſed vereor ne civitati meæ ſit opprobrio, ſi, quum ex ea ſim profectus quæ cæteris gentibus imperare conſueverit, potius barbarorum quàm illius more fungar. Itaque quæ volebat, huic ſcripta tradidit. Quibus cognitis, rex tantùm autoritate ejus motus eſt, ut Tiſſaphernem hoſtem judicarit, & Lacedæmonios bello perſequi juſſerit, & ei permiſerit, [12] quem vellet, eligere ad diſpenſandam pecuniam. [e] Id arbitrium Conon negavit ſui eſſe conſilii, ſed ipſius, qui optimè ſuos noſſe deberet. Sed ſe ſuadere, Pharnabazo id negotii daret. Hinc magnis muneribus donatus, ad mare eſt miſſus ut Cypriis & Phœnicibus, cæteriſque civitatibus maritimis, naves longas imperaret, claſſémque quæ proximâ æſtate mare tueri poſſet, compararet, dato adjutore Pharnabazo, ſicut ipſe voluerat. Id ut Lacedæmoniis eſt nunciatum, [f] non ſine cura adminiſtrarunt, quòd majus bellum imminere arbitrabantur, quàm ſi cum barbaro ſolùm contenderent. Nam ducem fortem & prudentem regiis opibus præfuturum, ac ſecum dimicaturum videbant, quem neque conſilio neque copiis ſuperare poſſent. Hac mente magnam contrahunt claſſem: proficiſcuntur Piſandro duce. Hos Conon [13] apud Cnidum adortus, magno prælio fugat, multas naves capit, complures deprimit. Quâ victoriâ non ſolùm Athenæ, ſed etiam cuncta Græcia, [14] quæ ſub Lacedæmoniorum fuerat imperio, [15] liberata eſt. Conon cum parte navium in patriam venit: muros dirutos à Lyſandro utroſque & Piræei & Athenarum, reficiendos curat, pecuniæque quinquaginta talenta, quæ à Pharnabazo acceperat, civibus ſuis donat. Accidit huic, quod cæteris mortalibus, [16] *ut inconſideratior in ſecunda quàm in adverſa eſſet fortuna.* Nam claſſe Peloponneſiorum devictâ, quum

INTERPRETATIO.

[e] *Hanc electionem non ad ſe, ſed ad eum pertinere dixit.*
[f] *Non abſque ſollicitudine* res *geſſerunt.*

NOTÆ.

[12] *Quem vellet eligere ad diſpenſandam pecuniam.* Is apud Romanos Quæſtor dicebatur, qui ſcilicet cogendis adminiſtrandiſque pecuniis præficiebatur.

[13] *Apud Cnidum.*] Urbs eſt in extremo cornu peninſulæ, Cariæ adhærentis, hodie vulgò *Cabo-Erio*, non longè ab Halicarnaſſo, & Co inſulâ; hæc olim Praxitelis Venere nobilitata fuit, unde Horatius 1. Carm. Ode 30.

O Venus Regina Cnidi, Paphique,
Sperne dilectam Cypron, &c.

[14] *Quæ ſub Lacedæmoniorum fuerat imperio.*] Scilicet maritimo, de quo tamdiu certamen fuit inter Spartiatas, & Athenienſes.

[15] *Liberata eſt.*] In perpetuum aſſertæ Græciæ libertatis monumentum, binæ ſtatuæ, ſumptu publico, erectæ ſunt prope Jovis Servatoris ſimulachrum, quarum altera Cononi, altera Evagoræ Cypriorum Regi, teſte Plutarcho, dicata eſt.

[16] *Ut inconſideratior in ſecundâ, quàm in adverſâ eſſet fortunâ.*] Idem de Conone refert Polybius 17. hiſtor. Et certè, hoc velut in more poſitum eſt, ut quos ſecunda fortuna amplectitur, hos quoque cæcitatis ſuæ participes faciat.

ultum se [17] injurias patriæ putaret, plura concupivit, quàm efficere potuit. Neque tamen ea non pia & probanda fuerunt, quod potius Patriæ opes augeri, quàm regis, maluit. Nam quum magnam autoritatem sibi pugnâ illâ navali quam apud Cnidum fecerat, constituisset, non solùm inter barbaros, sed etiam inter omnes Græciæ civitates: clàm dare operam cœpit, ut Ioniam & Æoliam restitueret Atheniensibus. Id quum minùs diligenter esset celatum, [18] Teribazus, qui Sardibus præerat, Cononem evocavit, simulans ad regem eum se mittere velle magnâ de re. Hujus nuncio parens, quum venisset, in vincula conjectus: In quibus aliquandiu fuit. Nonnulli eum ad regem abductum, ibique periisse scriptum reliquerunt. Contra ea [19] Dinon historicus, cui nos plurimùm de Persicis rebus credimus, effugisse scripsit. Illud addubitat, utrum [20] Teribazo sciente, an imprudente sit factum.

NOTÆ.

[17] *Injurias Patriæ.*] A Lacedæmoniis illatas

[18] *Teribazus.*] Qui Sardibus præerat Cononem evocavit. At paulo aliter istud refert Xenoph. lib. 4. de reb. gr. Diodorus lib. 14. Aiunt enim Teribazum Cononi, ob res prosperè ab eo gestas, invidisse, & hac prætextâ causâ, quòd Atheniensibus pecuniâ & classe regiâ urbes acquireret, eum Sardeis perductum in vincula conjecisse. Isocrates tamen per omnia ferè Nepoti consentit, & apertè significat in Panegyrico, Cononem immerito à Persis esse comprehensum.

[19] *Dinon historicus.*] Hic Persica scripsit, Clitarchi pater fuit, vixitque tempore Artaxerxis Occhi, & Philipp. Voss. lib. 4. de hist. gr. c. 8.

[20] *Teribazo.*] Pedestrium copiarum Præfecto. Diodor. lib. 16.

X.

[1]DIO HIPPARINI FILIUS SYRACUSANUS.

NOBILI genere natus, [2] utrâque implicatus tyrannide Dionysiorum. [3] Namque ille superior, [4] Aristomachen, sororem Dionis, habuit in matrimonio: ex qua duos filios, Hipparinum & Nysæum, procreavit: totidémque filias, Sophrosynen & Areten. Quarum priorem Dionysio filio eidem, cui regnum reliquit, nuptum dedit: alteram, Areten, Dioni: Dion autem præter nobilem propinquitatem, generosamque majorum famam, multa alia à natura habuit bona. In his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas: magnam corporis dignitatem, [5] quæ non minimùm commendat: magnas præterea divitias à patre relictas, quas ipse tyranni muneribus auxerat. Erat intimus Dionysio priori, neque minùs propter mores quàm affinitatem. Namque etsi Dionysii crudelitas ipsi displicebat, tamen salvum illum propter necessitudinem, [6] magis etiam suorum causâ esse studebat. Aderat in magnis rebus: ejúsque consilio multum movebatur tyrannus, nisi qua in re major ipsius cupiditas intercesserat. Legationes verò omnes, quæ essent illustriores, per Dionem administrabantur. Quas quidem ille diligenter obeundo, fideliter administrando, crudelissimum nomen tyranni suâ humanitate tegebat. Hunc à Dionysio missum Carthaginenses suspexerunt, ut neminem unquam Græcâ linguâ loquentem magis sint admirati. Neque verò hæc

NOTÆ.

[1] DION HIPPARINI FILIUS.] Hipparinum hunc Syracusanorum optimatum illustrissimum fuisse constat ex Diodoro lib. 16. Item ex Suida & Plutarcho.

[2] *Utraque implicatus tyrannide Dionysiorum.*] Scilicet, patris & filii, qui ambo tyranni dicti sunt.

[3] *Namque ille superior.*] Pater, nempe, qui ætate superior.

[4] *Aristomachen sororem Dionis.*] Duas uxores uno die duxit Dionysius superior, teste Æliano lib. 13. var. hist. Alteram Locrensem nomine Doridem, & alteram nomine Aristænetam Hipparini filiam, Dionis sororem. Unde patet Ælianum & Nepotem circa nomen ultimæ dissentire. Ex Locrensi Dionysium juniorem habuit; ex Dionis sorore Hipparinum & Nysæum filios, vel Narsæum, ut vult Diodorus. Vide Ciceronem 5. libro Tusc. Quæst.

[5] *Quæ non minimùm commendat.*] Aliàs, *Commendatur*, quod non improbo.

[6] *Magis etiam suorum causa.*] Nimirum, propter sororis suæ liberos.

Dionysium

Dionysium fugiebant. nam quantò esset sibi ornamento, sentiebat. Quo fiebat, ut uni huic maximè indulgeret, neque eum secùs diligeret ac filium. Qui quidem, quum [7] Platonem Tarentum venisse fama in Siciliam esset perlata, [8] adolescenti negare non potuit, [c] quin eum arcesseret, quum Dion ejus audiendi cupiditate flagraret. [d] Dedit ergo huic veniam, magnáque cum ambitione [9] Syracusas perduxit. Quem Dion adeò admiratus est atque adamavit, ut se totum ei traderet. [10] Neque verò minùs Plato delectatus est Dione. Itaque quum à Dionysio tyranno [11] crudeliter violatus esset, quippe quem venundari jussisset, tamen [12] eòdem rediit, ejusdem Dionis precibus adductus. Interim in morbum incidit Dionysius: quo cum graviter conflictaretur, quæsivit à medicis Dion, *quemadmodum se haberet: simulque ab his petiit, si fortè majori esset periculo, ut sibi faterentur. Nam velle se cum eo colloqui de partiendo regno, [13] quòd sororis suæ filios ex illo natos, partem regni putabat debere habere.* Id medici non tacuerunt, & ad Dionysium filium sermonem retulerunt. Quo ille commotus, ne agendi cum eo esset Dioni potestas, [e] [14] patri soporem

INTERPRETATIO.

[a] *Cum utroque Dionysio Tyranno* affinitate *junctus.*

[b] *Pœni venerati sunt.*

[c] *Quominus illum acciret.*

[d] *Huic igitur facultatem* adducendi *fecit, & exquisito apparatu illum Syracusas advexit.*

[e] Potionem *soporiferam Parenti à Medicis dari voluit.*

NOTÆ.

[7] *Platonem Tarentum venisse.*] Hodiè vulgò *Tarento*, urbs est Apuliæ notissima, in intimo recessù sinus, qui ab ea dicitur Tarentinus.

[8] *Adolescenti negare non potuit.*] Id est, Dioni qui tum in florente juventâ erat, quum Platonem primá vice audivit, valde docilis, & ingenio acerrimo. Plutarch. in Dione.

9 *Syracusas perduxit.*] Civitatem totius Siciliæ tunc facilè Principem, quæ sub Pachyno monte sita est, ubi fons Aretusa Poëtarum carminibus celebratus. Vide Cicer. 6. in Verrem; hodie vulgò *Saragosa*.

[10] *Neque minùs Plato delectatus est in Dione.*] Vide Laertium in ejus vitâ. Hujus etiam rei argumento sunt versus ejus in Dionem, qui dilectum à Platone, atque ardenter amatum indicant.

[11] *Crudeliter violatus esset.*] Quia Platonem de virtute viri boni, & de justitiâ disputantem ferre non potuit, quippe qui vitam justorum esse beatam, tyrannorum miseram diceret, ideo inhumaniter eum habuit tyrannus, & tanquam mancipium in foro venumdari jussit. Diodorus lib. 15. & Plutarchus in Libello cui Titulus est; Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα.

[12] *Eòdem rediit.*] Iterum in Siciliam navigasse Plato ipsemet testis est, sed post mortem Dionysii prioris; quia secundus Dionysius literis ipsi promiserat fore ut si veniret, exulanti Dioni omnia concederet.

[13] *Quod sororis suæ filios.*] Eos nimirum qui ex Aristomachâ sorore sua, & Dionysio antiquiore nati erant.

14 *Patri soporem.*] Φάρμακον ὑπνωτικὸν, soporiferam potionem quæ ex nigri papaveris, & cicutæ succo parari solet, eaque frigidissima est, quo mortis genere Athenienses capite damnatos necare solebant. Unde Juven. Sat. 7.

hunc inopem vidistis Athenæ
Nil præter gelidas ausæ conferre cicutas.

medicos dare coëgit. Hoc æger sumpto, somno sopitus, diem obiit supremum. [15] Tale initium fuit Dionis & Dionysii simultatis: eáque multis rebus aucta est. Sed tamen primis temporibus aliquandiu simulata inter eos amicitia mansit. quúmque Dion non desisteret obsecrare Dionysium, ut Platonem Athenis arcesseret, & ejus consiliis uteretur: [16] ille, qui in aliqua re vellet patrem imitari, [17] morem ei gessit: eodémque tempore [18] Philistum historicum Syracusas reduxit, [19] hominem amicum non magis tyranno, quàm tyrannidi. Sed de hoc [20] in eo meo libro plura sunt exposita qui de historicis Græcis conscriptus est. Plato autem tantùm apud Dionysium autoritate potuit, valuitque eloquentiâ, ut persuaserit tyrannidis facere finem, libertatémque reddere Syracusanis. [21] A qua voluntate Philisti consilio deterritus, aliquantò crudelior esse cœpit. Qui quidem quum à Dione se superari videret ingenio, autoritate, amore populi; verens ne, si eum secum haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi: navem ei triremem dedit, [22] quâ Corinthum deveheretur: [f] [23] ostendens, se id utriusque facere causâ, ne, quum inter se timerent, alteruter alterum præoccuparet. Id quum factum multi indignarentur, [g] magnæque esset invidiæ tyranno; Dionysius omnia, quæ moveri poterant Dionis, in naveis imposuit, ad eúmque misit. Sic enim existi-

INTERPRETATIO.

[f] *Indicans, id à se fieri in commune utriusque bonum, ne, propter mutuam diffidentiam, alteruter alterum supplantaret.*

[g] *Magnamque in tyrannum invidiam concitasset.*

NOTÆ.

[15] *Tale initium fuit Dionis, & Dionysii simultatis.*] Paulò aliter super ea re sentiunt Diodorus lib. 16. & Plutarchus in Dione.

[16] *Ille, qui in aliqua re vellet patrem imitari.*] Nam Dionysius superior Platonem acciverat, ut suprà dictum est.

[17] *Morem ei gessit.*] Id est, Dioni obtemperans ad Platonem scripsit, cujus epistolæ summa extat inter epistolas Platonis.

[18] *Philistum historicum.*] Qui à Dionysio patre regno pulsus fuerat; revocatus est autem in invidiam Dionis & Platonis; varias ille conscripsit historias de reb. Siculis cùm esset Adriæ otiosus & exul. Vossius de historicis Græcis.

[19] *Hominem amicum non magis tyranno, quam tyrannidi.*] Id est, qui non minùs tyrannum, quàm tyrannidem amabat; reverâ enim cum Dionysio stricto amore copulabatur, nec ejus indoles à tyrannide abhorrebat.

[20] *In eo meo libro.*] Hunc nobis temporum injuria abstulit, solumque ejus desiderium reliquit.

[21] *A qua voluntate Philisti consilio deterritus.*] Hunc, ut mox diximus, ab exilio revocaverat Dionysius junior, ut aliquem haberet qui Platoni & Dioni adversaretur.

[22] *Quâ Corinthum deveheretur.*] Corinthus urbs Achaiæ celeberrima, duobus portubus inclyta, in Isthmo Peloponnesi, cujus veluti claustrum est, sita.

[23] *Ostendens, se id utriusque facere causâ.*] Aliter Plutarchus, aliter Diodorus illud narrant; Plutarchus quidem in Dione, Diodorus verò lib. 15.

mari volebat, id se non odio hominis, sed suæ salutis fecisse causâ. Postea verò quàm audivit eum in Peloponneso manum comparare, sibique bellum facere conari, [24] Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit, [25] filiúmque ejus sic educari jussit, ut indulgendo turpissimis imbueretur cupiditatibus. Nam puero priusquàm pubes esset, scorta adducebantur, vino epulísque obruebatur, [h] neque ullum tempus sobrio relinquebatur. [26] Is usque eò vitæ statum commutatum ferre non potuit, postquàm in patriam rediit pater, (namque appositi erant custodes qui eum [27] à pristino victu deducerent) ut se è superiore parte ædium dejecerit, atque ita interierit. Sed illuc revertor. Postquam Corinthum pervenit Dion, & eôdem perfugit [28] Heraclides ab eodem expulsus Dionysio, qui præfectus fuerat equitum: omni ratione bellum comparare cœperunt: sed non multùm proficiebant, [29] quòd multorum annorum tyrannis, magnarum opum putabatur. Quam ob causam [30] pauci ad societatem periculi perducebantur. Sed Dion, fretus non tam suis copiis quàm odio tyranni, maximo animo duabus onerariis navibus, quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum, centum peditum millibus, profectus oppugnatum, quod omnibus gentibus admirabile est visum [i], adeò facilè perculit, ut post diem tertium, quàm Siciliam attigerat, [31] Syracusas introierit. Ex quo intelligi potest, ***nullum esse imperium tutum nisi benevolentiâ munitum.*** [32] Eo tempore aberat Dionysius, & in Italiâ classem operiebatur, ad-

INTERPRETATIO.

[h] *Neque ut sobrius esset spatium dabatur.*

NOTÆ.

[24] *Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit.*] Scilicet, Timocrati familiari suo, sed invitam. Sic Plutarchus ibidem.

[25] *Filiumque ejus.*] Hunc Aretæum alii, alii Hipparinum, alii Hipparionem vocant.

[26] *Is usque eo vitæ statum commutatum ferre non potuit.*] Eâ de re fusè loquitur Plutarchus in Dione.

[27] *A pristino victu deducerent.*] Id est, à pristino vivendi genere, corruptisque moribus revocarent.

[28] *Heraclides ab eodem expulsus.*] Hunc turbulentum, seditiosum, mobilem, infidum, rei militaris imperitum scribit Plutarchus.

[29] *Quod multorum annorum tyrannus.*] Non de Tyranno, sed de Tyrannide hic loquitur, quæ jam quinquaginta ab hinc annis inceperat sub priore Dionysio, qui se relinquere filio tyrannidem adamante, seu vinculis adamantinis vinctam dicebat. Plutarchus in Dione. Diodor. lib. 15. Ælianus lib. 6.

[30] *Pauci ad societatem.*] Triginta Syracusanos qui in Peloponneso exulabant Dionem secutos esse tradit Diodorus, sed multos in Græciâ propter tyranni odium se ipsi adjunxisse verisimile est.

[31] *Syracusas introierit.*] Hujus reditus magnificentiam, & lætitiam describunt Plutarchus in Dione, & Diodorus ibidem.

[32] *Eo tempore aberat Dionysius.*] Tunc enim circa Cauloniam, seu Colonem erat, oppidum in primâ Italiæ fronte apud Locros situm. Plin. lib. 3. c. 10. Nec nisi septimo post Dionis reditum die Syracusas reversus est. Diodorus lib. 15.

versariorum ratus neminem sine magnis copiis ad se venturum : quæ res eum fefellit. Nam Dion his ipsis qui sub adversarii fuerant potestate, [l] regios spiritus repressit, totiúsque ejus partis Siciliæ potitus est, quæ sub Dionysii potestate fuerat : parique modo urbis Syracusarum, præter arcem [33] & insulam adjunctam oppido : eóque rem perduxit, ut talibus pactionibus pacem tyrannus facere vellet: *Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius,* [34] *Syracusas Apollocrates, cui maximam fidem uni habebat Dion.* Has tam prosperas, támque inopinatas res consequuta est subita commutatio. Quòd fortuna sua mobilitate, quem paulò antè extulerat, demergere est adorta. Primùm in filio, de quo commemoravi suprà, suam vim exercuit. [35] Nam quum uxorem reduxisset, quæ alii fuerat tradita, filiumque vellet revocare ad virtutem à perdita luxuriâ; accepit gravissimum parens vulnus morte filii : [36] deinde ortâ dissensione inter eum & Heraclidem; qui quidem principatum non concedens, factionem comparavit. Neque is minùs valebat apud optimates, quorum consensu præerat classi, quum Dion exercitum pedestrem teneret. Non tulit hoc animo æquo Dion, & versum illum Homeri retulit [37] ex secunda rhapsodiâ, in quo hæc sententia est: *Non posse bene geri rempublicam multorum imperiis.* Quod dictum magna invidia consequuta est. Namque aperuisse videbatur se omnia in sua potestate esse velle. Hanc ille non lenire obsequio, sed acerbitate opprimere studuit : Heraclidémque, quum Syracusas venisset, interficiendum curavit. Quod factum omnibus maximum timorem injecit. nemo enim illo interfecto se tutum putabat. Ille autem adversario remoto, licentius eorum bona, quos sciebat adversus se sensisse, militibus dispertivit. quibus divisis, quum quotidiani maximi fierent sumptus, celeriter pecunia deesse cœpit, [k] [38] neque quò manus porrigeret, sup-

INTERPRETATIO.

[l] *Tyrannicam superbiam arcuit.*

[k] *Neque quod raperet, supererat, præter ea quæ ab amicis possidebantur.*

NOTÆ.

[33] *Et insulam adjunctam oppido.*] Insula portio erat urbis; nam Syracusæ constabant veluti ex quatuor urbibus. Livius 25 annal.

[34] *Syracusas Apollocrates.*] Hunc Dionysii filium fuisse scribit Plutarchus, & Strabo lib. 6.

[35] *Nam quum uxorem reduxisset.*] Nempe Areten, quæ, expulso Dione, Timocrati invita nupserat, ut suprà dictum est.

[36] *Deinde orta dissensione inter eum & Heraclidem.*] Siquidem ille Dioni Principatum non concedebat. Porro, ut inquit Seneca in Agamemnone,

Nec regna socium ferre, nec tædæ sciunt.

Lege Orationem Heraclidis apud Plutarchum.

[37] *Ex secunda Rhapsodiâ.*] Id est, ex secundo Iliad. libro, ubi sic legitur,

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεὺς, ᾧ ἔδωκε Θεὸς παῖς ἀγκυλομήτεω.

[38] *Neque quo manus porrigeret, suppetebat.*] Quidam legunt, *Neque ampliùs quid porrigeret, suppetebat,* nisi amicorum possessiones. Qui sensus ferè idem est.

petebat, nisi in amicorum possessiones. Id ejusmodi erat, ut quum milites reconciliasset, amitteret optimates. Quarum rerum cura frangebatur: & [l] insuetus malè audiendi, non æquo animo ferebat, de se ab his malè existimari, quorum paulò antè in cœlum fuerat elatus laudibus. Vulgus autem, offensâ in eum militum voluntate, liberiùs loquebatur, & tyrannum non ferendum dictitabat. Hæc ille intuens, quum quemadmodum sedaret, nesciret, & quorsum evaderent, timeret: [39] Callicrates quidam civis Atheniensis, qui simul cum eo ex Peloponneso in Siciliam venerat, homo & callidus & ad fraudem acutus, sine ulla religione ac fide, adit ad Dionem, & ait eum in magno periculo esse propter offensionem populi, & odium militum: quod nullo modo evitare posset, nisi alicui suorum negotium daret, qui se simularet illi inimicum: quem si invenisset idoneum, facilè omnium animos cogniturum, adversariósque sublaturum, quòd inimici ejus diffidenti suos sensus aperturi forent. Tali consilio probato, excipit has partes ipse Callicrates, & se armat imprudentia Dionis. Ad eum interficiendum socios conquirit: adversarios ejus convenit, conjurationem confirmat. [m] Res, multis consciis quæ gereretur, elata refertur ad Aristomachen sororem Dionis, uxorémque Areten. Illæ timore perterritæ conveniunt, cujus de periculo timebânt. At ille negat, à Callicrate fieri sibi insidias: sed illa quæ agerentur, fieri præcepto suo. Mulieres nihilo secius Callicratem [40] in ædem Proserpinæ deducunt, [41] ac jurare cogunt, [n] nihil ab illo periculi fore Dioni. Ille hac religione non modò ab incepto non deterritus, sed ad maturandum concitatus est, verens ne priùs consilium aperiretur suum, quàm conata perfecisset. Hac mente, proximo die festo, quum à conventu se remotum Dion domi teneret, atque in conclavi edito recubuisset: consciis loca munitiora oppidi tradidit: domum custodibus sepsit: à foribus qui non discederent, certos præfecit. Navem triremem armatis ornat, [42] Philocratique fratri suo tradit, eám-

INTERPRETATIO.

[l] *Nec qui probra de se audire soleret.*
[m] *Quia per multos conscios res agitabatur, divulgata.*
[n] *Nullatenus se Dioni nociturum.*

NOTÆ.

[39] *Callicrates quidam.*] Hunc Calippum nominant Plutarchus, Diodorus, Suidas, & Athenæus, lib. 11. c. 23.

[40] *In ædem Proserpinæ.*] Cereris & Jovis filiæ, quæ cùm in Campis Ennæis flores legeret in Sicilia, à Plutone rapta est, & in hujus honorem templum erectum est. Claudianus de raptu Proserp.

[41] *Ac jurare cogunt.*] Sacramentum ejusmodi quod maximè formidandum existimabatur, hac solemnitate fiebat, teste Plutarcho in Dione; qui fidem præstabat, in Cereris templum descendens, Deæ purpuram, quibusdam peractis sacrificiis, induebat, tumque facem tenens, se fidem servaturum jurabat.

[42] *Philocratique fratri suo.*] Aliàs Philostratus nominatur.

que in portu agitari jubet, ut si exercere remiges vellet: cogitans, si fortè consiliis obstitisset fortuna, ut haberet, quò fugeret, ad salutem. Suorum autem è numero [43] Zacynthios adolescentes quosdam elegit cùm audacissimos, tum viribus maximis; hisque dat negotium, ut ad Dionem eant inermes, sic ut conveniendi gratiâ viderentur venire. Hi propter notitiam sunt intromissi. At illi, ut limen ejus intrarunt, [44] foribus obseratis, in lecto cubantem invadunt, [45] colligant: fit strepitus, adeò ut exaudiri possit foris. Hîc, sicut antè sæpè dictum est, quàm *invisa sit singularis potentia, & miseranda vita, qui se metui quàm amari malunt,* cuivis facilè intellectu fuit. Namque illi ipsi custodes, [46] si propitiâ fuissent voluntate, foribus effractis servare eum potuissent, quòd illi inermes, telum foris flagitantes, vivum tenebant. Cui quum succurreret nemo, Lyco quidam Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion interfectus est. Confecta cæde, quum multitudo visendi gratiâ introiisset, nonnulli ab insciis pro noxiis conciduntur. nam celeri rumore dilato, Dioni vim allatam, multi concurrerant quibus tale facinus displicebat. Hi falsâ suspicione ducti, immerentes, ut sceleratos occidunt. [o] Hujus de morte ut palam factum est, mirabiliter vulgi immutata est voluntas. Nam qui vivum eum tyrannum vocitarant, eundem liberatorem patriæ, tyrannique expulsorem prædicabant. Sic subitò misericordia odio successerat, ut eum suo sanguine, si possent, [p] [47] ab Acheronte cuperent redimere: [48] Itaque in urbe, celeberrimo loco, elatus publicè, [49] sepulcri monumento donatus est. Diem obiit circiter annos

INTERPRETATIO.

[o] *Ut mors ejus vulgata est.*
[p] *Ad vitam optarent revocare.*

NOTÆ.

[43] *Zacynthios adolescentes.*] Zacynthus insula est non longè à Cephaleniâ in Ionio mari, nunc vulgò *Zante*. At verò quidam non Zacynthios, sed Saguntinos legunt, propter nominis affinitatem.

[44] *Foribus obseratis.*] Intus ab iis qui intromissi fuerant; quanquam Plutarchus ab illis, qui extra erant clausas seu ad se adductas esse, dicit.

[45] *Colligant.*] Vinculis astringunt.

[46] *Si propitiâ fuissent voluntate.*] Aliàs, *propriâ*.

[47] *Ab Acheronte cuperent redimere.*] Sic Cicero; *Post reditum in Senatu*, & omnes Metellos præstantissimos cives pænè ex Acheronte excitatos. Porrò Acheron est Epiri fluvius apud Geographos, apud Poëtas verò Inferorum, sic dictus, ἀπὸ τοῦ ἄχος, ϗ ῥέω. Quasi doloris fluvius.

[48] *Itaque in urbe, celeberrimo loco.*] Quod sanè eximii honoris indicium fuit, quia veteres quemquam, nisi fortè Imperatores, in urbe sepelire non solebant.

[49] *Sepulchri monumento donatus est.*] Duplicis erant generis sepulchra; alia sumptu publico facta; alia quæ tantùm ex decreto publico erigebantur: Prima iis tantùm concedebantur qui optimè de Rep. meriti fuerant: Secunda verò claris quidem viris permittebantur, quia in Atheniensium Rep. non licebat sepulchra defunctorum ornare, quantùm aut hæredum, aut ipsius etiam defuncti ambitio postulasset; sed de tumulis majoris impensæ cognoscebatur. Casaubon.

quinquaginta quinque natus, quartum pòst annum, quàm ex Peloponneso in Siciliam redierat.

XI.

[1] IPHICRATES ATHENIENSIS.

NON tam magnitudine rerum gestarum, [2] quàm disciplina militari nobilitatus est. Fuit enim talis dux, ut non solùm ætatis suæ cum primis compararetur, sed ne de majoribus natu quidem quisquam anteponeretur. Multum verò in bello est versatus; sæpè exercitibus præfuit; [3] nusquam culpâ malè rem gessit; semper consilio vicit, tantúmque eo valuit, ut multa in re militari partim nova attulerit, partim meliora fecerit. [4] Namque ille pedestria arma mutavit. Quum ante illum imperatorem maximis clypeis, brevibúsque hastis, minutis gladiis uterentur; ille è contrario [5] peltam pro parma fecit, à quo postea peltastæ pedites appellantur, ut ad motus concursúsque essent leviores. [a][6] hastæ modum duplicavit. gladios longiores fecit. Idem genus loricarum mutavit, [7] & pro ferreis atque æneis, [b] lineas dedit. Quo

INTERPRETATIO.

[a] *Hastas duplo* majores *fecit*.
[b] *Ex lino* textas *præbuit*.

NOTÆ.

[1] IPHICRATES ATHENIENSIS.] Iphicratem Sutoris filium non pauci existimant, inter quos Aristoteles 1. Rhet. Xenoph. lib. 6. Plutarchus, Athenæus, Ælianus, & alii quam plures.

[2] *Quàm disciplinâ militari.*] Fuit & prætereà optimus Rhetor, unde Justin. lib. 6. c. 5. ait in Iphicrate non imperatorias tantùm, verùm & oratorias fuisse artes.

[3] *Nusquam culpâ malè rem gessit.*] In re militari tamen ejus consilium reprehendit Xenoph. lib. 6. de reb. gr. in fine.

[4] *Namque ille pedestria arma mutavit.*] Vide Diodorum lib. 13. cum quo Nepos prorsus consentit.

[5] *Peltam pro parmâ fecit.*] Peltæ amazonicæ hederæ folio similes erant; Thraciæ quadrangulæ, teste Suidâ; pelta autem scutum est brevissimum & ferè quadratum; parma verò, brevius & mobilius, ac ferè rotundum: formam Peltæ describit Xenoph. apud Jul. Pollucem lib. 1. Onomast. c. 10.

[6] *Hastæ modum duplicavit.*] Quod patet ex his Diodori verbis; Ηὔξησε τὰ δόρατα ἡμιολίῳ μεγέθει. Id est, hastas magnitudine sesqui alterâ auxit.

[7] *Et pro ferreis, atque æneis lineas dedit.*] Propterea quod ferreæ & æneæ majori oneri & impedimento essent, quàm

facto expeditiores milites reddidit. nam pondere detracto, quod æquè corpus tegeret, & leve esset, curavit. Bellum cum Thracibus gessit; [8] Seuthen socium Atheniensium, in regnum restituit. Apud Corinthum tanta severitate exercitui præfuit, ut nullæ unquam in Græcia neque exercitatiores copiæ, [c] neque magis dicto audientes fuerint duci, in eámque consuetudinem adduxit, ut quum prælii signum ab imperatore esset datum, sine ducis opera sic ordinatæ consisterent, ut singuli à peritissimo imperatore dispositi viderentur. [9] Hoc exercitu [d] moram Lacedæmoniorum interfecit. quod maximè totâ celebratum est Græciâ. [10] Iterum eodem bello omnes copias eorum fugavit. quo facto magnam adeptus est gloriam. [11] Quum Artaxerxes Ægyptio regi bellum inferre voluisset, Iphicratem ab Atheniensibus petivit ducem, [e] quem præficeret exercitui conducto, cujus numerus [12] duodecim millium fuit. Quem quidem sic omni disciplina militari erudivit, ut [13] quemadmodum quondam Fabiani milites Romani appellati sunt, sic Iphicratenses apud Græcos in summâ laude fuerint. [14] Idem subsidio Lacedæmoniis profectus, Epaminondæ retardavit impetus. Nam nisi ejus adventus appropinquasset, non priùs Thebani Spartâ abscessissent quàm captam incendio delessent. Fuit autem & animo magno & corpore, [15] imperaroriâque formâ,

INTERPRETATIO.

[c] *Nec magis obsequenses Dux habuerit.*

[d] *Partem Spartanorum cecidit.*

[e] *Quem mercenariis copiis præponeret.*

NOTÆ.

commodo; lineæ vero maximo essent usui, nullique ferè impedimento: fiebant autem linei Thoraces hoc modo; linum aceto, cui sal esset adjectum, imbuendo & macerando, deinde ita cogebatur ut soliditatem ac Crassitiem lintei decies & ampliùs in se complicati haberet. Vide super ea re Nicetam Acominatum lib. 1. rerum Isaaci Angeli.

[8] *Scuthen socium Atheniensium.*] Quidam Scothym legunt; hic est qui apud Curtium l. x. c. 1. Scuthes Odrysias dicitur, quem non Regem Poliœnus facit 7. Stratag.

9 *Hoc exercitu moram Lacedæmoniorum interfecit.*] Mora vox Græca est, quæ idem valet ac μοῖρα, hoc est *Pars*; quâ voce utebantur Lacedæmonii & Dores. Diodorus μέρος appellat, quod moram hic dicimus. Hujus Turmæ seu Cohortis cladem multis verbis exponit Xenoph. lib. 4. de reb. gr.

[10] *Iterum eodem bello omnes copias eorum fugavit.*) Et ubi & quando id factum sit, difficile est in aliis historicis detegere, nisi fortè hæc sit pugna de qua loquitur Xenoph. lib. 6. de rebus gr. ferè ab exordio.

[11] *Quum Artaxerxes Ægyptio Regi.*] Nimirum Acori, ut vult Lambinus.

[12] *Exercitui conductitio.*] Conductitius exercitus ille est, qui ex militibus mercede conductis, ceu mercenariis constat.

[13] *Quemadmodum quondam Fabiani milites Romani appellati sunt, sic Iphicratenses apud Græcos, &c.*] Fabiani milites à Fabio maximo qui cunctator dictus, & qui cunctando vires Annibalis attrivit; sic Joviniani, Herculiani milites apud Zozimum & Mamertinum.

[14] *Idem subsidio Lacedæmoniis profectus.*] Nimirum clade apud Leuctram per Epaminondam egregium Thebanorum Ducem Lacedæmoniis illatâ.

[15] *Imperátoriâque formâ.*] Quæ in frontis & corporis majestate consistit, unde pulchri dicuntur Imperio digni. Sic Plin. de Traiano in Panegyrico.

ut

ut ipſo aſpectu cuivis injiceret admirationem ſui : ſed in labore remiſſus nimis, parúmque patiens, ut Theopompus memoriæ prodidit. Bonus verò civis, fidéque magnâ : quod cùm in aliis rebus declaraverit, tum maximè in [16] Amyntæ Macedonis liberis tuendis. [17] Namque Eurydice mater Perdiccæ & Philippi, cum his duobus liberis, Amyntâ mortuo, ad Iphicratem confugit, ejuſque opibus defenſa eſt. Vixit ad ſenectutem [18] placatis in ſe ſuorum civium animis. Cauſam capitis ſemel dixit bello ſociali ſimul cum Timotheo, eóque judicio eſt abſolutus. Meneſthea filium reliquit [19] ex Threſſa [20] Coti Regis filia. Is quum interrogaretur *utrum pluris patrem matrémne faceret* : *Matrem*, inquit. Id quum omnibus mirum videretur : at *ille*, *Merito*, inquit, *facio.* [21] *nam pater, quantum in ſe fuit, Thracem me genuit : contrà ea mater Athenienſem.*

NOTÆ.

[16] *In Amyntæ Macedonis liberis.*] Cujus filius Philippus Alex. magni pater.

[17] *Namque Eurydice mater Perdiccæ & Philippi.*] Vide Q. Curtii ſupplementum in principio, ubi de Eurydice & Perdiccâ ſermo eſt.

[18] *Placatis in ſe ſuorum Civium animis.*] Nam Athenienſes irati Iphicratem & Timotheum in judicium vocatos multis talentis multaverant, & imperandi munere abdicarant, quod infra videbitur : Sed Poliænus cum Nepote conveniens, Iphicratem & accuſatum eſſe ſignificat, & abſolutum.

[19] *Ex Threſſâ.*] Id eſt, in Thraciâ natâ.

[20] *Coti Regis.*] Is Thraciæ Rex fuit. Alii *Cotyis* legi volunt.

[21] *Nam pater, quantùm in ſe fuit, Thracem me genuit : contrà ea mater Athenienſem.*] Sic Patris cum barbarâ matrimonium carpere videtur, eumque ſolum arguere, ſi quid alienum à Græcorum urbanitate & moribus haberet; nam Pater ejus quantùm in ſe fuit Thracem genuit, quia uxorem Threïſſam duxit; immò verò mater, quantùm potuit, Athenienſem fecit, quia viro Athenienſi nupſit.

XII.

CHABRIAS ATHENIENSIS.

HIC quoque in summis habitus est ducibus, [1] résque multas memoriâ dignas gessit. Sed ex his elucet maximè Inventum ejus in prælio, quod apud Thebas fecit, quum Bœotiis subsidio venisset. Namque in ea victoria fidente summo duce Agesilao, fugatis jam ab eo conductitiis catervis, [2] reliquam phalangem loco vetuit cedere [a] [3] obnixóque genu scuto, projectáque hasta, impetum excipere hostium docuit. Id novum Agesilaus intuens, progredi non est ausus, suósque jam incurrentes, tubâ revocavit. Hocusque eò in Græcia famâ celebratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluerit, quæ publicè ei ab Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factum est, [4] ut postea athletæ [5] cæterique artifices, [c] his statibus in statuis ponendis uterentur, in quibus victoriam essent adepti: Chabrias autem multa in Europa bella administravit, quum dux Atheniensium esset;

INTERPRETATIO.

[a] *Clypeoque ad genu* firmiter *acclinato, porrectâque hastâ.*

[b] *Receptui cecinit.*

[c] *Eo in* corporis *habitu statuas ponerent, in quo victoriam obtinuissent.*

NOTÆ.

[1] *Resque multas memoriâ dignas gessit.*] De quibus fusè Xenoph. lib. 5. de reb. gr. Diodorus lib. 15. Plutarchus in Phocione. Demosthenes oratione in Leptinem; quem etiam non solum res memoriâ dignas gessisse, sed & dixisse testatur Plutarchus in Apophtegm.

[2] *Reliquam Phalangem.*] Dupliciter apud Authores Phalangis nomen accipitur; apud Macedones turba erat constans octo peditum millibus; apud alios Græciæ populos, stabile dicitur agmen sine determinato numero ubi vir viro, arma armis conserta sunt; quo sensu hic accipitur.

[5] *Obnixoque genu scuto.*] De hoc habitu ad præliandum composito vide Marcellinum, & D. Ambrosium; cui Romani testitudinem substituerunt.

[4] *Ut postea Atletha.*] Ii dicebantur qui certaminibus, quæ à Græcis ἀγῶνες εἰσελαστικοὶ vocantur, vicissent; ii & Gymnici, quia nudi pugnabant quinque certaminum generibus, luctatione, pugilatu, cursu, saltu, pancratio.

[5] *Cæterique artifices.*] Quales sunt Scenici, Musici, Pantonimi, & alii ejusmodi.

[d] [6] multa in Ægypto suâ sponte gessit. Nam Nectanebum adjutum profectus, [e] regnum ei constituit. [7] Fecit idem Cypri, sed publicè ab Atheniensibus Evagore adjutor datus: neque prius inde discessit quàm totam insulam bello devinceret, quâ ex re Athenienses magnam gloriam sunt adepti. Interim bellum inter Ægyptios & Persas conflatum est. & Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant: Lacædemonii cum Ægyptiis, [8] à quibus magnas prædas Agesilaus rex eorum faciebat. Id intuens Chabrias, quum in re nulla Agesilao cederet, [9] suâ sponte eos adjutum profectus, Ægyptiæ classi præfuit, pedestribus copiis Agesilaus. Tum præfecti regis Persiæ, legatos miserunt Athenas questum, quòd Chabrias adversum regem bellum gereret cum Ægyptiis. Athenienses diem certam Chabriæ præstituerunt, quam ante, domum nisi redisset, capitis se illum damnaturos denunciarunt. Hoc ille nuncio Athenas rediit, neque ibi diutius est moratus, quàm fuit necesse. Non enim libenter erat antè oculos civium suorum, quòd & vivebat lautè, & indulgebat sibi liberaliùs, quàm ut invidiam vulgi posset effugere. *Est enim hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriæ comes sit, & libenter de his detrahant, quos eminere videant altiùs: neque animo æquo pauperes alienam* [10] *opulentium intuuntur fortunam.* Itaque Chabrias quoad ei licebat, plurimùm aberat. Neque verò solùs ille aberat Athenis libenter, sed omnes ferè principes fecerunt idem, quod tantùm se ab invidia putabant afuturos, [11] quantùm a conspectu suorum recessissent. Itaque Conon plurimùm Cypri vixit, Iphicrates in Thracia, [12] Timotheus Lesbi, [13] Chares in

INTERPRETATIO.

[d] *Plurima ad Nilum privato jure fecit.*
[e] *Illi principatum asseruit.*

NOTÆ.

[6] *Multa in Ægypto suâ sponte gessit.*] Id est, sine publicâ authoritate. Tulit autem auxilium Ægyptiis quorum tunc Rex erat *Tachus*; vel, ut Polyæno placet, *Thamus*, cujus filius *Nectanebus*, alias *Nectenabus*, quem non filium, sed sororis ejus filium vocat Plutarchus in Agesilao.

[7] *Fecit idem Cypri.*] Pro, *in Cypro*; vel fecit idem *Cypri Regi.*

[8] *A quibus magnas prædas Agesilaus Rex eorum faciebat.*] Sic Cicero in Verrem: maximos quæstus, prædasque fecisse.

[9] *Sua sponte eos adjutum profectus.*] Id est, sine suffragio & decreto populi, ut jam suprà; nam Diodorus scribit eum ab Acoride fuisse arcessitum.

[10] *Opulentium intuuntur fortunam.*] Pro *opulentorum*; *opulens*, pro *opulentus*, ex Ausonio. *Non opulens nec egens, parcus sine sordibus egi. Violens*, pro *violentus*, ex Horatio Od. 30. lib. 3.

[11] *Quantum à conspectu suorum recessissent.*] Quia subductio sui ab oculis vulgi lividi omnem invidiæ viam præcidit.

[12] *Timotheus Lesbi.*] De Timotheo mox. Lesbos, insula est, de qua suprà.

[13] *Chares in Sigæo.*] Chares Atheniensium Dux in promissis facilis & promptus; unde istud *Charetis pollicitationes*; Suidas. Sigæum Idæ promontorium est; Arist. l. 5. animalium. Ælianus verò & Pomponius oppidum dicunt. Apud Stra-

Sigæo. [14] Dissimilis quidem Chares horum & factis & moribus: sed tamen Athenis & honoratus & potens. Chabrias autem periit bello sociali, tali modo. [15] Oppugnabant Athenienses Chium: erat in classe Chabrias privatus, sed omnes, qui in magistratu erant, authoritate anteibat, eumque magis milites quàm qui præerant, aspiciebant. Quæ res ei maturavit mortem. Nam dum primus studet portum intrare, & gubernatorem jubet eò dirigere navem, ipse sibi perniciei fuit. Quum enim eò penetrasset, cæteræ non sunt sequutæ. Quo facto circumfusus hostium concursu, quum fortissimè pugnaret, [16] navis rostro percussa cœpit sidere. [17] Hinc quum refugere posset, si se in mare dejecisset; quòd suberat classis Atheniensium, [18] quæ exciperet natantem: perire maluit, [19] quàm armis abjectis navem relinquere, in qua fuerat vectus. Id cæteri facere noluerunt, qui nando in tutum pervenerunt. At ille, *præstare honestam mortem turpi vita* existimans, comminus pugnans telis hostium interfectus est.

NOTÆ.

bonem lib. 13. tamen duo sunt ejus nominis oppida sibi vicina; ut est apud Plinium.

[14] *Dissimilis quidem Chares.*) Super eâ re Diodorum & Plutarchum in Apothtegm. consule.

[15] *Oppugnabant Athenienses Chium.*] Chius insula est Ionum clarissima, prope Erithras urbem min. Asiæ. Vide Plin. lib. 5. cap. 31.

[16] *Navis rostro percussa cœpit sidere.*] Pro pessum ire, & demergi; nam sidere Anchoræ dicuntur quæ fundo infixæ hærent; unde illud Poëtæ Horatii,

Prinsque Cœlum sidet inferius mari.

Et apud Senecam Rhet. Suasoriarum 1.

Accumulat fragor ipse metus, jam sidere limo
Navigia, & rapido desertam flamine classem.

[17] *Hinc quum refugere posset, si se in mare dejecisset.*] Alii, cum negatione, leguntque, *hinc quum refugere non posset, nisi se in mare, &c.* utrumque non improbandum mihi videtur.

[18] *Quæ exciperet natantem.*] Quidam legunt, *Natantes.*

[19] *Quam armis abjectis.*] Quia probrum erat, & dedecus militare.

XIII.

TIMOTHEUS

[1] CONONIS FILIUS

ATHENIENSIS.

HIC à patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus. [2] Fuit enim disertus, impiger, [3] laboriosus, rei militaris peritus, neque minùs civitatis regendæ. Multa hujus sunt præclarè facta, sed hæc maximè illustria.[4] Olynthios & Byzantios bello subegit: Samum cepit, in qua oppugnanda, superiori bello Athenienses mille & ducenta talenta consumpserant. Hanc ille sine ulla publica impensa populo restituit. [5] Adversùs Cotyn bella gessit, ab eóque mille & ducenta talenta prædæ in publicum detulit. [6] Cyzicum obsidione liberavit. [7] Ariobarzani simul cum Agesilao auxilio profectus est: à [8] quo quum Laco pecuniam numeratam accepisset, ille cives suos agro atque urbibus augeri maluit quàm id sumere, cujus partem domum suam ferre posset. Itaque accepit [9] Erichthonem & Sestum. Idem classi præfectus circumvehens Pe-

NOTÆ.

[1] CONONIS FILIUS.] Ex Threïcia pellice, quæ postea modestiæ exemplum evasit. Athenæus lib. 13. c. 13.

[2] *Fuit enim disertus.*] Idem testatur Cicero lib. 1. de Offic. *Africanus*, inquit, *cumulavit bellicam gloriam; quod idem fecit Timotheus Cononis filius, qui quum belli laude non inferior fuisset quàm pater, ad eam laudem doctrinæ, & ingenii gloriam adjecit.*

[3] *Laboriosus.*] Φιλόπονος; seu laboris amicus.

[4] *Olynthios & Byzantios.*] Olynthus, urbs Thraciæ, olim Atticæ ditionis. De Byzantio jam suprà dictum est.

[5] *Adversus Cotyn bella gessit.*] Vel *Cotym*; quidam etiam Cotum, ut suprà in Iphicrate. Hic Paphlagonum; ille Thracum rex fuit.

[6] *Cyzicum obsidione liberavit.*] Cyzicus urbs antiqua in Mysiâ ad Propontidem, juxtà Ptolemæum, & alios.

[7] *Ariobarzani simul cum Agesilao.*] Ariobarzanes ille Persarum Regis Satrapes fuit, qui jampridem à Rege defecerat.

[8] *A quo quum Laco.*] Agesilaus designatur.

[9] *Itaque accepit Erichthonem & Sestum.*] Erichthonem Abydi synonymum esse conjicit Abrahamus Ortelius. Sunt qui *Erithonem & Sextum* legant; quidam Crithonem; quidam etiam Crithoten: Est verò Crithote urbs in Chersoneso Thraciæ, quam Athenienses, Miltiade Duce, incoluerunt, ut supradictum est in Miltiade, Suidâ & Stephano testibus. Sestus verò ad Hellespontum Abydo objecta in eadem Chersoneso sita, ut jam dictum est.

loponnesum Laconicam populatus ; classem eorum fugavit. [10] Corcyram sub imperinm Atheniensium redegit, sociósque idem adjunxit [11] Epirotas, [12] Athamanas, Chaonas, omnésque eas gentes quæ [13] mare illud adjacent. Quo facto Lacædemonii de diutina contentione destiterunt, & suâ sponte Atheniensibus [14] imperii maritimi principatum concesserunt, pacémque his legibus constituerunt; *ut Athenienses mari duces essent.* Quæ victoria tantæ fuit Atticis lætitiæ, ut tum primùm [15] aræ paci publicæ sint factæ, eíque [16] deæ pulvinar sit institutum. Cujus laudis ut memoria maneret, [17] Timotheo publicè statuam in foro posuerunt : qui honos huic uni antè hoc tempus contigit ; ut quum patri populus statuam posuisset, filio quoque daret. Sic juxtà posita recèns filii, [18] veterem patris renovavit memoriam. Hic quum esset magno natu, & magistratus gerere desisset : bello Athenienses undique premi sunt cœpti. Defecerat Samus, [19] descierat Hellespontus, [20] [a] Philippus jam tunc valens Macedo multa moliebatur : [21] cui oppositus Chares quum esset, non satis in eo præsidii putabatur. [22] Fit Menestheus prætor,

INTERPRETATIO.

[a] *Philippus Macedo jam tum potens, plurima machinabatur.*

NOTÆ.

[10] *Corcyram sub Imperium Atheniensium redegit.*] Insula est in Ionio mari, nunc vulgò *Corfu* ; ut suprà.

[11] *Ajunxit Epirotas.*] Epiri regionis Græciæ versus Adriaticum mare incolas, qui primò Pyrrhidæ dicti sunt.

[12] *Athamanas.*] Quidam *Athamatas* ; alii *Athamantios* ; alii *Acarnanas* ; ex Diodoro, quod non improbo, quia in eo tractu nulli inveniuntur populi qui superioribus nominibus cogniti fuerint. De Acarnanibus autem jam dictum est.

[13] *Quæ mare illud adjacent.*] Antiqua loquendi forma ; pro, quæ mari illi, vel, ad mare illud adjacent.

[14] *Imperii maritimi principatum.*] Quem per septuaginta quinque annos servaverunt, postquam diu de illo cum Lacedæmoniis Athenienses contendissent.

[15] *Aræ paci publicæ sint factæ.*] Aras paci jam positas post victoriam Cimonis in Persas ad Eurymedontem scribit Plutarchus in Cimone, quod Nepoti repugnare videtur.

[16] *Eique Deæ pulvinar sit institutum.*] Quod apud Romanos in more positum est, ut & apud Græcos, ex Livio, & aliis qui frequenter de Lectisterniis loquuntur, seu sacris pulvinaribus.

[17] *Timotheo publicè statuam in foro posuerunt.*] Statuam hanc inter eas numerat Pausanias, quæ in Arce Minervæ positæ sunt.

[18] *Veterem Patris renovavit memoriam.*] In aliis legitur memoria, quasi dicas ; recens filii statua, veterem patris statuam memoriâ renovavit, quod parum mihi probandum videtur.

[19] *Descierat Hellespontus.*] Id est, ora Hellespontiaca ab Atheniensium partibus defecerat.

[20] *Philippus jam tunc valens.*] Alexandri magni pater.

[21] *Cui oppositus Chares cùm esset*] Hunc Atheniensium Ducem segnem, tardum, deliciisque affluentem scribit Athenæus, lib. 12. cap. 15. & Theopompus lib. 45. Plutarchus verò in Phocione sic de eo censet ; *Charetem itaque populus non tam suo merito, quam Oratorum ambitione, & studiis partium, huic expeditioni præficiunt.*

[22] *Fit Menestheus Prætor.*] Menestheus Iphicratis filius, de quo jam suprà in Iphicrate.

filius Iphicratis, gener Timothei, & ut ad bellum proficiſcantur, decernitur. Huic in conſilium dantur duo, uſu & ſapientiâ præſtantes, quorum conſilio uteretur, [23] pater & ſocer: quod in his tanta erat authoritas, ut magna ſpes eſſet, per eos amiſſa poſſe recuperari. Hi quum Samum profecti eſſent, & eòdem Chares eorum adventu cognito, cum ſuis copiis proficiſcerentur, ne quid abſente ſe geſtum videretur; accidit quum in inſulam appropinquarent, ut magna tempeſtas oriretur: quàm evitare duo veteres imperatores utile arbitrati, [b] ſuam claſſem ſuppreſſerunt. At ille temerariâ uſus ratione, non ceſſit majorum natu autoritati, & ut in ſua navi eſſet fortuna, quò contenderat, pervenit, eodémque ut ſequerentur, ad Timotheum & Iphicratem nuncium miſit. Hinc malè re geſtâ, compluribus amiſſis navibus, eòdem, unde erat profectus, ſe recepit, literáſque Athenas publicè miſit, [c] ſibi proclive fuiſſe Samum capere, niſi à Timotheo & Iphicrate deſertus eſſet. Ob eam rem [d] in crimen vocabantur. Populus acer, ſuſpicax, mobilis, adverſarius, invidus etiam potentiæ domum revocat: accuſantur proditionis. [24] Hoc judicio damnatur Timotheus, líſque ejus æſtimatur centum talentis. Ille odio ingratæ civitatis coactus, [25] Chalcidem ſe contulit. Hujus poſt mortem, quum populum judicii ſui pœniteret, multæ novem partes detraxit, & decem talenta Cononem filium ejus ad muri quandam partem reficiendam juſſit dare. In quo fortunæ varietas eſt animadverſa. Nam quos avus Conon muros ex hoſtium præda patriæ reſtituerat, eoſdem nepos cum ſumma ignominia familiæ, ex ſua re familiari reficere coactus eſt. Timothei autem moderatæ ſapientíſque vitæ quum pleráque poſſimus proferre teſtimonia, uno erimus contenti, quòd ex eo facilè conjici poterit quàm charus ſuis fuerit. Quum Athenis adoleſcentulus cauſam diceret, non ſolùm amici privatíque hoſpites ad eum defendendum convenerunt, ſed etiam in eis [26] Jaſon tyrannus, qui illo tempore fuit omnium potentiſſimus. Hic quum in patria ſine ſatellitibus, ſe tutum non arbitraretur, Athenas ſine ullo præſidio

INTERPRETATIO.

[b] *Naves ſuas continuerunt.*

[c] *A ſe facile Samum capi potuiſſe.*

[d] *Ut rei accuſabantur.*

NOTÆ.

[23] *Pater & ſocer.*] Id eſt, Iphicrates, & Timotheus.

[24] *Hoc judicio damnatur Timotheus.*] Quia etſi una cum illo Iphicrates accuſatus fuiſſet, tamen abſolvitur, ut ſup. in Iphicrate.

[25] *Chalcidem ſe contulit.*] Urbem Eubœæ ad Euripum; unde Virg. 6. Æneid.

Chalcidicâque levis tandem ſuper adſtitit arce.

[26] *Jaſon Tyrannus.*] Non clarus ille Argonautarum Dux, ſed, ut quidam volunt, Theſſalorum tyrannus, cujus meminerunt Xenoph. Diodorus, Plutarchus, & alii complures.

venit, tantíque hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire, quàm Timotheo de fama dimicanti deesse. Hunc adversùs tamen, Timotheus postea populi jussu bellum gessit. [27] *patriæ enim sanctiora jura quàm hospitii esse* duxit. Hæc extrema fuit ætas imperatorum Atheniensium, Iphicratis, Chabriæ, Timothei. neque post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoriâ. Venio nunc ad fortissimum Virum, maximíque consilii omnium barbarorum, exceptis duobus Carthaginiensibus Hamilcare & Hannibale.

NOTA.

[27] *Patriæ enim sanctiora jura, quam hospitii esse duxit.*] Quod ei veluti probrum aliquod objicit Æschines Orat περὶ παραπρεσβ.

XIV.

DATAMES.

[1] De quo hoc plura referemus, quòd & obscuriora sunt ejus gesta pleráque, & ea quæ prosperè ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii [2] quo tantùm non omnes superabat, acciderunt. Quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt. [3] Datames patre Camissare, natione Care, matre Scythissâ natus, primùm militum numero fuit apud Artaxerxem eorum, qui regiam tuebantur. Pater ejus Camissares, quòd & manu fortis, & bello strenuus, & regi multis locis fidelis erat, repertus, [4] habuit provinciam partem Ciliciæ [5] juxta Cappadociam, quam incolunt Leuco-

NOTÆ.

[1] *De quo hoc plura referemus.*] Sic, omnes ferè editiones incipiunt præter Lambinianam, quæ ab his verbis incipit; *Venio nunc ad fortissimum virum, &c.* quæ verba membranæ veteres Timotheo adscribunt.

[2] *Quo tantum non omnes superabat.*] Alias, quo tamen omnes superabat.

[3] *Datames patre Camissare, natione Care, matre Scythissâ.*] Id est, cujus pater Camissares ex Caria natus erat, mater ex Scythia. Porro Caria, nunc vulgò Lango. Regio minoris Asiæ, inter Lyciam, & Ioniam. Vide Plin. l. 5 c. 27.

[4] *Habuit provinciam partem Ciliciæ.*] Quidam legunt, *habuit provinciam Ciliciæ*; quod minus probo, quia Leucosyri non omnem Ciliciam incolebant, sed partem tantùm cui præpositus est. Cilicia autem, nunc vulgò Caramania, regio est minoris Asiæ Tauro monti subjecta.

[5] *Juxta Cappadociam, quam incolunt Leucosyri.*] Cappadocia est regio Pontica, quam Euphrates à majore Armeniâ di-

syri.

ſyri. Datames militare munus fungens primùm, qualis eſſet aperuit bello, quod rex [6] adversùs Caduſios geſſit. Namque hîc multis millibus interfectis, magni fuit ejus opera. Quo factum eſt, ut, quum in eo bello cecidiſſet Camiſſares, paterna ei traderetur provincia. Pari ſe virtute poſtea præbuit [7] quum Autophradates juſſu regis bello perſequeretur eos qui defecerant. Namque ejus operâ hoſtes, quum caſtra jam intraſſent, profligati ſunt, exercitúſque reliquus conſervatus regis eſt. Quâ ex re majoribus rebus præeſſe cœpit. Erat eo tempore [8] Tyus, Dynaſtes Paphlagoniæ, antiquo genere natus, à Pylæmene illo, quem Homerus Troïco bello [9] à Patroclo interfectum ait. Is regi dicto audiens non erat: quam ob cauſam bello eum perſequi conſtituit, eique rei præfecit Datamen, propinquum Paphlagonis. namque ex fratre & ſorore erant nati. Quam ob cauſam Datames omnia primùm experiri voluit, ut ſine armis propinquum ad officium reduceret. Ad quem quum veniſſet ſine præſidio, quod ab amico nullas vereretur inſidias, penè interiit. Nam Thyus eum clàm interficere voluit. Erat mater cum Datame, amita Paphlagonis: ea quid ageretur reſciit, filiumque monuit. ille fugâ periculum evitavit, bellúmque indixit Thyo. [10] In quo quum ab Ariobarzane, præfectò Lydiæ & Ioniæ, totiúſque Phrygiæ, deſertus eſſet, nihilò ſegniùs perſeveravit, vivúmque Thyum cepit cum uxore & liberis. Cujus facti ne priùs fama ad regem, quàm ipſe perveniret, dedit operam. Itaque omnibus inſciis, eò ubi erat rex, venit, poſteróque die Thyum, hominem maximi corporis terribilique facie, quòd & niger & capillo longo barbáque erat promiſsâ [11] optimâ veſte contexit, quàm ſatrapæ regii gerere conſueverant. [12] Ornavit etiam torque, atque armillis aureis, cæteróque regio cultu. Ipſe agreſti, duplicíque amiculo cir-

NOTÆ.

vidit. Leucoſyri verò eam Cappadociæ partem incoluerunt, quæ circa oſtia Thermodoontis. Plin. l. 6.

[6] *Adverſus Caduſios.*] Sunt Mediæ populi ad Caſpium mare. Vide Strab. l. 11.

[7] *Quum Autophradates.*] Lydiæ Satrapes, de quo Diodorus lib. 15.

[8] *Thyus Dynaſtes Paphlagoniæ.*]. Hunc Paphlagoniæ Regem vocat Athenæus ex Theopompo lib. 4. Paphlagonia minoris Aſiæ Regio ad Septemtrionale litus verſa.

[9] *A Patroclo interfectum ait.*] Ex ipſo Homero, non à Patroclo Achillis amico, ſed à Menelao Lacedæmoniorum Rege interremptum eſſe Pylæmenem cognoſcimus, Iliad. lib. 5.

[10] *In quo quum ab Ariobarzane.*]. De quo vide Diodorum, lib. 15.

[11] *Optimâ veſte contexit.*] Nimirum purpurá, auroque diſtinctâ, qua provinciarum rectores ornari ſolebant; unde Satrapæ, ſeu Dynaſtæ illi purpurati dicebantur.

[12] *Ornavit etiam torque, atque armillis.*] Torquis erat inter inſignia regia apud Perſas, ut & armillæ aureæ, quas Græci βραχιόνια vocant; fuerunt autem circuli rotundi ex argento, vel auro, quibus ſummum brachium ornatus causâ cingebatur. Liv. lib. 1. *de Sabinis.*

cundatus, hirtáque tunicâ, [13] gerens in capite galeam venatoriam, dextrâ manu clavam, [a] sinistrâ copulam, vinctum antè se Thyum agebat, ut si feram bestiam captam duceret. Quem quum omnes prospicerent, propter novitatem ornatus, ignotámque formam, ob eámque rem magnus esset concursus. fuit nemo non qui agnosceret Thyum, regique nunciaret. Primò non accredidit. Itaque Pharnabazum misit exploratum : à quo ut rem gestam comperit, statim admitti jussit, magnopere delectatus cùm facto, tum ornatu : in primis quòd non vilis rex in potestatem inopinanti venerat. Itaque magnificè Datamen donatum ad exercitum misit, [14] qui tum contrahebatur, duce Pharnabazo & Tithrauste ad bellum Ægyptium, [b] parique eum atque illos imperio esse jussit. Postea verò quàm Pharnabazum rex revocavit, illi summa imperii tradita est. Hîc quum maximo studio compararet exercitum, Ægyptúmque proficisci pararet, subitò à rege literæ sunt ei missæ, ut Aspim aggrederetur, [15] qui Cataoniam tenebat, quæ gens jacet supra Ciliciam, confinis Cappadociæ. Namque Aspis saltuosam regionem castellisque munitam incolens, non solùm imperio regis non parebat, sed etiam finitimas regiones vexabat, & quæ regi portarentur, abripiebat. Datames, etsi longè aberat ab his regionibus, [16] & à majore re abstrahebatur: tamen regis voluntati morem gerendum putavit. Itaque cum paucis, sed viris fortibus, navem conscendit, existimans, id quod accidit, faciliùs se imprudentem & imparatum parvâ manu oppressurum, quàm paratum, quamvis magno exercitu. Hac delatus, in Ciliciam egressus, inde dies noctésque iter faciens, Taurum transiit. eóque, quò studuerat, venit. Quærit quibus locis sit Aspis. cognoscit haud longè abesse : profectúmque eum venatum. Quem dum speculatur ; adventus ejus causa cognoscitur. [17] Pisidas cum iis quos secum habebat, ad resistendum Aspis comparat. Id

INTERPRETATIO.

[a] *Levâ vinculum.*

[b] *Eumque illis imperio adæquavit.*

NOTÆ.

[13] *Gerens ipse in capite galeam venatoriam.*] Galeæ venatoriæ fiebant ex ferarum cæsarum exuviis, atque adeò hirsutis pellibus obductæ erant. Vegetius lib. II. cap. 17.

[14] *Qui tum contrahebatur.*] Verisimile est exercitum hunc contractum fuisse potiùs in Syriâ, quam alibi ; quia ut legitur postea, procul erat à Cataoniâ quò iturus Datames navem conscendit, & quia exercitus ille parabatur circa urbem Acen quæ Pheniciæ civitas est, quamque Stephan. Ptolemaïm esse dicit, & Strabo l. 16.

[15] *Qui Cataoniam tenebat.*] Cataonia Cappadociæ pars est, teste Plin. lib. 6. c. 3. qua Comagenam attingit.

[16] *Et à majore re abstrahebatur.*] Scilicet, à bello Ægyptio.

[17] *Pisidas cum iis quos secum habebat.*] Pisidiæ populos, qui antea Solymi dicebantur, teste Plin. lib. 20. Pisidia autem Asiæ regio est, Lycaoniæ, Isauriæ, & Pamphiliæ finitima ; de his populis Claudianus lib. 2. in Eutrop.

Datames ubi audivit, arma capit, ſuos ſequi jubet: ipſe equo concitato ad hoſtem vehitur: quem procul Aſpis conſpiciens ad ſe ferentem, pertimeſcit, atque à conatu reſiſtendi deterritus, ſeſe dedit. Hunc Datames vinctum ad regem ducendum [18] tradit Mithridati. Hæc dum geruntur, Artaxerxes reminiſcens [c] à quanto bello ad quàm parvam rem principem ducum miſiſſet, [d] ſeipſum reprehendit, & nuncium [19] ad exercitum Acen miſit, quòd nondum Datamen profectum putabat, qui ei diceret, ne ab exercitu diſcederet. Hic priuſquam perveniret, quò erat profectus, in itinere convenit; qui Aſpim ducebant. Qua celeritate quum magnam benevolentiam regis Datames conſequutus eſſet, non minorem invidiam aulicorum excepit, quòd illum unum pluris, quàm ſe omnes fieri videbant. Quo facto, cuncti ad eum opprimendum conſenſerunt. Hæc Pandates, gazæ cuſtos regiæ, amicus Datami, perſcripta ei mittit, in quibus docet, ***eum magno fore periculo, ſi quid illo imperante in Ægypto adverſi accidiſſet. Namque eam eſſe conſuetudinem regum, ut caſus adverſos hominibus tribuant, ſecundos fortunæ ſuæ.*** [20] Quo facilè fieri, ut impellantur ad eorum perniciem quorum ductu res malè geſtæ nuncientur. Illum hoc majore fore diſcrimine, [e] quòd quibus rex maximè obediat, eos habeat inimiciſſimos. Talibus ille literis cognitis, quum jam ad exercitum Acœum veniſſet, quòd non ignorabat ea verè ſcripta, deſciſcere à rege conſtituit. Neque tamen quicquam fecit, quod fide ſua eſſet indignum. Nam Mandroclem Magnetem exercitui præfecit: ipſe cum ſuis in Cappadociam diſcedit, conjunctámque huic Paphlagoniam occupat, celans qua voluntate eſſet in regem: [21] clàm cum Ariobarzane facit amicitiam, manum comparat, urbes munitas ſuis tuendas tradit. Sed hæc propter hyemale tempus minùs proſperè ſuccedebant. [22] Audit Piſidas quaſdam copias adverſus ſe parare: filium eò Arſidæum cum exercitu mittit. Cadit in prælio adoleſcens: proficiſcitur eò pater non ità cum ma-

INTERPRETATIO.

[c] *A quanta belli* expeditione *præcipuum Ducem abſtraxiſſet, ad rem tam levem ſuſcipiendam.*

[d] *Conſilium mutavit.*

[e] *Quia quos Rex præſertim audit.*

NOTÆ.

[18] *Tradit Mithridati.*] A quo poſtea perfidè interfectus eſt, ut poſtea videbitur; iſque Ariobarzanis filius fuit.

[19] *Ad exercitum Acen miſit.*] Ace Pheniciæ civitas, quæ & poſtea Ptolemaïs dicta eſt, ut mox diximus ex Stephano & Strabone, hæc in ſacris literis Accho vocatur. Joſeph. lib. 11. belli Judaïci, c. 17.

[20] *Quo facilè fieri.*] Supple ſolet.

[21] *Clàm cum Ariobarzane facit amicitiam.*] De eo ſuprà, eumque jampridem à rege defeciſſe diximus.

[22] *Audit Piſidas.*] Contrà Diodorus non Piſidas, ſed Perſas adversùs Datamen Duce Artabazo veniſſe narrat lib. 15.

gna manu, celans quantùm vulnus accepisset, quòd priùs ad hostem pervenire cupiebat, quàm de malè re gestâ fama ad suos perveniret, ne cognitâ filii morte, animi debilitarentur militum. Quò contenderat, pervenit, hisque locis castra ponit, ut neque circumveniri multitudine adversariorum posset, neque impediri quò minùs ipse ad dimicandum manum haberet expeditam. Erat cum eo Mithrobarzanes socer ejus, præfectus equitum. Is desperatis generi rebus [13] ad hostes transfugit. Id Datames ut audivit, [g] sensit, si in turbam exisset, ab homine tam necessariò se relictum; futurum ut cæteri consilium sequerentur: [h] [14] in vulgus edit, suo jussu Mithrobarzanem profectum pro perfuga, quò faciliùs receptus, interficeret hostes. Quare relinqui eum non par esse, sed omnes confestim sequi: quod si animo strenuo fecissent, futurum ut adversarii non possent resistere, quum & intra vallum & foris cæderentur. Hac re probatâ, exercitum educit: Mithrobarzanem persequitur, [15] qui dum ad hostes pervenerat, Datames signa inferri jubet. Pisidæ, novâ re commoti, in opinionem adducuntur, [i] perfugas mala fide, compositóque fecisse, ut receptu essent majori calamitati: primùm eos adoriuntur. Illi, quum quid ageretur, aut quare fieret, ignorarent: coacti sunt cum eis pugnare ad quos transierant, ab hisque stare quos reliquerant. Quibus cum neutri parcerent, celeriter sunt concisi. Reliquos Pisidas resistentes Datames invadit. primò impetu pellit, fugientes persequitur, multos interficit, castra hostium capit. Tali consilio uno tempore & proditores perculit, & hostes profligavit, & quòd ad suam perniciem fuerat cogitatum, id ad salutem convertit. Quo neque acutius ullius imperatoris cogitatum, neque celerius factum usquam legimus. Ab hoc tamen viro [16] Sysinas maximus natu filius desciit, adque regem transiit, & de defectione pa-

INTERPRETATIO.

g Intellexit, si pervulgatum esset.
h Publicè enunciat.

i Transfugas proditoriè, & ex industria venisse, quò admissi majorem ipsis perniciem afferrent.

NOTÆ.

[13] *Ad hostes transfugit.*] Idem prorsùs sentit Diodorus ibidem.

[14] *In vulgus edit, suo jussu &c.*] paulò aliter illud Datamis stratagema exposuit Frontinus lib. II. c. 7. *Datames*, inquit, *Dux Persarum adversus Autophradatem in Cappadociâ, cùm partem equitum suorum transfugere comperisset; cæteros omnes venire secum jussit, assecutusque transfugas, laudavit, quòd eum acriter præcessissent, hortatusque est eos, ut fortiter hostem adorirentur. Pudor transfugis attulit pœnitentiam, & consilium suum, quia non putabant deprehensum, mutaverunt.*

[15] *Qui dum ad hostes pervenerat.*] Quidam legunt, *qui vixdum ad hostes pervenerat.*

[16] *Syzinas maximus natu filius.*] Quidam Schysmas; sed Sisynas præfero, quia ad Persica nomina propius accedit.

tris detulit. Quo nuncio Artaxerxes commotus, quòd intelligebat sibi cum viro forti ac strenuo negotium esse, qui quum cogitasset, facere auderet, & priùs cogitare quàm conari consuesset: Autophradatem in Cappadociam mittit. Hic ne intrare posset saltum [27] in quo Ciliciæ portæ sunt sitæ, Datames præoccupare studuit: sed tam subitò copias contrahere non potuit. A qua re depulsus; cum ea manu quàm contraxerat, locum delegit talem, ut neque circumiretur ab hostibus, neque præteriret adversarius, [k] quin ancipitibus locis premeretur: & si dimicare eò vellet, non multum obesse multitudo hostium suæ paucitati posset. Hæc etsi Autophradates videbat, tamen statuit congredi, quàm cum tantis copiis refugere, aut tam diu uno loco sedere. Habebat barbarorum equitum viginti, peditum centum millia, [28] quos illi Cardacas appellant, [29] ejusdémque generis tria funditorum. Prætereà [30] Cappadocum octo, [31] Armeniorum decem, [32] Paphlagonum quinque, [33] Phrygum decem, [34] Lydorum quinque. [35] Aspendiorum & [36] Pisidarum circiter tria, [37] Cilicum duo, [38] Captianorum totidem, ex Græcia conductorum tria millia: levis armaturæ maximum numerum. Has adversus copias, spes omnis consistebat

INTERPRETATIO.

[k] *Quominus à fronte, & à tergo urgeretur.*

NOTÆ.

[27] *In quo Ciliciæ portæ sunt sitæ.*] Cilicia undique ferè perpetuâ montium catenâ cingitur, nec adiri potest nisi per tres angustias, quarum prima adeò arcta est, ut instar portarum sit. 2. Non procul est ab Isso per Amanum montem, unde Amanicæ portæ dictæ sunt. 3. Circa Sinum Issicum. Plin. lib. 5. cap. 27. & alii omnes Geographi. Vide & Curtium lib. 3. c. 4.

[28] *Quos illi Cardaces appellant.*] apud Persas sic dicebantur qui ex rapto vivebant, nam Carda apud eos bellicosum & violentum significabat. Strabo lib. 15. Polybius tamen, & Arrianus illos Asiæ min. populos esse scribunt.

[29] *Ejusdem generis funditorum*] Supple millia.

[30] *Cappadocum octo.*] Cappadocia Asiæ min. regio, quam in duas Satrapias à Persis divisam fuisse tradit Strabo; vide & Plin. lib. 6. cap. 2. & 3.

[31] *Armeniorum decem.*] Armenia Asiæ pariter min. regio nobilissima inter Taurum & Caucasum sita, quæ in majorem, & minorem dividitur, vide Plin. lib. 1. Strab. lib. 2. & Ptolemæi 4. Tabulam Asiæ.

[32] *Paphlagonum quinque.*] Horum regio in minore Asiâ, olim etiam Palæmenia dicta, de qua jam suprà.

[33] *Phrygum decem.*] Phrygia duplex; major, & minor, major inter Galatiam & Lydiam sita est. Minor verò inter Bithyniam, Cariam, Lycaoniam, & Hellespontum, unde etiam Hellespontiaca dicitur apud Strabonem.

[34] *Lydorum quinque.*] Lydia minoris Asiæ regio Crœso rege, & Pactolo aurifero amne notissima.

[35] *Aspendiorum.*] Ii Pamphiliæ populi, ab Aspendo ejus Provinciæ oppido ad fluvium Eurymedonta sito. Vide Steph. & Pompon. lib. 1.

[36] *Pisidarum.*] De his suprà.

[37] *Cilicum.*] De Cilicia quoque paulò suprà dictum est.

[38] *Captianorum.*] Quidam Caspianorum legunt, sed hoc improbat Ortelius.

Datami in ſe locique natura. namque hujus partem non habebat vigeſimam militum: Quibus fretus conflixit, adverſariorumque multa millia concidit, quum de ipſius exercitu non ampliùs hominum mille cecidiſſent. Quam ob cauſam poſtero die tropæum poſuit, quò loco pridie pugnatum. Hic quum caſtra moviſſet, inferior copiis, ſuperior omnibus præliis diſcedebat, quòd nunquam manum conſereret, niſi adverſarios locorum anguſtiis clauſiſſet: quòd perito regionum callidéque cogitanti ſæpè accidebat. Autophradates quum bellum duci majore regis calamitate, quàm adverſariorum videret, ad pacem atque amicitiam hortatus eſt, ut cum rege in gratiam rediret. Quam ille etſi non fidam fore putabat, tamen conditionem accepit, ſeque ad Artaxerxem legatos miſſurum dixit. Sic bellum quòd rex adverſus Datamen ſuſceperat, ſedatum: Autophratades in Phrygiam ſe recipit. At rex, quòd implacabile odium in Datamen ſuſceperat, poſtquàm bello eum opprimi non poſſe animadvertit, inſidiis interficere ſtuduit, quas ille pleráſque vitavit. ſicut quum nunciatum eſſet, quoſdam ſibi inſidiari, qui in amicorum erant numero: [39] de quibus quòd inimici detulerant, neque credendum, neque negligendum putavit: experiri voluit verum falſumne ſibi eſſet relatum. Itaque eò profectus eſt, in quo itinere futuras inſidias illi dixerant. Sed elegit corpore & ſtatura ſimilimum ſui, eique veſtitum ſuum dedit, atque eò loci ire, quò ipſe conſueverat, juſſit. ipſe autem [40] ornatus veſtitu militari, inter corporis cuſtodes iter facere cœpit. At inſidiatores, poſtquam in eum locum agmen pervenit, decepti ordine atque veſtitu, in eum faciunt impetum, qui ſuppoſitus erat. Prædixerat autem his Datames, cum quibus iter faciebat, ut parati eſſent facere quod ipſum vidiſſent. Ipſe ut concurrentes inſidiatores animadvertit, tela in eos conjecit. Hoc idem quum univerſi feciſſent, prius quàm pervenirent ad eum, quem aggredi volebant, confixi ceciderunt. Hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus eſt, Mithridatis Ariobarzanis filii dolo. Namque is pollicitus eſt regi, ſe eum interfecturum, ſi rex promitteret, ut quodcunque vellet, liceret impunè facere, [41] fidémque de ea re more Perſarum dextrâ dediſſet. Hanc ut accepit, ſimulat ſe ſuſcepiſſe cum rege inimicitiam, copias parat, & abſens amicitiam cum Datame facit:

NOTÆ.

39 *De quibus quod inimici detulerant.*] Non ſui, ſed amicorum ſuorum inimici: alioquin quomodo eorum verba non eſſe negligenda putaſſet?

40 *Ornatus veſtitu militari.*] Hic locus variè legitur; ſed lectionum diverſitatem ex *Schotto* require.

41 *Fidemque more Perſarum dextrâ dediſſet.*] Mos enim erat apud Perſas, ut quemcumque Rex in fidem reciperet, ipſi dextram daret; ut ſuprà in Themiſtocle, illudque omni ſacramento ſanctius ducebatur, atque obſervabatur. Sic Author ſcholiorum in Ariſtophanis Nub. Item docet Diodorus lib. 16.

regis provinciam vexat, castella expugnat, magnas prædas capit: quarum partem suis dispertit, partim ad Datamen mittit. Pari modò complura castella ei tradit. Hæc diu faciendo, persuasit homini [1] se infinitum adversus regem suscepisse bellum, quum nihilo magis, ne quàm suspicionem illi præberet insidiarum, neque colloquium ejus petivit, neque in conspectum venire studuit. [42] Sic absens amicitiam gerebat, ut non beneficiis mutuis, sed odio communi, quod erga regem susceperant, [43] contineri viderentur. Id quum satis se confirmasse arbitratus est, certiorem facit Datamen, tempus esse majores exercitus parari, & bellum cum rege suscipi: de qua re, si ei videretur, quò vellet in colloquium veniret. Probatâ re, colloquendi tempus sumitur, locúsque quò conveniretur. Huc Mithridates cum uno cui maximam habebat fidem, antè aliquot dies venit, compluribúsque locis separatim gladios obruit, eáque loca diligenter notat. Ipso autem colloquendi die utrique locum, qui explorarent atque ipsos scrutarentur mittunt: [44] deinde ipsi sunt congressi. Hic quum aliquandiu in colloquio fuissent, & [m] diversi discessissent, jamque procul Datames abesset, Mithridates, priusquam ad suos perveniret, [45] ne quam suspicionem pareret, in eundem locum revertitur, atque ibi, [46] ubi telum erat impositum, resedit, ut si à lassitudine cuperet acquiescere, Dataménque revocavit, simulans se quiddam in colloquio esse oblitum: interim telum, quod latebat, [47] protulit nudatúmque vaginâ, veste texit, ac Datami venienti ait, digredientem se animadvertisse locum quendam, qui erat in conspectu, ad castra ponenda esse idoneum. [48] Quem quum digito monstraret, & ille conspiceret, adversum ferro transfixit: & prius quàm quisquam posset succurrere, interfecit. Ita ille vir qui multos consilio, neminem perfidiâ ceperat, simulatâ captus est amicitiâ.

INTERPRETATIO.

[1] *Irreconciliabili in Regem se implicuisse bello.*

[m] *Et hinc inde se recepissent.*

NOTÆ.

[42] *Sic absens amicitiam gerebat*] Id est, sic absens absenti amicitiæ officia præstabat.

[43] *Contineri viderentur.*] Id est, arctissimè cohærere viderentur.

[44] *Deinde ipsi sunt congressi.*] Id est, Deinde in mutuum colloquium venerunt.

[45] *Ne quam suspicionem pareret.*] Id est, exhiberet, gigneret.

[46] *Ubi telum erat positum.*] Hic telum pro quocunque armorum offensivorum genere accipitur.

[47] *Protulit.*] Id est, ex terra eduxit.

[48] *Quem quum digito monstraret.*] Adi Polyænum qui id fusè narrat lib. 7. sed paulò aliter.

XV.

EPAMINONDAS

[1]POLYMNI FILIUS,

THEBANUS.

DE hoc priusquam scribamus, [2] hæc præcipienda videntur lectoribus, [a] ne alienos mores ad suos referant, néve ea, quæ ipsis leviora sunt, pari modo apud cæteros fuisse arbitrentur. Scimus enim musicen nostris moribus [b] abesse à principis persona: [3] saltare etiam in vitiis poni. Quæ omnia apud Græcos & grata & laude digna ducuntur. Quum autem exprimere imaginem consuetudinis atque vitæ velimus Epaminondæ, nihil videmur debere prætermittere, quod pertineat ad eam declarandam. Quare dicemus primùm de genere ejus: deinde quibus disciplinis, & à quibus sit eruditus: tum de moribus ingeniique facultatibus, & si qua alia digna memoriâ erunt. postremò de rebus gestis, quæ à plurimis omnium anteponuntur virtutibus. Natus igitur [4] patre, quo diximus, honesto genere: pauper jam à

INTERPRETATIO.

[a] *Ne ex patriis moribus extraneos metiantur.*

[b] *Principem non decere.*

NOTÆ.

[1] POLYMNI FILIUS.] Alii legunt Polymnidis, ut Ælianus lib. 11. c. 9. Var. hist. Unde conjiciendum est Nepotem Latinâ terminatione formasse Græcum; quemadmodum suprà scripsit *Neoclus*, pro *Neocles*; item *Periclus*, pro *Pericles*.

[2] *Hæc præcipienda videntur lectoribus.*] Hæc eadem jam in præfatione legimus, unde fit ut Magius id memoriæ vitio Nepoti vertat; sed in eo excusari potest, quod absoluto ac perfecto jam operi præfatio supervenerit, ut fieri solet.

[3] *Saltare etiam in vitiis poni.*] Indecoram apud Romanos saltationem fuisse pluribus in locis innuit Cicero pro Muræna, pro Plancio, & alibi. Quod tamen de omni saltationum genere minimè intelligendum est. Nam Quintilianus negat inhonestam fuisse Pyrrhicen saltationem, quam armati peragebant, & hoc laboriosum erat saltationis genus, quia ejus opera jactus, ictusque declinabant, ut docet Plato lib. 7. de legibus, & Plin. lib. 7. c. 57.

[4] *Patre honesto genere.*] Hæc verba generis ejus mediocritatem innuere videntur; quotiescumque enim Latini alicujus parentes obscuros dicere nolunt, eos quadam sermonis gratiâ, honestos vocant; unde Ælianus lib. 12. scribit Polymium Epaminondæ patrem fuisse obscurum & humilem.

majoribus relictus. [5] Eruditus autem ſic, ut nemo Thebanus magis: [6] nam & citharizare & cantare ad chordarum ſonum doctus eſt [7] à Dionyſio, qui non minore fuit in muſicis gloriâ. [8] quàm Damon aut Lamprus, quorum pervulgata ſunt nomina; [9] Carmina cantare tibiis, [10] ab Olympiodoro; [11] ſaltare, à Calliphrone. At [12] philoſophiæ præceptorem habuit Lyſim Tarentinum Pythagoræum; cui quidem ſic fuit deditus, ut adoleſcens triſtem & ſeverum ſenem omnibus æqualibus ſuis in familiaritate antepoſuerit, neque priùs eum à ſe dimiſerit, quàm doctrinis tantò anteceſſit condiſcipulos, ut facilè intelligi poſſet, pari modo ſuperaturum omnes in cæteris artibus. Atque hæc ad noſtram conſuetudinem ſunt levia, & potiùs contemnenda: at in Græcia utique olim magnæ laudi erant. [c] Poſtquam ephebus factus eſt, [13] & palæſtræ dare operam cœpit: [d] non tam magnitudini virium ſervivit, quàm velocitati: illam enim ad athletarum uſum; hanc, ad belli exiſtimabat utilitatem pertinere. Itaque exercebatur plurimùm [14] currendo & luctando ad eum finem, quoad ſtans

INTERPRETATIO.

[c] *Poſtquam pubertatem attigit, & gymnicis artibus exerceri orſus eſt.*

[d] *Non tam corroborandis viribus, quàm celeritati applicuit.*

NOTÆ.

[5] *Eruditus autem ſic.*] Vide Cicer. 3. de Orat. & Offic. 1 Plutarchum in Pelopida, Diogenem Laertium in Pytagora. Adi etiam Juſt. lib. 6. c. 8.

[6] *Nam & Citharizare.*] Pro Citharam tangere; verbum obſoletum.

[7] *A Dionyſio.*] Hic Lyriſtes Thebanus fuit valde peritus. Plutarchus libro qui inſcribitur de *Muſica*.

[8] *Quàm Damon & Lamprus.*] Damonis meminerunt Plato dialogo de rep. & Athenæus lib. 14. cap. 11. Huncque Lydiam harmoniam remiſſam excogitaſſe teſtatur Plutachus lib. ſuprà citato; ſolebatque ebrios ac petulantes homines harmoniâ ſuâ ad modeſtiam reducere. Lamprus ab eodem Plutarcho ibidem inter eos qui rectè movendis inſtrumentis Lyricis excelluerunt, annumeratur; quamvis à Platone imperitus dicatur Muſicus in Menexeno; quâ in re non conſentit Athenæus, lib. 1. c. 16. & lib. 11. c. 2.

[9] *Carmina cantare tibiis.*] Veteri ſuo libro abeſſe, *carmina*, teſtatur P. Daniel.

[10] *Ab Olympiodoro.*] Viro in ſua arte verſatiſſimo, præterquem tamen, & ab Orthagora Epaminondam doctum fuiſſe teſtatur Athenæus lib. 4. c. ultimo.

[11] *Saltare, à Calliphrone.*] Id nomen alibi mihi occuriſſe non memini.

[12] *Philoſophiæ Profeſſorem habuit Lyſim.*] Laërtius in vitâ Pytagoræ Lyſiden vocat. Porrò Lyſis ille Epaminondam & Philippum ſimul Amyntæ filium philoſophiam Pytagoricam docuit, quæ quidem ex Democriti philoſophia prodiit; fuitque Epaminondas ſimul ſummus Philoſophus, & Imperator. Juſtin. lib. 6. cap. 8.

[13] *Et Palæſtræ dare operam cœpit.*] Hoc erat in more poſitum apud Græcos, ut juventus omnis maximè gymnicis artibus exerceretur, & in eo præſertim incumberet: in Palæſtra autem variis decertabant exercitiis, quorum præcipua refert Virg. lib. 5. Æneid.

Quique pedum curſu valet, & qui viribus audax
Aut jaculo incedit melior, levibuſque ſagittis.

[14] *Currendo & luctando ad eum finem, quo adſtans complecti poſſet atque contendere.*] Hic locus obſcurus, & variè à variis legitur: Quidam legunt *currendo*, omiſsâ voce, *luctando*, *ad eum finem*,

complecti posset, atque contendere. In armis plurimùm studii consumebat. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona accesserant. Erat enim modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo; adeò veritatis diligens, [15] ut ne joco quidem mentiretur. Item continens, clemens, patiénsque admirandum in modum; non solùm populi sed etiam amicorum ferens injurias, in primisque [16] commissa celans: *quod interdum non minus prodest, quàm disertè dicere.* Studiosus audiendi; ex hoc enim facillimè disci arbitrabatur. Itaque [17] quum in circulum venisset in quo aut de republicâ disputaretur, aut de philosophia sermo haberetur, nunquàm inde priùs discessit, quàm ad finem sermo esset deductus. [18] Paupertatem adeò facilè perpessus est, ut de republicâ nihil præter gloriam ceperit. [e] Amicorum in se tuendo caruit facultatibus; fide ad alios sublevandos sæpe sic usus est, ut possit judicari omnia ei cum amicis fuisse communia. Nam quum aut civium suorum aliquis ab hostibus fuisset captus, aut virgo amici nubilis propter paupertatem collocari non posset; amicorum consilium habebat, & quantum quisque daret, pro facultatibus imperabat: eámque summam quum faceret, priusquam acciperet pecuniam, [19] adducebat eum, qui quærebat, ad eos qui conferebant, eique ut ipsi numerarent, faciebat: ut ille ad quem ea res perveniebat, sciret quantùm

INTERPRETATIO.

[e] *Necessariorum opibus minimè usus est, quibus se tueretur.*

NOTÆ.

quod stans complecti posset atque contendere. Sic legendum olim Freinshemius existimavit, nimirum: *Ad eum finem quod adstans complecti posset atque contendere. Adstans, inquit, esset coram factus, igitur non modò currere discebat; id enim nihil aliud quàm eum in periculum perduxisset, deinde deseruisset. Sed etiam luctari; quod adstans, & propè hostem positus eum complecti, atque cum eo contendere posset.* Quod mihi non improbandum videtur; nam revera is sensus Nepotis esse debet, ut scilicet Epaminondas eatenus curreret, & luctaretur, quatenùs adstans complecti posset adversarium atque cum illo contendere.

[15] *Ut ne joco quidem mentiretur.*] Simile quidpiam de Ptolemæo, *Arrianus*, de Juliano, Mamertinus: de Attico idem Nepos in vita ejus. Ideò autem tanto eum odio mendacium habuisse credibile est; quòd & natura & Philosophiæ præcepta illud ipsi instillassent. Super ea re vide Ælian. lib. 3. hist. anim. c. 23.

[16] *Commissa celans.*] Quod in Epaminondâ non adeò mirandum puto: quum enim Pythagoricâ philosophiâ probè imbutus fuisset, quæ religiosissimè silentium, ac fidem præcipiebat, id facilè de ipso crediderim.

[17] *Quum in circulum venisset.*] Circulus, vulgò dicitur cœtus coëuntium ac confabulantium, qui veluti circulum faciunt & coronam. Vide Ovid. lib. 13. Metam.

Consedere Duces, & vulgi stante coronâ.

[18] *Paupertatem adeò facilè perpessus est.*] Vide Ælianum. Var hist. lib. 11. cap. 9. Justin. lib. 6. c. 8. Et Julium Front. lib. 4. c. 3. qui refert Epaminondam, in supellectile sua, præter ahenum, & veru unum non habuisse; quod quidem admirandæ ejus abstinentiæ est exemplum.

[19] *Adducebat eum, qui quærebat.*] Id est, Procum, seu Virginis sponsum.

cuique deberet. Tentata autem ejus est abstinentia [20] à Diomedonte Cyziceno. Namque is, rogatu Artaxerxis, Epaminondam pecuniâ corrupendum susceperat. Hic magno cum pondere auri Thebas venit, & Micythum adolescentulum quinque talentis ad suam perduxit voluntatem, quem tum Epaminondas plurimùm diligebat. Micythus Epaminondam convenit, & causam adventus Diomedontis ostendit. At ille Diomedonte coram, *Nihil*, inquit, *opus pecuniâ est. Nam si ea rex vult, quæ Thebanis sunt utilia, gratis facere sum paratus: sin autem contraria, non habet auri atque argenti satis.*[1] *namque orbis terrarum divitias accipere nolo pro patria charitate. Te, qui me incognitum tentasti, tuique similem existimasti, non miror: tibi ignosco. Sed egredere properè, ne alios corrumpas, quum me non potueris. Tu Micythe, argentum huic redde, aut, nisi id confestim facis, ego te tradam magistratui.* Hunc Diomedon quum rogaret, ut tutò exire, suáque quæ attulisset, liceret efferre: *Istud*, inquit, *faciam*; *neque tuâ causâ, sed meâ: ne si tibi sit pecunia adempta, aliquis dicat ad me ereptum pervenisse, quod delatum accipere noluissem.* A quo quum quæsisset, quò se duci vellet, & ille Athenas diceret; præsidium dedit, ut eò tutò perveniret. Neque verò id satis habuit, sed etiam ut inviolatus in navem ascenderet, per Chabriam Atheniensem, (de quo suprà mentionem fecimus) effecit. Abstinentiæ erit hoc satis testimonium. Plurima quidem proferre possemus, sed modus adhibendus est, quoniam uno hoc volumine vitam excellentium virorum complurium concludere constituimus, quorum separatim [21] multis millibus versuum complures scriptores ante nos explicarunt. Fuit & disertus, ut nemo Thebanus ei par esset eloquentiâ: neque minùs concinnus in brevitate respondendi, quàm in perpetua oratione ornatus. [22] Habuit obtrectatorem Meneclidem quendam, indidem Thebis, adversarium in administranda republica, satis exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet. Namque illi genti plus inest virium, quàm ingenii. Is, quòd in re militari florere Epaminondam videbat, hortari solebat Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne illius im-

INTERPRETATIO.

[1] *Major enim est in me amor patriæ, quàm ut vellem eum cum terrarum orbis divitiis commutare.*

NOTÆ.

[20] *A Diomede Cyziceno.*] Ex Cyzico Bithyniæ urbe. Tentatus etiam fuit à Jasone Thessalorum Tyranno, qui ad eum summâ paupertate laborantem quinquaginta auri talenta attulerat. Vide Ælianum lib. 11. cap. 9.

[21] *Multis millibus versuum.*] Hic versus sunt Lineæ; ex quarum numero libros metiri olim solebant, & in ultimâ Cerâ adscribebant.

[22] *Habuit obtrectatorem Meneclidem.*] De eo Plutarchus in Pelopida, huncque ait fuisse δεινότατον μὲν λέγειν, ἀκόλαστον δὲ κακοήθη τὸν τρόπον.

peratoris opera desideraretur. Huic ille, Fallis, inquit, verbo cives tuos, quòd hos à bello avocas. Otii enim nomine servitutem concilias. nam *paritur pax bello*. Itaque qui eâ diutinâ volunt frui, bello exercitati esse debent. [g] Quare si principes Græciæ esse vultis, castris est vobis utendum, non palæstrâ. Idem ille Meneclides quum huic objiceret quòd liberos non haberet, [23] neque uxorem duxisset: maximéque insolentiam, quòd sibi Agamemnonis, belli gloriam videretur consequutus: at ille, *Desine*, inquit, *Meneclide, de uxore mihi exprobrare.* [h] *nam nullius in ista re minùs uti consilio volo.* ([i] habebat enim Meneclides suspicionem adulterii) *Quod autem me Agamemnonem æmulari putas, fallis.* [24] *namque ille cum universa Græcia vix decem annis unam cepit urbem. ego contra ea* [25] *ex una urbe nostra, diéque uno, totam Græciam, Lacedæmoniis fugatis, liberavi.* Idem quum in conventum venisset Arcadum, petens, ut societatem cum Thebanis & Argivis facerent, [26] contráque Callistratus Atheniensium legatus, qui eloquentiâ omnes eo præstabat tempore, postularet, ut potiùs amicitiam sequerentur Atticorum, & in oratione sua [27] multa invectus esset in Thebanos & Argivos, in eisque hoc posuisset, *Animadvertere debere Arcadas,* [28] *quales utraque civitas cives procreasset, ex quibus de cæteris possent judicare. Argivos enim fuisse* [29] *Orestem*

INTERPRETATIO.

[g] *Quamobrem si Græciæ principatum postulatis, belli laboribus, non Palæstricis ludis vobis assuescendum est.*

[h] *Nam* tu is omnium es *cujus sententiam hoc in negotio minùs probo.*

[i] *Meneclides namque suspicione adulterii notabatur.*

NOTÆ.

[23] *Neque uxorem duxisset.*] Contra censet Polyænus lib. 11. Stratagem. ubi indicat Epaminondam uxorem habuisse; & genuisse filium nomine Stesibrotum, quem jussit interfici, quod in bello adversus Lacedæmonios, se absente, suoque injussu prælium commisisset. Plutarch. περὶ παραλλήλων.

[24] *Namque ille cum universâ Græciâ.*] Id notum est tum ex Homero, cùm ex aliis omnibus antiquis scriptoribus, Agamemnonem cum omnibus Græciæ viribus & Principibus per Decennium ad Trojam pugnasse; quod Calchas vates fore prædixerat ex passerum numero quos serpens deglutiverat, ut Homerus refert Iliad. 2. Quos versus Latinè vertit Cic. lib. 11. de Divinatione.

[25] *Ex una urbe nostra, dieque uno.*] De pugnâ Leuctrica hic loquitur, in qua intra unum diem soli Thebani, duce Epaminonda, omnes Lacedæmoniorum vires fregerunt.

[26] *Contráque Callistratus.*] Cujus orationem refert Xenoph. lib. 6. c. 4. de reb. Græciæ, quam habuit apud Lacedæmonios. Fuit item Callistratus nomen statuarii. Plin. lib. 24. c. 8.

[27] *Multa invectus esset in Thebanos.*] Eodem utitur loquendi modo, infra, ut, nonnulla inveherentur in Timoleonta: quod alibi rariùs invenies.

[28] *Quales utraque civitas cives procreasset.*] Hæc referuntur ad Orestem, & Clytemnestram ejus matrem; ad Oedippum, Laïum, & Jocastam.

[29] *Orestem, & Alcmæonem.*] Orestes Agamemnonis & Clytemnestræ filius, qui cruentam patris mortem ulturus, matrem interfecit; propter quod patricidium

& Alcmaonem, matricidas: [30] *Thebis Oedipum natum; qui quum patrem suum interfecisset, ex matre liberos procreasset.* Hîc in respondendo Epaminondas, [k] quum de cæteris perorasset, postquam ad illa duo opprobria pervenit, *admirari se* dixit *stultitiam rhetoris Attici, qui non animadverteret, innocentes illos natos, domi scelere admisso quum patriâ essent pulsi, receptos esse ab Atheniensibus.* [l] Sed maximè ejus eloquentia eluxit Spartæ legati ante pugnam Leuctricam; quò quum omnium sociorum convenissent legati, coram frequentissimo legationum conventu sic Lacedæmoniorum tyrannidem coarguit, ut non minùs illâ oratione opes eorum concusserit, [31] quàm Leuctricâ pugnâ. Tum enim perfecit, quod post apparuit, ut auxilio sociorum Lacedæmonii privarentur. Fuisse patientem, suorúmque injurias ferentem civium, [32] quòd se patriæ irasci nefas esse duceret, hæc sunt testimonia. Quum eum propter invidiam cives præficere exercitui noluissent, duxque esset delectus belli imperitus, [m] cujus errore eò esset deducta illa multitudo militum, ut omnes de salute pertimescerent, quòd locorum angustiis clausi, ab hostibus obsidebantur: desiderari cœpta est Epaminondæ diligentia. erat enim ibi privatus numero militum. A quo quum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliæ; & exercitum obsidione liberatum, domum reduxit incolumem. Neque verò hoc semel fecit, sed sæpiùs. Maximè autem fuit illustre,

INTERPRETATIO.

[k] *Cùm ad cætera capita respondisset.*

[l] *At præsertim Lacedæmoni legatus suam facundiam exhibuit.*

[m] *Cujus imperitiâ in eas angustias adductum esset numerosum illud agmen.*

NOTÆ.

furiis agitatus est, quibus non antè purgari potuit, quam ad Aram Dianæ Tauricæ perperratum scelus expiaverit. Alcmæon vero Amphiaraï & Eriphyles filius, qui pariter matrem interfecit, quod illa monili aureo corrupta, Amphiaraum maritum suum, qui in bello Thebano hiatu terræ absorptus est, prodidisset Polynici.

[30] *Thebis Oedippum natum, &c.*] Pater ejus Laïus, quem nescius occidit, mater vero Jocasta Creontis Thebanorum Regis filia, quam soluto Sphyngis ænigmate uxorem pariter nescius duxit, ex qua Etheoclem, & Polynîcem suscepit, qui de Regno disceptantes mutuis se vulneribus confoderunt. Hæc sunt ipsiusmet verba apud Senecam,

——— occidi patrem
Sed matrem amavi, proh! loqui hymenæum pudet.

[31] *Quam Leuctricâ pugnâ.*] De illâ Diodorus lib. 15. Xenoph. 6 de reb. gr. Plutarchus in Pelopida. Pausanias in Bœoticis: in ea autem Cleombrotus Lacedæmoniorum Rex cecidit, multaque prodigia & ostenta cladem illam antecesserunt. Cicero. Xenoph. Diodorus. Porrò Leuctra vicus est Bœotiæ juxta Thespias urbem liberam, Heliconi proximam.

[32] *Quòd patriæ irasci nefas duceret.*] Vide apud Val. Max. lib. 3. c 7. patientiæ ejus exemplum, cujus hæc sunt verba: *Siquidem Epaminondas cùm ei cives irati sternendarum in oppido viarum contumeliæ causâ curam mandarent (erat enim illud ministerium apud eos sordidum) sine ulla cunctatione id recepit.*

quum in Peloponnesum exercitum duxisset adversus Lacedæmonios, haberétque collegas duos, [33] quorum alter erat Pelopidas, vir fortis ac strenuus. Hic cùm criminibus adversariorum, omnes in invidiam venissent, [34] ob eámque rem imperium his esset abrogatum, atque in eorum locum alii prætores successissent: Epaminondas populi-scito non paruit; idémque ut facerent, persuasit collegis, & bellum quod susceperat, gessit. Namque animadvertebat, ubi id fecisset, totum exercitum propter prætorum imprudentiam inscitiámque belli periturum. [35] Lex erat Thebis, quæ morte mulctabat, si quis imperium diutiùs retinuisset, quàm lege præfinitum foret. Hanc Epaminondas quum Reipublicæ conservandæ causâ latam videret, ad perniciem civitatis conferre noluit; & quatuor mensibus diutiùs, quàm populus jusserat, gessit imperium. Postquàm domum reditum est, [36] collegæ ejus hoc crimine accusabantur. Quibus ille permisit [a] omnem ut causam in se transferrent, suáque operâ factum contenderent, ut legi non obedirent. Quâ defensione illis periculo liberatis, nemo Epaminondam responsurum putabat, quòd quid diceret, non haberet. At ille in judicium venit; nihil eorum negavit quæ adversarii crimini dabant, omniaque quæ collegæ dixerant, confessus est: neque recusavit quò minùs legis pœnam subiret: sed unum ab iis petivit, [37] ut in periculo suo conscriberent, EPAMINONDAS A THEBANIS MORTE MULCTATUS EST, QUOD EOS COEGIT APUD LEUCTRA SUPERARE LACEDÆMONIOS, QUOS ANTE SE IMPERATOREM NEMO BOEOTIORUM [38] AUSUS FUIT ASPICERE IN ACIE: QUODQUE UNO PRÆLIO NON

INTERPRETATIO.

[a] *Ut omnem in se culpam rejicerent.*

NOTÆ.

[33] *Quorum alter erat Pelopidas.*] Vide Plutarchum in Pelopidâ, & ipsum Nepotem postea.

[34] *Ob eamque rem imperium his esset abrogatum.*] Non abrogatum, sed elapsum tempus imperii lege præfinitum scribit Plutarchus in Pelopida. Ambo enim, inquit, (de Epaminonda & Pelopida loquitur) cum rediissent, capitis accersiti sunt, quoniam non deposito magistratu primo futuro mense quo lex jubebat, quatuor item totos menses, præter legem eo functi essent; quibus & in Messeniâ, Arcadiâ, & Laconicâ commorati sunt.

[35] *Lex erat Thebis.*] Hujus legis meminit Alexander ab Alexandro lib. 4. c. 6. genialium dierum.

[36] *Collegæ ejus.*] Reliquos duces huic legi paruisse testatur Plutarchus in Pelopida, præter Epaminondam, ipsumque Pelopidam.

[37] *Ut in periculo suo conscriberent.*] Hic locus variè legitur: Lambinus conjicit legendum esse, *in Cippo suo*; Memmius, *in scapulo*; Magius, *breviculo*, Longolius, *perystilio*; Aldus, *sepulchro*; alii, aliomodo. Plutarchus, & Ælianus στήλην vocant, quod idem est ac Cippus, vel, Titulus sepulchri; adeò ut hic sit sensus. *Ut in periculo suo conscribant.* Id est, ut in sepulchri Titulo enarrent.

[38] *Ausus fuit aspicere in acie.*] Hoc est, oculis rectis, & irretortis; quasi ante Epaminondam solo aspectu Lacedæmonii Bœotios debellarent: quod & de Romanis testatur Cæsar lib. 1. de bello Gallico, his verbis; *sæpenumero cum iis congressos, ne vultum quidem, atque aciem*

SOLUM THEBAS AB INTERITU RETRAXIT, SED ETIAM UNIVERSAM GRACIAM IN LIBERTATEM VINDICAVIT: EOQUE RES UTRORUMQUE PERDUXIT, UT THEBANI SPARTAM OPPUGNARENT, LACEDÆMONII SATIS HABERENT SI SALVI ESSE POSSENT: NEQUE PRIUS BELLARE DESTITIT, [39] QUAM, MESSENA CONSTITUTA, URBEM EORUM OBSIDIONE CLAUSIT. Hæc quum dixisset, risus omnium cum hilaritate coortus est, neque quisquam judex ausus est ferre suffragium. Sic à judicio capitis maximâ discessit gloriâ. Hic extremo tempore imperator [40] apud Mantineam, quum acie instructâ audaciùs instaret hostibus, cognitus à Lacedæmoniis, quòd in ejus unius pernicie patriæ sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt: neque priùs abscesserunt, quàm magnâ cæde factâ multisque occisis, fortissimè ipsum Epaminondam pugnantem, [41] sparo eminùs percussum, concidere viderunt. Hujus casu aliquantùm retardati sunt Bœotii; neque tamen priùs pugnâ excesserunt, quàm repugnantes profligarunt. At Epaminondas, quum animadverteret mortiferum se vulnus accepisse, simulque si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim amissurum: [42] usque eò retinuit, quoad renunciatum est vicisse Bœotios. Id postquam audivit, *Satis, vixi. invictus enim morior.* Tum ferro extracto, confestim exanimatus est. [43] Hic uxorem nunquam duxit: in quo quum reprehenderetur à Pelopida, qui filium habebat infamem: maléque eum in eo patriæ consulere diceret, quòd liberos non relinqueret: *Vide*, inquit, *ne tu pejus consulas, qui talem ex te natum relicturus sis. Neque verò stirps mihi potest deesse, namque ex me natam relinquo pugnam Leuctricam, quæ non modò mihi superstes, sed etiam immortalis sit, necesse est.* Quo tempore, duce Pelopidâ, exules Thebas occupaverunt, & præsidium Lacedæmoniorum [44] ex arce expulerunt; Epaminondas, quamdiu facta est cædes civium, domi se retinuit, quòd neque malos defendere volebat, neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret. Namque *omnem civilem victoriam funestam* putabat. Idemque postquam apud Cadmeam pugnari cum Lacedæmoniis cœpit, in primis stetit. Hujus de virtutibus vitáque satis erit dictum,

NOTÆ.

oculorum ferre potuisse. Flor. lib. II. c. 18. *Mancinum assiduis cædibus ita subegerunt, ut ne oculos quidem, aut vocem Numantini viri quisquam sustineret.*

[39] *Quam Messena constituta.*] Messena civitas Peloponnesi ad mare propè Panisum amnem, unde sinus Messeniacus.

[40] *Apud Mantineam.*] Urbem Arcadiæ, de quâ lege Diodor. 15. & Xenoph. 7. de rebus gr.

[41] *Sparo eminus perculsum.*] Sparus, inquit Servius, telum est rusticum, in modum pedis recurvum, quo frequenter Græci utebantur.

[42] *Usque eò retinuit quoad nunciatum est vicisse Bœotios.*] Vide Just. lib. 6. c. 8.

[43] *Hic uxorem nunquam duxit.*] De hoc suprà diximus.

[44] *Ex arce expulerunt.*] Scilicet, Cadmæâ Thebarum arce.

si hoc unum adjunxero, quod nemo eat inficias: Thebas & ante Epaminondam natum, [45] & post ejusdem interitum, perpetuò alieno paruisse imperio: contra ea quandiu ille præfuerit reipublicæ, caput fuisse totius Græciæ. ex quo intelligi potest, [a] [46] unum hominem pluris quàm civitatem fuisse.

INTERPRETATIO.

[a] *Plus unum hominem, quam urbem valuisse.*

NOTÆ.

[45] *Et post ejus interitum.*] Hac de re lege Xenoph. lib. ultimo de reb. gr.

[46] *Unum hominem plurisquam civitatem fuisse.*] Consule Polybium lib. 6. de Thebanorum Rep. loquentem.

XVI.

PELOPIDAS THEBANUS.

1 MAGIS historicis quàm vulgo notus. Cujus de virtutibus dubito quemadmodum exponam: quòd vereor, [a] si res explicare incipiam, non vitam ejus enarrare, sed historiam videar scribere: si tantummodò summas attigero, ne rudibus literarum Græcarum minùs lucidè appareat, quantus fuerit ille vir. Itaque utrique rei occurram, quantùm potero: & medebor cùm satietati tum ignorantiæ lectorum. [2] Phœbidas Lacedæmonius quum exercitum [3] Olynthum duceret, iterque per Thebas faceret, [4] arcem oppidi, quæ Cadmea nomina-

INTERPRETATIO.

[a] *Si facta extendere aggrediar.*

NOTÆ.

[1] *Magis historiis quàm vulgo notus.*] Aliqui legunt, *historicis*; sed res eodem recidit. Itaut sensus sit, Pelopidæ nomen minus in ore populorum versari, quam in scriptorum monumentis.

[2] *Phœbidas Lacedamonius.*] De quo vide Diodorum lib. 15. & Xenoph. lib. 5. de reb. gr.

[3] *Olynthum duceret.*] Urbs est inter Athon montem, & Pallenam urbem; ut tradit Suidas; hanc Thraciæ urbem maximam vocant Xenophon, & Libanius,

[4] *Arcem oppidi, quæ Cadmæa nominatur.*] Ideò Cadmæa; quia Cadmus Agenoris regis Phœnicum filius ædificaverat.

tur,

tur, occupavit, [5] impulsu perpaucorum Thebanorum, qui [6] adversariæ factioni quò faciliùs resisterent, Laconum rebus studebant. Idque suo privato, [7] non publico, fecit consilio. quo facto, eum Lacedæmonii ab exercitu removerunt, [8] pecuniáque mulctarunt: neque eò magis arcem Thebanis reddiderunt, [9] quod susceptis inimicitiis, satiùs ducebant eos obsideri, quàm liberari. Nam pòst Peloponnesium bellum, Athenásque devictas, cum Thebanis sibi rem esse existimabant, & eos esse solos, qui adversus resistere auderent. Hac mente [10] amicis suis summas potestates dederant, [11] alterius factionis principes partim interfecerant, alios in exilium ejecerant: in quibus Pelopidas hic, de quo scribere exorsi sumus, pulsus, patria carebat. Hi omnes ferè Athenas se contulerant, non quò sequerentur otium, [b] sed ut quenque ex proximo locum fors obtulisset, eo patriam recuperare niterentur. Itaque quum tempus est visum rei gerendæ, communiter cum his, qui Thebis idem sentiebant, [12] diem delegerunt ad inimicos opprimendos, civitatémque liberandam, eum, quo maximi magistratus simul consueverant epulari. *Magnæ sæpe res non ita magnis copiis sunt gestæ: sed profectò nunquam ab*

INTERPRETATIO.

[b] *Verum ut quamcumque statim occasionem fortuna dedisset, eâ domos* suas *recuperaturi uterentur.*

NOTÆ.

[5] *Impulsu perpaucorum.*] Hos fuisse Archiam, Leontidem, & Philippum testatur Plutarchus, quos vocat ἄνδρες ὀλιγαρχικοὶ, καὶ πλούσιοι, καὶ μέτριον οὐδὲν φρονοῦντες.

[6] *Adversariæ factioni.*] In qua erant Ismenias, Pelopidas, Pherenicus, Androclides, & Epaminondas, quamquam hic propter philosophiam & paupertatem minùs timebatur.

[7] *Non publico fecit consilio.*] Diodorus tamen lib. xv. author est Ephoros clam mandasse ut Cadmæam occuparent.

[8] *Pecuniâ mulctarunt.*] Decem myriadibus drachmarum, ut refert Plutarchus.

[9] *Quod susceptis inimicitiis, satius ducebant eos obsideri, quam liberari.*] Hoc est, quòd quum jam propter istud facinus inter se commotæ essent inimicitiæ, satius ducebant Thebanos obsideri, quàm liberari.

[10] *Amicis suis.*] Id est, viris suæ potenciæ fautoribus, de quibus mox.

[11] *Alterius factionis Principes.*] Nimirum Ismeniam, Androclidem, Pelopidam, ut suprà, ex quibus Ismeniam capitis accusatum damnarunt, Androclidem dolo interficiendum curavit Leontidas. Sic Plutarchus, & Xenoph. lib. 5. de reb. gr. c. 8.

[12] *Diem delegerunt ad inimicos opprimendos, civitatemque liberandam, eum, quo maximi Magistratus simul consueverant epulari.*] Locus iste minus implicatus mihi videretur, si hoc ordine legeretur. *Ad inimicos opprimendos, civitatemque liberandam diem eum delegerunt quo maximi Magistratus simul epulari consueverant.* Rem hanc fusè narrat Xenoph. lib. 5. de reb. gr. c. 14. aitque eum diem fuisse quo Veneris celebrabatur festum, quóque Magistratus suum Imperium deponere solebant. Vide ibidem reliquam hujus rei narrationem. Plutarchus idem refert, sed aliis circumstantiis.

tam tenui initio tantæ opes sunt profligatæ. [13] Nam duodecim adolescentuli coierunt ex his, qui exilio erant mulctati, quum omnino non essent ampliùs centum, qui tantò se offerrent periculo, quâ paucitate percussa est Lacedæmoniorum potentia. Hi enim non magis adversariorum factioni, quàm Spartanis eo tempore bellum intulerunt, qui principes erant totius Græciæ: [14] quorum imperiosa majestas, neque ita multò pòst Leuctricâ pugnâ ab hoc initio perculsa, cecidit. Illi igitur duodecim, quorum erat dux Pelopidas, [c] quum Athenis interdiu exissent, ut vesperascente cælo Thebas possent pervenire; cum canibus venaticis exierunt, retia ferentes, vestitu agresti, quo minore suspicione facerent iter. Qui quum tempore ipso, quo studuerant, pervenissent, [15] domum Charonis devenerunt, à quò & tempus & dies erat datus. Hoc loco libet interponere, etsi sejunctum à re proposita est, [16] *nimia fiducia quanta calamitati soleat esse.* Nam magistratuum Thebanorum statim ad aures pervenit, exules in urbem devenisse. Id [17] illi, vino epulisque dediti, usque eò despexerunt, ut ne quærere quidem de tanta re laborarint. Accessit etiam, quod magis aperiret eorum dementiam. allata est enim epistola Athenis [18] ab Archia hierophante Archiæ, qui tùm maximum magistratum Thebis obtinebat, in qua omnia de profectione exulum

INTERPRETATIO.

[c] *Quum de die Athenis profecti essent, ut recurrente nocte Thebas ingredi valerent.*

NOTÆ.

[13] *Nam 12. adolescentuli.*] De eorum numero cum Nepote consentit Plutarchus; at sex tantùm Exules fuisse cum Melone uno ex Thebanis exulibus, qui septimus erat, refert Xenoph. lib. 5. c. 14. de rebus gr.

[14] *Quorum imperiosa majestas.*] Hæc dicuntur ad ostentationem eximii Spartanorum Imperii super omnem Græciam; scribit enim Plutarchus in Pelopida, ante Leuctricam pugnam tantas Lacedæmoniorum vires fuisse, & tam firmis vinculis eorum imperium fuisse adstrictum, ut vulgò omnes existimarent, solvere illud, aut frangere neminem unquam valiturum.

[15] *Domum Charonis.*] In quibusdam editionibus legitur, *Coronis*; sed nihil muto, quia sic legitur apud Xenoph. lib. 5. cap. 14. jam sæpè citato; quem pariter unum ex Conjuratis, sed minimè à tyrannis suspectum ait: διενυκτέρευσαν παρὰ Χάρωνί τινι.

[16] *Nimia fiducia quanta calamitati soleat esse.*] Cui simillimum est istud Vellei Paterc. lib. 11. cap. 118. *Neminem celerius opprimi, quàm qui nihil timet, & frequentissimum initium esse calamitatis, securitatem.*

[17] *Illi vino epulisque dediti.*] Simile exemplum refert Livius lib. 22. de Syracusis captis inter vini epularumque copiam. Sunt & prætereà innumera ejusdem rei exempla.

[18] *Ab Archia Hierophante Archiæ.*] Variè hic locus legitur, quibus tamen Lectionibus prætermissis, referam illud solùm quod mihi arridet magis. Certum est enim Plutarchum scripsisse, παρὰ Ἀρχίου τοῦ ἱεροφάντου, πρὸς Ἀρχίαν. Ergo ille Atheniensis qui scripsit, nomen habuit Archias, qui Hierophantes, id est, Æditùus, seu sacrorum custodiæ præfectus erat; & ille cui scribebatur Archias etiam nuncupabatur; & summam Thebis potestatem tenebat. Vid. Xenoph. loco citato.

perſcripta erant. Quæ quum jam accubanti in convivio eſſet data: ſicut erat ſignata, in pulvinum ſubjiciens, [19] In craſtinum, inquit, differo res ſeveras. At illi omnes, quum jam nox proceſſiſſet, vinolenti, ab exulibus, [20] duce Pelopida, ſunt interfecti. Quibus rebus confectis, vulgo ad arma libertatémque vocato, non ſolùm qui in urbe erant; ſed etiam undique ex agris concurrerunt: [21] præſidium Lacedæmoniorum ex arce pepulerunt: patriam obſidione liberaverunt: autores Cadmeæ occupandæ partim occiderunt, partim in exilium ejecerunt. Hoc tam turbido tempore (ſicut ſuprà diximus) Epaminondas, quo ad cum civibus dimicatum eſt, domi quietus fuit. Itaque hæc liberandarum Thebarum propria laus eſt Pelopidæ: cæteræ ferè omnes communes cum Epaminonda. Namque in Leuctrica pugna, imperatore Epaminonda, [22] hic fuit dux delectæ manus, quæ prima phalangem proſtravit Laconum. Omnibus præterea periculis adfuit: ſicut Spartam quum oppugnavit, alterum tenuit cornu: [d] quóque Meſſena celeriùs reſtitueetur, [23] legatus in Perſas eſt profectus. Denique [24] hæc fuit altera perſona Thebis, ſed tamen ſecunda, [e] ita ut proxima eſſet Epaminondæ. Conflictatus autem eſt cum adverſa fortuna. Nam & initio (ſicut oſtendimus) exul patriâ caruit: &, quum Theſſaliam in poteſtatem Thebanorum cuperet redigere, [25] *legationiſque* jure ſatis *tectum ſe arbitraretur,* [26] *quod apud omnes gentes ſan-*

INTERPRETATIO.

[d] *Et ut promptius Meſſena inſtauraretur.*

NOTÆ.

[19] *In craſtinum, inquit, differo res ſeveras.*] Schottus mavult ſerias; quod ferè eodem recidit.

[20] *Duce Pelopidâ, ſunt interfecti.*] Vide Xenophontem loco citato, qui hanc hiſtoriam fusè deſcribit, ſed alias adhibet circumſtantias. Eamdem etiam refert Plutarchus.

[21] *Præſidium Lacedæmoniorum ex Arce pepulerunt.*] Cadmæâ, quam quum occupaſſent, ut ſuprà dictum eſt, Lacedæmonii, Duce Phœbidâ, ſemper retinuerant valido præſidio.

[22] *Hic fuit Dux delectæ manus.*] Scilicet, Cohortis trecentorum militum ſibi mutuo amore amicitiæ conjunctorum, qui una vincere, aut unà perire ſemper parati erant; hæc etiam ſacra cohors dicebatur, cujus Author Gorgias fuit. Polyænus lib. II.

[23] *Legatus in Perſas eſt profectus.*] Ne ſcilicet legati à Lacedæmoniis priùs miſſi de ſocietate cum Perſis incunda, impedirent ne Meſſena diruta atque everſa inſtauraretur, atque incolis frequentaretur.

[24] *Hæc fuit altera perſona Thebis.*] Hæc tranſlatio à ſcena ſumpta eſt.

[25] *Legationiſque jure ſatis tectum ſe arbitraretur.*] Nihil de hac legatione Plutarchus. Diodorus vero lib. 15. ſcribit Pelopidam & Iſmeniam cum Alexandro Pheræarum tyranno occurriſſent, temerè & ſine ulla ratione ab eo comprehenſos eſſe, & in carcerem conjectos.

[26] *Quod apud omnes Gentes ſanctum eſſe conſueſſet.*] Quanta ubique gentium legatorum nomini habeatur veneratio, ſatis notum eſt: Unde Statius lib. II.

Sanctum populis per ſæcula nomen legatum.

Et Cic. Verr. 3. *Legatorum jus divino, humanoque vallatum præſidio.*

Elum eſſe conſueſſet: à Tyranno [27] Alexandro Pheræo, ſimul cum Iſmenia comprehenſus, in vincula conjectus eſt. Hunc Epaminondas recuperavit, [28] bello perſequens Alexandrum. Poſt id factum nunquam is animo placari potuit in eum, à quo erat violatus. Itaque perſuaſit Thebanis, ut ſubſidio Theſſaliæ proficiſcerentur, tyrannóſque ejus expellerent. Cujus belli quum ei ſumma eſſet data, eóque cum exercitu profectus eſſet, [29] non dubitavit, ſimul ac conſpexit hoſtem, confligere. In quo prælio Alexandrum ut animadvertit, incenſus irâ, equum in eum concitavit, procúlque digreſſus à ſuis, conjectu telorum confoſſus cecidit. [f] Atque hoc ſecunda victoria accidit: nam jam inclinatæ erant tyrannorum copiæ. Quo facto omnes Theſſaliæ civitates interfectum Pelopidam [30] coronis aureis & ſtatuis æneis, liberóſque ejus multo agro donaverunt.

INTERPRETATIO.

[e] *Adeout ſecundum ab Epaminonda* locum *teneret.*

[f] *Idque inclinante* in Theſſalos belli *fortunâ evenit.*

NOTÆ.

[27] *Alexandro Pheræo.*] Pheræ, oppidum Theſſaliæ; unde Pheræus.

[28] *Bello perſequens Tyrannum.*] Hunc exitum bellum illud habuit, ut tyrannus impetratis triginta dierum induciis Pelopidam liberaret. Plutarchus in Pelopida.

[29] *Non dubitavit, ſimul ac conſpexit hoſtem, confligere.*] Licet Alexander haberet militum ampliùs viginti millia. Diodorus.

[30] *Coronis aureis.*] Quæ etiam mortuis imponi ſolebant, ut ſcribit Cic. in oratione pro Flacco. Sic honoris ergo auream Coronam Càſtricio mortuo imponendam Pergamenos decreviſſe.

XVII.

AGESILAVS LACEDÆMONIUS.

CUM à cæteris scriptoribus, tum eximiè [1] à Xenophonte Socratico collaudatus est.[2] eo enim usus est familiarissimè. Hic primùm de regno cum [3] Leotychide, fratris filio, habuit contentionem. Mos est enim à majoribus Lacedæmoniis traditus, ut duos haberent semper reges, nomine magis quàm imperio, ex duabus familiis [4] Proclis & Eurysthenis, qui principes ex progenie Herculis, Spartæ reges fuerunt. [a] Harum ex altera, in alterius familiæ locum [5] fieri non licebat. Itaque uterque suum retinebat ordinem. Primùm ratio habebatur, qui maximus natu esset ex liberis ejus, qui regnans decessisset. Sin is virilem sexum non reliquisset, tum deligebatur, qui proximus esset propinquitate. Mortuus erat Agis rex, frater Agesilai; [6] filium reliquerat Leotychidem, quem ille vivens non agnorat; eundem, moriens, suum esse dixerat. Is de honore regni cum Agesilao suo patruo contendit: neque id, quod petivit, consequutus est. Nam [7] Lysandro suffragante, homine, ut ostendimus suprà, factioso, & his tempo-

INTERPRETATIO.

[a] *Fas non erat* quemquam *ex alterâ familiâ, alterius familiæ vices occupare.*

NOTÆ.

[1] *A Xenephonte Socratico.*] Socratis auditore: unà enim cum Platone Socratem audivit, cujus meminit Gellius lib. 14. c. 3. & Cicero lib. 5. epist. 12. ad Luceium: & lib. 2. de Oratore; fuerunt & alii ejusdem nominis viri egregii, de quibus vide Suidam.

[2] *Eo enim usus est familiarissimè.*] Dubium est uter altero familiariter usus sit, mihi verò id potiùs ad Agesilaum, quam ad Xenoph. referri videtur,

[3] *Cum Leotychide.*] Idem ipsi nomen affingitur à Xenoph. in Agesilao.

[4] *Proclis, & Eurysthenis.*] Hi ambo erant ex Heraclidarum familiâ, quorum Successionis Catalogum ab Hercule enumerat Pausanias. De his etiam quædam à Cicer. lib. 1. de divinatione scribuntur.

[5] *Fieri non licebat.*] Qui enim ex Proclidarum familia erat, non poterat Rex fieri in locum ejus, qui ex Eurysthenidarum familia esset; & vice versâ.

[6] *Filium reliquerat Leotychidem.*] De quo mox diximus.

[7] *Lysandro suffragante.*] Lysander ille de quo jam suprà, Agesilaum puerum amaverat, teste Plutarcho in Lysandro & Agesilao.

ribus potente Agesilaus antelatus est. Hic, simul atque imperii potitus est, persuasit Lacedæmoniis, ut exercitum emitterent in Asiam, bellúmque regi facerent, docens, satius esse in Asiâ, quàm in Europâ dimicare. Namque fama exierat, Artaxerxem comparare classem, pedestrésque exercitus, quos in Græciam mitteret. Datâ potestate, tantâ celeritate usus est, ut priùs in Asiam cum copiis pervenerit, quàm regii satrapæ eum scirent profectum. Quo factum est, ut omnes imparatos imprudentésque offenderet. [8] Id ut cognovit Tissaphernes, qui summum imperium tum inter præfectos habebat regios; [9] inducias à Lacone petivit, simulans se dare operam, [b] ut Lacedæmoniis cum rege conveniret: re autem vera ad copias comparandas. eásque impetravit trimestres. Juravit autem uterque, se sine dolo inducias conservaturum. In qua pactione, summâ fide mansit Agesilaus. Contra ea, Tissaphernes nihil aliud quàm bellum comparavit. Id etsi sentiebat Laco, tamen jusjurandum servabat, multúmque in eo consequi se dicebat, *quod Tissaphernes perjurio suo & homines suis rebus abalienaret, & deos sibi iratos redderet.* [c] *Se autem servatâ religione confirmare exercitum, quum animadverteret* [d] *deorum numen facere secum, hominésque sibi conciliari amiciores, quòd iis studere consuessent, quos conservare fidem viderent.* Postquàm induciarum præteriit dies, barbarus non dubitans, quòd ipsius erant [10] plurima domicilia in Caria, & ea regio his temporibus multò putabatur locupletissima, eò potissimum hostes impetum facturos, omnes suas copias eò contraxerat. At Agesilaus in Phrygiam se convertit, eámque priùs depopulatus est, quàm Tissaphernes usquam se moveret. Magna præda militibus locupletatis, [11] Ephesum hyematum exercitum reduxit, atque ibi officinis armorum institutis, ma-

INTERPRETATIO.

[b] *Ut Lacedæmonios cum Rege conciliaret.*

[c] *Se verò non violato sacramento suos milites corroborare.*

[d] *Deos sibi esse adjutores.*

NOTÆ.

[8] *Id ut cognovit Tissaphernes.*] Ille Cyrum minorem apud Artaxerxem fratrem criminando, causa fuit ejus belli quod postea inter fratres exarsit: occisus est tandem ejusdem Artaxerxis jussu, quòd adversus Agesilaum rem proditoriè gerere videretur. Vide Xenoph. de rebus Græciæ lib. 3. c. 11.

[9] *Inducias à Lacone petivit.*] Id est, ab Agesilao; de iisdem induciis proditoriè à Tissapherne factis loquitur Xenoph. lib. 3. c 8.

[10] *Plurima domicilia in Cariâ,*] Diodorus refert lib. 14. in ejusmodi domiciliis seu castellis hortos fuisse amœnissimos, omnibusque rebus ad voluptatem & delicias comparatis instructos.

[11] *Ephesum hyematum exercitum reduxit.*] Quia exta sacrificanti parum læta fuerant, & victimæ sine fibris etiam extiterant, ideò longiùs non progressus est. Sic refert Diodorus lib. 14. Adde quod id etiam factum est, quia ipsi equitatus deficiebat, cujus defectu barbaris impar esse videbatur. Xenoph. lib. 3. de reb. gr.

gnâ industriâ bellum apparavit: & quò studiosiùs armarentur, insigniúsque ornarentur, [12] præmia proposuit, quibus donarentur, quorum egregia in ea re fuisset industria. Fecit idem in exercitationum generibus, ut qui cæteris præstitissent; eos magnis afficeret muneribus. His igitur rebus effecit, [13] ut & ornatissimum & exercitatissimum haberet exercitum. Huic quum tempus esset visum copias extrahere ex hybernaculis, vidit, si, quò esset iter facturus, palàm pronunciasset, hostes non credituros, aliásque regiones occupaturos, nec dubitaturos aliud esse facturum ac pronunciasset. Itaque quum ille Sardeis se iturum dixisset, Tissaphernes eandem Cariam defendendam putavit. In quo quum eum opinio fefellisset, victumque se vidisset consilio, [14] sero suis præsidio profectus est. Nam quum illò venisset, jam Agesilaus multis locis expugnatis, magnâ erat prædâ potitus. Laco autem quum videret hostes equitatu superare, [e] nunquam in campo sui fecit potestatem, & his locis manum conseruit, quibus plus pedestres copiæ valerent. Pepulit ergo, quotiescunque congressus est, multò majores adversariorum copias: & sic in Asiâ versatus est, ut omnium opinione victor duceretur. Hic quum animo meditaretur proficisci in Persas, & ipsum regem adoriri: nuncius ei domo venit ephorûm jussu, bellum Athenienses & Bœotios indixisse Lacedæmoniis; quare venire non dubitaret. In hoc non minùs ejus pietas suspicienda est, quàm virtus bellica. qui quum victori præesset exercitui, maximámque haberet fiduciam regni Persarum potiundi; [f] tantâ modestiâ dicto audiens fuit jussis absentium magistratuum, ut si privatus [15] in comitio esset Spartæ. [16] Cujus exemplum utinam imperatores nostri sequi voluissent. Sed illuc redeamus. Agesilaus opulentissimo regno præposuit bonam existimatio-

INTERPRETATIO.

[e] *Nusquam in patenti loco suas copias explicuit.*

[f] *Tam modestè absentium Magistratuum mandatis obtemperavit.*

NOTÆ.

[12] *Præmia proposuit.*] De hac re Xenoph. Ibidem.

[13] *Ut & ornatissimum, & exercitassimum haberet exercitum.*] Id est, exercitum omnibus instrumentis bellicis optimè instructum, & milites in omni exercitationum genere apprimè versatos.

[14] *Sero suis præsidio profectus est.*] 4. Scilicet die postquam in Lydiam ingressus erat, & jam populatus erat Agesilaus. Sic refert Xenoph. lib. 3. c. 11.

[15] *In Comitio.*] Id est, in loco ubi Comitia habebantur. Quo etiam vocabulo in eodem sensu utitur Cic. in Oratione pro Sextio, & in Verrem. Agesilao autem missam fuisse Scytalen, quâ semper in revocandis suis ducibus utebantur Lacedemonii, testis est Xenoph. lib. 4. c. 4. Porro de Scytala, vide suprà in Pausania.

[16] *Cujus exemplum utinam Imperatores nostri.*] Hæc in Julium Cæs. dici videntur, qui invito etiam Senatu exercitum retinuit, nec Romam armis positis redire voluit.

nem, multóque gloriosius duxit, si institutis patriæ paruisset, quàm si bello superasset Asiam. Hac igitur mente Hellespontum copias trajecit, tantáque usus est celeritate, [g] [17] ut quod iter Xerxes anno vertente confecerat, hic transierit triginta diebus. Quum jam haud longè abesset à Peloponneso, obsistere ei conati sunt Athenienses & Bœotii, [18] cæterique eorum socii, [19] apud Coroneam: quos omnes gravi prælio vicit. Hujus victoriæ vel maxima fuit laus, quòd quum plerique ex fuga se [20] in templum Minervæ conjecissent, quærereturque ab eo, quid his fieri vellet; etsi aliquot vulnera acceperat eo prælio, & iratus videbatur omnibus, qui adversùs arma tulerant, tamen antetulit iræ religionem, & eos vetuit violari. Neque hoc solùm in Græcia fecit, ut templa deorum sancta haberet, sed etiam apud barbaros summâ religione omnia simulacra arásque conservavit. Itaque prædicabat, *mirari se, non sacrilegorum numero haberi qui supplicibus eorum nocuissent, aut non gravioribus pœnis affici, qui religionem minuerent, quàm qui fana spoliarent.* Pòst hoc prælium collatum est omne bellum circa Corinthum, ideóque Corinthium est appellatum. Hîc quum unâ pugnâ decem millia hostium Agesilao duce cecidissent, eóque facto opes adversariorum debilitatæ viderentur: tantùm afuit ab insolentia gloriæ, ut commiseratus sit fortunam Græciæ, quòd tam multi à se victi, [21] vitio adversariorum concidissent. [h] Namque illa multitudine, si sana mens esset Græciæ, supplicium Persas dare potuisse. Idem, quum adversarios intra mœnia compulisset, ut in Corinthum oppugnaret multi hortarentur: negavit id suæ virtuti convenire. *Se enim eum esse dixit, qui ad officium peccantes redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret Græciæ. Nam si* (inquit) *exstinguere voluerimus qui nobiscum adversus barbaros steterunt, nosmetipsi nos expugnaverimus, illis quiescentibus, quo facto, sine negotio, quum voluerint, nos oppriment.* [22] Interim accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedæmoniis,

INTERPRETATIO.

[g] *Ut quàm viam anni spatio Xerxes emensus fuerat.*

[h] *Per hanc enim multitudinem, si Græci saperent, Persas supplicio affici potuisse.*

NOTÆ.

[17] *Ut quod iter Xerxes anno vertente confecerat.*] Quum nimirum bellum Græciæ intulit stipatus decies septies centenis armatorum millibus.

[18] *Cæterique eorum socii.*] Scilicet Eubœenses, Locri, Argivi, Corinthii, & quidam alii, ut Xenoph. refert lib. 4. de reb. gr.

[19] *Apud Coroneam.*] Bœotiæ urbem.

[20] *In templum Minervæ.*] Cognomento Itoniæ, teste Pausania in Laconicis.

[21] *Vitio adversariorum.* Id est, pertinaciâ, & culpâ cæterorum Græcorum, qui adversus Lacedæmonios fœdus pepigerant.

[22] *Interim accidit illa calamitas apud Leuctra.*] De illâ ingenti pugnâ quæ Thebanos inter & Spart. commissa est apud Leuctra loquitur hic Nepos, in qua ultimi magna internecione victi sunt, ut suprà diximus.

quò

[i] quò ne proficiscerentur, quum à plerisque ad exeundum premeretur, ut si de exitu divinaret, exire noluit. Idem, quum Epaminondas Spartam oppugnaret, [23] essétque sine muris oppidum; talem se imperatorem præbuit, ut eo tempore omnibus apparuerit, [k] nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse. In quo quidem discrimine celeritas ejus consilii saluti fuit universis. Nam quum quidam adolescentuli, hostium adventu perterriti, ad Thebanos transfugere vellent, & locum extra urbem editum cepissent? Agesilaus, qui perniciosissimum fore videret, si animadversum esset, quenquam ad hostes transfugere conari, cum suis eò venit, atque, ut si bono animo fecissent, laudavit consilium eorum, quòd eum locum occupassent, & se id quoque fieri debere animadvertisse. Sic adolescentulos [24] simulata laudatione recuperavit: & adjunctis de suis comitibus, locum tutum reliquit. Namque illi, aucto numero eorum, qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi: eóque libentiùs, quòd latêre arbitrabantur, quæ cogitarant. Sine dubio pòst Leuctricam pugnam [l] Lacedæmonii [25] se nunquam refecerunt, neque pristinum imperium recuperarunt. Quum interim Agesilaus non destitit, quibuscunque rebus posset patriam juvare. Nam quum præcipuè Lacedæmonii indigerent pecuniâ, [26] ille omnibus, qui à rege defecerant, præsidio fuit. à quibus magnâ donatus pecuniâ, patriam sublevavit. Atque in hoc illud imprimis fuit admirabile, quum maxima munera ei ab regibus & dynastis civitatibúsque con-

INTERPRETATIO.

[i] *Quem in locum ne pergerent, quasi eventum præsentiret, pluribus ad proficiscendum illum urgentibus, proficisci recusavit.*

[k] *Si non ille vixisset, Lacedæmonem perituram fuisse.*

[l] *Spartani se nunquam restituerunt.*

NOTÆ.

[23] *Essetque sine muris oppidum.*] Omnes olim Græciæ urbes sine muris fuisse testatur Thucydides in Procemio: At verò inter cæteras Spartam sine mœnibus fuisse ex eo constat, quòd ex præcepto Lycurgi, viri fortitudine sua pro mœnibus essent: Unde Ovid. Metamorph. 1. ait:

Cùm Deus Eurotam, immunitamque frequentat
Sparten.

Hanc tamen muris fuisse circumdatam docet Livius, lib. 4. c. 5. & 8. Decad. 4. Quia tandem Spartani armis diffisi, urbem suam murorum præsidio clauserunt. Just. lib. 14. c. 5.

[24] *Simulatâ laudatione recuperavit.*] Hoc loquendi modo jam suprà usus est Nepos in Pelopida; scilicet, *hunc Epaminondas recuperavit bello;* quamquam verbum illud rariùs de Persona dicitur.

[25] *Se nunquam refecerunt.*] Id translatum est ab iis qui à deliquio, aut gravi morbo vires reparant. Sic Sallust. *Quo & cæterorum animos reficeret.* Et infra in Hamilcare idem Nepos; si paullulum modò res essent refectæ.

[26] *Ille omnibus, qui à Rege defecerant, præsidio fuit.*] Tacho in primis qui Ægypti, & Mausolo qui Cariæ Rex erat, à quibus etiam maxima dona accepit. Xenoph. in Agesilao.

ferrentur; nihil unquam in domum suam contulit, [27] nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit. Domo eâdem fuit contentus, [28] quâ Eurysthenes progenitor majorum suorum fuerat usus. Quam qui intrarat, nullum signum libidinis, nullum luxuriæ videre poterat: [29] contrà, plurima potentiæ atque abstinentiæ. Sic enim erat instructa, ut nullâ in re differret à cujusvis inopis atque privati. Atque hic tantus vir, ut naturam fautricem habuerat in tribuendis animi virtutibus; [30] sic maleficam nactus est in corpore, exiguus, & claudus altero pede. quæ res etiam nonnullam adferebat deformitatem: [31] atque ignoti, faciem ejus quum intuerentur, contemnebant: qui autem virtutem noverant, non poterant admirari satis. Quod ei usuvenit, quum annorum octoginta [32] subsidio Thaco in Ægyptum ivisset, [m] & in acta cum suis accubuisset, sine ullo tecto, stratúmque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis, [33] neque huc ampliùs quàm pellis esset injecta, eodémque comites omnes accubuissent, vestitu humili atque obsoleto, ut eorum, ornatus non modò in his regem neminem significaret, [n] sed hominis non beatissimi suspicionem præberet. Hujus de adventu fama [34] quum ad regios esset

INTERPRETATIO.

[m] *Et in littore cum suis sedisset.*

[n] *Sed hominem non valdè fortunatum se exhiberet.*

NOTÆ.

[27] *Nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit.*] Hoc veluti summum moderationis exemplum proponitur, arguiturque Principum ac populorum vanitas, qui post victorias secundasque res, solent sibi cultum opulentiorem circumdare, ac victu lautiore uti: simile quidpiam refert author noster infra in Attico. Et Justinus lib. 44 c. 2. *Viriathi*, inquit, *ea virtus continentiáque fuit, ut cum Consulares exercitus frequenter vicerit, tantis rebus gestis, non armorum, non vestis cultum, non denique victum mutaverit, quo primum bellare cœpit, perseveraverit, ut quivis gregarius miles ipso Imperatore opulentior videretur.*

[28] *Quâ Eurysthenes progenitor.*] Qui fuit Aristodemi filius, & Proclis frater, de quo paulò suprà in eodem Agesilao.

[29] *Contra, plurima patientia atque abstinentia.*] Vide Plutarch. in Agesilao, qui de ejus frugalitate in victu cultuque corporis plurima verba facit.

[30] *Sic maleficam nactus est.*] Nam & staturâ fuit humili, & exiguo corpore, itaut verè erga eum natura difficilis dici possit. Quemadmodum Ovid. epistolâ Sapphus;

Si mihi difficilis formam natura negavit,
Ingenio formæ damna rependo meæ.

[31] *Atque ignoti, faciem ejus quum intuerentur, contemnebant.*] Siquidem vulgus eos tantùm magnarum rerum capaces existimat, quos eximia specie instructos videt: digna enim est imperii forma.

[32] *Subsidio Tacho in Ægyptum ivisset.*] Nectenabo, non Tacho suppetias tulisse ait Polyænus lib. 11. in Agesilao. Sed Atheneus lib. 14. & Plutarchus in Agesilao cum Nepote conveniunt.

[33] *Neque hoc ampliùs quàm pellis esset injecta.*] De Tuberone Stoïco simile aliquid narrat Cic. pro Muræna.

[34] *Quum ad Regios esset perlata.*] Id est, quum ad Regis Ægypti ministros pervenisset.

perlata, celeriter munera eò cujusque generis sunt allata. His quærentibus Agesilaum, vix fides facta est unum esse ex his, qui tum adcubabant. Qui quum regis verbis, quæ attulerant, dedissent: ille præter vitulina, & hujusmodi genera obsonii, quæ præsens tempus desiderabat, nihil accepit: unguenta, [35] coronas, ° secundámque mensam, servis dispertiit: cætera referri jussit. Quo facto, eum barbari magis etiam contempserunt, quòd eum ignorantiâ bonarum rerum illa potissimùm sumpsisse arbitrabantur. Hic quum ex Ægypto reverteretur, [36] donatus à rege Nectanebe ducentis viginti talentis, quæ ille muneri populo suo daret, [37] venissétque in portum, qui Menelai vocatur, [38] jacens inter Cyrenas & Ægyptum, in morbum implicitus decessit. Ibi eum amici, quò Spartam faciliùs perferre possent, [39] quòd mel non habebant, cera circumfuderunt, [40] atque ita domum retulerunt.

INTERPRETATIO.

° *Et secunda fercula famulis distribuit.*

NOTÆ.

[35] *Coronas.*] Ægyptios Agesilao in Ægyptum proficiscenti inter alia munera Papyrum coronariam misisse refert Athenæus lib. 15. c. 6. Hocque idem esse conjicio quod per, *Coronas*, intelligit Nepos; nam Coronæ ejusmodi fiebant ex gramine quodam quod Βύβλον Græci vocant, unde Charta seu Papyrus conficiebatur. Prætereà Plin. ait lib. 13 cap. 11. Papyri florem ad Deos coronandos usui fuisse. Adde quod Coronarum frequens usus fuit in conviviis apud veteres, quas primo ex rosis, deinde ex Nardi folio contexebant, & unguentis pretiosissimis aspergebant. Quâ de re vide Carol. Paschalium in opere Coronario.

[36] *Donatus à Rege Nectanebe.*] Polyænus, *Nectanebo*, loco paulò suprà laudato. Nam Nectanabus, Nectanabis, & Nectanebis inveniuntur.

[37] *Venissétque in portum, qui Menelai vocatur.*] De quo portu vide Strab. lib. 1.

[38] *Jacens inter Cyrenas.*] Quod de Lybiâ Cyrenaïca intelligendum est. Cyrenæ autem insigne Lybiæ oppidum: Uulgò, *Corèna*.

[39] *Quod mel non habebant, cerâ circumfuderunt.*] Contra Diodorus scribit Agesilai corpus in melle Spartam deportatum esse; nam auiquitus cadavera quæ servari vellent, melle condiebant. Persarum tamen mos fuit non melle, sed cera circum linire, teste Herodoto lib. 1. & Cic. in Tuscul.

[40] *Atque ita domum retulerunt.*] Leges præcipiebant apud Lacedæmonios, ut suorum Regum corpora defuncta domum reducerent: de cæteris verò ducibus non sic jubebatur. Turneb. lib. 26. c. 33.

XVIII.

[1] EUMENES CARDIANUS.

HUJUS si virtuti par data esset fortuna, non ille quidem major, sed multò illustrior, atque etiam honoratior: [2] quòd magnos homines virtute metimur, non fortunâ. Nam quum ætas ejus incidisset in ea tempora [3] quibus Macedones florerent [a] multùm ei detraxit inter eos viventi, [4] quòd alienæ erat civitatis. [5] Neque aliud huic defuit, quàm generosa stirps, [b] etsi ille domestico summo genere erat, tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi, indignè ferebant. Neque tamen non patiebantur. vincebat enim omnes curâ, vigilantiâ, patientiâ, calliditate, & celeritate ingenii. [6] Hic peradolescentulus ad

INTERPRETATIO.

[a] *Quia alienigena erat, ipsum inter illos degentem valdè depressit.*

[b] *Hic quamquam ex summa familiâ ortus erat.*

NOTÆ.

[1] EMENES CARDIANUS.] Quidam *Sardianus*, sed malè; nam ex Cardiâ urbe Thraciæ oriundus erat Eumenes, in cujus gratiam immunem à tributis fecisse Philippum scribit Alexander Myndius.

[2] *Quod magnos homines virtute metimur non fortunâ.*] Propriè enim homines magni, majoresve solâ virtute dicuntur; At fortunâ illustriores atque honoratiores; hinc Q. Curtius lib. 9. c. 54. *Sed fortunâ quæ rebus famam preciumque constituit, hoc quoque militiæ probrum vertit in gloriam.*

[3] *Quibus Macedones florerent.*] Vixit namque tempore Philippi Macedonum Regis, & Alex. Mag. qui res maximas gesserunt.

[4] *Quod alienæ erat civitatis.*] Alienigenis enim non tanta tribuitur fides & favor, quantus civibus & propinquis. Unde apud Curtium lib. 8. c. 8. de Calisthene loquentem sic scribitur: *Quem si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo Magistrum. Nunc Olynthio non idem juris est.*

[5] *Neque aliud huic defuit, quàm generosa stirps, etsi ille domestico summo genere erat.*] Hæc duo sibi parum cohærere videntur. Quomodo enim defuit illi stirps generosa, si ille domestico summo genere erat? Itaque hæc paulò clariùs explicanda sunt; & hic sensus mihi esse videtur, nimirum Eumenem reipsâ ex parentibus summæ sortis & nobilitatis ortum esse, sed parum magnanimis & belli facinoribus celebrandis.

[6] *Hic peradolescentulus in amicitiam accessit Philippi.*] Vix ille siquidem 25. ætatis annum attigerat, quum in Philippi Macedonis amicitiam & familiaritatem venit: Quum enim ipsum Philippus inter reliquos juvenes decertantem luctantemque conspexisset, sibi assumpsit ejus fortitudine & solertiâ delectatus, ut refert Plutarchus. Deinde Philippo mortuo eum simili benevolentia sibi devinxit Alex. Mag.

amicitiam accessit Philippi, Amyntæ filii; brevique tempore in intimam pervenit familiaritatem. [7] Fulgebat enim jam in adolescentulo indoles virtutis. Itaque eum habuit ad manum, [8] scribæ loco; quod multò apud Graios honorificentius est quàm apud Romanos. Nam apud nos re verâ, sicut sunt, [9] mercenarii scribæ existimantur. At apud illos contrariò, nemo ad id officium admittitur nisi honesto loco, & fide, & industriâ cognitâ: quòd necesse est omnium consiliorum eum esse participem. Hunc locum tenuit amicitiæ apud Philippum annos septem. Illo interfecto, [10] eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim. Novissimo tempore præfuit etiam alteri equitum alæ [c] [11] quæ *hetærice* appellabatur. [12] Utrique autem consilio semper affuit, & omnium rerum habitus est particeps. Alexandro Babylone mortuo, [13] quum regna singulis familiaribus dispertirentur, & summa rerum tradita esset tuenda eidem, [14] cui Alexander moriens annulum suum dederat, Perdiccæ: ex quo omnes conjecerunt, [15] eum regnum ei commendasse, quoad liberi ejus in suam

INTERPRETATIO.

[c] *Quæ socialis dicebatur.*

NOTÆ.

[7] *Fulgebat enim jam in adolescentulo indoles virtutis.*] Quemadmodum ex fructuum præludio futuram arboris bonitatem cognoscimus; ita ex puerili indole virtutem plenioris ætatis præsumimus: Unde Paterculus lib. 2. cap. 94. *Ut per id quod agebat quantus evasurus esset, eluceret.* Et Claud. lib. de Laudib. Stilichon.

——— mens ardua semper
A puero, tenerisque etiam fulgebat in annis.

[8] *Scribæ loco.*] Scribæ ejusmodi tales erant tunc temporis, quales ferè hodie sunt Cancellarii; unde fit ut Plutarchus eum non scribam simpliciter, sed Principem seu Præfectum scribarum vocet.

9 *Mercenarii scribæ existimantur.*] Ii sunt quos abusivè hodie secretarios Magistratuum appellamus, quique revera serviles sunt ministri, & serviliter suis dominis addicti.

[10] *Eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim.*] Cujus & filiis tutor etiam postea datus est, ut videbitur infrà.

[11] *Quæ* hetærice *appellabatur.*] A voce Græca ἑταιρικὴ, quæ socialis est, atque ita vocabatur ala equitum honoris causá apud Macedones, ab amicitiâ & sodalitate regia. Sic Arrian. de reb. Alex. Mag. lib. 6. cap. 18.

[12] *Utrique autem consilio semper affuit.*] Quoniam & in rebus politicis, & bellicis plurimùm valuit.

[13] *Quum regna singulis familiaribus dispertirentur.*] Hoc notum est ex omnibus historicis, præsertimque ex Q. Curtio, Justino, Orosio, Arriano, multisque aliis, cùm sacris, tùm prophanis.

[14] *Cui Alexander moriens annulum suum dederat.*] Scilicet, Perdiccæ, ut dicitur paulò infrà. Vide Just. lib. 12. c. 15. Q. Curt. lib. 10. c. 5. Deinde locus ille posset aliquatenùs effici clarior, si immutato paulisper ordine sic legeretur. *Et summa rerum tradita esset tuenda eidem Perdiccæ, cui Alexander moriens annulum suum dederat.*

[15] *Eum regnum ei commendasse.*] Alex. Magn. Regnum Macedonum Perdiccæ commendasse ex eo liquet, quòd antiquitùs per transmissionem sigilli videbatur fieri transmissio hæreditatis; quod Casaub. ad Suetonium notat, putatque id causæ fuisse cur Tiberio morienti Caius annulum ademerit. Quod quidem secundum juris privati analogiam factum fuisse apparet: Nam ut videtur tutius patrimonii jus tradi, traditis clavibus ædium; ita & possessio regni tradi quoque videbatur, tradito Principum sigillo.

tutelam pervenissent: ([16] aberant enim Craterus & Antipater, qui antecedere hunc videbantur: [17] mortuus erat Hephæstio, quem unum Alexander, quòd facilè intelligi posset, plurimi fecerat) hoc tempore [18] data est Eumeni Cappadocia, [d] sive potiùs dicta. [19] Nam tum in hostium erat potestate. Hunc sibi Perdiccas adjunxerat magno studio, quòd in homine fidem & industriam magnam videbat; non dubitans, [e] si eum pellexisset, magno usui fore sibi in his rebus, quas apparabat. Cogitabat enim (quòd ferè omnes in magnis imperiis concupiscunt) omnium partes corripere atque amplecti. Neque verò hoc solus fecit, sed cæteri quoque omnes, qui Alexandri fuerant amici. [20] Primus Leonnatus Macedoniam præoccupare destinaverat. Is multis magnis pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret, ac secum faceret societatem. Quum perducere eum non posset, interficere conatus est: & fecisset, nisi ille clàm noctu ex præsidiis ejus effugisset. Interim [21] conflata sunt illa bella, quæ ad internecionem pòst Alexandri mortem gesta sunt, [22] omnésque concurrerunt ad Perdiccam opprimendum. Quem etsi infirmum videbat, quòd unus omnibus resistere cogebatur; tamen amicum non deseruit, neque salutis quàm fidei fuit cupidior. Præfecerat eum Perdiccas [23] ei parti Asiæ, quæ inter Taurum montem jacet atque Hellespontum; & illum unum opposuerat [24] Europæis adver-

INTERPRETATIO.

[d] *Seu potius assignata.*
[e] *Si hunc* sibi *sociasset.*

NOTÆ.

[16] *Aberant enim Craterus & Antipater.*] Craterus qui, ut ait Curtius; erat Regi Carus in paucis. Antipater verò Jolai filius, qui inter præcipuos Alexandri Duces, & Successores annumeratur.

[17] *Mortuus erat Hephæstio.*] Qui carissimus Alex. fuit, & ob cujus mortem, quæ morbo evenit ad Ecbatana, incredibili affectus dolore multa regi indecora fecisse dicitur. Ælianus Var.hist.lib.12.c.7. refert Alexandrum Achillis monumentum coronasse, Hephæstionem Patrocli; ut ostenderet ita se earum Alexandro, ut Patroclus Achilli olim fuit.

[18] *Data est Eumeni Cappadocia.*] Cappadociam cum Paphlagonia ei datam fuisse scribit Just lib. 13. quæ sunt regiones ad mare Ponticum vergentes & finitimæ.

[19] *Nam tum in hostium erat potestate.*] Hanc enim Ariarathes Rex tunc tenebat, nec Imperio Macedonico tunc suberat.

[20] *Primus Leonnatus.*] Hic Euni filius Pellæ natus, cui obtigerat Phrygia quæ Hellespontum attingit, fueratque ex Alexandri corporis custodibus.

[21] *Conflata sunt illa bella, &c.*] De his bellis quæ sanè atrocissima fuerunt, & Imperium Macedonicum in mille partes sciderunt, lege Curt. lib. 10. Just. & alios.

[22] *Omnesque concurrerunt ad Perdiccam opprimendum.*] Invidiâ, scilicet, commoti, quòd ab Alexand. sigillum accipiens, jus quoque & dominium in eos accepisse videretur: Craterus autem & Antipater primi fuerunt, qui in eum arma movêre, quos postea sequutus est Antigonus.

[23] *Ei parti Asiæ quæ inter Taurum montem jacet, atque Hellespontum.*] Cappadociam & Bithyniam fuisse existimo, quæ revera Hellespontum, & montem Taurum interjacent.

[24] *Europæis adversariis.*] Cratero scilicet, & Antipatro, de quibus mox, multisq; aliis.

ſariis. Ipſe Ægyptum oppugnatum [25] adversùs Ptolemæum erat profectus. Eumenes, quum neque magnas copias, neque firmas haberet, quòd inexercitatæ, & non multo antè erant contractæ: adventare autem dicerentur, Helleſpontúmque tranſiiſſe Antipater & Craterus magno cum exercitu Macedonum, viris tùm claritate, tum uſu belli præſtantes: Macedones verò milites eâ tunc erant famâ, quâ nunc Romani feruntur: etenim ſemper habiti ſunt fortiſſimi, [26] qui ſummam imperii potirentur: Eumenes intelligebat, ſi copiæ ſuæ cognoſcerent, [27] adverſus quos ducerentur, non modò non ituras, ſed ſimul cum nuncio dilapſuras. Itaque hoc ejus fuit prudentiſſimum conſilium, ut deviis itineribus milites duceret, in quibus vera audire non poſſent: & his perſuaderet, ſe contra quoſdam barbaros proficiſci. Itaque tenuit hoc propoſitum, & priùs in aciem exercitum eduxit, præliúmque commiſit, quàm milites ſui ſcirent, cum quibus arma conferrent. [28] Effecit etiam illud locorum præoccupatione, ut equitatu potiùs dimicaret, quo plus valebat, quàm peditatu, quo erat deterior. Quorum acerrimo concurſu quum magnam partem diei eſſet pugnatum, cadit Craterus dux, [29] & Neoptolemus, qui ſecundum locum imperii tenebat. Cum hoc concurrit ipſe Eumenes. [30] Qui quum inter ſe complexi in terram ex equis decidiſſent, ut facilè intelligi poſſet inimicâ mente contendiſſe, animóque magis etiam pugnaſſe, quàm corpore, [f] non priùs diſtracti ſunt, [31] quàm alterum anima reliquerit. Ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur: neque eo magis ex prælio exceſſit, ſed acriùs hoſtibus inſtitit. Hîc equitibus profligatis, interfecto duce Cratero, multis præterea & maximè nobilibus captis, pedeſtris exercitus, quòd in eâ loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non poſſet, pacem ab eo

INTERPRETATIO.

[f] *Non ante avulſi ſunt, quàm alter vitam amiſerit.*

NOTÆ.

[25] *Adverſus Ptolemæum.*] Lagi filium, qui ex gregario milite inter Duces & Succeſſores Alex. habitus eſt, atque illo mortuo Ægyptum occupavit, à quo poſtea omnes Ægypti Reges Ptolemæi dicti ſunt.

[26] *Qui ſummam Imperii potirentur.*] Pro *ſummâ Imperii*: nam id ſecundum veterem loquendi modum in accuſativo caſu ponitur.

[27] *Adversùs quos ducerentur.*] Sedulò Milites ſuos celare ſtuduit ſe adversùs Craterum proficiſci, quia intelligebat id ſi reſcirent, confeſtim elapſuros, ut infrà dicitur.

[28] *Effecit etiam illud locorum præoccupatione.*] Id eſt, ut poſſet priùs loca ad pugnandum ſibi idonea occupare.

[29] *Et Neoptolemus qui ſecundum locum Imperii tenebat.*] Neoptolemus ille ſiniſtro cornu præerat, teſte Diodoro lib. 28.

[30] *Qui quum inter ſe complexi in terram decidiſſent.*] Vide Plutarchum in Eumene, à quo lepidè hæc monomachia deſcribitur.

[31] *Quàm alterum anima reliquerit.*] Scilicet, Neoptolemum, qui teſte Plutarcho, & Diodoro, poplite ſaucius validè diuque Eumeni integro reſtitit; ſed denique accepto in collo vulnere ſuccubuit.

petiit, Quam quum impetrasset, in fide non mansit, & se simul ac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Craterum ex acie semivivum elatum recreare studuit. Quum id non potuisset, pro hominis dignitate; proque pristina amicitia (namque illo usus erat Alexandro vivo familiariter) amplo funere extulit, ossáque in Macedoniam uxori ejus ac liberis remisit. Hæc dum apud Hellespontum geruntur, [32] Perdiccas apud flumen Nilum interficitur [33] à Seleuco & Antigono, rerúmque summa ad Antipatrum defertur. [34] Hîc qui deseruerant, exercitu suffragium ferente, capitis absentes damnantur: in his Eumenes. Hâc ille perculsus plagâ, non succubuit, neque eò seciùs bellum administravit. Sed exiles res animi magnitudinem etsi non frangebant, tamen imminuebant. Hunc persequens Antigonus, quum omni genere copiarum abundaret, sæpè in itineribus vexabatur, neque unquam ad manum accedere licebat, nisi his locis, quibus multis possent pauci resistere. Sed extremo tempore quum consilio capi non posset, multitudine circumventus est. Hinc tamen multis suis amissis se expedivit; [35] & in castellum Phrygiæ, quod Nora appellatur, confugit. In quo quum circumsederetur, & vereretur, ne uno loco manens equos militares perderet, quod spatium non esset agitandi; callidum fuit ejus inventum; quemadmodum stans jumentum calefieri exercerique posset, quò libentius & cibo uteretur, & à corporis motu non removeretur. [36] Substringebat caput loro altius, quàm ut prioribus pedibus planè terram posset attingere: [37] deinde post verberibus cogebat exultare, & calces remittere: qui motus non minùs sudorem excutiebat, quàm si in spatio decurreret. Quo factum est, quod omnibus mirabile est visum, [a] ut jumenta æquè nitida ex castello

Interpretatio.

[a] *Ut equos tam comptos ex arce exprometet.*

Notæ.

[32] *Perdiccas apud flumen Nilum interficitur.*] Vix Ægyptum ingressus erat Perdiccas quum per seditionem obtruncatur. Vide Diodorum lib. 18. De ejus tamen morte variæ sunt authorum opiniones. Vide eumdem Diodor. eodem lib. c. 36.

[33] *A Seleuco & Antigono.*] Seleucus Antiochi filius Philopator dictus, qui mortuo Alexandro Syriâ & Babylone potitus est: Sic Cedrenus, Arrianus, Diodorus, & alii. Antigonus verò Philippi Regis Spurius, qui in Asiâ minore diu dominatus est.

[34] *Hic qui deseruerant.*] Id est, omnes illi qui apud flumen Nilum ab Antipatri partibus non steterant.

[35] *Et in castellum Phrygiæ, quod Nora appellatur, confugit.*] Noram in Cappadociæ ac Lycaoniæ finibus esse scribit Plutarchus: At verò juxta Taurum montem locat Strabo lib. 12. Et sua ætate Neroassam appellari dicit.

[36] *Substringebat caput loro.*] Meminit ejus industriæ Front. lib. 4. Stratag. his verbis: *Certis quotidie horis ita suspendebat, ut posterioribus pedibus innixi prioribus allevatis, cùm naturalem appetunt consuetudinem, ad sudorem usque crura jactarent.*

[37] *Deinde post verberibus cogebat exultare.*] Parisiensis editio habet, *posterioribus*, pro, *post verberibus*; quod magis Frontini verbis mox citatis conforme videtur.

educeret,

educeret, quum complures menses in obsidione fuisset, ac si campestrib. ea locis habuisset. [38] Ea conclusione quotiescunque voluit, & apparatum & munitiones Antigoni alias incendit, alias desjecit. Tenuit autem se uno loco, quandiu fuit hyems, quòd castra sub divo habere non poterat. Ver appropinquabat: [39] Simulata deditione, dum de conditionibus tractat, præfectis Antigoni imposuit, séque ac suos omnes extraxit incolumes. Ad hunc [40] Olympias, mater quæ fuerat Alexandri, quum literas & nuncios misisset in Asiam, consultum utrum repetitum iret Macedoniam, (nam tum in Epiro habitabat) & eas res occuparet: huic ille primùm suasit, ne se moveret, & expectaret, [41] quoad Alexandri filius regnum adipisceretur. Sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, omnium injuriarum oblivisceretur, & in neminem acerbiore uteretur imperio. Horum nihil ea fecit. nam & in Macedoniam profecta est, [42] & ibi crudelissimè se gessit. Petivit autem ab Eumene absente, ne pateretur Philippi domus & familiæ inimicissimos stirpem quoque interimere, ferrétque opem liberis Alexandri. [h] Quam veniam si daret, quamprimùm exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret. Id quò faciliùs faceret, se omnibus præfectis, qui in officio manebant, [43] misisse literas, ut ei parerent, ejúsque consiliis uterentur. His verbis Eumenes permotus, satiùs duxit, si ita tulisset fortuna, perire bene meritis referentem gratiam, quàm ingratum vivere. Itaque copias contraxit, bellum adversum Antigonum comparavit: quòd unà erant Macedones complures nobiles. [44] In his Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexandri, tum autem obtinebat Persidem: [45] & Antigenes, cu-

INTERPRETATIO.

[h] *Quod si concederet.*

NOTÆ.

[38] *Eâ conclusione.*] Id est, quandiu hoc in castello conclusus est.

[39] *Simulatâ deditione.*] Paulò aliter Plutarchus; ait enim Antigono Noram obsidente Antipatrum obiisse, qui Justino teste lib. 14. c. 2. auxilia Eumeni miserat, atque aliam ob causam obsidionem hanc solutam fuisse.

[40] *Olympias.*] Neoptolemi Molossorum Regis filia, quæ Myrtale priùs appellata est, quàm Philippus Macedo uxorem habuit, ex quâ Alexandrum Mag. progenuit. Vide Justin. lib. 9. c. 7.

[41] *Quoad Alexandri filius.*] Quem Alexander ex Roxane genuerat, quemque alii Philippum, alii Herculem, alii verò, idque probabilius ex patris nomine Alexandrum appellatum fuisse scribunt; ut testatur Pausanias in Atticis & Bœoticis, & Diodorus 19.

[42] *Et ibi crudelissimè se gessit.*] Quia, ut refert Just. lib. 13. c. 6. muliebri potiùs iracundiâ quàm regio animo se gerens multas virorum illustrium cædes edidit.

[43] *Misisse literas.*] Lege Diodorum lib. 18. & Plutarchum in Eumene, apud quos harum literarum formulas & argumenta invenias.

[44] *In his Peucestes.*] Hic primùm Clipeigerulus, postea factus est unus ex 7. Alexandri custodibus post victum Porum. Arrianus lib. 6.

[45] *Et Antigenes.*] Hunc Phalangis Macedonicæ Ducem scribit Polyænus lib. 4. quemadmodum & Nepos, secundumque Imperii gradum obtinebat.

N

jus sub imperio phalanx erat Macedonum. Invidiam verens (quam tamen effugere non potuit) si potius ipse alienigena summi imperii potiretur, quàm alii Macedonum, quorum ibi erat multitudo:[46] in principiis [47] nomine Alexandri statuit tabernaculum, in eóque sellam auream cum sceptro ac diademate jussit poni, [48] eóque omnes quotidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur; credens, minore se invidia fore, si specie imperii nominisque simulatione Alexandri bellum videretur administrare: quod & fecit. Nam quum non ad Eumenis principia, sed ad regia conveniretur, atque ibi de rebus deliberaretur, quodammodò latebat, quum tamen per eum unum gererentur omnia. [49] Hic in Paraetacis cum Antigono conflixit, non acie instructa, sed in itinere: cúmque malè acceptum in Mediam hyematum coëgit redire. ipse in finitima regione Persidis hyematum copias divisit, non ut voluit; sed militum id cogebat voluntas. [50] Namque illa phalanx Alexandri Magni quæ Asiam peragraverat, devicerátque Persas, inveteratâ cùm gloriâ tùm etiam licentiâ, non parère se ducibus, sed imperare postulabat, [51] ut nunc veterani faciunt nostri. Itaque periculum est, ne faciant, quod illi fecerunt suâ intemperantiâ nimiáque licentiâ, ut omnia perdant, neque minùs eos, cum quibus steterint, [1] quàm adversus quos fecerint. Quod si quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscat, neque rem ullam, nisi tempus, interesse judicet. Sed ad illos revertar. Hyberna sumpserant, non ad usum belli, sed ad ipsorum luxuriam, longéque inter se discesserant. Hoc Antigonus quum comperisset, intel-

INTERPRETATIO.

[1] *Quam contra quos pugnaverint.*

NOTÆ.

[46] *In principiis.*] Certum est principia in hoc loco designare loca quædam in castris quò Principes ac Duces conveniebant deliberaturi: non definitur autem utrum in medio, vel in extremo castrorum essent; tamen Polyænus medium locum occupare innuere videtur, ἐν μέσῳ στρατοπέδῳ. Eo sensu apud Just. lib. 11. c. 5. scriptum legimus: *Ordines quoque nemo nisi sexagenarius duxit; ut si principia castrorum cerneres, Senatum te alicujus priscæ reip. videre diceres.* Sic Tacitus, sic Florus, sic Valer. Max. sic Frontinus, multique alii Scriptores.

[47] *Nomine Alexandri statuit tabernaculum.*] Ut non suo nomine bellum movere videretur, sed regio, sicque se ab omni affectatæ tyrannidis suspicione expediret.

[48] *Eoque omnes quotidie convenire.*] Ne si dedignarentur ad Eumenem tanquam ad alienigenam accedere, ipse quoque non erubesceret antè ipsorum tentoria conspici, qui Dux exercitus esset.

[49] *Hic in Paratacis.*] Stephano Παραιτακηνὴ πόλις Μηδίας. Ptolemæo Parætaceni Mediæ accensentur. Tamen ex Nepotis verbis conjicere est locum hunc non in Mediâ, sed Mediam inter & Persidem situm esse, quia Antigonum in Mediam redire coëgit.

[50] *Namque illa Phalanx.*] De phalange illa mox dictum est.

[51] *Ut nunc veterani faciunt nostri.*] Hic carpit veteranorum sui temporis arrogantiam, in quam etiam Cic. acriter invehitur Philipp. 1. c. 6. & multis aliis in locis.

ligerétque se parem non esse paratis adversariis, statuit aliquid sibi consilii novi esse capiendum. Duæ erant viæ, quà ex Medis, ubi ille hyemabat, ad adversariorum hybernacula posset perveniri. Quarum brevior per loca deserta, quæ nemo incolebat propter aquæ inopiam: cæterùm dierum erat fere decem. Illa autem qua omnes commeabant, [k] altero tanto longiorem habebat anfractum, sed erat copiosa; omniúmque rerum abundans, Hàc si proficisceretur, intelligebat priùs adversarios rescituros de suo adventu, quàm ille tertiam partem confecisset itineris sui: [l] sin per loca sola contenderet; sperabat se imprudentem hostem oppressurum. Ad hanc rem conficiendam imperat quamplurimos utres atque etiam culleos comparari. Post hæc pabulum, præterea cibaria cocta dierum decem, utque quamminimè fieret ignis in castris. Iter quod habebat, omnes celat. Sic paratus, quà constituerat, proficiscitur. Dimidium ferè spatium confecerat, quum ex fumo castrorum ejus [52] suspicio allata est ad Eumenem, hostem appropinquare. Conveniunt duces, quæritur quid opus sit facto. Intelligebant omnes, tam celeriter copias ipsorum contrahi non posse, quàm Antigonus adfuturus videbatur. [53] Hîc omnibus titubantibus, & de rebus summis desperantibus, Eumenes ait, [54] *si celeritatem velint adhibere, & imperata facere, quod antè non fecerint, se rem expediturum. Nam quod diebus quinque hostis transire posset, se effecturum, ut non minùs totidem dierum spatio retardaretur.* [54] *Quare circumirent, suas quisque copias contraheret.* Ad Antigoni autem refrænandum impetum tale capit consilium: [m] certos omittit homines ad infimos montes, qui obvii erant itineri adversariorum, hísque præcipit, [n] ut primâ nocte quàm latissimè possint, ignes faciant quàm maximos, atque hos secundâ vigiliâ minuant, tertiâ perexiguos reddant, [o] & [55] adsimulatâ castrorum consuetudine, suspicionem injiciat hostibus, his locis esse castra, ac de eorum adventu esse prænuntiatum:

INTERPRETATIO.

[k] *Duplo majorem habebat circuitum.*

[l] *Sin per locorum solitudinem incederet.*

[m] *Fidos relinquit milites ad montium radices.*

[n] *Ut primâ vigiliâ.*

[o] *Et observato castrorum usu.*

NOTÆ.

[52] *Suspicio allata est ad Eumenem.*] Nimirum à Barbaris qui non fumum, sed ignium fulgorem videntes, teste Plutarcho, ex summitate collium circumjacentium Camelis cursoribus nuncium Eumeni & Peucestæ attulerunt, ut refert Diodorus; Plutarchus verò soli Peucestæ, quippe qui propior esset hostibus.

[53] *Hîc omnibus titubantibus.*] Id est, trepidantibus. Nonius, titubare trepidare est.

[54] *Quare circumirent.*] Sua hyberna circumeundo Milites suos congregarent.

[55] *Adsimulatâ castrorum consuetudine.*] Ignes scilicet accendendo, rumores & strepitum excitando, & cætera ejusmodi castrensia exhibendo.

[p] Idémque postera nocte faciant. Quibus imperatum erat, diligenter præceptum curant. Antigonus tenebris obortis ignes conspicatur, credit de suo adventu esse auditum, & adversarios illuc suas contraxisse copias. Mutat consilium, & quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit iter suum, & illum anfractum longiorem copiosæ viæ capit; ibique diem unum opperitur, ad lassitudinem sedandam militum, ac reficienda jumenta, [q] quò integriore exercitu decerneret. Hîc Eumenes callidum imperatorem [56] vicit consilio, celeritatémque impedivit ejus, neque tamen multùm profecit. Nam inuidiâ ducum, cum quibus erat, [57] perfidiáque militum Macedonum veteranorum, [58] quum superior prælio discessisset, Antigono est deditus, [59] quum exercitus ei ter antè separatis temporibus jurasset se eum defensurum, nec unquam deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere mallent, quàm eum non prodere. Atque hunc Antigonus, [r] quum ei fuisset infestissimus, conservasset, si per suos esset licitum, quòd ab nullo se plus adjuvari posse intelligebat in his rebus, quas impendêre jam apparebat omnibus. [60] Imminebant enim Seleucus, Lysimachus, Ptolemæus, opibus jam valentes, cum quibus ei de summis rebus erat dimicandum. Sed non passi sunt hi, qui circa erant, quòd videbant, Eumene recepto, omnes præ illo parvi futuros. Ipse autem Antigonus adeò erat incensus, ut nisi magna spe maximarum rerum leniri non posset. Itaque quum eum in custodiam dedisset, & præfectus custodum quæsisset, *quemadmodum servari vellet*; *ut acerrimum*, *inquit*, *leonem*, *aut ferocissimum elephantum*. nondum enim statuerat, eum conservaret necne. [s] Veniebat autem ad Eumenem utrúmque genus hominum, [t] & qui propter odium

INTERPRETATIO.

[p] *Pariterque quartâ vigilia agant.*

[q] *Ut alacrioribus copiis decertaret.*

[r] *Quamvis eum maximè odisset.*

[s] *Conveniebat verò Eumenem duplex hominum genus.*

[t] *Et qui præ odio, ex illius infortunio oculos voluptate pascerent.*

NOTÆ.

[56] *Vicit consilio.*] Idem sentit Plutarch.

[57] *Perfidiáque militum.*] Ad hanc proditionem impulsos fuisse milites Justinus scribit lib. 14. & Plutarchus in Eumene; ut uxores & liberos suos, & quæ in prælio amiserant ab Antigono reciperent.

[58] *Quum superior prælio discessisset.*] Immò Antigonum superiorem fuisse scribit Just. eodem lib. 14. c. 3. cujus hæc verba sunt: *Ad postremum quum Antigonum venire cum exercitu nunciatum esset, compellit eos in aciem descendere. Ibi dum Ducis imperia contemnunt, hostium virtute superantur.*

[59] *Quum exercitus ei ter, &c.*] Quater Just. ut patet ex his illius verbis: *Quater intra hunc annum in mea verba jurejurando obstricti estis*, lib. 14. c. 4.

[60] *Imminebant enim Seleucus, Lysimachus, Ptolemæus.*] Seleucus Babyloniæ præfectus. Lysimachus Thraciam occupaverat cùm regionibus finitimis. Ptolemæus Ægyptum invaserat, de quo jam suprà.

fructum oculis ex ejus casu capere vellent, & qui propter veterem amicitiam colloqui consolarique cuperent. Multi etiam, qui ejus formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tamdiu, támque valdè timuissent, cujus in pernicie positam spem habuissent victoriæ. At Eumenes, quum diutiùs in vinculis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodiæ, *se mirari, quare jam tertium diem sic teneretur, non enim hoc convenire Antigoni prudentiæ,* [u] *ut sic deuteretur victo, quin aut interfici, aut missum fieri juberet.* Hìc quum ferocius Onomarcho loqui videretur: *Quid tu?* inquit, *animo si isto eras, cur non prælio cecidisti potiùs, quàm in potestatem inimici venires:* Huic Eumenes, *Utinam quidem istud evenisset,* inquit: *sed eò non accidit, quòd nunquam cum fortiore sum congressus. Non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit. Non enim virtute hostium,* [61] *sed amicorum perfidia decidi.* Neque id falsum. [x] nam & dignitate fuit honestâ, & viribus ad laborem ferendum firmis, neque tam magno corpore, quàm figurâ venustâ. De hoc Antigonus, quum solus constituere non auderet, ad consilium retulit. Hìc quum [62] plerique omnes primò perturbati admirarentur, non jam de eo sumptum esse supplicium, à quo tot annos adeò essent malè habiti, ut sæpe ad desperationem forent adducti, quique maximos duces interfecisset; [y] denique in quo uno esset tantùm, ut quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent: interfecto, nihil habituri negotii essent: postremò, si illi redderet salutem, quærebant quibus amicis esset usurus; sese enim cum Eumene apud eum non futuros: hìc cognita consilii voluntate, tamen usque ad septimum diem deliberandi sibi spatium reliquit. Tum autem quum vereretur, ne qua seditio exercitus oriretur, vetuit ad eum quenquam admitti, & quotidianum victum amoveri jussit. [63] Nam negabat se ei vim allaturum, qui aliquando fuisset amicus. Hic tamen non ampliùs quàm triduum fame fatigatus, cum castra moverentur, insciente Antigono jugulatus est à custodibus. Sic Eumenes annorum quinque & quadraginta, quum ab anno vigesimo (ut suprà ostendimus) [z] septem annos Philippo apparuisset, & tredecim apud Alexandrum eundem locum obtinuisset; in his uni equitum alæ præfuisset; post autem Alexandri Magni mortem impe-

INTERPRETATIO.

[u] *Ut sic abuteretur.*
[x] *Nam & decoram speciem habuit.*
[y] *Qui tandem unus tantùm valeret.*
[z] *Septem annos cum Philippo fuisset.*

NOTÆ.

[61] *Sed amicorum perfidia decidi.*] Id est, de mea fortuna dejectus sum.

[62] *Plerique omnes.*] Hellenismus est.

[63] *Nam negabat se ei vim allaturum.*] Quasi vim inferre non fuisset inediâ & fame hominem necare; immò sanè illud inter crudelitatis exempla referri debet.

rator exercitus duxiſſet, ſummóſque duces partim repuliſſet, partim interfeciſſet; captus non Antigoni virtute, ſed Macedonum perjurio, talem habuit exitum vitæ. De quo quanta fuerit omnium opinio eorum, qui poſt Alexandrum Magnum reges ſunt appellati, ex hoc fàcilè poteſt judicari, [64] quòd nemo Eumene vivo rex appellatus eſt, ſed præfectus. Iidem poſt hujus occaſum ſtatim regium ornatum noménque ſumpſerunt: neque quod initio prædicarunt, ſe Alexandri liberis regnum ſervare, id præſtare voluerunt: & uno propugnatore ſublato, quid ſentirent aperuerunt. Hujus ſceleris principes fuerint Antigonus, Ptolemæus, Seleucus, Lyſimachus, Caſſander. Antigonus autem Eumenem mortuum propinquis ejus ſepeliendum tradidit. Hi militari honeſtóque funere, comitante toto exercitu, humaverunt, oſſáque ejus in Cappadociam [65] ad matrem atque uxorem liberóſque ejus deportanda curarunt.

NOTÆ.

[64] *Quod nemo Eumene vivo Rex appellatus eſt.*] Hoc non Eumenis, ſed verecundiæ cauſa feciſſe ſcribit Juſt. lib. 15.

[65] *Ad matrem atque uxorem.*] Uxor ejus Barſine natione Perſica, filia Artabazi, ex quâ filium nomine Herculem ſuſceperat Alexander, ut refert. Q. Curtius, lib. 10.

XIX.

[1] PHOCION ATHENIENSIS.

ETSI [2] sæpè exercitibus præfuit, summósque magistratus cepit; tamen multò ejus notior integritas est vitæ, [3] quàm rei militaris labor. [4] Itaque hujus memoria est nulla, illius autem magna fama: [5] ex quo cognomine BONUS est appellatus. [6] Fuit enim perpetuò pauper, quum ditissimus esse posset, propter frequentes delatos honores, potestatésque summas, quæ ei à populo dabantur. Hic quum [7] à rege Philippo munera magnæ pecuniæ repudiaret, legatíque hortarentur accipere; simúlque admonerent, [a] *si ipse his facilè careret, liberis tamen suis prospiceret,*

INTERPRETATIO.

[a] *Si eorum egestatem non ægrè pateretur.*

NOTÆ.

[1] PHOCION.] Hujus patrem, quem Suidas Phocum vocat, Fabrum Cochlearium fuisse scribit Ælianus Var. Hist. lib. 12. c. 43.

[2] *Sæpè exercitibus præfuit.*] Id præsertim ex Plutarcho patet, quòd quinquies & quadragies exercitibus præfuit, cùm ne semel quidem Comitiis interfuisset.

[3] *Quam rei militaris labor.*] Summam ac fere incredibilem ejus integritatem fuisse necesse est, quum etiam notior dicatur ejus belli laboribus; siquidem, ut mox dictum est ex Plutarcho, quinquies & quadragies exercitibus præfuit, & octogesimum etiam agens annum à populo præesse jussus est, ex eodem Plutarcho.

[4] *Itaque hujus memoria est nulla.*] Id sane respectivè dicitur, & habitâ ratione ejus eximiæ integritatis; alioquin falsum esset, quum toties bellis præponi non potuerit quin res præclarè gesserit, & quin earum memoria fuerit. At verò non rarò evenit, ut in viro bono si una virtus prælucens cæteras non obruat, saltem palmam, & gloriæ locum præripiat.

[5] *Ex quo cognomine bonus est appellatus.*] Sic Aristides dictus fuit justus propter morum æquitatem, ut suprà in Aristide. Cæterùm olim gloriæ ducebatur à virtutibus moralibus nomen imponi; quòd postea vitio temporum obsolevit. Phocion verò multis præclaris virtutibus id sibi cognomen comparaverat, quod ex his Valer. Max. verbis lib. 3. c. 8. evidenter patet. *Placidi & misericordes & liberales, omnique suavitate temperati mores Phocionis, quos optimè profecto consensus omnium bonitatis cognomine decorandos censuit:* Unde Χρηστὸς à Suida dictus est, quia aliis omnibus magis quàm sibi utilis erat.

[6] *Fuit enim perpetuò pauper.*] Vide Athenæum lib. 10. cap. 3. Et Plutarchum, περὶ φιλοπλουτίας.

[7] *A Rege Philippo munera magnæ pecuniæ.*] Ælianus lib. 1. Var. hist. non ἡ

quibus difficilè esset in summa paupertate tantam paternam tueri gloriam: His ille, *Si mei similes erunt*, *idem hic*, inquit, *agellus illos alet qui me ad hanc dignitatem perduxit : sin dissimiles sunt futuri*, *nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam.* Eidem quum propè ad annum octogesimum prosperâ pervenisset fortunâ, extremis temporibus magnum in odium pervenit suorum civium. [8] Primò cum Demade de urbe tradenda [9] Antipatro consenserat, ejusque consilio Demosthenes cum cæteris, qui bene de republicâ mereri existimabantur, plebiscito in exilium erant expulsi. Neque in eo solùm offenderat, quòd patriæ malè consuluerat, sed etiam quòd amicitiæ fidem non præstiterat. Namque auctus adjutúsque à Demosthene, eum, quem tenebat, ascenderat gradum, [10] quum adversus Charetem eum subornaret, ab eodem in judiciis, quum capitis causam diceret, defensus aliquotiens, liberatus discesserat. Hunc non solùm in periculis non defendit, sed etiam prodidit. Concidit autem maximè uno crimine; quia [11] quum apud eum summum esset imperium populi, [12] & Nicanorem Cassandri præfectum insidiari Piræeo Atheniensium [13] à Dercyllo moneretur; idémque postularet, ut provideret, ne commeatibus civitas privaretur: hîc audiente populo, *Phocion negavit esse periculum, séque ejus rei obsidem fore pollicitus est.* Neque ita multò pòst Nicanor Piræeo est potitus. Ad quem recuperandum, sine quo Athenæ omnino esse non possunt, quum populus armatus concurrisset, ille non modò neminem ad arma vocavit, sed ne armatis quidem præesse voluit. Erant eò tempore Athenis duæ factiones; quarum una

NOTÆ.

Philippo, sed ab Alexandro centum argenti talenta Phocioni missa fuisse scribit, & quatuor Civitates quarum quamcumque ad libitum deligere jussit, oblatas: Quæ omnia Phocion repudiavit. Sic etiam Plutarchus in Apophtheg. & vitâ Phocionis.

[8] *Primò cum Demade.*] Demades Atheniensis Orator fuit æmulus Demosthenis, qui ex Macedonum gratia potestatem sibi & opes quærebat, contra verò Demosthenes ad solam Patriæ libertatem spectabat,

[9] *Antipatro.*] Qui ab Alexandro Magno ad expeditionem Persicam discedente, Macedoniæ præpositus est, & in quâ ipso mortuo, regnavit.

[10] *Quem adversus Charetem.*] Atheniensium Ducem, in promittendo facilem & promptum: Unde Proverb. *Charetis pollicitationes.* Suidas.

[11] *Quum apud eum summum esset imperium populi.*] Archontem tunc fuisse scribit Plutarchus in ejus vita; idque est summum imperium populi tenere; nam Archontes exordium habuerunt Athenis ab excessu Codri ultimi Regis, quorum primus fuit Medon Codri filius; Vell. Paterc. initio hist. Rom. Et penes eos totius reip. regimen, summaque rerum erat,

[12] *Et Nicanorem Cassandri præfectum.*] Cassander Antipatri filius, unus fuit ex Alex. Ducibus & mortis ejus authoribus, qui ipso mortuo regium nomen accepit, & Macedoniam invadens Olympiadem Alex. Mag. Matrem occidi jussit, & immani sævitia omnem familiam regiam abolevit. Justinus lib. 14. c. 6.

[13] *A Dercyllo moneretur.*] Atticæ præfecto; illum enim ei regioni Antipater præposuerat, ut refert Plutarchus.

14 populi

[14] populi causam agebat, altera optimatum. In hâc erant Phocion & [15] Demetrius Phalereus. Harum utraque Macedonum patrociniis nitebatur. [16] Nam populares Polyperchonti favebant, optimates cùm Cassandro sentiebant. Interim à Polyperchonte Cassander Macedoniâ pulsus est. Quo facto populus superior factus, statim duces adversariæ factionis, capitis damnatos, patriâ propulit: In his Phocionem & Demetrium Phalereum: déque eâ re legatos ad Polyperchontem misit, qui ab eo peterent, ut sua decreta confirmaret. Huc eòdem profectus est Phocion. quò ut venit, causam [17] apud Philippum regem verbo, re ipsâ quidem apud Polyperchontem jussus est dicere. Namque is tum regis rebus præerat. [18] Hîc quum ab Agnonide accusatus esset, quòd Piræeum Nicanori prodidisset, [19] ex consimili sententiâ in custodiam conjectus, Athenas deductus est, ut ibi de eo legibus fieret judicium. Huc ubi perventum est, quum propter ætatem [b] pedibus jam non valeret, [20] vehiculóque portaretur, magni concursus sunt facti, quum alii reminiscentes veteris famæ, ætatis misererentur; plurimi verò ita exacuerentur propter proditionis suspicionem Piræci: maximéque quòd adversus populi commoda in senectute steterat. Quâ de re ne perorandi quidem ei data est facultas.

INTERPRETATIO.

[b] *Pedes* incedere *tunc non posset.*

NOTÆ.

[14] *Populi causam agebat.*] Cui parum studebat tunc temporis Phocion cum Demade Demosthenis æmulo; Callimedonte, & Pericle, ut refert Plutarchus in Phocione.

[15] *Demetrius Phalereus.*] Hic Theophrasti discipulus fuit, cui propter eximias ejus virtutes trecentas sexaginta statuas æreas Athenienses erexerunt. Vide Polyænum, lib. 4.

[16] *Nam populares Polyperchonti favebant.*] Ille præpositus fuerat ab Antipatro Græciæ & Macedoniæ, tandémque occisus est cum Neoptolemo in prælio quod adversus Eumenem commiserant. Just. lib. 13. c. 8. Populares autem seu Democratiæ studiosi hujus partes sustinebant.

[17] *Apud Philippum Regem.*] Non Philippum Alex. magni Patrem, sed Philippum Aridæum, quem penes tantum Regis nomen, potestas verò & Imperium penes Eurydicen uxorem ejus, aliosque adulatores. Quâ de re vide Just. lib. 14. c. 5.

[18] *Hic quum ab Agnonide.*] In quibusdam exemplaribus legitur, *Agnone*: & reipsâ Athenæus lib. 12. c. 18. meminit Agnonis hominis deliciis affluentis. Verùm legendum esse *Agnonide*, patet ex Plutarcho, qui eum Agnonidem sycophantam fuisse ait in Phocione.

[19] *Ex consimili sententiâ.*] Quidam legunt, *ex consilii sententiâ*, hancque lectionem interpretatione tuetur Savaro, quam sanè non improbandam censerem, nisi jam priùs lata fuisset sententia Athenis, cui relativum est verbum *consimili*.

[20] *Vehiculoque portaretur.*] Sic solebant deferri antiquitus, quemadmodum & hodie, omnes capite damnati, non quidem propter rationem à Nepote allatam; sed potius ignominiæ causa, & ut omnium aspectui faciliùs paterent; Unde Ammianus Marcellinus lib. 29. c. 11. ait, *Promiscuè juvenes aliique membris omnibus capti ad suplicia sellis gestatoriis ducebantur.*

O

& dicendi causam. Inde judicio, [21] legitimis quibusdam confectis, damnatus, [22] traditus est undecimviris, quibus ad supplicium, more Atheniensium, publicè damnati tradi solent. Hic quum ad mortem duceretur, [23] obvius ei fuit Emphyletus, quo familiariter fuerat usus. Is quum lacrymans dixisset, *O quàm indigna perpeteris Phocion!* huic ille, *At non inopinata*, inquit. [24] *hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenienses.* In hoc tantum fuit odium multitudinis, [25] ut nemo ausus sit eum liber sepelire. Itaque à servis sepultus est.

NOTÆ.

[21] *Legitimis quibusdam confectis.*] Quæ legitima confecta fuerint parum liquet, illa enim lege constituta erant ad accusandum & audiendum reum; At verò ne ipsi quidem causam dicendi data est facultas; unde factum est ut plerique, præsertim boni cives judicium illud aversati sint. Vide Valer. Max. de fato Phocionis loquentem lib. 5. c. 3. extern. 3.

[22] *Traditus est undecim viris.*] Hos νομοφύλακας, & ἐπιμέχους Græci vocabant, nec Roman. triumviris capitalibus multum absimiles fuisse scribit Budæus. Ad id autem præsertim instituti fuerant, ut facinorosos homines comprehensos in carcerem conjicerent, & capitis damnatos ad supplicium ducerent; quod ex Platone in Phœdone, Aristot. lib. 6. c. ultimo, de optima administrandæ reip. forma, & aliis manifestum est.

[23] *Obvius ei fuit Emphyletus.*] De hujus viri nomine dubium est; quidam enim Evippum vocant, nituntur que Plutarchi authoritate qui viri hujus nominis meminit in Phocione. Ælianus verò lib. 13. c. 41. hunc Thudippum vocat; Aristidem, Seneca in consolat. ad Helviam c. 13. Ego tamen nihil mutandum arbitror.

[24] *Hunc enim exitum plerique clari viri Athenienses habuerunt.*] Vide totum Catalogum apud Lucianum in Dialogo, *de non temerè credendo calumnia.*

[25] *Ut nemo ausus sit eum liber sepelire.*] Propter legem Atticam quâ non licebat proditionis damnatos sepelire, ut jam dictum in Themistocle; & ut patet ex ipsis Valer. Max. verbis, lib. 5. c. 3. Phocion non tãtum equuleo ab Atheniensibus impositus est; sed certè post obitum nullam, Atticæ regionis, quæ ossibus ejus injiceretur glebulam invenit; jussus extra fines projici intra quos optimus civis vixerat.

XX.

[1] TIMOLEON

CORINTHIUS.

SINE dubio magnus omnium judicio hic vir extitit. Namque huic uni contigit, quod nescio an ulli, ut patriam, in quâ erat natus, [2] oppressam à tyranno liberaret; & à Syracusis, quibus auxilio erat missus, inveteratam servitutem depelleret, totámque [3] Siciliam multos annos bello vexatam, [4] à barbarísque oppressam, suo adventu in pristinum statum restitueret. Sed in his rebus non simplici fortunâ conflictatus est: &, id quòd difficilius putatur, multò sapientiùs tulit secundam quàm adversam fortunam. Nam quum frater ejus Timophanes dux à Corinthiis delectus, tyrannidem per milites mercenarios occupasset, particépsque regni posset esse: tantùm afuit à societate sceleris, ut antetulerit suorum civium libertatem fratris saluti, & patriæ legibus obtemperare sanctius duxerit quàm imperare patriæ. Hac mente per aruspicem communémque affinem, cui soror ex iisdem parentibus nata, nupta erat: fratrem tyrannum interficiendum curavit. Ipse non modò manus non attulit, [5] sed ne aspicere quidem fraternum sanguinem voluit. Nam dum res conficeretur, procul in præsidio fuit, ne quis satelles posset succurrere. Hoc præclarissimum ejus facinus non pari modo probatum est ab omnibus. Nonnulli enim læsam ab eo pietatatem putabant, & invidiâ laudem virtutis obterebant. Mater verò

NOTÆ.

[1] TIMOLEON CORINTHIUS.] Cujus Pater fuit *Timænetus*, ex Diodoro, lib. 16. Ex Plutarcho verò in Timoleonte, *Timodemus*. Quo ad etymologiam nominis nihil moror; alii enim scribunt Timoleon; ἀπὸ τοῦ Τιμῆς; alii Tymoleon ἀπὸ τοῦ Θυμοῦ.

[2] *Oppressam à Tyranno.*] Nimirum à fratre suo Timophane, ut infra videbitur.

[3] *Siciliam multos annos bello vexatam.*] Partim regnante Dionysio majore, ut postea in Dione; partim Dione interfecto per tyrannidem Callipi, Hipparini, & Dionysii Junioris, postquàm amissum Imperium recuperavit. Ex Diodoro loco mox citato.

[4] *A Barbarísque oppressam.*] Nimirum à Carthaginensibus.

[5] *Sed ne aspicere fraternum sanguinem voluit.*] Quod moderatioris animi indicium est suam patriam vindicantis, quia qui vultum sanguine imbuit, oculósque supplicio pascit, hic certè plus se, quàm Patriam vindicat.

post id factum neque domum ad se filium admisit; neque aspexit, quin eum fratricidam impiúmque detestans compellaret. Quibus verbis adeò est commotus, [6] ut nonnunquam vitæ finem facere voluerit, atque ex ingratorum hominum conspectu morte decedere. Interim Dione Syracusis interfecto, Dionysius rursus Syracusarum potitus est. Cujus adversarii opem à Corinthiis petiverunt, ducémque, quo in bello uterentur, postularunt. Huc Timoleon missus, incredibili felicitate Dionysium totâ Siciliâ depulit. Quum interficere posset, noluit, [7] tutóque, ut Corinthum perveniret, effecit, quòd utrorúmque Dionysiorum opibus Corinthii sæpè adjuti fuerant. Cujus benignitatis memoriam volebat exstare, eámque præclaram victoriam ducebat, [8] in quâ plus esset clementiæ quàm crudelitatis. Postremò, ut non solùm auribus acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem, & ex quanto regno ad quam fortunam detrusisset. Pòst Dionysii decessum, [9] cum Iceta bellavit, qui adversatus fuerat Dionysio, [a] quem non odio tyrannidis dissensisse, sed cupiditate, indicio fuit, quòd ipse, expulso Dionysio, imperium dimittere noluit. Hoc superato Timoleon maximas copias Carthaginiensium [10] apud Crimessum flumen fu-

INTERPRETATIO.

[a] *Qui non tanquam tyrannidis osor, sed ambitiosus rebellasse visus est, quoniam post ejectum Dionysium, à dominatione discedere recusavit.*

NOTÆ.

[6] *Ut nonnumquam vitæ finem facere voluerit.*] Id magnanimitati ejus parum respondere videtur, quòd propter clamores & mulieris querelas tantopere commoveretur. Illud tamen ex Plutarcho liquet, qui eum inediâ se extinquere voluisse ait.

[7] *Tutóque ut Corinthum perveniret, effecit.*] Ubi, scilicet, propter inopiam literas puerulos docuit; unde Proverb. Dionysius Corinthi. Quâ de re vide Plutarchum in Timoleonte, Cic. ad Atticum 9 Valer. Max. lib. 6. c. 9.

[8] *In quâ plus esset clementiæ, quàm crudelitatis.*] Dubitari, nec abs re, potest utrum Timoleon magis ad clementiam, quàm ad acerbiorem vindictam spectaverit, quum ad tantos calamitatis sensus Dionysium reservavit. Nam ipsi vitam servando eo miseriorem efficiebat, & supplicium ejus magis protrahebat: omni quippe morte acerbius est totâ vitâ supplicium pati, & quotidiè magis ac magis sentire se perire. Attamen quum vita omnium rerum sit pretiosissima, hacque concessâ recuperandæ alius fortunæ spes adempta non videatur; ideò qui servavit incolumem satis sibi temperasse putandus est: unde Tacitus lib. 12. c. 19. ait, *Bellorum egregios fines esse, quoties ignoscendo transigatur.* Et cap. 37. ibidem. *Etsi incolumem servaveris, æternum clementiæ exemplar ero.* Quam sententiam verba Senecæ egregiè illustrant lib. 1. de Clementia c. 21. *Et quisquis ex alto ad inimici pedes abjectus alienam de capite suo sententiam expectavit, in servatoris sui gloriam vivet, plusque nomini ejus conferet incolumis, quàm si ex oculis ablatus esset: assiduum enim spectaculum alienæ virtutis est; in triumpho citò transisset.*

[9] *Cum Iceta bellavit.*] Hic unus ex amicis Dionis fuit.

[10] *Apud Crimessum.*] Plutarcho, Κρίμισον, fluvius est Siciliæ. Dionysio Halicarnass. lib. 1. Straboni 6. & Suidæ *Crimisum*; Lycophroni verò *Crimissum*.

gavit, [b] ac ſatis habere coëgit, ſi liceret Africam obtinere, qui jam complures annos poſſeſſionem Siciliæ tenebant. [11] Cepit etiam Mamercum Italicum ducem, hominem bellicoſum & potentem, qui tyrannos adjutum in Siciliam venerat. Quibus rebus confectis, quum propter diuturnitatem belli non ſolùm regiones, ſed etiam urbes deſertas videret; conquiſivit quos potuit, primùm Siculos, deinde Corintho arceſſivit colonos, quòd ab his initio Syracuſæ erant conditæ. Civibus veteribus ſua reſtituit, novis bello vacuefactas poſſeſſiones diviſit; urbium mœnia disjectâ, fanáque deleta refecit; civitatibus leges libertatémque reddidit; ex maximo bello tantum otium toti inſulæ conciliavit, ut hic conditor urbium earum, non illi, qui initio deduxerant, videretur. [12] Arcem Syracuſis, quàm munierat Dionyſius ad urbem obſidendam, à fundamentis disjecit; cætera tyrannidis propugnacula demolitus eſt, [c] deditque operam, ut quammìnimè multa veſtigia ſervitutis manerent. Quum tantis eſſet opibus, ut etiam invitis imperare poſſet, tantùm autem haberet amorem omnium Siculorum, ut nullo recuſante regnum obtineret: [13] maluit ſe diligi quàm metui. Itaque, quum primùm potuit, imperium depoſuit, & privatus Syracuſis, quod reliquum vitæ fuit, vixit. Neque verò id imperitè fecit. Nam quòd cæteri reges imperio vix potuerunt, hic benevolentiâ tenuit. Nullus honos huic defuit, neque poſtea Syracuſis res ulla geſta eſt publica, de quâ priùs ſit decretum, quàm Timoleontis ſententiâ cognitâ. Nullius unquam conſilium non modò antelatum, ſed ne comparatum quidem eſt: neque id magis benevolentia factum eſt, quàm prudentiâ. Hic quum ætate jam provectus eſſet, ſine ullo morbo [14] lumina oculorum amiſit. quam calamitatem ita moderatè tulit, ut neque eum querentem quiſquam au-

INTERPRETATIO.

[b] *Eòque ipſos adegit, ut ſatis ſibi eſſe crederent, ſi Africâ potiri fas eſſet.*

[c] *Curavitque ut quàm pauciſſimæ ſervitii reliquiæ ſupereſſent.*

NOTÆ.

[11] *Cepit etiam Mamercum.*] De quo lege Polyæn. lib. Stratag. & Plutarchum qui hunc Cataniæ tyrannum fuiſſe ait.

[12] *Arcem Syracuſis.*] Arces enim obſidione perpetuâ, & quaſi compedibus cives premunt, & Tyrannis æternam ſecuritatem pollicentur. Unde Senecâ in Thyeſte:

In Arce ſumma Pelopis una eſt pars domus
Converſa in Auſtros, cujus extremum latus
Æquale monti creſcit, atque urbem premit,
Et contumacem Regibus populum ſuis
Habet ſub ictu.

[13] *Maluit ſe diligi, quàm metui.*] Simile quidpiam refert Aurelius Victor c.15. de Antonio Pio, his verbis: *Adeò trementibus eum, atque amantibus cunctis Regibus, Nationibuſque, & populis, ut parentem ſuum, patronum magis quàm Dominum Imperatorem verè putarent.*

[14] *Lumina oculorum amiſit.*] Diaſtole. Sic etiam de eo Plutarchus; & Cic. Tuſc. 5. multos qui & oculis capti fuerint, moderatéque eum caſum tulerint, enumerat.

dierit, neque eò minùs privatis publicisque rebus interfuerit. Veniebat autem in theatrum, quum ibi concilium populi haberetur, [d] [15] propter valetudinem vectus jumentis junctis, atque ita de vehiculo, quæ videbantur, dicebat; neque hoc illi quisquam tribuebat superbiæ. Nihil enim unquam neque insolens, neque gloriosum ex ore ejus exiit. Qui quidem quum suas laudes audiret prædicari, nunquam aliud dixit, quàm *se in eâ re maximas diis gratias agere, atque habere, quòd quum Siciliam recreare constituissent, tum se potissimum ducem esse voluissent.* Nihil enim rerum humanarum sine deorum numine agi putabat. [16] Itaque suæ domi sacellum αὐτοματίας constituerat, idque sanctissimè colebat. Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles accesserunt casus. Nam prælia maxima [17] natali die suo fecit omnia: quo factum est, ut ejusdem natalem festum haberet universa Sicilia. Huic quidam [18] Laphystius, homo petulans & ingratus, [e] vadimonium quum vellet imponere, quòd cum illo se lege agere diceret, & complures concurrissent, qui procacitatem hominis manibus coërcere conarentur: Timoleon oravit omnes, ne id facerent. *Namque id ut Laphystio, cæterisque liceret, se maximos labores summáque adiisse pericula. Hanc enim speciem libertatis esse, si omnibus, quod quisque vellet, legibus experiri liceret.* Idem, quum quidam Laphistii similis nomine Demænetus, in concione populi rebus gestis ejus detrahere cœpisset, ac nonnulla inveheretur in Timoleonta, dixit, [f] *nunc demum se voti esse damnatum, namque hoc à diis immortalibus semper precatum, ut talem libertatem restituerent Syracusanis, in quâ cuivis liceret, de quo vellet, impunè dicere.* Hic quum diem supre-

INTERPRETATIO.

[d] *Infirmitatis causâ bigis deductus.*
[e] *In judicium conaretur traducere.*
[f] *Nunc denique finem optatum obtinuisse.*

NOTÆ.

[15] *Propter valetudinem vectus jumentis junctis.*] Sic apud Romanos Appius Claudius Cœcus lecticâ in Senatum ferebatur.

[16] *Itaque suæ domi sacellum Αὐτοματίας constituerat.*] Αὐτοματία Deæ alicujus nomen fuisse certum est; sed dubitatur cujusnam Deæ. Quidam per id casum fortuitum; quidam fortem fortunam intelligi volunt. Quo posteriori sensu accipendum esse puto: quia Siculi fortunam tanquam omnium actionum, laborúmque humanorum Dominam venerabantur; cui & Græci, Romanique multa monumenta consecrarunt, & ad hujus Deæ auspicia ac Numen Timoleon retulit quidquid sibi unquam prosperè evenit.

[17] *Natali die suo fecit omnia.*] Sic præterito sæculo Carolus V. Imperator die Divo Mathiæ sacro quo natus erat, Regnum Hispaniæ obtinuerat, Imperator proclamatus fuerat, & memorabilem Ticini victoriam in Francos retulerat.

[18] *Laphystius.*] Sic legendum ex Plutarcho, non Lamestius, ut quidam habent codices.

mum obiisset, publicè à Syracusanis [19] in gymnasio, quòd Timoleonteum appellatur, totâ celebrante Siciliâ, sepultus est.

NOTA.

[19] *In Gymnasio, quod Timolonteum appellatur.*] Vide Polyænum in Agathoclem lib. 5. Plutarchus tamen in foro, non in Gymnasio sepultum scribit; at verò Gymnasium illud in hujus gratiam fuisse constitutum.

REGES.

HI ferè fuerunt Græciæ [1] gentis duces, qui memoriâ digni videantur, [2] præter reges. [3] Namque eos attingere noluimus, quòd omnium res gestæ [4] separatim sunt relatæ: neque tamen hi admodum sunt multi. Lacedæmonius autem Agesilaus, [5] nomine, non potestate, fuit rex, sicut cæteri Spartani. Ex his verò, qui dominatum imperio tenuerunt, excellentissimi fuerunt, ut nos judicamus, Persarum, [6] Cyrus, & [7] Darius Hystaspis filius; [8] quorum uterque privatus, virtute regnum est adeptus. [9] Prior horum, apud Massagetas in prælio cecidit: [10] Darius, senectute diem obiit supremum. Tres sunt præterea ejusdem generis, [11] Xerxes, & duo Artaxerxes, Macrochir &

NOTÆ.

[1] *Græciæ Gentis.*] In quibusdam legitur, *Græca Gentis.* Sed nihil muto, quia Græcia gens dicitur, quemadmodum *Italia terra, Hispania regio, &c.*

[2] *Præter Reges.*] Nimirum earum Gentium, quæ aliis præluxerant.

[3] *Namque eos attingere.*] Legitur & *adjungere*, id est, vitis excellentium Græciæ Imperatorum.

[4] *Separatim.*] Id est, alio in libro qui Regum vitas complectebatur, qui quidem liber injuriâ temporum periisse creditur.

[5] *Nomine, non potestate fuit Rex.*] Vide quæ jam dicta sunt à Nepote in Agesilao, ubi dictum est morem esse Lacedæmoniorum, ut duos Reges semper haberent nomine magis quam Imperio. Unde Dionysius Halicarnassensis Reges impropriè dictos fuisse scribit.

[6] *Cyrus.*] Ex Mandane Astyagis filia, & Cambyse Persâ natus, qui sua virtute Medorum Regnum adeptus est, ac Imperium à Medis ad Persas transtulit.

[7] *Et Darius Hystaspis filius.*] De hoc jam suprà.

[8] *Quorum uterque privatus.*] Cyrus enim Persarum armis adjutus Astyagem Regno expulit. Darius verò, Magis occisis, qui Persarum Regnum fraude usurpaverant, ex privato Rex per equi sui hinnitum salutatus est. Vide Just. lib. 1 c. 10.

[9] *Prior horum apud Massagetas.*] Quum Cyrus adversus Thomirim Reginam Scytharum, vel Massagetarum, bellum movisset, secundo prælio victus inter mortuos inventus est. Porrò Massagetæ Gentes erant supra mare Caspium sitæ; unde Getæ & Scythæ eas circiter regiones incolebant, quæ hodie *Catai* nominantur. Vide Ptolemæum.

[10] *Darius senectute diem obiit supremum.*] Eum regnasse 36. annos Herodotus ait lib. 4. Quamquam nonnulli 31. tantùm & dies 30. asserunt.

[11] *Xerxes, & duo Artaxerxes.*] Jam de Xerxe suprà. Notandum tamen est Xerxis nomen commune fuisse Persarum Regibus, quemadmodum & Cyri. Quantum verò ad duo Artaxerxes; alter Xerxis filius fuit, & dictus est Macrochir, seu Longimanus: alter Cyri junioris frater, cognomento Mnemon, seu Memor.

Mnemon. Xerxi maximè est illustre, quòd maximis post hominum memoriam exercitibus terrâ marique bellum intulit Græciæ. At Macrochir præcipuam habet laudem amplissimæ pulcherrimæque corporis formæ, quam incredibili ornavit virtute belli. Namque illo Persarum nemo fuit manu fortior. Mnemon autem justitiæ famâ floruit. [12] Nam quum matris suæ scelere amisisset uxorem, [13] tantùm indulsit dolori, ut eum pietas vinceret. [14] Ex his duo eodem nomine, morbo naturæ debitum reddiderunt. [15] Tertius ab Artabano præfecto ferro interfectus est. Ex Macedonum autem genere, duo multò cæteros antecesserunt rerum gestarum gloriâ, Philippus Amyntæ filius & Alexander Magnus. Horum alter Babylone [16] morbo consumptus est: [17] Philippus Ægis à Pausania, quum spectatum ludos iret, juxta theatrum occisus est. [18] Unus Epirotes, Pyrrhus; qui cum populo Romano bellavit. Is quum [19] Argos oppidum oppugnaret in Peloponneso, [20] lapide ictus interiit. [21] Unus item Siculus, Dionysius prior. nam & manu fortis & belli peritus fuit, &, id quod in tyranno non facilè reperitur, minimè libidinosus, non luxuriosus, non avarus, nullius rei denique cupidus, nisi singularis perpetuique imperii, ob eámque

NOTÆ.

[12] *Nam quum matris suæ scelere amisisset uxorem.*] Scilicet, Statitam, quam ejus mater veneno peremerat. Ctesias lib. 16.

[13] *Tantum indulsit dolori, ut eum pietas vinceret.*] Pietas, scilicet, erga matrem, non erga uxorem occisam, quia solam matris ancillam sceleris ministram supplicio affecit. Idem Ctesias ibidem.

[14] *Ex his duo eodem nomine.*] Scilicet, duo Artaxerxes, quorum prior regnavit 41. annos sine consorte, *Sulpic.* Et prætereà 16. cum patre Xerxe. Posterior autem regnavit, teste Plutarcho, & Sulpicio 62. annis; licet Euseb. 40. tantùm numeret.

[15] *Tertius ab Artabano præfecto ferro interfectus est.*] Quâ de re Justinum lege lib. 3. c. 1.

[16] *Morbo consumptus est.*] Seu potiùs veneno ætatis anno trigesimo secundo cum tribus mensibus, & regni 12. cum 8. mensibus. Arrianus. Sed tamen de hoc tempore varii Authores, varias opiniones habent. Quapropter vide Cic. Euseb Just. Strabon. Gellium, & alios.

[17] *Philippus Ægis à Pausaniâ.*] Ægis Macedoniæ oppidum, ubi olim Macedonum Regum sepulturæ erant; ut Plinius refert. Pausanias verò juvenis inter Macedones nobilitate clarus, ob neglectam à Philippo vindictam, quam ab ipso petebat de injuriâ sibi turpiter illata; quâ de re vide Curtii supplementum, & alios.

[18] *Unus Epirotes, Pyrrhus.*] Hic quemadmodum Alexander, paterno genere ab Hercule, materno ab Achille se esse gloriabatur. Just. 17.

[19] *Argos oppidum.*] Duo sunt, ut jam dictum est, ejus nominis oppida in hoc tractu, quamobrem vide quæ suprà diximus.

[20] *Lapide ictus interiit.*] Just. lib. 25. c. 5. & Paulus Diaconus lib. 2. c. 20. cum Nepote de lapidis ictu consentiunt quo Pyrrhus interiit. At verò Plutarchus, Pausanias, Polyænus, Strabo tegulæ ictu periisse scribunt, quos sequitur Ovid. in Ibin.

Aut ut Achilleidem cognato nomine clarum
Opprimat hostili tegula jacta manu.

[21] *Unus item Siculus; Dionysius prior.*] Vide quæ de illo apud Cic. v. Tusc. dicuntur; & apud Just. lib. 20.

rem

rem crudelis. [a] Nam dum id studuit munire, nullius pepercit vitæ, quem ejus insidiatorem putaret. Hic quum virtute [b] tyrannidem sibi peperisset, magnâ retinuit felicitate, majórque annos sexaginta natus, [22] decessit florente regno. Neque in tam multis annis cujusquam ex sua stirpe funus vidit, [23] quum ex tribus uxoribus liberos procreasset, multique ei nati essent Nepotes. Fuerunt præterea multi reges [24] ex amicis Alexandri Magni, qui post obitum ejus imperia ceperunt. [25] In his Antigonus, [26] & hujus filius Demetrius: [27] Lysimachus, Seleucus, Ptolemæus. Ex his Antigonus, quum adversus Seleucum Lysimachúmque dimicaret; in prælio occisus est. [28] Pari leto affectus est Lysimachus à Seleuco. Nam societate dissolutâ, bellum inter se gesserunt. At Demetrius, quum filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset, neque eò magis fida inter eos amicitia manere potuisset, [c] [29] captus bello in custodiâ socer generi [30] periit morbo.

INTERPRETATIO.

[a] *Quamdiu enim illud asserere curavit.*
[b] *Regnum adeptus esset.*
[c] *In generi vinculis prælio victus socer morbo extinctus est.*

NOTÆ.

[22] *Decessit florente regno.*] Præ gaudio quod habuit ex nuncio reportatæ victoriæ cum amicis suis vino & epulis largiùs usum in morbum incidisse quo mortuus est, refert Diodorus. Quantùm verò temporis regnaverit, ex his Ciceronis verbis accipe. *Duo de quadraginta Dionysius Tyrannus annos fuit opulentissimæ & beatissimæ civitatis.*

[23] *Quum ex tribus uxoribus liberos procreasset.*] De his in Dione jam dictum est.

[24] *Ex amicis Alex. Max.*] De ejus Ducibus hìc loquitur, qui eo mortuo omnes sibi diademata imposuerunt, ut fert Author Machab.

[25] *In his Antigonus.*] Asiæ & Syriæ Satrapes primus, qui tandem à Seleuco & Ptolemæo victus est.

[26] *Et hujus filius Demetrius.*] Hic Urbium obsessor dictus est. Plin. lib. 7. cap. 38. Quam nominis arrogantiam arguit Plutarchus in Demetrio, Seleuco Nicanori Syriæ Regi filiam suam Stratonicen uxorem dedit, & expulso Athenis Demetrio Phalereo, pristinam Reip. ac libertatis formam Atheniensibus restituit.

[27] *Lysimachus, Seleucus, Ptolemæus.*] Lysimachus unus quondam è Custodib. Alex. Max. illustri Macedoniæ loco natus, sed virtute illustrior. Vide Just. lib. 15. c. 3. Seleucus qui cognominatus est Nicanor Rex Syriæ, de quo jam dictum est. Ptolemæus verò omnibus Ægyptiis Regibus nomen suum dedit, vir quoque magnus fuit, & prudentiâ insignis, de quo jam supradictum est in *Eumene.*

[28] *Pari leto affectus est Lysimachus.*] Demetrio mortuo Lysimachus cum Seleuco conflixit; & hæc ultima pugna fuit Successorum Alexandri Magni in qua occisus est Lysimachus, nimirum anno 42. ab Alex. interitu.

[29] *Captus bello.*] Nimirum in Idumæa ad urbem Gazam, ut vult Just. Plutarchus, Arrianus. Hunc à Macedonibus relictum scribit Cic. Offic. 2. At si Justino credimus non captus est, sed seipsum Seleuci fidei tradidit, ut patet ex his verbis: *Demetrius quoque à tot exercitibus circumventus cùm posset honestè mori, turpiter se dedere Seleuco maluit.*

[30] *Periit morbo.*] In quem incidit, ut refert Plutarchus, biennio post, cùm à Seleuco per humaniter exceptus fuisset, & regio apparatu; sed quum inertiæ otioque se dedisset, neque solito vivendi more uteretur, ex nimiâ cruditate in morbum incidit, & ita interiit. Plutarch. in Demet.

Neque ita multò pòst Seleucus [31] à Ptolemæo Cerauno dolo interfectus est; quem ille à patre expulsum Alexandriâ, alienarum opum indigentem, receperat. Ipse autem Ptolemæus, quum vivus filio regnum tradidisset, [32] ab illo eodem vitâ privatus dicitur. De quibus quoniam satis dictum putamus, non incommodum videtur non præterire Hamilcarem & Hannibalem, quos & animi magnitudine, & calliditate omnes in Africa natos præstitisse constat,

N O T Æ.

[31] *A Ptolemæo Cerauno.*] Hic filius fuit Ptolemæi prioris, Ceraunus dictus ab audacia, & ingenii velocitate; κεραυνὸς enim fulmen significat. Cæl. l. 24. c. 6.

[32] *Ab illo eodem vita privatus dicitur.*] Huic opinioni adversatur Just. lib. 24. qui eum à Gallis, quos spreverat, victum, vitâ & regno spoliatum scribit.

XXI.

[1] H A M I L C A R

HANNIBALIS FILIUS

[2] COGNOMINE BRACHAS

CARTHAGINIENSIS.

PRIMO Punico bello, [3] sed temporibus extremis, admodum adolescentulus, in Siciliâ præesse cœpit exercitui. Quum antè ejus adventum & mari & terrâ malè res gererentur Carthaginiensium; ipse ubi adfuit, nunquam hosti cessit, neque locum nocendi dedit: sæpéque è contrario occasione datâ, lacessivit, sempérque superior discessit. Quo facto, quum penè omnia in Siciliâ Pœni amisissent, [4] ille Erycem sic

N O T Æ.

[1] HAMILCAR HANNIBALIS FILIUS.] Hamilcar nomen est Punicum, quod Regem significat, hic patrem habuit Hannibalem antiquiorem, & ipse pater fuit magni Hannibalis æterni Romanorum hostis.

[2] COGNOMINE BARCHAS.] Hoc gentile nomen fuisse patet ex his Silii Italici verbis, lib. 1. in principio:

——— *ortus*
Serrana prisci Barcæ de Gente.

[3] *Sed temporibus extremis.*] Id est, sub finem hujus primi belli Punici.

[4] *Ille Erycem sic defendit.*] Eryx urbs Siciliæ ad Montem ejusdem nominis Veneri sacrum, supra Drepanum oppidum. De hujus situ accuratissimè inter alios scribit Polybius lib 1. Hodiè, *Monte S. Juliano*,

defendit, ut bellum eo loco gestum non videretur. Interim Carthaginienses classe [5] apud insulas Ægates à C. Luctatio consule Romanorum superati, statuerunt belli finem facere, eámque rem arbitrio permiserunt Hamilcaris. Ille etsi flagrabat belli cupiditate, [6] tamen paci serviendum putavit, quòd patriam exhaustam sumptibus, diutiùs calamitatem belli ferre non posse intelligebat: sed ita ut statim mente agitaret, si paululùm modò res essent refectæ, bellum renovare, Romanósque armis persequi: [7] donicum aut vi certè vicissent; aut victi manum dedissent. Hoc consilio pacem conciliavit: [a] in quâ tanta fuit ferocia [8] ut quum Catulus negaret se bellum compositurum, nisi ille cum suis, qui Erycem tenuerant, armis relictis, Siciliâ decederent: succumbente patriâ, *ipse periturum se potiùs dixerit, quàm cum tanto flagitio domum rediret. Non enim suæ esse virtutis, arma à patria accepta adversùs hostes'*, *adversariis tradere.* Hujus pertinaciæ cessit Catulus. At ille [9] ut Carthaginem venit, multò aliter, ac sperabat, rempublicam se habentem cognovit. Namque diuturnitate externi mali [10] tantum exarsit intestinum bellum, ut nunquam pari periculo fuerit Carthago, [11] nisi quum deleta est. [12] Primò mercenarii milites, qui adversùs Romanos fuerant, desciverunt, quorum numerus erat viginti millium. [13] Hi totam abalienarunt Africam, ipsam

INTERPRETATIO.

[a] *In quâ tantam* exhibuit *firmitatem.*

NOTÆ.

[5] *Apud insulas Ægates à Caio Luctatio Consule Rom. superati.*] Æguſæ dicuntur illæ insulæ à Polybio, suntque ad Promontorium Lilybæum, juxta quas classis Romanorum, quam trecentarum Navium fuisse tradit Plinius de viris illustribus, Classem Carthaginiensium, cui Dux Hanno erat, superavit.

[6] *Tamen paci serviendum putavit.*] Quibus conditionibus facta fuerit, vide Polybium lib. 3.

[7] *Donicum aut vi.*] *Donicum*, pro *donec*, apud veteres.

[8] *Ut quum Catulus.*] Scilicet, Q. Lutatius Catulus, Consul Rom.

[9] *Ut Carthaginem venit.*] Urbem olim totius Africæ terrâ marique florentissimam, Romæ æmulam, à Phœnicibus in Libyæ littore conditam ad mare internum; quæque tertio Punico bello à Scipione Æmiliano penitus diruta est.

[10] *Tantum exarsit intestinum bellum.*] Hujus belli causa narratur à Polybio, qui etiam ejus Autores recenset.

[11] *Nisi quum deleta est.*] Deleta autem fuit, ut mox diximus, à Scipione anno 567. postquam condita fuerat, Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio Coss. Velleius Paterc. lib. 1. c. 12. Ad quam opinionem quodammodò accedit Cic. 1. de Rep. his verbis; *Nec tantùm Carthago habuisset opum sexcentos ferè annos, sine consiliis & disciplinâ*; cui etiam opinioni Orosius non multùm dissentit lib. 4. c. 6. Alii plus, alii minus, adeo ut parum inter se consentiant Autores hac in re. Cæterùm urbs incendio diruta fuit, & per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui. Flor. lib. 2. cap. 15.

[12] *Primò mercenarii milites.*] Quos ex variis gentibus fuisse memorant, nimirum Gallos, Hispanos, Ligures, Nomades, Afros, aliosque.

[13] *Hi totam abalienarunt Africam.*] Supple à Carthaginiensibus.

Carthaginem oppugnarunt. Quibus malis adeò sunt Pœni perterriti, ut auxilia etiam à Romanis petiverint, eáque impetraverint. Sed extremò, quum propè jam ad desperationem pervenissent, [14] Hamilcarem imperatorem fecerunt. Is non solùm hostes à muris Carthaginis removit; quum ampliùs centum millia facta essent armatorum, sed etiam eò compulit, ut locorum angustiis clausi, plures fame quàm ferro interirent. Omnia oppida abalienata; [15] in his Uticam atque Hipponem, valentissima totius Africæ, restituit patriæ. neque eo fuit contentus, sed etiam fines imperii propagavit: totâ Africâ tantùm otium reddidit, ut nullum in eâ bellum videretur multis annis fuisse. Rebus his ex sententiâ peractis, fidenti animo atque infesto Romanis, quò faciliùs causa bellandi reperiretur, effecit, ut imperator cum exercitu in Hispaniam mitteretur, eóque secum duxit filium Hannibalem annorum novem. Erat præterea cum eo adolescens illustris & formosus, Hasdrubal, [16] quem nonnulli diligi turpius, quàm par erat, ab Hamilcare loquebantur. Non enim maledici tanto viro deesse poterant. Quo factum est, [17] ut à præfecto morum Hasdrubal cum eo vetaretur esse. Huic ille filiam suam in matrimonium dedit, [18] quòd moribus eorum [b] interdici non poterat socero gener. De hoc ideò mentionem fecimus, [19] quòd Hamilcare occiso, ille exercitui præfuit,

INTERPRETATIO.

[b] *A soceri* contubernio *gener prohiberi non poterat.*

NOTÆ.

[14] *Hamilcarem Imperatorem fecerunt.*] Quum antea Hannonem, & Gisconem Aldrubalis patrem ab initio huic bello præfecissent, eosque tanto malo impares esse cognovissent. *Lamb.*

[15] *In his Uticam, atque Hipponem.*] Utica urbs totius Africæ, si Carthaginem excipias, clarissima, quæ sexaginta stadiis ab ipsâ Carthagine distabat occasum versus, inquit Appianus, ad Bagradam amnem; ea quemadmodum & Carthago à Tyriis condita fuit, sed longè ante, quod videtur testari Silius Italicus l.3.

Proxima Sidoniis Utica est effusa maniplis,
Prisca situ, veteresque ante Arces condita Byrsa.

Quod ad Hipponem verò, quàm & Diodorus lib. 20. vocat Hippuacram, urbs est ad Hippi Promontorium sita, à quo nomen habere videtur, cui stagnum adjacet Hipponense, unde à Græcis Διάῤῥυτος dicta est propter aquarum irrigua, Vide quid Plinius de eâ scribat lib.9.Epist.

[16] *Quem nonnulli diligi turpius.*] Vide quid super eâ re referat Livius 21. annal.

[17] *Ut à Præfecto morum Asdrubal.*] Quales apud Rom. Censores erant, penes quos erat jus animadvertendi in mores Civium; tales ferè erant Præfecti seu Magistri morum apud Carthaginenses, ad quos pariter pertinebat morum censura & animadversio, & præterea facultatum cujusque æstimatio.

[18] *Quod moribus eorum interdici non poterat socero gener.*] Apud Rom. tamen summum inter utrumque erat verecundiæ argumentum, quòd, ut ait Cic. lib. 1. Offic. *Non lavantur cum soceris generi.*

[19] *Quòd Amilcare occiso.*] In prælio, scilicet, contra Vettones citerioris Hispaniæ populos, ut postea dicetur, intra Anam & Tagum fluvios, Plin. lib. 4. c. 20. Reliquitque quatuor filios quos se in Romanorum perniciem alere dicebat, veluti quatuor Catulos Leoninos, quorum ta-

[20] résque magnas gessit, [21] & princeps largitione vetustos pervertit mores Carthaginiensium: [22] ejusdémque post mortem Hannibal ab exercitu accepit imperium. At Hamilcar, [23] posteaquàm mare transiit, in Hispaniámque venit, magnas res secundâ gessit fortunâ, maximas bellicosissimásque gentes subegit: equis, armis, viris, pecuniâ, totam locupletavit Africam. Hic quum in Italiam bellum inferre meditaretur, nono anno pòst quàm in Hispaniam venerat, in prælio pugnans [24] adversus Vettones occisus est. Hujus perpetuum odium erga Romanos maximè concitasse videtur secundum bellum Punicum. [25] Namque Hannibal, filius ejus, assiduis patris obtestationibus eò est perductus, ut interire, quàm Romanos non experiri mallet.

NOTÆ.

men nullus in locum patris missus est statim ab ejus morte, propter immaturam ætatem. Valer. Max. lib. 9. c. 3.

[20] *Resque magnas gessit.*] De quibus Polybius lib. 11.

[21] *Et Princeps largitione vetustos pervertit mores Carthaginiensium.*] Is namque ut Barcinæ factioni, cujus fautor erat, faventem populum redderet, immodicis largitionibus utebatur: & ut ait Livius 21. Annal. *Plura consilio quàm vi gerens, auspiciis regulorum magis, conciliandísque per amicitiam principum novis Gentibus, quàm bello aut armis rem, auxit.*

[22] *Ejusque post mortem.*] De cujus mortis genere non consentiunt historici. Livius 21. Annal. Et Appianus, ipsum in venatione interfectum scribunt. Justinus & Valer. Max. à Servo sui domini mortis ulciscendæ causâ occisum esse aiunt. Polybius verò de nocte in diversorio suo à quodam Gallo privatarum injuriarum causâ interemptum refert.

[23] *Posteaquàm mare transiit.*] Scilicet, fretum Gaditanum, & Herculis columnas.

[24] *Adversus Vettones.*] De quibus mox diximus, quorum Metropolim, Emeritam Vettonum dictam, flumen Anas præterfluit. Prudentius Hymno de Sta Eulalia.

[25] *Namque Hannibal filius ejus assiduis patris obtestationibus.*] Vide Valer. lib. 9. c. 3. ubi ait quòd quum Hamilcar trajecturus esset exercitum in Hispaniam: & ob id sacrificaret, Hannibalem filium ejus 9. annos natum altaria tenentem jurejurando promisisse, se cùm primùm per ætatem posset, acerrimum hostem pop. Rom. futurum.

XXII.

HANNIBAL

HAMILCARIS FILIUS CARTHAGINIENSIS.

SI verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute superarit, non est inficiandum, [1] Hannibalem tanto præstitisse cæteros imperatores prudentiâ; quanto populus Romanus antecedebat fortitudine cunctas nationes. Nam quotiescunque cum eò congressus est in Italiâ, semper discessit superior. Quòd nisi domi [2] civium suorum invidiâ debilitatus esset, Romanos videtur superare potuisse. Sed multorum obtrectatio divicit unius virtutem. Hic autem velut hæreditate relictum odium paternum erga Romanos sic confirmavit, ut priùs animam, quàm id deposuerit. qui quidem quum patriâ pulsus esset, & alienarum opum indigeret, nunquam destiterit animo bellare cùm Romanis. Nam, [3] ut omittam Philippum, quem absens hostem reddidit Romanis; [4] omnium his temporibus potentissimus rex Antiochus fuit. Hunc tantâ cupiditate incendit bellandi, ut usque

NOTÆ.

[1] *Hannibalem tanto præstitisse cæteros Imperatoros prudentiâ.*] Prudentissimum quidem & sagacissimum fuisse ex ejus bellicis facinoribus nemo non intelligit, quamquam tamen à Scipione in ipsius Carthaginis conspectu superatus est. Vide apud Lucianum in Dialogis mortuorum ludicram illam contentionem de præstantia Scipionis, Hannibalis, & Alexandri Magni.

[2] *Civium suorum invidiâ debilitatus esset.*] Hujus in Hannibalem invidiæ causas recenset Livius lib. 30. Quæ quidem nullæ sunt aliæ præter optimam Reip. administrationem, & remotos Magistratuum abusus, quibus emendandis fortiter incumbebat.

[3] *Ut omittam Philippum.*] Hic Demetrii filius fuit, & pater Persei Regis Macedonum, quem devictum acie, & captum Paulus Æmilius in triumphum Romam duxit. Velleius Paterc. lib. 1. c. 9. Vide & Just. lib. 29.

[4] *Omnium potentissimus Rex Antiochus.*] Ille enim septem & triginta annos Asiam, Syriam, Mediam, & Persiam tenuit, præter Hircaniam, Bactrianam, & omnes (si Parthiam exceperis) Regiones superioris Asiæ. Quod ex Just. lib. 40. & Polybio passim cognoscitur. Porrò Antiochus ille Magni cognomentum accepit propter victoriarum amplitudinem, huncque ad inferendum Rom. bellum impulit Hannibal. Idem Just. lib. 32.

[5] à rubro mari arma conatus sit inferre Italiæ. [6] Ad quem quum legati venissent Romani, qui de ejus voluntate explorarent, darentque operam consiliis clandestinis, [7] ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent, tanquam ab ipsis corruptum alia atque antea sentire; neque id frustra fecissent; idque Hannibal comperisset, séque ab interioribus consiliis segregari vidisset: tempore dato adiit ad regem, eique quum multa de fide sua, & odio in Romanos commemorasset, hoc adjunxit: *Pater* (inquit) *meus Hamilcar*, [8] *puerulo me, utpotè non ampliùs novem annos nato, in Hispaniam imperator proficiscens Carthagine, Jovi Optimo Maximo hostias immolavit. Quæ divina res dum conficiebatur, quæsivit à me, vellémne secum in castra proficisci. Id quum libenter accepissem, atque ab eo petere cœpissem, ne dubitaret ducere:* tum ille, *Faciam* (inquit) *si fidem mihi quàm postulo dederis: simúlque ad aram adduxit, apud quam sacrificare instituerat,* [9] *eamque, cæteris remotis, tenentem, jurare jussit, nunquam me in amicitiâ cum Romanis fore. Id ego jusjurandum patri datum, usque ad hanc diem ita conservavi, ut nemini dubium esse debeat, quin reliquo tempore eâdem mente sim futurus. Quare* [a] *si quid amicè de Romanis cogitabis, non imprudenter feceris, si me celaris, quum quidem bellum parabis, teipsum frustraberis, si non me in eo principem posueris.* Hâc igitur ætate cum patre in Hispaniam profectus est. Cujus post obitum [10] Hasdrubale imperatore suffecto, equitatui omni præfuit. Hoc quoque interfecto, exercitus [11] summam imperii ad eum detulit. Id Carthaginem

INTERPRETATIO.

[a] *Si alicujus amicitiæ cum Romanis ineundæ consilium tibi erit.*

NOTÆ.

[5] *A rubro mari.*] Cujus sinus Arabicus est portio, qui Ægyptum ab Oriente alluit, & ab Arabia disterminat. Pars est Oceani sinu Persico terminata, ἐρυθρὰν θάλασσαν Græci vocant, ab Erythra Rege qui ibi regnasse dicitur; cui opinioni subscribit Arrianus lib. 8. Ideò autem à Latinis dictum est mare rubrum, quod quum audirent à Græcis Erythræum vocari, existimaverunt à rubedine aquarum ita dictum.

[6] *Ad quem quum legati venissent Romani.*] Justinus pariter lib. 31. ad Antiochum legatos à Rom. fuisse missos scribit eodem consilio quo Nepos refert, sed eorum nomina non recenset. Quapropter Livium Dec. 4. lib. 5. & Plutarchum in Flaminio consule.

[7] *Ut Hannibalem in suspicionem Regi adducerent.*] Quod assequuti sunt teste Livio, lib. 35.

[8] *Puerulo me.*] Quia vix tunc ad 9. ætatis annum pervenerat, ut supra in Hamilcare. Author tamen de Viris illustrib. 11. annos natum testatur.

[9] *Eamque cæteris remotis tenentem.*] Vide quæ supra sunt in Hamilcare, quæque Valer. Max. lib. 9. c. 3. super eâ re refert. Vide & Livium 35. Mos autem erat antiquitus ut jurantes aram tenerent. Cic. pro Flacco: *Ergo is, qui si aram tenens juraret, crederet nemo, per Epistolam, quod volet, injuratus probabit.*

[10] *Hasdrubale Imperatore suffecto.*] Is gener erat Hamilcaris, ut suprà.

[11] *Summam imperii.*] Huic etiam opinioni suffragatur Polybius lib. 3. qui uno ore, & communi omnium militum consensu electum fuisse Imperatorem Hannibalem scribit.

delatum, publicè comprobatum est. Sic Hannibal minor quinque & viginti annis natus, imperator factus, [12] proximo triennio omnes gentes Hispaniæ bello subegit. [13] Saguntum fœderatam civitatem [14] vi expugnavit: [15] tres exercitus maximos comparavit. Ex his unum in Africam misit, [16] alterum cum Hasdrubale fratre in Hispaniâ reliquit, tertium in Italiam secum duxit: [17] saltum Pyrenæum transiit: quàcunque iter fecit, cum omnibus incolis conflixit: neminem nisi victum dimisit. [18] Ad Alpes posteaquàm venit, quæ Italiam ab Galliâ sejungunt, quas nemo unquam cum exercitu ante eum [19] præter Herculem Graium transierat ([20] quo facto is hodie saltus Graius appellatur) [21] Alpicos conantes prohibere transitum, concîdit: loca patefecit,

NOTÆ.

[12] *Proximo triennio omnes Gentes Hispaniæ bello subegit.*] Id verum est si Gentes ultra Iberum amnem intelligas, & Saguntinos etiam excipias, quos postea obsessos ad extremas miseriarum angustias redegit, & urbem eorum ferro flammâque diruit. Vide Liv. lib. 21.

[13] *Saguntum fœderatam civitatem.*] Quanta fuerit olim hæc civitas intelligi potest ex his Livii verbis: *Civitas ea longè opulentissima ultra Iberum fuit, sita passus mille fermè à mari.* Cui sententiæ subscribit Florus; *Saguntus*, inquit, *vetus Hispaniæ civitas & opulenta, fideique erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentum.* Hæc ad flumen Duriam sita erat propè urbem Valentiam, quæ hodie caput est regni hujus nominis in Hispaniâ. Plinius lib. 16. c. 40. refert conditam fuisse ducentis annis antè Trojæ excidium, quod maximæ antiquitatis argumentum est. Hæc hodie vulgò, *Morvedre.*

[14] *Vi expugnavit.*] Anno ab urbe cond. 535. bello Punico 2. post octavum obsidionis mensem, ut refert Polybius. Porrò Saguntus partim Hannibalis partim Civium manibus diruta est, qui quum ad extremam rerum omnium inopiam & famen redacti essent, se suaque omnia in pyram conjecerunt, nec victoris arbitrium expectarunt. Livius lib. 21.

[15] *Tres exercitus maximos comparavit.*] Vide Polybium, & Livium ibidem.

[16] *Alterum cum Hasdrubale.*] Hannibalis fratre, quem ad tuendam Hispaniam cum Afrorum peditum undecim millibus & amplius, præter ingentem aliarum gentium multitudinem, cum Elephantis 14. reliquit. Præterea Classis ipsi data est maxima ad oræ maritimæ tutelam. Idem, ibidem.

[17] *Saltum Pirenæum transiit.*] Id est, Montes Pyrenæos, qui saltibus & sylvis circumducebantur, postquam Celtiberos aliosque earum regionum accolas dejecit. Vide Appianum, & alios.

[18] *Ad Alpes posteaquam venit.*] Quæ, ut refert Plin. lib. 3. hist. natur. c. 17. Pœninæ dictæ sunt ab Hannibale Pœno.

[19] *Præter Herculem Graium.*] Unde Silius Italicus.

Primus inexpertas adiit Tirynthius Arces.

Et apud Livium Hannibal se Herculis itinerum æmulum esse gloriatur.

[20] *Quo facto is hodie saltus Graius appellatur.*] Multa etiamnum supersunt transitus Herculis per Alpes vestigia, nimirum Herculis Monœci Portus, Alpium Graiæ fauces, quæ indicant hàc ipsum transivisse; & Herculea via apud Aristotelem de admirandis, quæ ducit ex Italiâ per Galliam usque ad Celtiberos.

[21] *Alpicos conantes prohibere transitum, concidit.*] Id est, Alpinos, seu Alpium incolas. Viam autem hàc aperuit sibi multo labore, magnâque industriâ; nam, ut Livius refert, magnas strues ex arboribus quas cædebant erectas incendebant, & ardentia saxa superfuso aceto molliebant, & comminuebant. Vide Livium ad Hannibalis transitum in Italiam.

itinera

itinera muniit, effecitque ut eâ elephantus ornatus ire posset, quâ antea unus homo inermis vix poterat repere. [22] Hàc copias traduxit, in Italiámque pervenit. [23] Conflixerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Scipione consule, eúmque pepulerat. [25] Cum hoc eodem de Clastidio apud Padum decernit, [26] saucium inde ac fugatum dimittit. Tertiò idem Scipio [27] cum collega Ti. Longo, [28] apud Trebiam adversùs eum venit. Cum his manum conseruit, [29] utrosque profligavit. [30] Inde per Ligures [31] Apenninum transiit, [32] petens Hetruriam. Hoc

Notæ.

[22] *Hàc copias traduxit.*] Vulgaris opinio est Hannibalem traduxisse suum exercitum per eam Alpium partem, quam vulgò montem Cinisum vocant, perque vallem Segusianam; quod Plutarchus sentire videtur.

[23] *In Italiamque pervenit.*] Consumptis in Alpium transitu 15. diebus, teste Polybio, & Livio 21.

[24] *Conflixerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Scipione.*] Huic opinioni Livius refragatur, asséritque; *P. C. Scipionem triduo ferè postquam Hannibal ab ripâ Rhodani movit, quadrato agmine ad castra hostium venisse, nullam dimicandi moram facturus: caterùm ubi deserta munimenta videt, ad naves rediisse, tutiùs faciliúsque ita descendenti ab Alpibus Hannibali occursurum.* Ita etiam Polybius refert; ita Florus, Eutropius, & alii fere omnes Romani scriptores.

[25] *Cum hoc eodem de Clastidio apud Padum decernit.*] Nihil hic arbitror deesse; sed sic iste locus mihi videtur explicandus; scilicet, Iterum Hannibal cum Scipione decertat: ut videret utri Clastidium cederet; quia oppidum erat, ut tradit Livius, quo magnam frumenti copiam Romani congesserant, atque adeò cum Scipione Hannibal decernit de Clastidio utri esset, quòd futurum erat alterutrius partibus grave momentum. Nam reverâ post illam pugnam ad Padum flumen, ex quâ Hannibal victor discessit, misit statim sui exercitus partem ad oppidum illud occupandum, quia frumenti inopiâ laborabat; & hoc primum fuit Scipionis cum Hannibale certamen. Livius ibidem.

[26] *Saucium inde ac fugatum dimittit.*] Reverâ Scipio in illo certamine ad Padum non ad Trebiam, ut vult Plinius, vulnus accepit, Livio & Floro testibus; & in manus hostium propè erat, ut veniret, *nisi periculum interc ursu tum primùm pubescentis filii propulsatum*, Livius; Hinc Florus etiam his verbis: *Tunc Scipione Duce fusus exercitus, Saucius etiam ipse venisset in manus hostium Imperator, nisi protectum patrem prætextatus admodum filius ab ipsâ morte rapuisset.*

[27] *Cum collega Tiberio Longo.*] Hic Tiberius Sempronius Longus Consul factus est cum Cornelio Scipione, quumque ad Siciliam tuendam profectus esset, hinc revocatus est ut junctis viribus Hannibali resisterent; hunc tamen Livius non *Tiberium*, sed Titum vocat.

[28] *Apud Trebiam.*] Fluvius est propè Placentiam in Galliâ Cisalpinâ.

[29] *Utroque profligavit.*] Utrumque Consulem in hoc prælio adfuisse testatur Appianus, quidam negant; Livius tamen Sempronium adfuisse testari videtur, eumque priore prælio superatum, Romam venisse, deinde in castrâ rediisse, & ad Placentiam cum Hannibale conflixisse.

[30] *Inde Ligures.*] Hæc duo prælia antequam in Liguriam Hannibal perveniret commissa sunt, ut testatur Livius. Porrò Ligures inter Varum & Macram amnes in imis Alpium jugis adherent, Florus.

[31] *Apenninum.*] Montem altissimum, Italiam mediam secundum longitudinem intersecat; in cujus transitu multùm quoque laboravit. Vide Livium locis jam citatis.

[32] *Petens Hetruriam.*] Italiæ regionem ad primam usque Tiberis ripam protensam, & à Liguribus Macrâ amne discretam, cujus hodie Metropolis Florentia.

itinere adeò [33] gravi morbo afficitur oculorum, [b] [34] ut postea nunquam dextro æquè bene usus sit. Quâ valetudine quum etiam premeretur, lecticáque ferretur [35] C. Flaminium consulem apud Trasimenum [36] cum exercitu insidiis circumventum occîdit. Neque multò pòst [37] C. Centenium prætorem, [38] cum delecta manu [39] saltus occupantem. [40] Hinc in Apuliam pervenit. Ibi obviam ei venerunt duo consules, C. Terentius & Lucius Æmilius. [41] Utriusque exercitus uno prælio fugavit, [42] Paulum consulem occîdit, & aliquot præterea consulares. In his Cn. Servilium Geminium, qui anno superiore fuerat consul. Hac pu-

INTERPRETATIO.

[b] *Ut deinceps dextrum debiliorem semper senserit.*

NOTÆ.

[33] *Gravi morbo afficitur oculorum,* Sic etiam Livius lib. 22.

[34] *Ut postea nunquam dextro æquè benè usus sit.*] Factus est enim Luscus, unde Poëta Satyricus 10.

O qualis facies, & quali digna tabella!
Cum Getula Ducem portaret bellua Luscum.

[35] *C. Flaminium Consulem apud Trasimenum.*] Qualis fuerit Consul Flaminius videre est ex his Livii verbis: *Consul ferox ab consulatu priore, & non modò legum, aut Patrum majestatis, sed ne Deorum quidem satis metuens erat:* Trasimenus verò lacus est in agro Perusino, nunc vulgò, *Lago di Pergia*: de quo Ovid. lib. 6. Fastorum.

Sunt tibi Flaminius, Thrasumenaque litora testes.

[36] *Cum exercitu insidiis circumventum, occidit.*] Flaminium cum Romanis circumclusit lacu & montibus Hannibal, hostemque sic circumclusum militi suo ad satietatem præbuit cædendum. Quanta autem fuerit Rom. clades disce ex Polybio, & Livio. At Polybii verba non testantur Flaminium ab Hannibale, sed à Gallis in eâdem pugnâ interemptum, cui quidem prodigiosa signa imminentem illi cladem prædixerant.

[37] *C. Centenium.*) Alii Centronium, quem à Senatu contra Hannibalem missum scribit Livius. Polybius verò hunc à Cn. Servilio altero Consule, audito Hannibalis in Etruriam transitu, præmissum, refert.

[38] *Cum delecta manu.*] Nimirum cum sex vel octo equitum millibus, si Appiano credimus *in Hannibal.* Quatuor verò, si Polybio, & Livio.

[39] *Saltus occupantem.*] Hoc est, juga montium prærupta, & viarum anfractus sylvis obductos, quà transeundum erat Hannibali, ubi à fronte & à tergo circumventus periit.

[40] *Hinc in Apuliam pervenit.*] Apulia Italiæ regio mari Adriatico contermina, quæ & Japygia dicta est, in quâ Cannæ ignobilis vicus juxta Aufidum amnem, ingenti Romanorum internecione ab Hannibale nobilitatus.

[41] *Utriusque exercitus uno prælio fugavit.*] Quanta fuerit Rom. clades ad Cannas, ex hoc intelligi potest, quòd, ut Florus refert, duo illi exercitus cæsi sunt, donec Hannibal diceret militi suo, parce ferro; quòd altero Consule fugiente alter occisus est; quòd cruentus aliquandiu Aufidus amnis; quòd Pons Hannibalis jussu ex cadaveribus factus est; quòd modii duo annulorum Carthaginem missi sunt; quòd 80. Senatores, Consulares atque Prætorii, aut Ædilitii triginta ibi fuerunt trucidati. Quâ de re vide ampliùs Polybium, & Livium, lib. 22.

[42] *Paulum Consulem occidit, & aliquot præterea Consulares.*] Vide annotationem superiorem. Paulus secundum consulatum agebat quo tempore mortuus est. Vide Livium lib. 22.

gnâ pugnatâ, [43] Romam profectus est, nullo resistente. [44] In propinquis urbis montibus moratus est. Quum aliquot ibi dies castra habuisset, & reverteretur Capuam, [45] Q. Fabius Maximus, [46] dictator Romanus, [47] in agro Falerno ei se objecit. [48] Hîc clausus locorum angustiis, noctu sine ullo detrimento exercitus se expedivit. [49] Fabio callidissimo imperatori dedit verba. Namque obducta nocte, [50] sarmenta in cornibus jumentorum deligata incendit, ejúsque generis multitudinem magnam dispalatam immisit. Quo repentino objectu viso, tantùm terrorem injecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus. Hanc post rem gestam, non ita multis diebus, M. Minutium Rufum magistrum equitum, [51] pari ac dictatorem imperio, dolo perductum in prælium, fugavit. [52] T. Sempronium Gracchum, iterum consulem, [53] in Lucanis absens,

NOTÆ.

[43] *Romam profectus est.*] Immo relictâ Roma Campaniam Tarentumque peragrare maluit. Vide Liv. ibidem; & iterum lib. 23. 26. 30. & Florum lib. 2.

[44] *In propinquis urbis montibus moratus est.*] Scilicet, ad flumen Anienum, sed longè post Cannensem pugnam, ac dum se Capuam frumentum & subsidium intromittere, obsidionemque solvere posse desperavit: nam ut Florus ibidem ait, ejus amissio tantùm Pœno Duci dolorem dedit, ut inde totis viribus Romam converteretur; sed moventi castra à tertio lapide Hannibali, tanta vis imbrium effusa, tanta ventorum violentia coorta est, ut divinitùs summoveri ab Urbis mœnibus, & Capitolio videretur.

[45] *Q. Fabius maximus.*] Qui novam de Hannibale victoriam commentus est, non pugnare. Hinc cognomen illi novum & reip. salutare, Cunctator. Hinc imperii scutum dictus est, isque primus fuit qui ex eâ familiâ Maximus est appellatus.

[46] *Dictator.*] Jus Dictatoris supremum fuit, creabaturque Dictator in summo Reip. periculo, summus erat Magistratus, sine provocatione, & tantùm semestris. Porrò Fab. Maximus factus fuerat Dictator statim à pugnâ ad Trasimenum. Vide Polyb. lib. 3.

[47] *In agro Falerno.*] Campaniæ pars est, ubi vites generosissimæ, unde vinum Falernum. Consentit autem Author de Viris illustribus in vitâ Fabii cum Nepote, his verbis: *Hannibalem in agro Falerno inclusit.* Et Florus lib. 2. *Itaque per Samnium totum, per Falernos, Gauranosque saltus sic maceravit Hannibalem, ut qui frangi virtute non poterat, morâ comminueretur.*

[48] *Hinc clausus locorum angustiis.*] Vide eâ de re Appianum in Hannibale.

[49] *Fabio callidissimo imperatori.*] Id ex ejus præclaris facinoribus & bellicis artibus facilè cognoscitur, atque ex præclaris titulis & nominibus quibus in suis triumphis donatus est.

[50] *Nam sarmenta in cornibus.*] Vide Frontinum in Stratagem. Appianum ibidem, & alios.

[51] *Pari ac Dictatorem imperio.*] Quod nunquam fuerat ante pugnam cum Hannibale; idque prima vice accidit quum suffragante Metello, M. Minucius, consilio Varronis à Senatu obtinuit, ut jus Dictatoris & Magistri equitum æquaretur. Polyb. & Appianus ibidem.

[52] *T. Sempronium Gracchum, iterum Consulem.*] Hunc bis Consulem fuisse testatur Plutarchus in Gracchorum vitâ, habuitque collegam in secundo Consulatu M. Juventium Helvam, anno urbis conditæ 591.

[53] *In Lucanis absens, in insidias inductum, sustulit.*] Quidam in agro Beneventano interemptum volunt ab hostibus inter salicta latentibus. Sed Florus lib. 2. cap. 6. cum Nepote consentit, ut patet ex his verbis: *Ausus & Sempronio Graccho Duce per Lucaniam sequi, & premere*

[c] in insidias inductum sustulit. [54] M. Claudium Marcellum quinquies consulem, [55] apud Venusiam pari modo interfecit. Longum est enumerare prælia. quare hoc unum satis erit dictum, ex quo intelligi possit, quantus ille fuerit. [56] Quandiu in Italiâ fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam, in campo castra posuit. [57] Hic invictus patriam defensum revocatus, bellum gessit [58] adversus P. Scipionis filium, quem ipse primùm apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertiò apud Trebeiam fugaverat. Cum hoc, exhaustis jam patriæ facultatibus; cupivit in præsentiarum bellum componere, quò valentior postea congrederetur. In colloquium convenit, conditiones non convenerunt. Post id factum, paucis diebus [59] apud Zamam cum eodem conflixit. Pulsus, incredibile dictu, biduo & duabus noctibus [60] Adrumetum pervenit, quod abest à Zama circiter millia passuum trecenta. In hâc fugâ Numidæ, qui simul cum eo acie excesserant, insidiati sunt ei: quos non solùm effugit, sed etiam ipsos oppressit. Adrumeti reliquos ex fugâ collegit. novis delectibus, paucis diebus multos contraxit. Quum in apparando acerrimè esset occupatus, Carthaginienses [61] bellum cum Romanis composuerunt. Ille nihilo secius exercitui postea præfuit, résque in Afri-

INTERPRETATIO.

[c] *Insidiis circumventum interemit,*

NOTÆ.

terga cedentis. Sic etiam Liv. Decad. 3. 5. Lucani autem populi sunt Italiæ à Samnitibus oriundi, secundum mare extensi, à Picentinis fluvio Silaro, à Brutiis Lacu sejuncti. Plin. lib. 3. c. 5.

[54] *M. Claudium Marcellum quinquies Consulem.*] Alii legunt, *Quintum Consulem.* Consul autem tunc fuit cum T. Quinctio Crispino, ut ex fastis constat.

[55] *Apud Venusiam pari modo interfecit.*] Venusia Colonia Roman. inter Apuliam & Lucaniam; quantum verò ad modum quo interfectus est. Vide Liv. lib. 27. Annal. & Appianum in Hannibal.

[56] *Quamdiu in Italiâ fuit.*] Sexdecim annos, Livius lib. 30. Annal. & Just. lib. ultimo. & alii.

[57] *Hic invictus patriam defensum revocatus.*] Quanam ratione invictus dicatur, vix intelligi potest, qui à Fabio maximo fractus, à Valerio Flacco repulsus, à Graccho & Marcello fugatus, mox in Africam revocatus, & à Scipione superatus. Author de Viris illustribus in Hannibale.

[58] *Adversus Scipionis filium.*] Qui patrem in pugnâ, quæ ad Padum commissa est, objectu corporis morti subduxerat, aut vinculis; cuique, ut inquit Florus, tam grande de Africâ nomen fata decreverant; nam ille victo Hannibale subactâque Africâ Africanus dictus est: quamvis nomen illud commune fuerit duobus Scipionibus.

[59] *Apud Zamam.*] Urbem Africæ, apud quàm Hannibal à Scipione victus fuit, de quâ Silius Italicus, lib. 3.

Et Zama, & uberior Rutulorum sanguine Tapsus.

[60] *Adrumetum pervenit.*] Civitatem Libyæ maritimam non procul à Carthagine.

[61] *Bellum cum Romanis composuerunt.*] Vide quibus conditionibus apud Eutrop. lib. 3. Præter quas, plures alias addit Livius, lib. 30.

câ gessit. Itémque Mago frater ejus, [62] usque ad Publium Sulpitium & Caium Aurelium Coss. His enim magistratibus legati Carthaginienses Romam venerunt, qui senatui populóque Romano gratias agerent, quòd cum his pacem fecissent, ob eamque rem coronâ aureâ eos donarent, simúlque peterent, [63] ut obsides eorum Fregellis essent, captivíque redderentur. His ex senatusconsulto responsum est, munus eorum gratum acceptúmque esse, obsides quo loco rogarent, futuros, captivos non remissuros, quod Hannibalem, cujus operâ susceptum bellum foret, inimicissimum nomini Romano, & nunc cum imperio apud exercitum haberent: itémque fratrem ejus Magonem. Hoc responso Carthaginienses cognito, Hannibalem domum Magonémque revocarunt. Huc ut rediit, [64] prætor factus est, [65] postquàm rex fuerat anno secundo & vigesimo. Ut enim Romæ consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. In eo magistratu pari diligentiâ se Hannibal præbuit, ac fuerat in bello. Namque effecit, ex novis vectigalibus non solùm ut esset pecunia, quæ Romanis ex fœdere penderetur, sed etiam superesset, quæ in ærario poneretur. Deinde anno post præturam, [66] M. Claudio, Lucio Furio Coss. Romani legati Carthaginem venerunt. Hos Hannibal sui exposcendi gratiâ missos ratus, [d] priusquam his senatus daretur, navem conscendit clàm, atque in Syriam ad Antiochum profugit. Hac re palàm facta, Pœni naves duas, quæ eum comprehenderent, si possent consequi, miserunt; bona ejus publicarunt, domum à fundamentis disjècerunt; ipsum exulem judicarunt. At Hannibal anno tertio, postquam domo profugerat, L. Cornelio, Quinto Minutio Coss. cum quinque navibus Africam accessit [67] in finibus Cy-

INTERPRETATIO.

[d] *Antequam in Senatum admitterentur.*

NOTÆ.

[62] *Usque ad Publium Sulpicium.*] Id est, ad annum Urbis conditæ 540. ut scribit Livius 31. Annal. ut patet ex his verbis: *Anno quingentesimo quadragesimo ab Urbe condita P. Sulpicio Galba, C. Aurelio Cotta Coss. bellum cum Rege Philippo initum est, paucis mensibus post pacem Carthaginiensibus datam.*

[63] *Ut obsides eorum Fregellis essent.*] Fregellæ civitas clarissima inter Sinnessam & Formias sita, non procul à Liri amne, nunc vulgò *Ponte Corvo*, de quâ Silius, lib. 8.

Obsessa Campo squallente Fregella.

[64] *Prætor factus est.*] Justin. lib. 31. scribit eum factum esse Consulem, quod idem est apud Carthaginienses.

[65] *Postquam Rex fuerat.*] Impropriè Rex dicitur, quemadmodum & Reges apud Lacedæmonios impropriè Reges erant, ut dictum est in Agesilao.

[66] *M. Claudio, Lucio Furio Coss.*] Id est, anno urbis conditæ 558.

[67] *In finibus Cyrenæorum.*] Vel Cyrenensium, ut scribit Sallust. in bello Jugurthino. Cyrena autem Africæ civitas est intra magnam Syrtem, & Hammonis templum, de quâ Lucanus lib. 9.

Proximus in muros, & mœnia Cyrenarum, &c.

Ab eâ tota Regio Cyrenæa dicta est.

renæorum si fortè Carthaginienses ad bellum Antiochi spe fiduciáque inducere posset, cui jam persuaserat, ut cùm exercitibus in Italiam proficisceretur. [68] Huc Magonem fratrem excivit. Id ubi Pœni resciverunt, Magonem, eâdem quâ fratrem, pœnâ affecerunt. Illi desperatis rebus quum solvissent naves, ac vela ventis dedissent, Hannibal ad Antiochum pervenit. De Magonis interitu duplex memoria prodita est. Namque alii naufragio, alii à servis ipsius interfectum eum, scriptum reliquerunt. Antiochus autem si tam in agendo bello parêre voluisset consiliis ejus, quàm in suscipiendo instituerat, propius Tiberi quàm Thermopylis de summâ imperii dimicasset. Quem etsi [69] multa stultè conari videbat, tamen nulla deseruit in re. Præfuit paucis navibus, quas ex Syriâ jussus erat in Asiam ducere, hisque adversus Rhodiorum classem [70] in Pamphilio mari conflixit. Quo quum multitudine adversariorum sui superarentur, ipse quo cornu rem gessit fuit superior. Antiocho fugato, verens ne dederetur, (quod sine dubio accidisset, si sui fecisset potestatem) [71] Cretam ad Gortynios venit, ut ibi quò se conferret, consideraret. Vidit autem vir omnium callidissimus, magno se fore periculo, nisi quid prævidisset, propter avaritiam Cretensium. Magnam enim secum pecuniam portabat, [e] de quâ sciebat exisse famam. Itaque capit tale consilium. Amphoras complures complet plumbo, [f] summas operit auro & argento. Has Gortyniis præsentibus deponit in templo Dianæ, simulans se suas fortunas illorum fidei credere. His in errorem ductis, statuas æneas, quas secum portabat, omnes suâ pecuniâ complet, eásque in propatulo domi abjicit. Gortynii templum magnâ curâ custodiunt, non tàm à cæteris quàm ab Hannibale, ne quid ille inscientibus his tolleret,

INTERPRETATIO.

[e] *De quâ rumorem sparsum fuisse noverat.*

[f] *In summitate aurum & argentum apponit.*

NOTÆ.

[68] *Huc Magonem fratrem excivit.*] Vel duos fratres hujus nominis habuisse Hannibalem necesse est, vel certè hoc verum minimè est, quia Mago Hannibalis frater occisus fuerat in prælio adversus P. Quintilium Varum Prætorem, & M. Cornelium Proconsulem in Insubribus. Livius 30. & alii.

[69] *Multa stultè conari.*] Id intelligitur ex his Gellii verbis lib. 5. c. 5. Noct. Attic. *Hicne, inquit,* (scilicet Antiochus) *exercitus Romanis sufficiet? Sufficiet, respondit Pœnus, vel maximè avaris.* Nam exercitum conscripserat Antiochus armis inauratis, quem ostendit Hannibali.

[70] *In Pamphilio mari.*] Quod & Phaselicum mare dicitur, in confinio Lyciæ & Pamphiliæ. Vide Livium 37.

[71] *Antiocho fugato.*] Vide Just. 31.

[72] *Cretam ad Gortynios venit.*] Creta insula est maris Mediterranei celeberrima. De quâ Virg. 3. Æneid.

Creta Jovis magni medio jacet insula Ponto.

Gortynii verò sunt dicti à Gortynâ ejus insulæ civitate, in parte meridionali sitâ. Plin. lib. 4. c. 12.

ſecúmque aſportaret. Sic conſervatis ſuis rebus Pœnus, illuſis Cretenſibus omnibus,[73] ad Pruſiam in Pontum pervenit: apud quem eodem animo fuit erga Italiam: neque aliud quicquam egit quàm regem armavit & excitavit adverſus Romanos. Quem quum videret domeſticis rebus minùs eſſe robuſtum, conciliabat cæteros reges, adjungebátque bellicoſas nationes. Diſſidebat ab eo [74] Pergamenus rex Eumenes [75] Romanis amiciſſimus, bellúmque inter eos gerebatur & mari & terrâ. Quò magis cupiebat eum Hannibal opprimi; ſed utrobique Eumenes plus valebat, propter Romanorum ſocietatem. Quem ſi removiſſet, faciliora ſibi cætera fore arbitrabatur. Ad hunc interficiendum, talem iniit rationem. Claſſe paucis diebus erant decreturi. Superabatur navium multitudine; dolo erat pugnandum, quum par non eſſet armis. [76] Imperavit quamplurimas venenatas ſerpentes vivas colligi, eáſque in vaſa fictilia conjici. Harum quum confeciſſet magnam multitudinem, die ipſo quo facturus erat navale prœlium, claſſiarios convocat, hiſque præcipit, omnes ut in unam Eumenis regis concurrant navem, à cæteris tantùm ſatis habeant ſe defendere: id facilè illos ſerpentum multitudine conſequuturos. Rex autem, quâ nave veheretur, ut ſcirent, ſe facturum: quem ſi aut cepiſſent, aut interfeciſſent, magno his pollicetur præmio fore. Tali cohortatione militum factâ, claſſis ab utriſque in prælium deducitur. Quarum acie conſtitutâ, priuſquam ſignum pugnæ daretur, Hannibal, ut palàm faceret ſuis quo loco Eumenes eſſet, [77] tabellarium in ſcapha cum caduceo mittit. Qui ubi ad naves adverſariorum pervenit, epiſtolam oſtendens, ſe regem profeſſus eſt quærere. Statim ad Eumenem deductus eſt; quòd nemo dubitabat aliquid de pace eſſe ſcriptum. Tabellarius ducis nave declaratâ ſuis, eodem unde ierat, ſe recepit. At Eumenes ſolutâ Epiſtolâ nihil in eâ reperit, niſi quod [78] ad irridendum

NOTÆ.

[73] *Ad Pruſiam in Pontum pervenit.*] Is Pruſias Rex Bithyniæ, fuit qui Hannibalem hoſpitio excepit, poſtquàm ab Antiocho, factâ cum Romanis pace, diſceſſit. De quo vide Valer. Max. 3. 7. Juſt. 25. Cicer. 2. de Divinatione.

[74] *Pergamenus Rex Eumenes.*] Pergamum, ſive Pergamus, Urbs inſignis Aſiæ, non procul à Caïco amne: ex quâ urbe Galenus medicorum præſtantiſſimus. Porrò à Pergameno Rege Eumene primùm repertas eſſe membranas Varronis teſtimonio refert Plinius. Is Eumenes Attalici Regis pater fuit. Flor. lib. 2. c. 20.

[75] *Romanis amiciſſimus.*] Hunc ſocium & Commilitonem pop. Rom. vocat Florus ibidem Et Valer. Max. *Aſia Rex Eumenes amantiſſimus noſtræ urbis.* Ideòque dictus eſt à Plutarcho in Catone φιλορώμαιον.

[76] *Imperavit quamplurimas venenatas ſerpentes.*] Lege Front. lib. 4. Statag. c. 7. Juſtinum lib. 32. Serpentum loco alii alias feras venenatas fuiſſe ferunt, quales ſunt Nepæ, Scorpiones, & alia id genus.

[77] *Tabellarium cum Caduceo.*] Caduceus, indicium pacis. Unde autem Caducei ſit origo, conſule Plinium 29.3. Servium ad 4. & 8. Æneid.

[78] *Ad irridendum eum.*] Pro, *ad irridendum ſe.* Sic paulò ſuprà. *Nequid ille inſcientibus illis tolleret*; pro, *inſcientibus ſe.*

eum pertineret. Cujus etsi causam mirabatur, neque reperiebatur; tamen prælium statim committere non dubitavit. Horum in concursu [79] Bithyni, Hannibalis præcepto, universi navem Eumenis adoriuntur: quorum vim quum rex sustinere non posset, fugâ salutem petiit: quam consequutus non esset, nisi intra sua præsidia se recepisset, quæ in proximo littore erant collocata. Reliquæ Pergamenæ naves quum adversarios premerent acriùs, repente in eas vasa fictilia (de quibus supra mentionem fecimus) conjici cœpta sunt. Quæ jacta initio risum pugnantibus excitarunt. Neque quare id fieret, poterat intelligi. Postquam autem naves completas conspexerunt serpentibus, novâ re perterriti, quum quid potissimum vitarent non viderent, puppes averterunt, séque ad sua castra nautica retulerunt. Sic Hannibal consilio arma Pergamenorum superavit. Neque tum solùm, sed sæpè aliàs pedestribus copiis pari prudentia pepulit adversarios. Quæ dum in Asiâ geruntur, accidit casu, ut legati Prusiæ Romæ [80] apud L. Quintium Flamininum consularem cœnarent: Atque ibi de Hannibale mentione factâ, ex his unus diceret, eum in Prusiæ regno esse. Id postero die Flamininus senatui detulit. Patres conscripti, qui Hannibale vivo nunquam se sine insidiis futuros existimabant, legatos in Bythyniam miserunt, [81] in his Flamininum, qui à rege peterent ne inimicissimum suum secum haberet, sibique dederet. His Prusias negare ausus non est. Illud recusavit, ne id à se fieri postularent, quòd adversus jus hospitii esset: ipsi si possent, comprehenderent: locum ubi esset, facilè inventuros. Hannibal enim uno loco se tenebat, in castello quod ei ab rege datum erat muneri, idque sic ædificarat, [82] ut in omnibus partibus ædificii exitus haberet, semper verens ne usu veniret, quod accidit. Huc quum legati Romanorum venissent, ac multitudine domum ejus circumdedissent: puer ab janua prospiciens, Hannibali dixit plures præter consuetudinem armatos apparere. Qui imperavit ei, ut omnes fores ædificii circumiret, ac properè sibi renunciaret, num eodem modo undique obsideretur. Puer quum celeriter, quid esset renunciasset, omnésque exitus occupatos ostendisset, sensit id non fortuitò factum, sed se peti, neque sibi diutiùs vitam esse retinendam; quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor

NOTÆ.

[79] *Bithyni.*] Prusiæ subditi, quia Prusias Rex erat Bithyniæ, ut supradictum est, ad quem Hannibal se receperat.

[80] *Apud L. Quinctium Flamininum.*] Vel ut quibusdam placet *Flaminium*. Hic C. Flaminii Consulis, qui apud Trasimenum in acie ab Hannibale occisus est, filius fuit.

[81] *In his Flamininum.*] Ad Prusiam legatus Quintius Flamininus venit; ut refert Livius 39. Annal.

[82] *Ut in omnibus partibus ædificii exitus haberet.*] Sic etiam sentit Livius. Et Plutarchus in Hannibale scribit locum in quo commorabatur Hannibal, Lybissum dictum fuisse.

pristinarum

pristinarum virtutum, [83] venenum, quod semper secum habere consueverat, sumpsit. Sic vir fortissimus, multis variisque perfunctus laboribus, [84] anno acquievit septuagesimo. Quibus consulibus interierit, non convenit. Namque [85] Atticus, M. Claudio Marcello, & Q. Fabio Labeone Coss. mortuum, in Annali suo scriptum reliquit: at Polybius, [86] Æmilio Paulo, & Cn. Bæbio Tamphilo: [87] Sulpitius autem, P. Cornelio Cethego, & M. Bæbio Tamphilo. Atque hic tantus vir, tantisque bellis districtus, nonnihil temporis tribuit literis. Namque aliquot ejus libri sunt Græco sermone confecti. In his ad Rhodios [88] de Cn. Manlii Volsonis in Asiâ rebus gestis. [89] Hujus bella gesta multi memoriæ prodiderunt: sed ex his duo qui cum eo in castris fuerunt, simulque vixerunt quàm diu fortuna passa est, Philinus, [90] & Sosilus Lacedæmonius. Atque hoc Sosilo Hannibal litterarum Græcarum usus est doctore. [91] Sed nos tempus est [92] hujus libri facere finem, & Romanorum explicare imperatores, quò faciliùs collatis utrorúmque factis, qui viri præferendi sint, possit judicari.

NOTÆ.

[83] *Venenum, quod semper secum habere consueverat.*] De Hannibalis morte non bene consentiunt; sunt enim qui lapidibus obrutum fuisse à Carthaginiensibus ob rem malè gestam dicunt; sunt qui cruci affixum volunt: plerique tamen veneno periisse asserunt, quod sub annuli gemma servabat, licet diverso modo. Alias opiniones refert Plutarchus. Porrò Livius hæc suprema fuisse Hannibalis verba refert: *Solvamus diuturna cura populum Rom. quando mortem senis exspectare longum censet.*

[84] *Anno acquievit septuagesimo.*] Q. Fabio Labeone, & M. Claudio Marcello Coss. anno urbis conditæ 571. ut patet ex Cassiodori Chronicis. Insignis hic annus trium toto orbe maximorum Imperatorum mortibus fuit, scilicet, Hannibalis, Philopœmenis, & Scipionis Africani. Just. lib. 32. cap. ultimo.

[85] *Atticus*] vel, Attius ut alii volunt, qui annorum septingentorum historiam uno libro colligavit, ut refert Cic. de Oratore; & lib. 1. de legibus idem Tullius scribit. Nam quid Attium commemorem? Cujus loquacitas habet aliquid argutiarum, nec id tamen ex eruditâ illâ Græcorum copiâ.

[86] *Lucio Æmilio Paulo, & Cn. Bæbio Tamphilo.*] Qui Consules fuerunt anni sequentis, ut ex Cassiodori Chronicis patet.

[87] *Sulpitius autem P. Cornelio Cethego, & M. Bæbio Tamphilo.*] Qui immediatè superioribus in consulatu successerũt. Ibid.

[88] *De Cn. Manlii Volsonis.*] Hic habuit Collegam in consulatu M. Fulvium Nobiliorem. De ipso Livius 38. Annal. Asia autem illi sorte obtigerat, Ætolia verò M. Fulvio Nobiliori. Plura Livius. Plin. Flor. & alii.

[89] *Hujus bella gesta.*] Quidam legunt belli gesta.

[90] *Et Sosilus.*] Alii putant legendum esse, *Sosibius*; quidam *Sosilus*; sed in Polybio nomen Σώσιλος, invenitur, & in Diodoro.

[91] *Sed nos tempus.*] Vulgati; nunc tempus est.

[92] *Hujus libri facere finem.*] Nam hi de quibus hactenus loquutus est, extranei sunt Duces, cúmque jam sit dicturus de Romanis, finem facit primo libro qui de externis agit.

FRAGMENTUM
QUOD EX
CORNELII NEPOTIS
LIBRO POSTERIORE SUPEREST.

M. PORTII CATONIS VITA.

CATO ortus [1] municipio Tusculo, adolescentulus, [a] priusquam honoribus operam daret, versatus est in Sabinis: quòd ibi hæredium [3] à patre relictum habebat, Hortatu L. Valerii Flacci, quem in consulatu censuráque habuit collegam, ([4] ut M. Perperna consobrinus narrare solitus est) Romam demigravit, [b] in foro esse cœpit. [c] [5] Primum stipendium meruit annorum decem septémque, Q. Fabio Maximo, M. Claudio Marcello Coss. [6] Tribunus militum in Sicilia fuit. Inde ut rediit,

INTERPRETATIO.

[a] *Antequam in dignitatibus versaretur.*
[b] Rebus *forensibus* primùm *vacavit.*
[c] *Militiam ingressus est 17. annos natus*

NOTÆ.

[1] CATO.] Cujus prænomen Marcus Portius. Anno postquam primum Consul fuerat Q. Fabius Maximus Verrucosus, qui Tarentum receperat, ego natus sum: sic eum de seipso loquentem introducit Cic. in lib. de Senectute.

[2] *Municipio Tusculo.*] Hinc Cic. *Num, quando vides Tusculanum aliquem, de M. Catone illo in omni virtute principe, num de T. Coruncanio municipe suo, num de tot Fabiis gloriari?* Et Val. Max. lib. 3. c. 4. *M. Porcius Cato, qui nomen suum Tusculi ignobile, Romæ nobilissimum reddidit.* Porrò Tusculus civitas olim Latii celeberrima, quæque municipalis fuit, id est, suo jure & legibus utens, muneribus tamen pop. Rom. atque honorib. persungens.

[3] *A patre relictum.*] Id est, prædium avitum.

[4] *Ut M. Perpenna Censorinus.*] Quidam legunt Consobrinus. Is Græcus & peregrinus fuit & tamen consul factus est antequam civitatem esset adeptus, quod legibus erat prohibitum. Val. Max. l. 3. c. 4.

[5] *Primum stipendium meruit annorum decem septemque.*] Ea ætas erat quâ artem militarem juvenes incipiebant profiteri. Lipsius 1. de Militiâ Rom. Dial. 2.

[6] *Tribunus militum in Sicilia fuit.*] M. Claudio Marcello T. Quintio Coss. Tribunus autem militum talis erat tunc, qualis ferè hodie apud nos Mareschallus, seu præfectus militum.

castra sequutus est [7] C. Claudii Neronis : magnique opera ejus æstimata est in prælio [8] apud Senam, quo cecidit Hasdrubal frater Hannibalis. [9] Quæstor obtigit P. Africano consuli, [10] cum quo non pro sortis necessitudine vixit. [11] Namque ab eo perpetuâ dissensit vitâ. [12] Ædilis plebis factus est cum C. Helvio. [13] Prætor provinciam obtinuit Sardiniam, [14] ex quâ quæstor superiore tempore ex Africâ decedens, [15] Q. Ennium poëtam deduxerat : quod non minoris æstimamus, quàm quemlibet amplissimum Sardiniensem triumphum. Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco; [16] sorte provinciam nactus Hispaniam citeriorem; [17] ex quâ triumphum deportavit. Ibi quum diu-

Notæ.

[7] *C. Claudii Neronis.*] Is magnis Cladibus Hannibalis fratrem affecit, quùm exercitu recenti cinctus Alpes transgressus esset, eumque tandem cum quinquaginta sex millibus hominum occidit ad Metaurum Umbriæ amnem. Liv. 27.

[8] *Apud Senam.*] Senogalliam urbem in Umbriâ non procul à Metauro amne.

[9] *Quæstor obtigit P. Cornelio Scipioni Africano Consuli.*] Catonem Scipioni Quæstorem fuisse testatur Livius 29. Annal. Iterumque Cethego & Tuditano Consulibus, ut testatur Cic. in Bruto.

[10] *Cum quo non pro sortis necessitudine vixit.*] Quandoquidem, ut refert Cicero pro Plancio, & in Verrem l. 1. Prætores aut Consules liberorum loco habebant Quæstores.

[11] *Namque ab eo perpetuâ dissensit vitâ.*] Cujus rei testimonio hæc sunt Livii verba 38. Morte Africani crevêre inimicorum animi, quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui vivo quoque eo, allatrare ejus magnitudinem solitus erat.

[12] *Ædilis plebis factus est.*] Ædiles plebis dicti sunt, quòd ædes sacras & privatas curarent : ii quoque curatores erant urbis, annonæ, ludorumque solemnium; duo tantùm ab initio fuerunt. Pomp. lib. 2. de Orig. Juris. postea verò, ex Julii Cæsaris instituto sex creati sunt, duo Patricii, qui Cereales dicti sunt, & quatuor ex plebe.

[13] *Prætor provinciam obtinuit Sardiniam.*] Penes Prætorem omnis publici privatique juris erat potestas, ut & novum jus condere, & vetera abrogare : primò quidem unus creatus est, cui suffectus alter propter concursum advenarum, & eorum multitudinem, hicque dictus est Prætor extraneus seu peregrinus. Deinde postquam Sardiniam, Siciliam, Hispaniam, & Narbonensem provinciam subegerunt Romani, tot instituti sunt Prætores, quot erant subactæ Provinciæ. Quod spectat ad Sardiniam, insula est maris Libyci, sic dicta à Sardo quodam Herculis Africani filio, teste Pausaniâ in Phocicis.

[14] *Ex quâ Quæstor.*] Magistratus pecuniæ publicæ præpositus. Præterea dicitur, qui præest judiciis exercendis, & maleficiis puniendis.

[15] *Q. Ennium Poëtam deduxerat.*] Hic Tarentinus fuit, si Eusebio credimus; sed Pompon. Mela eum esse Calabrum scribit, cui suffragatur Silius :

Miserunt Calabri, Rudiæ genuere vetustæ.

Hunc quoque Cic. pro Archia Poëta, Ennium Rudium hominem vocat.

[16] *Sorte provinciam nactus Hispaniam.*] Consulibus creatis Provinciæ nominabantur, ut eas ipsi vel inter se compararent, vel sortirentur, quos ire ad bellum, quos præesse exercitibus oporteret: Vide Livium lib. 33. cujus hæc sunt verba : *L. Valerius, & M. Porcius Cato, quo die Magistratum inierunt, de Provinciis quum ad Senatum retulissent; Patres censuerunt, cùm in Hispaniâ tantum glisceret bellum, ut jam consulari & duce, & exercitu opus esset; placere Consules Hispaniam Citeriorem, & Italiam provincias aut comparare inter se, aut sortiri.*

[17] *Ex quâ triumphum deportavit.*] Triumphasse Catonem testatur Appianus in Ibericis, & Plutarchus in vitâ ejus, quâ de re utrumque consule.

tiùs moraretur, P. Scipio Africanus consul iterum, cujus in priori consulatu quæstor fuerat, [18] voluit eum de provinciâ depellere, & ipse ei succedere. [19] Neque hoc per senatum efficere potuit, quum quidem Scipio in civitate principatum obtineret: quòd tum non potentiâ, sed jure respublica administrabatur. Quâ ex re iratus, [20] senatu peracto, privatus in urbe mansit. At Cato Censor cum eodem Flacco factus, [21] severè præfuit ei potestati. [22] Nam & in complures nobiles animadvertit, & multas res novas in edictum addidit: quâ re luxuria reprimeretur, quæ jam tum incipiebat pullulare. [23] Circiter annos octuaginta, usque ad extremam ætatem, ab adolescentiâ, reipublicæ causâ suscipere inimicitias non destitit. [24] A multis tentatus, non modò nullum detrimentum existimationis fecit, sed, quoad vixit, virtutum laude crevit. In omnibus rebus singulari fuit prudentiâ & industriâ. [25] Nam & agricola solers, & reipublicæ peritus, & juris consultus, & magnus imperator, [26] & probabilis orator, & cupidissimus literarum fuit. Quarum studium etsi senior arripuerat, tamen tantum progressum fecit, ut non facilè reperire possis, neque de Græcis, neque de Italicis rebus, qui ei fuerit incognitum. [27] Ab adolescentiâ confecit orationes: senex historias scribere instituit, quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas regum populi Romani. Secundus & tertius, unde quæque civitas orta sit Italica: [28] ob quam rem omnes Origines videtur appellasse. In quarto autem, bellum Punicum primum: in quinto, secundum. Atque hæc omnia capitulatim sunt dicta. Reliqua bella pari modo persecutus est [29] usque ad præturam Ser. Galbæ, qui diripuit Lusitanos. Atque horum

NOTÆ.

[18] *Voluit eum de Provinciâ depellere.*] Propter simultates & repugnantias utriusque, de quibus paulò supra.

[19] *Neque hoc per Senatum efficere potuit.*] Testatur paulò aliter Plutarchus; scribitque solummodò Scipionem non potuisse assequi, ut Catonis acta Senatus improbaret, sed Hispaniam provinciam obtinuisse.

[20] *Senatu peracto.*] Quidam legunt Consulatu peracto; quod valdè probo.

[21] *Severè præfuit huic potestati.*] Unde illi Censorium nomen inditum est. Hinc Lucanus de Catone ipso scripsit:

——— *rigidi servator honesti.*

[22] *Nam & in complures nobiles animadvertit.*] Vide Livium 39. Et Sext. Aurelium Victorem in Catone Censorio.

[23] *Circiter annos octuaginta.*] *Octogenarius erat quum Galbam accusavit, accusator assiduus malorum.* Idem Aurel. Victor ibidem.

[24] *A multis tentatus.*] *Ipse quadragies quater accusatus, gloriosè absolutus.* Idem ibid. Immò & Plutarchus ferè quinquagies accusatum fuisse scribit.

[25] *Nam & Agricola solers.*] Id patet ex libris quos scripsit de re rusticâ.

[26] *Et probabilis Orator.*] Alii legunt, *probatissimus Orator*; Oratorem autem fuisse patet ex hoc Plinii textu lib. 7. Cato tres summas in homine res præstitisse existimatus est, optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator.

[27] *Ab adolescentiâ confecit Orationes.*] Quæ citantur à Cic. & Gellio.

[28] *Ob quam rem omnes Origines videtur appellasse.*] De his lege Cic. in Catone.

[29] *Usque ad Præturam Servii Galbæ.*] Galba ille dictus est Servius, non Sergius,

bellorum duces non nominavit, sed sine nominibus res notavit. In iisdem exposuit quæ in Italiâ Hispaniisque viderentur admiranda. In quibus multa industria & diligentia comparet, multa doctrina. Hujus de vita & moribus plura [10] in eo libro persequuti sumus, quem separatim de eo fecimus rogatu Titi Pomponii Attici: Quare studiosos Catonis ad illud volumen relegamus.

NOTÆ.

quia erat Sulpitiæ Gentis non Sergiæ, vir Consularis, ut patet ex his Suetonii verbis: *Servius Galba consularis, temporum suorum eloquentissimus; quem tradunt Hispaniam ex Pratura obtinentem xxx. Lusitanorum millibus perfidiâ trucidatis, Viriatini belli causam extitisse.* Extat reprehensio Rutilii Rufi in Serv. Sulpicium Galbam apud Cic. lib. 1. de Oratore. De eodem Servio Galba loquitur Valer. Max. lib. 9. c. 6.

[10] *In eo libro.*] Qui non apparet, sed cujus fragmentum elegans extat apud Gellium lib. 2. c. 8.

T. POMPONII ATTICI VITA, EX CORNELIO NEPOTE.

1 POMPONIUS Atticus, [1] ab origine ultimâ stirpis Romanæ generatus, perpetuò à majoribus acceptam [3] equestrem obtinuit dignitatem. Patre usus est diligente, indulgente, &, ut tum erant tempora, diti, imprimisque studioso literarum. Hic, prout ipse amabat literas, omnibus doctrinis, quibus puerilis ætas impertiri debet, fi-

NOTÆ.

[1] POMPONIUS ATTICUS.] De quo jam in præfatione. Porro gens Pomponia familias habuit Bassorum, Secundorum, Labeonum, & Atticorum: quod si ita est malè opinatur Manucius, eum ideo Atticum dici, quia sic Græcè loquebatur, ut Athenis natus videretur: id nihilominus Cic. confirmat authoritate sua lib. 5. de finibus, his verbis. Ita enim Athenis se collocavit, ut sit pænè unus ex Atticis, ut id etiam cognomine videatur habiturus.

[2] *Ab origine ultimâ stirpis Romanæ.*] Scilicet, regiâ: nam gens Pomponia originem suam referebat ad Numam Pompil. qui inter 4. filios unum Pomponem vocavit, à quo postea Pomponii dicti sunt; quumque esset ultimus, ideo hic dicitur *ab origine ultimâ.* Vel ut aliis placet, *ultima*, pro, *prima*, hic sumitur, ut apud Virgil. lib. 8. Æneid. de Saturno, primo Latini regis progenitore loquens, ait:

——*qui sanguinis ultimus Author.*

Ultimus enim, quasi ultra omnia, sive retro, sive ante respicias.

[3] *Equestrem obtinuit dignitatem.*] Non Senatoriam recusando, sed eam non affectando; quia eam recusantibus altera

lium erudivit. Erat autem in puero, præter docilitatem ingenii, ſumma ſuavitas oris, ac vocis; [a] ut non ſolùm celeriter acciperet, quæ tradebantur, ſed etiam excellenter pronunciaret: quâ ex re in pueritiâ nobilis inter æquales ferebatur, [b] clariuſque exſplendeſcebat, quàm generoſi condiſcipuli animo æquo ferre poſſent. Itaque incitabat omnes ſuo ſtudio: quo in nnmero fuerunt L. Torquatus, [4] C. Marius, C. F. M. Cicero: quos conſuetudine ſua ſic ſibi devinxit, ut nemo iis perpetuò fuerit carior. Pater maturè deceſſit. Ipſe adoleſcentulus propter affinitatem [5] P. Sulpicii, qui Tribunus pl. interfectus eſt, non expers fuit illius periculi. Namque Anicia, Pomponii conſobrina, nupſerat M. Servio fratri Sulpicii. Itaque, interfecto Sulpicio, poſtea quàm vidit [6] Cinnano tumultu civitatem eſſe perturbatam; neque ſibi dari facultatem pro dignitate vivendi, quin alterutram partem offenderet, diſſociatis animis civium, cum alii Sullanis, alii Cinnanis faverent partibus, idoneum tempus ratus ſtudiis obſequendi ſuis, Athenas ſe contulit: neque eò ſeciùs adoleſcentem Marium, hoſtem judicatum, juvit opibus ſuis: cujus fugam pecunia ſublevavit. Ac, ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei familiari, eòdem magnam partem fortunarum trajecit ſuarum. Hic ita vixit, ut univerſis Athenienſibus meritò eſſet cariſſimus. nam præter gratiam, quæ jam adoleſcentulo magna erat, ſæpe ſuis opibus inopiam eorum publicam levavit. [c] Cum enim verſuram facere publicè neceſſe eſſet, neque ejus conditionem æquam haberent, ſemper ſe interpoſuit, atque ita ut neque uſuram umquam ab iis acceperit, [d] neque longius, quàm dictum eſſet, eos debere paſſus ſit. quod utrumque erat iis ſalutare. [e] Nam neque indulgendo inveteraſcere eorum

INTERPRETATIO.

[a] *Ut non modo ſine mora conciperet quæ docebatur.*

[b] *Splendidiuſque emicabat, quàm id à generoſis* ſcientiarum *æmulis ſine invidiâ ferri valeret.*

[c] *Quum enim publica neceſſitas ea eſſet ut æs alienum alieno diſpungeretur, nec niſi majori fœnore id fieri poſſet.*

[d] *Neque ultra diem datam ad ſolvendum veniam dederit.*

[e] *Neque enim indulgentiâ ſuâ debita eorum prorogari ſinebat.*

NOTÆ.

adimebatur. Sueton. Equeſtris autem dignitatis hæc erant ornamenta & inſignia, equus publicè datus, & annulus aureus. Cenſus verò ad hunc ordinem obtinendum requirebatur quadringentorum millium nummorum: hic ordo medius erat inter Patricios & plebeios.

[4] *C. Marius.*] Is Caius Marius C. Marii ſepties conſulis filius fuit.

[5] *P. Sulpicii.*] Clariſſimi Oratoris, ſed cùm Tribunus plebis eſſet & pernicioſas leges authore Mario ferre vellet, occiſus eſt. Cic. Catilin. 3. & lib. 3. de oratore.

[6] *Cinnano tumultu.*] Quantas turbas excitaverint in repub. Sylla, Marius, & Cinna nemo neſcit qui vel tantillum hiſtoriam Rom. delibaverit.

[7] *Quum enim verſuram facere publicè neceſſe eſſet.*] Ii Verſuram facere dicuntur, qui mutato creditore ſatisfaciunt eâ pecuniâ quàm à novo acceperunt pari vel majori fœnore.

æs alienum patiebatur, neque multiplicandis uſuris creſcere. Auxit hoc officium aliâ quoque liberalitate. Nam univerſos frumento donavit; ita ut ſingulis VI. modii tritici darentur, [8] qui modus menſuræ medimnus Athenis appellatur. Hic autem ſic ſe gerebat, ut communis infimis, par principibus videretur, quo factum eſt, ut huic omnes honores, quos poſſent, publicè haberent, civemque facere ſtuderent. [9] Quo beneficio ille uti noluit: quod non nulli ita interpretantur, amitti civitatem Romanam alia adſcita. Quàm diu affuit, ne qua ſibi ſtatua poneretur, reſtitit; abſens prohibere non potuit. [10] Itaque aliquot Pnyce & Pœcile locis ſanctiſſimis poſuerunt. Hunc enim in omni procuratione Reip. actorem, auctorémque habebant. Igitur primum illud munus fortunæ, quòd in eâ potiſſimùm urbe natus eſt, in quâ domicilium orbis terrarum eſſet imperii, ut eandem & patriam haberet, & domum. Hoc ſpecimen prudentiæ, quòd cùm in eam ſe civitatem contuliſſet, [11] quæ antiquitate, humanitate, doctrina præſtaret omnes; ei unus ante alios fuerit cariſſimus. [12] Huc ex Aſiâ Sulla decedens cùm veniſſet; quàm diu ibi fuit, ſecum habuit Pomponium, captus adoleſcentis & humanitate & doctrinâ. Sic enim Græcè loquebatur, ut Athenis natus videretur. Tanta autem erat ſuavitas ſermonis Latini, ut appareret in eo nativum quendam leporem eſſe, non adſcitum. [13] Idem poëmata pronuntiabat & Græcè, & Latinè ſic, ut ſupra nihil poſſet addi. quibus rebus factum eſt, ut Sulla nunquàm eum à ſe dimitteret, cuperétque ſecum deducere. qui cùm perſuadere tentaret; Noli, oro te, inquit Pomponius, adverſum eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui. At Sulla, adoleſcentis officio collaudato, omnia munera ei, quæ

NOTÆ.

[8] *Qui modus menſuræ medimnus Athenis appellatur.*] Medimnum etiam dicitur, & utrumque Cic. uſurpat. Medimnus autem genus menſuræ erat continens ſex modios, teſte Suida & aliis.

[9] *Quo beneficio ille uti noluit.*] Rationem ſubjungit; nam reipſa jure Quiritium idem duarum civitatum civis eſſe non poterat. Cic. pro Cæcinna, & pro Cornelio Balbo; *Duarum civitatum civis eſſe noſtro Jure civili nemo poteſt, &c.*

[10] *Itaque aliquot Pnyce & Pœcile locis ſanctiſſimis poſuerunt.*] Hic locus variè legitur, & plurimi reponunt, *Itaque aliquot ipſi, & Pilia, &c.* Quod valde probo; nam Piliam Attici fuiſſe uxorem certum eſt ex Cicerone, & cujus nuptiis adfuiſſe ipſemet teſtatur epiſt. 3. lib. 2. ad Quintum fratrem, hancque nomine deſignat lib. 4. epiſt. ad Atticum Epiſtolâ 4. Item lib. 14. epiſt. 15, & alibi. Qui aliter legunt nihil niſi obſcuritatem offendunt.

[11] *Quæ antiquitate, humanitate, doctrinâ præſtaret omnes.*] Hæc ſunt elogia Athenarum. Quantùm ad antiquitatem, hæc Juſt. 2. lib. *Non advena, neque paſſim collecta populi colluvies originem urbi dedit, &c.* De humanitate verò, & doctrinâ quis ambigit?

[12] *Hunc ex Aſiâ Sulla decedens.*] Qui Dictator fuit poſtquam Marianam factionem penitus delevit.

[13] *Idem Poëmata pronuntiabat Græcè & Latinè.*] Commentarium de Cicer. Conſulatu Græcè ſcripſiſſe, ſed parum comptè teſtatur ipſe Cic. lib. 2. ep. 1. ad Atticum.

Athenis acceperat, proficiscens jussit deferri. Hîc complures annos moratus, cùm & rei familiari tantùm operæ daret, quantùm non indiligens deberet paterfamilias, & omnia reliqua tempora [14] aut literis, aut Atheniensium Reip. tribueret, nihilò minùs amicis urbana officia præstitit. nam & ad comitia eorum ventitavit; & si qua res major acta est, non defuit: sicut Ciceroni in omnibus ejus periculis singularem fidem præbuit: cui ex patriâ fugienti HS. CC. & quinquaginta millia donavit. Tranquillatis autem rebus Romanis, remigravit Romam, ut opinor, L. Cotta, & L. Torquato Coss. quem sic universa civitas Atheniensium prosecuta est, ut lacrimis desiderii futuri dolorem indicaret. [15] Habebat avunculum Q. Cæcilium, equitem Romanum, [16] familiarem L. Luculli, divitem, difficilimâ naturâ: [r] cujus sic asperitatem veritus est, ut, quem nemo ferre posset, hujus sine offensione ad summam senectutem retinuerit benevolentiam; quo facto, tulit pietatis fructum. [17] Cæcilius enim moriens testamento adoptavit eum, [s] hæredémque fecit ex dodrante. ex quâ hereditate accepit circiter centies HS. [18] Erat nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni: eásque nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo à condiscipulatu vivebat conjunctissimè, multò etiam familiariùs, quàm cum Quincto: ut judicari possit *plus in amicitiâ valere similitudinem morum, quàm affinitatem.* Utebatur autem intimè Q. Hortensio, [20] qui iis temporibus principatum eloquentiæ tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero, an Hortensius: & id, quod erat difficilimum, efficiebat, ut inter quos tantæ laudis esset æmulatio, nulla intercederet obtrectatio, essétque talium virorum copula. In Rep. ita est versatus, ut semper Optimatum partium & esset & existimaretur; neque tamen se civilibus fluctibus committeret; quòd non magis eos in

INTERPRETATIO.

[r] *Cujus acerbitatem ita excolendo demulsit.*

[s] *Reliquitque hæredem ex novem partibus.*

NOTÆ.

[14] *Aut literis.*] Scilicet Philosophiæ Epicureæ, ut Cic. testatur de legibus.

[15] *Habebat avunculum Q. Cæcilium.*] Hunc quoque avunculum Attici fuisse testatur Cic. lib. 1. ad Atticum, ep. 1. lib. 2. 19.

[16] *Familiarem Lucii Luculli.*] Hic Consul adversus Mithridatem missus est, cujus res ferro & fame afflixit, eumque regno suo Pontico expulit, atque iterum cum Tigrane Armenorum Rege superavit.

[17] *Cæcilius moriens testamento adoptavit eum.*] Quod etiam patet ex his Valer. Max. verbis lib. 7. c. 9. *Pomponium Atticum testamento adoptavit, omniumque bonorum reliquit hæredem.*

[18] *Erat nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni.*] Hic M. T. Cic. Oratorum principis frater fuit, qui duxit Pomponiam Attici sororem.

[19] *Plus in amicitiâ valere similitudinem morum.*] Hinc Cic. in Lælio. Nihil est quod ad se rem tam alliciat, tam attrahat, quàm ad amicitiam similitudo.

[20] *Qui his temporibus principatum eloquentiæ tenebat.*] Præsertim autem eloquentiæ vis Hortensii in incredibili gestus suavitate consistebat. Cic. in Bruto.

suâ

suâ potestate existimabat esse, qui se iis dedissent, quàm qui maritimis jactarentur. honores non petiit, cùm ei paterent propter vel gratiam, vel dignitatem; [21] quòd neque peti more majorum, neque capi possent, conservatis legibus, in tam effusis ambitus largitionibus, neque retineri sine periculo, corruptis civitatis moribus. [h][22] Ad hastam publicam numquam accessit. Nullius rei [23] neque præs, neque manceps factus est. neminem suo nomine, neque subscribens accusavit. In jus de suâ re nunquam iit; judicium nullum habuit. multorum Consulum, Prætorúmque præfecturas delatas sic accepit, ut neminem in provinciam sit secutus, honore fuerit contentus; rei familiaris despexerit fructum, [24] qui ne cum Q. quidem Cicerone voluerit ire in Asiam, cùm apud eum legati locum obtinere posset. Non enim decere se arbitrabatur, cùm Præturam gerere noluisset, asseclam esse prætoris. Quâ in re non solùm dignitati serviebat, sed etiam tranquillitati, cùm suspiciones quoque vitaret criminum; quo fiebat, ut [25] ejus observantia omnibus esset carior, cùm eam officio, non timori, neque spei tribui viderent. [26] Incidit Cæsarianum civile bellum, cùm haberet annos circiter sexaginta; [i][27] Usus est ætatis vacatione, neque se quòquam movit ex urbe; quæ amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex suâ re familiari dedit. ipsum Pompeium non junctus non offendit, [k][28] nullum enim ab eo habebat ornamentum, ut cæteri, qui per eum aut honores, aut di-

INTERPRETATIO.

[h] *Publicæ venditioni nunquam adfuit.*

[i] *Senectutis immunitate fruitus est, nec pedem* Româ *extulit.*

[k] *Nullam enim ab eo dignitatem acceperat.*

NOTÆ.

[21] *Quod neque peti possent more majorum.*] Hic Nepos sui sæculi vitia carpit quibus mos & consuetudo majorum in postulandis dignitatibus despiciebatur.

[22] *Ad hastam publicam nunquam accessit.*] Quod veniebat, hastæ subjici dicebatur.

[23] *Neque præs, neque manceps.*] Quod falsum est, si, ut refert Cicero lib. 1. epist. 19. apud Sicyonios vectigalia exercuit.

[24] *Qui nequidem cum Q. Cicerone voluerit ire in Asiam.*] Is, ut mox dictum est, sororem Attici duxerat, & Prætor fuit, M. Valer. Messala, & M. Pusio Pisone Coss. Asiam Provinciam sortitus Lucio Flacco successit. Vide Cic. ad Atticum lib. 1.

[25] *Ejus observantia.*] Quâ, scilicet, ipse alios observabat.

[26] *Incidit Cæsarianum civile bellum.*] Mar. Marcello, & Servio Sulpicio Coss. vel, ut aliis placet, anno Urb. Cond. 705. L. Corn. Lentulo, & Claudio Marcello Coss. ex Cassiodori Chronicis.

[27] *Usus est ætatis vacatione.*] Vacationes sunt excusationes à muneribus publicis militaribus, & aliis, quæ senibus concedebantur. Unde Quintil. Declam. 306. *Est præcipuum jus senectutis, quoniam non una subit omnis ætas, non perpetuo Senatorem citat Consul; est sua Legationibus requies, &c.*

[28] *Nullum enim ab eo habebat ornamentum.*] Quidam rectiùs legi putant, autoramentum.

vitias ceperant: quorum partim invitissimi castra sunt secuti, [29] partim summâ cum ejus offensione domi remanserunt. Attici autem quies tantopere Cæsari fuit grata, ut victor cùm privatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solùm molestus non fuerit, sed etiam sororis filium & Q. Ciceronem ex Pompeii castris concesserit. Sic vetere instituto vitæ effugit nova pericula. Secutum est illud [30] occiso Cæsare, cùm Respub. penes Brutos videretur esse, & Cassium, ac tota civitas se ad eum convertisse videretur: sic M. Bruto usus est, [l] [31] ut nullo ille adolescens æquali familiariùs, quàm hoc sene: neque solùm eum principem consilii haberet, sed etiam in convictu. Excogitatum est à quibusdam, ut privatum ærarium Cæsaris interfectoribus ab Equitibus Romanis constitueretur. Id facilè effici posse arbitrati sunt, si & principes illius ordinis pecunias contulissent: itaque appellatus est à C. Flavio, Bruti familiari, Atticus, ut ejus rei princeps esse vellet: at ille, qui officia amicis præstanda sine factione existimaret, sempérque à talibus se consiliis removisset; respondit, si quid Brutus de suis facultatibus uti voluisset, usurum, quantùm eæ paterentur; se neque cum quoquam [32] de eâ re collocuturum, [m] neque coïturum. [n] Sic ille [33] consensionis globus hujus unius dissensione disjectus est. Neque multò pòst superior esse cœpit Antonius, ita, ut Brutus & Cassius provinciarum, [34] quæ necis iis causâ datæ erant à

INTERPRETATIO.

[l] *Ut ipsi juveni coævus nemo familiarior fuerit, quam senex ille.*

[m] *Neque in concilium venturum.*

[n] *Ita hunc consentientium cœtum, unus ille dissentiens disturbavit.*

NOTÆ.

[29] *Partim summa cum ejus offensione domi remanserunt.*] Quod Cic. pro Ligario, & Seneca Philosophus comprobant; aiunt enim Pompeium pro hostibus se habere dixisse, qui extra castra sua essent. Cæsarem verò eos, qui in hostium castris non essent, pro amicis habiturum.

[30] *Occiso Cæsare.*] Nemo nescit Jul. Cæsarem tribus & viginti vulneribus in curiâ occisum fuisse à Bruto & Cassio cædis autoribus, postquam devictis Pompeianis partibus Dictaturam perpetuam invasisset, idibus Martiis anno Urbis Cond. ɪɔccx. ipso Julio Cæsare, & M. Antonio Coss.

[31] *Ut nullo ille adolescens.*] Ille vocatur adolescens qui Præturam exercebat, ad quam exercendam quadragenarium esse oportebat. Attamen à 17. ad 46. annum, adolescentia antiquitus pertingebat, ut ab antiquis observatum est. Nihilominus Varro ad 30. tantùm pertingere ait.

[32] *Eâ de re collocuturum, neque coiturum.*] Id est, neque privatim eâ de re cum quoquam loqui velle, neque publicè & palam in Concilio agere; quia colloqui, potest esse privatorum; hic verò, coire, est concilium habere publicū; unde Comitia.

[33] *Consensionis globus.*] Sic Val. Max. pugnantium globos, hostium globos dixit.

[34] *Quæ necis iis causâ datæ erant à Consulibus.*] Sic legit Savaro ex MSS. Sed contra Lambinus ac Schottus *dicis causâ* legunt: quod magis probo, nam hæc antiqua loquendi formula *dicis causâ, dicis gratiâ*; Gallicè, *par maniere d'acquit.* Quia Brutus & Cassius per speciem & nomen provinciarum è Rep. remoti fuerant, & veluti exulati. Sic etiam loquitur Cic. lib. 1. epist. 18. ad Atticum, pro Muræna, & alibi.

consulibus, desperatis rebus, in exilium proficiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum ceteris conferre noluerat [n], florenti illi parti, [35] abjecto Bruto, Italiáque cedenti H S. centum millia muneri misit: eidem in Epiro absens CCC. jussit dari: neque eo magis [36] potenti adulatus est Antonio, neque desperatos reliquit. [37] Secutum est bellum gestum apud Mutinam, in quo si tantùm eum prudentem dicam; minùs, quàm debeam, prædicem; cùm ille potius divinus fuerit; si divinatio appellanda est; perpetua naturalis bonitas, quæ nullis casibus augetur, neque minuitur. [38] Hostis Antonius judicatus, Italiâ cesserat; spes restituendi nulla erat. Non solùm [39] ejus inimici, qui tùm erant potentissimi, & plurimi, sed etiam amici [40] adversariis ejus se dabant; & in eo lædendo se aliquam consecuturos sperabant commoditatem, familiares insequebantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cupiebant, liberos etiam extinguere parabant. Atticus, cùm Ciceronis intimâ familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modò nihil iis indulsit ad Antonium violandum, sed è contrario familiares ejus, ex urbe profugientes, quantùm potuit, texit; quibus rebus indiguerunt, adjuvit: [41] P. verò Volumnio ea tribuit, ut plura à parente proficisci non potuerint. Ipsi autem Fulviæ, cùm litibus distineretur, magnísque terroribus vexaretur, tantâ diligentiâ officium suum præstitit, [o] ut nullum illa stiterit vadimonium sine Attico, sponsor omnium rerum fuerit; quin etiam, [p] cùm illa fundum secundâ fortunâ emisset in diem; neque post calamitatem versuram facere potuisset, ille se interposuit; pecuniamque sine fœnere, sinéque ulla stipulatione credidit, maximum existimans quæstum, memorem gratúmque cognosci, simúlque aperire, se non fortunæ, sed hominibus solere esse amicum: quæ cùm faciebat, nemo eum

INTERPRETATIO.

[o] *Ut illa nusquam in judicium venerit absente Attico.*

[p] *Cum hæc prædium in prosperitate emisset certo tempore solvendum; nec adversante fortunâ ab alio solvere valuisset.*

NOTÆ.

[35] *Abjecto Bruto.*] Reflante fortunâ prostrato.

[36] *Potenti adulatus est Antonio.*] Quia tunc Antonius supremam rerum administrationem cum Lepido invaserat.

[37] *Secutum est bellum gestum apud Mutinam.*] Cujus belli causa fuit testamentum Cæsaris. Vide Florum lib. 4. c. 4. Hoc autem inter Antonium & Octavium Cæsarem tum juvenem motum est. Mutina verò urbs est Galliæ Cisalpinæ, nunc vulgò, *Modene.*

[38] *Hostis Antonius judicatus.*] Causam hujus judicii accipe à Cic. Philipp. 2.

[39] *Ejus inimici.*] Ex quorum numero acerrimus fuit Cicero.

[40] *Adversariis ejus se dabant.*] pro, *cedebant.*

[41] *P. verò Volumnio.*] Is inter Antonii familiarissimos erat, qui & Eutrapelus dicebatur præfectus fabrûm, de quo Cic. epist. 26. lib. 9.

temporis caussâ facere poterat existimare. Nemini enim in opinionem veniebat, Antonium rerum potiturum. Sed sensus ejus à nonnullis optimatibus reprehendebatur, quòd parùm odisse malos cives videretur. [q] ille autem sui judicii, potiùs, quid se facere par esset, intuebatur, quàm quid alii laudaturi forent. Conversa fortuna est: ut Antonius rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis & Bruti. Itaque ad adventum Imperatorum de foro decesserat, [42] timens proscriptionem: latebátque apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus paulò antè, opem tulerat. Tanta varietas in his temporibus fuit fortunæ, ut modò hi, modò illi in summo essent aut fastigio, aut periculo. Habebat secum [43] Gellium Canium, æqualem, simillimúmque sui. Hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum. quòd cum eo, [r] quem puerum in ludo cognorat, adeò conjunctè vixit, ut ad extremam ætatem amicitia eorum creverit. Antonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solùm ei, sed etiam omnibus suis amicis esset inimicus, eósque vellet proscribere; multis hortantibus tamen, Attici memor fuit officii: & ei, cùm requisisset, ubinam esset, suâ manu scripsit, ne timeret, statimque ad se veniret: se eum, & Gellium Canium de proscriptorum numero exemisse, ac, ne quod periculum incideret, quod noctu fiebat, præsidium ei misit. [f] Sic Atticus in summo timore non solùm sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, præsidio fuit; [t] neque enim suæ solùm à quoquam auxilium petiit salutis, sed conjunctim, ut appareret nullam sejunctam sibi ab eo velle fortunam. Quod si gubernator præcipuâ laude fertur, qui navem ex hyeme, marique scopuloso servat; cur non singularis ejus existimetur prudentia, qui ex tot, támque gravibus procellis civilibus ad incolumitatem pervenit? quibus ex malis ut se emerserat, nihil aliud egit, quàm ut plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. [u] Cùm proscriptos præmiis Imperatorum vulgus

INTERPRETATIO.

[q] *Hic verò suo judicio nitens, quid æquum sibi faciendum esset, magis perpendebat.*

[r] *Qui a pueritiâ in scholis sibi notus fuerat.*

[f] *Hoc pacto Atticus se non tantùm à maximo metu, verùm etiam eum, quem summoperè diligebat, liberavit.*

[t] *Nec enim separatim quemquam suæ vitæ protectorem quæsivit.*

[u] *Cum plebs triumvirorum mercede illecta exules investigaret.*

NOTÆ.

[42] *Timens proscriptionem.*] Hanc *Florus* Sullanam vocat ob immanem ejus crudelitatem. Et ea est quâ Cicero cum filio, fratre, fratrisque filio, omnibus denique clientibus, & amicis proscriptus est.

[43] *Gellium Canium.*] Quidam *Canum*, non *Canium* legunt; sed tamen sic scribit Martialis, lib. 1.

Gaudent jocosa Canio suo Gades.

conquireret, nemo in Epirum venit, cui res ulla defuerit. Nemini non ibi perpetuò manendi potestas facta est: quin etiam, [44] post prælium Philippense, interitúmque C. Cassii, & M. Bruti, L Julium Mocillam Prætorium, & filium ejus, Aulúmque Torquatum, cæterósque pari fortunâ perculsos instituerit tueri, atque ex Epiro iis omnia Samothraciam supportari jusserit: difficile enim est omnia persequi, & non necessaria. Illud unum intelligi volumus, [x] illius liberalitatem neque temporariam, neque callidam fuisse. Id ex ipsis rebus, ac temporibus judicari potest, [y] quòd non florentibus se venditavit, sed afflictis semper succurrit: qui quidem [45] Serviliam Bruti matrem non minùs post mortem ejus, quàm florentem, coluerit. Sic liberalitate utens, nullas inimicitias gessit, quòd neque lædebat quemquam; neque, si quam injuriam acceperat, non malebat oblivisci, quàm ulcisci. [z] Idem immortali memoriâ præcepta retinebat beneficia. quæ autem ipse tribuerat, tamdiu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. Itaque hic fecit, ut verè dictum videatur, [aa] SUI CUIQUE MORES FINGUNT FORTUNAM. Neque tamen priùs ille fortunam, quàm se ipse, finxit, qui cavit, [46] ne quâ in re plecteretur. His igitur rebus effecit, [47] ut M. Vipsanius Agrippa, intimâ familiaritate conjunctus adolescenti Cæsari, cùm propter suam gratiam, & Cæsaris potentiam [bb] nullius conditionis non haberet potestatem, potissimum ejus diligeret affinitatem, præoptarétque equitis R. filiam generosarum nuptiis; atque harum nuptiarum conciliator fuit (non enim est celandum) M. Antonius Tri-

INTERPRETATIO.

[x] *Hujus munificentiam nec temporis causâ factam, nec captatricem exstitisse.*

[y] *Quod potentibus non obsequutus est.*

[z] *Idem perpetuò beneficiorum à se ante acceptorum recordabatur.*

[aa] *Quisque sibi pro moribus suis fortunam statuit.*

[bb] *Penes eum omne conjugium esset.*

NOTÆ.

[44] *Post prælium Philippense.*] In quo Brutus & Cassius interfectores J. Cæsaris perierunt, & pœnas cædis ejus dederunt.

[45] *Serviliam Bruti matrem.*] Hæc erat soror Catonis Uticensis, eamque Julius Cæsar adolescens amaverat, unde quidam crediderunt Brutum à Julio Cæsare genitum fuisse. Vide Plutarchum & Suetonium.

[46] *Ne quâ in re plecteretur.*] Addunt quidam ex manuscriptis. *jure plecteretur;* quod Nepotis menti conformius est, ut legenti cuilibet patebit.

[47] *Ut M. Vipsanius Agrippa.*] Hic, ut fert Seneca epist. 21. Attici gener erat, atque tres habuit uxores, quarum prima Pomponia Attici filia, altera Marcella Octaviæ filia, tertia Julia Aug. Cæsaris, ex quâ Caium & Lucium Cæsares, Posthumum Agrippam, Agrippinam & Juliam habuit; Dux quoque belli peritissimus fuit, de quo Virg. lib. 8. Æneid.

Parte alia ventis, & Diis Agrippa secundis
Arduus agmen agens, cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata coronâ.

umvir Reip. conſtituendæ; cujus gratiâ cùm augere poſſeſſiones poſſet ſuas, tantùm afuit à cupiditate pecuniæ, ut nullâ in re uſus ſit eâ, [cc] niſi in deprecandis amicorum, aut periculis, aut incommodis: [48] quod quidem ſub ipſa proſcriptione perilluſtre fuit. Nam cùm L. Saufei, equitis R. æqualis ſui, qui cum complures annos, ſtudio ductus philoſophiæ, habitabat, habebâtque in Italiâ pretioſas poſſeſſiones, Triumviri bona vendidiſſent, conſuetudine eâ, quâ tùm res gerebantur; Attici labore atque induſtriâ factum eſt, ut eodem nuntio Saufeius fieret certior, ſe patrimonium amiſiſſe, & recuperaſſe. Idem L. Julium Calidium, quem [49] poſt Lucretii, Catullique mortem multò elegantiſſimum poëtam, noſtram tuliſſe ætatem, verè videor poſſe contendere; neque minùs virum bonum, optimiſque artibus eruditum, poſt proſcriptionem Equitum, propter magnas ejus Africanas poſſeſſiones, in proſcriptorum numerum à P. Volumnio, [50] præfecto fabrûm Antonii, abſentem relatum, expedivit. quod in præſenti utrum ei laborioſius an glorioſius fuerit, difficile fuit judicare, quòd in eorum periculis non ſecus abſentes, quàm præſentes amicos Attico eſſe curæ, cognitum eſt. Neque verò minùs ille vir, bonus paterfamilias habitus eſt, quàm civis. Nam cùm eſſet pecunioſus, [51] nemo illo minus fuit emax, minus ædificator. [dd] Neque tamen non in primis bene habitavit, omnibúſque optimis rebus uſus eſt. nam domum habuit [52] in colle Quirinali [53] Tamphilianam, ab avunculo hereditate relictam, cujus amœnitas non ædificio, ſed ſilvâ conſtabat: [ee] ipſum enim tectum, antiquitùs conſtitutum, plus ſalis, quàm ſumptus, habebat; in quo nihil commutavit, niſi ſi quid ve-

INTERPRETATIO.

[cc] *Niſi ut ab amicis aut pericula, aut incommoda propulſaret.*

[dd] *Et tamen inter optimates commodas ædes habuit.*

[ee] *Nam ipſa domus ab antiquo ſtructa, plus venuſtatis, quam impenſa, exhibebat.*

NOTÆ.

[48] *Quod quidem ſub ipſa proſcriptione perilluſtre fuit.*] Quia cum æmulatione, & certatim proſcriptorum bona tunc temporis ab omnibus triumvirorum amicis poſtulabantur, quod recuſavit Atticus.

[49] *Poſt Lucretii Catullique mortem.*] Lucretius Poëta inſignis & Philoſophus Epicureus, qui ſcripſit de rerum naturâ libros ſex. Catullus verò Veronenſis Poëta mordax & laſcivus, qui vixit Syllæ & Marii temporibus, de quo Ovid. 2. Triſtium:

Sic ſua laſcivo cantata eſt ſæpe Catullo
Fœmina.

[50] *Præfecto fabrûm.*] Ille erat qui fabris, eorumque operibus & machinis quibus maximè in bellis opus eſt, præerat.

[51] *Nemo illo minùs fuit emax, minùs ædificator.*] Ex publicâ Attici vitâ ad privatam tranſit Nepos, cujus ſententiæ ſubſcribit Cic. parad. 6. his verbis; *Non eſſe emacem vectigal eſt.* Et Lacones, ſi cui mala imprecabantur, quatuor ipſi accidere optabant, quorum primum erat ædificandi deſiderium: locus extat apud Suidam.

[52] *In colle quirinali.*] Unus ex 7. urbis Romæ montibus, eſt in 6. regione, ſtatim poſt templum Quirini.

[53] *Tamphilianam.*] Sic dictam à quodam Tamphilo Rom.

rustate coactus est. Usus est familiâ, si utilitate judicandum est, optimâ; si formâ, vix mediocri. Namque in eâ erant pueri literatissimi [ff] [54] anagnostæ optimi, & plurimi librarii; ut ne pedisequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchrè facere posset. Pari modò artifices ceteri, quos cultus domesticus desiderat, apprimè boni. Neque tamen horum quenquam, nisi domi natum, domíque factum, habuit: quod est signum non solùm continentiæ, sed etiam diligentiæ. Nam & non intemperanter concupiscere, quod à pluribus videas, continentis debet duci; & diligentia, quàm pretio, parare, non mediocris est industriæ. Elegans non magnificus; splendidus, non sumptuosus; omni diligentiâ munditiam non affluentem affectabat. [55] Supellex non modica, non multa; [gg] ut in neutram partem conspici posset. Nec hoc præteribo (quanquam nonnullis leve visum iri putem) cùm in primis lautus esset eques R. & non parùm liberaliter domum suam omnium ordinum homines invitaret; scimus non ampliùs, [56] quàm terna millia æris peræquè in singulos menses [57] ex ephemeride eum expensum sumptui ferre solitum: atque hoc non auditum, sed cognitum prædicamus. Sæpe enim, propter familiaritatem, domesticis rebus interfuimus. [hh] Nemo in convivio ejus [58] alius ἀκρόαμα audivit, [59] quàm anagnosten: quod nos quidem jucundissimum arbitramur: neque umquam sine aliqua lectione apud eum cœnatum est; [60] ut non minùs animo, quàm ventre, convivæ delectarentur. namque eos vocabat, quorum mores à suis non abhorrerent. Cùm tanta pecuniæ facta esset accessio, nihil de quoti-

INTERPRETATIO.

[ff] *Lectores peritissimi, & amanuenses multi.*

[gg] *Ut nec quid sordidi, nec quid superflui videri valeret.*

[hh] *Nullus ex ejus convivis alium recitantem audivit, quàm lectorem.*

NOTÆ.

54 *Anagnostæ optimi.*] Hi erant lectores apud Romanos.

55 *Supellex modica, non multa.*] Id est, modo, non copiâ æstimanda.

56 *Quàm terna millia æris.*] Mille æris tunc temporis 250. sestertios, denarios 62. faciebat. Vide Gronovium lib. 3. de pecunia veteri.

57 *Ex Ephemeride.*] Id est, ex libello seu commentario quotidianarum expensarum, & erogationum.

58 *Alius ἀκρόαμα audivit.*] Partim seriis, partim jocosis recitationibus, adjunctis etiam Cantorum & Tibicinum modulis constabant ἀκροάματα. Vide Plutarchum in Symposio, Macrobium & Athenæum.

59 *Quàm agnosten.*] Is est, qui recitat.

60 *Ut non minus animo, quàm ventre convivæ delectarentur.* Unde Cic. in Catone majore: *Neque*, inquit, *ipsorum conviviorum delectationem voluptatibus corporis magis, quàm cœtu amicorum, & sermonibus metiebar, &c.* Antiquissimus autem mos ille fuit, ut intercœnandum recitaretur aliquid, ut patet ex Macrobio lib. 1. Saturn. ex Gellio lib. 3. c. 2. & ex multis aliis.

diano cultu mutavit, nihil de vitæ consuetudine: tantáque usus est moderatione, [ii] ut neque in HS. vicies, quod à patre acceperat, parùm se splendide gesserit, neque in HS. centies affluentibus vixerit, quàm instituerat, paríque fastigio steterit in utraque fortunâ, nullos habuerit hortos, [61] nullam suburbanam, aut maritimam sumptuosam villam; neque in Italiâ, [62] præter Ardeatinum, & Nomentanum, rusticum prædium: omnisque ejus pecuniæ reditus constabat [63] in Epiroticis, & urbanis possessionibus; ex quo cognosci potest, eum usum pecuniæ, non magnitudine, sed ratione metiri solitum. Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. Itaque ejus comitas non sine severitate erat, neque gravitas sine facilitate: ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis vererentur, an amarent. Quidquid rogabatur, religiosè promittebat; quòd non liberalis, sed levis arbitrabatur, polliceri, quod præstare non posset. Idem in nitendo quod semel admisisset, tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem videretur agere. nunquam suscepti negotii eum pertæsum est. suam enim existimationem in eâ re agi putabat quâ nihil habebat cariùs. quo fiebat, ut omnia Marci & Quincti Ciceronum, Catonis, Marii, Q. Hortensii, A. Torquati, multorum præterea Equitum Romanorum negotia procuraret: ex quo judicari poterat, non inertiâ, sed judicio fugisse Reipub. procurationem. Humanitatis verò nullum afferre majus testimonium possum, [64] quàm quòd adolescens idem seni Sullæ fuerit jucundissimus, senex adolescenti M. Bruto, cum æqualibus autem suis Q. Hortensio, & M. Cicerone sic vixerit, ut judicare difficile sit, cui ætati fuerit aptissimus: quamquam eum præcipuè dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quinctus carior fuerit, aut familiarior. Ei rei sunt indicio, præter eos libros; in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus sunt editi, [65] sexdecim volumina epistolarum ab

INTERPRETATIO.

[ii] *Ut nec in viginti sestertium millibus sibi à patre relictis.*

NOTÆ.

[61] *Nullam suburbanam, aut maritimam sumptuosam villam.*] Huic opinioni videtur repugnare Cic. lib. 1 ad Atticum, ubi sic habet: *Ego te arbitror cæsis apud Amaltheam tuam victimis statim esse ad Sicyonem oppugnandum profectum.* Et rursus ibidem; *Velim ad me scribas cujusmodi sit* Ἀμαλθεῖον *tuum, &c.* Unde deducimus Pomponium habuisse villam sumptuosam & magnificam.

[62] *Præter Ardeatinum & Nomentanum.*] Ardeam Dauni Regis Rutulorum regiam fuisse ex Virg. 10. Æneid. discimus, quæ in decimo octavo ab Urbe milliario posita erat, & inter Rom. Colonias annumerat Livius; unde Ardeatinum prædium. Nomentum verò Latinorum urbs mediterranea, nunc vulgò *Lamentana*, unde Nomentana via.

[63] *In Epiroticis.*] Huic opinioni subscribit Cic. lib. 1. Epist. his verbis: *Epiroticam emptionem gaudeo tibi placere.*

[64] *Quam quod adolescens idem seni Sullæ.*] Quâ de re paulò suprà.

[65] *Sexdecim volumina Epist.*] Quicquid olim circumvolvi solebat in chartâ, aut scripto codice, volumen dicebatur; id autem patet ex 16. Epist. lib. ad Atticum.

Consulatu

Consulatu ejus usque ad extremum tempus ad Atticum missarum: quæ qui legat, [kk] non multùm desideret historiam contextam eorum temporum: sic enim omnia de studiis principum, vitiis ducum, ac mutationibus Reip. perscripta sunt, ut nihil in his non appareat; & facilè existimari possit, prudentiam quodam modo esse divinationem. non enim Cicero ea solùm, quæ vivo se acciderunt, [66] futura prædixit, sed etiam, quæ nunc usu veniunt, cecinit, ut vates. De pietate autem Attici quid plura commemorem? cùm hoc ipsum verè gloriantem audierim in funere matris suæ, quàm extulit annorum nonaginta, cùm esset septem, & sexaginta, se numquam cum matre in gratiam rediisse, nunquam cum sorore fuisse in simultate, [ll] [67] quam prope æqualem habebat. Quod est signum, aut nullam umquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc eâ fuisse in suos indulgentiâ, ut, quos amare deberet, irasci eis, nefas duceret. Neque id fecit natura solùm ([68] quamquam omnes ei paremus) sed etiam doctrina. Nam & principum philosophorum ita percepta habuerat præcepta, ut his ad vitam agendam, [69] non ad ostentationem, uteretur. Moris etiam majorum summus imitator fuit, antiquitatisque amator: quam adeò diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit, [70] quo magistratus ornavit. Nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustris est populo R. quæ non in eo suo tempore sit notata: &, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum virorum propagines possimus co-

INTERPRETATIO.

[kk] *Implicitam hujus sæculi historiam non valdè ignoret.*
[ll] *Quæ illi ferè coæva erat.*

NOTÆ.

[66] *Futura prædixit.*] Multa sanè hic afferri possent exempla, quibus Ciceronem futura prædixisse probetur, quæ quidem exempla passim in epist. ejus legentibus occurrunt; sed illud instar omnium erit, quod ex Philippica 2. excerptum est, ubi M. Antonio futuram ejus perniciem prædicit his verbis: *Quis autem meum consulatum præter P. Clodium, qui vituperaret, inventus est? Cujus quidem te fatum, sicuti C. Curionem manet; quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum utrique fatale.*

[67] *Quam prope æqualem habebat.*] Quidam legunt *ætate æqualem.*

[68] *Quamquam ei paremus.*] Sic Chrysippus: τὸ τέλος εἶναι ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν. Et Seneca de vita beata c. 3. Interim, quod inter omnes Stoïcos convenit, rerum naturæ assentire, ab illa non deerrare, & ad illius legem exemplumque formari, sapientia est.

[69] *Non ad ostentationem.*] Eorum instar, de quibus D. Hieronymus epist. 34. Philosophus gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium.

[70] *Quo magistratus ornavit.*] Vossius censet legendum esse *ordinavit* 1. de hist. Latina 2. De eo autem Attici volumine sic loquitur Cic. in Bruto. Eam utilitatem habuit Attici liber, quam requirebam, ut explicatis ordinibus temporum, uno conspectu omnia viderem. Vide eumdem ibidem paulo post; & epist. 23. lib. 12. ad Atticum.

gnoscere. Fecit hoc idem separatim in aliis libris, ut M. Bruti rogatu, [71] Juniam familiam à stirpe ad hanc ætatem ordine enumeraverit, notans, qui à quóque ortus, quos honores, quibúsque temporibus cepisset. Pari modo Marcelli Claudii, de Marcellorum; [73] Scipionis Cornelii, & Fabii Maximi, de [74] Fabiorum, & [75] Æmiliorum: quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum. Attigit quoque poëticen, credimus, ne ejus expers esset suavitatis. Namque versibus, qui honore, rerum gestarum amplitudine ceteros Romani populi præstiterunt, exposuit, ita, ut sub singulorum imaginibus facta, magistratusque eorum non ampliùs quaternis, quinisve versibus descripserit: quod vix credendum sit, tanta res tam breviter potuisse declarari. [76] Est etiam unus liber Græcè confectus De consulatu Ciceronis. Hactenus, Attico vivo, edita à nobis sunt; nunc, quoniam fortuna nos superstites ei esse voluit, reliqua persequemur; & quantum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significavimus, *suos cuique mores plerumque conciliare fortunam.* Namque hic contentus ordine Equestri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit Imperatoris; [mm] [77] Divi filii, cùm jam ante familiaritatem ejus esset consecutus, nullâ aliâ re, quàm elegantiâ vitæ, quâ ceteros ceperat principes civitatis, dignitate pari, fortunâ humiliore. tanta enim prosperitas Cæsarem est consecuta, ut nihil ei non tribueret fortunâ, quod cuiquam ante detulerit, & conciliarit, quod civis Romanus quivit consequi.

INTERPRETATIO.

[mm] *Julii Cæsaris filii.*

NOTÆ.

[71] *Juniam familiam à stirpe.*] Gens Junia una est ex nobilissimis quæ à Trojanis & Ænea originem sumpserunt, ex quâ Brutus fuit, cujus rogatu Atticus de eâ stirpe scripsit, ab ejus Antiqui Bruti tertio filio, qui fratrum conjurationis expers fuit, quique una cum patre reges ejecit, originem ducens, ut ait Cic. Tusc. Quæst. 4. & Philippicâ 1. Huic tamen sententiæ refragatur Dionysius lib. 4.

[72] *Marcelli Claudii, de Marcellorum.*] Vide Plutarchum, Posidonium, & Livium, inter quos Plutarchus Marcellum à Marte deducit.

[73] *Scipionis Cornelii, & Fabii Maximi de Corneliorum.*] Certum est apud omnes historicos Gentem Corneliam amplissimam, & nobilissimam omnium esse, sive dignitatem, sive res præclarè gestas consideremus. Vide C. Sigonium in suo Scipione Æmiliano, & Streinium de Gente Corneliâ.

[74] *Fabiorum.*] Qui suam originem ad Fabium Herculis filium referunt. Plutarchus in Maximo. Vide eumdem Streinium de Gente Fabiâ.

[75] *Æmiliorum.*] Qui similiter ab Æmilio Ascanii filio se ortos credebant: Festus. Plutarchus verò eos à Mamerco Numæ Regis filio natos fuisse scribit. Unde Æmilii dicti sunt & Mamertini.

[76] *Est etiam unus liber Græce confectus.*] De hoc à principio in Attico.

[77] *Divi filii.*] Inserendum est, *Julii*, ut legitur in aliis, qui Augustus est.

[78] Nata autem est Attico neptis ex Agrippâ, cui virginem filiam collocavit. Hanc Cæsar [aa] vix anniculam [79] Ti. Claudio Neroni, Drusilla nato, privigno suo, despondit. quæ conjunctio [80] necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem. Quamvis ante hæc sponsalia non solùm cùm ab urbe abesset, numquam ad suorum quemquam literas misit, [81] quin Attico mitteret, quid ageret; in primis, quid legeret, quibusque in locis, & quàm diu esset moraturus: sed &, cùm esset in urbe, & propter suas infinitas occupationes minùs sæpe, quàm vellet, Attico frueretur, nullus dies temerè intercessit, quo non ad eum scriberet, quo non aliquid de antiquitate ab eo requireret; modò aliquam quæstionem poëticam ei proponeret; interdum jocans ejus verbosiores eliceret epistolas: ex quo accidit, [82] cum ædes Jovis Feretrii in Capitolio, ab Romulo constituta, vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Cæsar eam reficiendam curaret. Neque verò à M. Antonio minùs absens literis colebatur, adeò ut accuratè ille [83] ex ultimis terris quid ageret, quid curæ sibi haberet, certiorem faceret Atticum. Hoc quale sit, faciliùs existimabit is, qui judicare poterit, quantæ sit sapientiæ, eorum retinere usum benevolentiámque, inter quos maximarum rerum non solùm æmulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit intercedere necesse inter Cæsarem, atque Antonium; cùm se uterque principem non solùm urbis Romæ, sed orbis terrarum esse cuperet. Tali modo [84] cùm septem, & septuaginta annos complesset, atque ad extremam senectutem non minùs dignitate, quàm gratiâ

INTERPRETATIO.

[aa] *Vix annum habentem.*

NOTÆ.

[78] *Nata est Attico neptis ex Agrippa.*] Hanc Agrippinam vocat Suetonius in Tiberio c. 7. Hanc tamen Tacitus Vipsaniam vocat.

[79] *Tiberio Claudio Neroni, Drusilla nato.*] Is Tiberius Imperator fuit, & successor Augusti Cæsaris, & privignus ejus; Drusilla verò dicta est, quæ & Livia Imperatrix, & uxor ejusdem Augusti, nec non Tiberii mater.

[80] *Necessitudinem eorum sanxit.*] Quidam legunt *auxit*, quia jam Cæsarem inter & Atticum necessitudo erat, quæ hac affinitate adaucta est.

[81] *Quin Attico mitteret.*] Id est, scriberet, seu nunciaret.

[82] *Cum ædes Jovis Feretrii in Capitolio.*] Hoc templum à Romulo conditum fuit, ex spoliis hostium, sic dictum, teste Livio lib. 1. quia hostium Rege occiso, spolia ejus suspensa, fabricato ad id aptè Ferettro gerens, in Capitolium ascendit, & ejus templi fines designavit, & sub nomine Jovis Feretrii construxit.

[83] *Ex ultimis terris.*] Id est, ut interpretatur Manucius, *ex Ægypto*. Alii legunt, *exul tum his terris*; quia hostis judicatus Antonius Italiâ cesserat; sed hanc lectionem minùs probo.

[84] *Cum septem & septuaginta annos complesset.*] Nimirum anno ab Urbe Condita DCCXXI. Cn. Domitio & C. Sossio Coss. anno XI. post mortem Ciceronis, ut dicetur postea.

fortunáque crevisset (multas enim hæreditates nullâ aliâ re, quàm bonitate, consecutus) tantáque prosperitate usus esset valetudinis, ut annis xxx. medicinâ non indiguisset: nactus est morbum, quem initio & ipse, & medici contempserunt: [oo] [35] nam putarunt esse τένεσμόν: cui remedia celeria, faciliáque proponebantur. In hoc cùm tres menses sine ullis doloribus, præterquam, quos ex curatione capiebat, consumpsisset, subitò tanta vis morbi in unum intestinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistula putris eruperit. atque hoc priùs quàm ei accideret, postquam in dies dolores accrescere, febrésque accessisse sensit; Agrippam generum ad se arcessiri jussit, & cum eo [36] L. Cornelium Balbum Sextúmque Peducæum. Hos ut venisse vidit, in cubitum innixus. *Quantam*, inquit, *curam diligentiámque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cùm vos testes habeam, nihil necesse pluribus verbis commemorare: quibus quoniam, ut spero, satis feci, me nihil reliqui fecisse, quod ad sanandum me pertineret, reliquum est, ut egomet mihi consulam. Id vos ignorare nolui. nam* [37] *mihi stat, alere morbum desinere. Namque his diebus quicquid cibi sumpsi, ita produxi vitam, ut auxerim dolores, sine spe salutis. Quare à vobis peto, primùm, ut consilium probetis meum; deinde ne frustra dehortando conemini.* Hâc oratione habitâ, tantâ constantiâ vocis atque vultus, ut non ex vitâ, sed ex domo in domum videretur migrare; cùm quidem Agrippa eum flens, atque osculans oraret atque obsecraret, *ne ad id, quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret*; [pp] & , *quoniam tum quoque posset temporibus superesse, se sibi, suisque reservaret*; [38] preces ejus taciturnâ suâ obstinatione depressit. Sic cùm biduum cibo se abstinuisset, subitò febris decessit, leviórque morbus esse cœpit: tamen propositum nihilo seciùs peregit. Itaque die Quinćto postquam id consilium inierat, pridie Kal. April. Cn. Domitio, C. Sosio Coss. decessit,

INTERPRETATIO.

[oo] *Existimarunt enim levem esse dissenteriam.*

[pp] *Et quia tunc etiam aliquandiu vitam producere posset.*

NOTÆ.

[35] *Nam putarunt esse Tenesmon.*] Hic morbus est dysenteriæ affinis, & veluti prænuncius, estque crebra & inanis voluntas egerendi, ut refert Plin. lib. 28 hist. Natur.

[36] *L. Cornelium Balbum, Sextumque Peducæum.*] Attici familiarissimos, quorum alter, scilicet Balbus, genere Gaditanus erat, quem, cùm de civitate in periculum vocaretur, Cicero defendit, cujus extat oratio. Alter verò prætor fuit.

[37] *Mihi stat alere morbum desinere.*] Cibum sumendo, & vitam prorogando.

[38] *Preces ejus taciturna sua obstinatione depressit.*] In aliis, compressit, quod idem videtur atque cohibuit. Sicut, *os alicui comprimere; empêcher de parler quelqu'un.*

[89] Elatus est in lecticula, ut ipse præscripserat, [90] sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maximâ vulgi frequentiâ. [91] Sepultus est juxta viam Appiam, [92] ad quinctum lapidem, in monumento Q. Cæcilii avunculi sui.

NOTÆ.

[89] *Elatus est lecticula.*] Honestioris conditionis mortui lecticâ hexaphoro efferebantur: at inferioris sortis Sandapilâ, cui subjuncti homines 4. Vide Martialem, lib. 8.

[90] *Sine ulla pompa funeris.*] Sic Tacitus 3. Annal. *fuerunt qui funeris publici pompam requirerent.*

[91] *Sepultus est juxta viam Appiam.*] Quam Appius Claudius Consul lapidibus stravit, juxta quam celebriora erant Romanorum sepulchra; vide Cic. in Milone.

[92] *Ad quintum lapidem.*] Nam tunc temporis in urbe sepeliri vetitum lege 12. Tabularum, quam legem his verbis refert Cic. II. de Legibus: *Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito.*

Hactenus de viris Virorum Illustrium CORNELII NEPOTIS.

CORNELII NEPOTIS

FRAGMENTA

CHRONICORUM LIB. I.

1 VIXIT Homerus ante Romam conditam annis circiter C & L X. *Agell. Noct. Attic. l.* XVII. *c.* XXI.

[2] Roma condita Olympiadis Septimæ anno secundo. *Solinus Polyistoris cap.* 11.

[3] Archilochus Tullo Hostilio Romæ regnante jam tunc Poëmatis clarus & nobilis. *Agell.* XVII. *cap.* XXI.

NOTÆ.

[1] VIXIT *Homerus ante Romam conditam annis circiter* C. *&* LX.] Homerum & Hesiodum vixisse longè ante conditam Romam patet ex his Gellii verbis: *De Homero & Hesiodo inter omnes ferè constitit, utrumque ante Romam conditam vixisse Silviis, Alba regnantibus, annis post bellum Trojanum plus C. & LX. ante Romam autem conditam, ut Corn. Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter C. & LX.* Porrò Homerum ἄριστον καὶ θειότατον τῶν ποιητῶν vocat Plato. Vide Herodotum qui vitam ejus scripsit. Præterea Solinus cum Nepote consentit in eo annorum numero, quibus suffragantur ferè omnes Latini scriptores, ex quorum præsertim numero sunt Plin. lib. 7. c. 16. qui scribebat anno Urbis octogentesimo trigesimo: Juvenalis qui scripsit ab initio Imperii Nervæ, post Plinium circiter 20. annis: Et Velleius Paterc. qui annos ferè nongentos & quinquaginta ante ipsius ætatem floruisse Homerum tradit. lib. 1. c. 5. Sed longe major est discordia eâ de re inter scriptores Græcos: Alii enim belli Trojani temporibus vixisse aiunt: Alii C. annis abfuisse à Troicis temporibus; Alii C. quadraginta: Alii etiam C. sexaginta octo, ut Herodotus qui ejus vitam scripsit, ut suprà diximus. Sed malim cum scriptoribus Latinis sequi Apollodorum Atheniensem, qui anno centesimo migrationis Ionicæ floruisse ait, quod recidit in eum annum quem astruimus.

[2] *Roma condita est Olympiadis Septima anno secundo.*] Anno primo, non secundo Olympiadis Septimæ conditã fuisse testari videtur Solinus c. 11. his verbis: *Quapropter cum octingentesimo primo anno Urbis conditæ ducentesima septima Olympias computetur, par est Romam septima Olympiadis anno primo credi conditam.* Et Dionysius lib. 1. Jornandes simpliciter septimam dicit, non expresso anno. Alii aliter censent. Hanc conditam fuisse ipsis Palilibus, id est, XI. Cal. Maii, Sole in Tauro, Lunâ in Libra constitutis, quidam scriptores prodiderunt; quo sensu intelligenda sunt ista Ciceronis verba, lib. 2. de Divin. c. 98. Taruntius Romam, quum esset in Jugo Luna, natam esse dicebat.

[3] *Archilochus Tullo Hostilio Roma regnante jam tunc Poëmatis clarus, & nobilis.* Agell. XVII. c. XXI.] De tempore quo vixit Archilochus scriptores non consentiunt. Cic. eum regnante Romulo vixisse refert, id est, quadraginta quatuor, aut circiter annos ante tempus à Nepote designatum. Porrò eum clarissimum Poë-

[1] M. Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, convictus est consilium de regno occupando iniisse: damnatusque capitis, è Saxo Tarpeio, ut M. Varro ait, præceps datus est: ut Cornel. autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est. *Ibid.*

[2] Alexander Magnus Pellæ ortus, M. Fabio Ambusto, Tito Quinctio Capitolino Coss. post Romam conditam anno trecentissimo octuagesimo quinto. *Solin. cap.* XLIII. *Polyistor.*

[3] P. Terentius Scipionis Africani & C. Lælii æqualis. *Donatus in Vitâ.*

CORNELII NEPOTIS
Exemplorum Lib. II.

[4] A virgine Vestale. *Fl. Carisius lib.* 1. *Gramm.*

Lib. V.

[5] Multis in Senatu placuit, ut qui captivorum Romanorum, ab Annibale redire nollent, datis custodibus ad Annibalem deducerentur: sed ex sententiâ numero plurium, quibus id non videretur superata: ii tamen qui ad Annibalem non rediissent, usque adeò detestabiles invisique fuerunt, ut tædium vitæ ceperint, necemque sibi consciverint. *Agell. lib.* VII. *cap.* 18.

CORNELII NEPOTIS
Illustrium Virorum Lib. II.

Subinde. *Sosipater Caris. l.* 2. *p.* 80.

Lib. XV.

[6] Harum partum. *Ibid.*

Notæ.

tam fuisse patet præsertim ex his Paterculi verbis; *Neque quemquam alium, cujus operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum, præter Homerum, & Archilochum, reperiemus.*

[1] *M. Manlius Romæ qui Gallos, &c.*] Is postea ob defensum Capitolium Capitolinus dictus est, & domum in Capitolio publicè accepit. Hunc tamen affectatæ tyrannidis postea damnatum è rupe Tarpeiâ præcipitem dederunt, domus diruta, & bona ejus publicata. Auctor de viris Illustrib. Hunc non præcipitem datum, sed verberibus necatum refert Nepos.

[2] *Alex. magnus Pellæ ortus, &c.*] Pella Regni Macedonum Urbs primaria fuit; ad flumen Erigona, juxta Thessalonicum Sinum: unde Alexander Pellæus dicitur, Juvenalis;

Pellæo juveni totus non sufficit orbis.

[3] *P. Terentius Scip. Africani & C. Lælii æqualis.*] Vide Cic. in Lælio, ubi Terentium familiarem suum vocat Lælius. Quis porrò Terentium ignorat omnium Poëtarum comicorum disertissimum, & purioris Latinitatis amantissimum, natione Afrum, patriâ Carthaginiensem.

[4] *A virgine Vestale.*] Virgines Vestales Vestæ Deæ sacris, perpetuique ignis custodiæ dicatas nemo nescit. De iis vide Plutarchum in Numa.

[5] *Multis in Senatu placuit, &c.*] Fidem & hostibus nostris datam servare tenemur: quâ de re vide Cic. offic. 1.

[6] *Harum partum.*] Pro *partium*: sicut, *Mensum*, pro, *Mensium*. Lege Vossium de Analog. II. 14.

LIB. XVI.

A Fratre Patruele. *Ibid.*

INCERTA QUO LIBRO VIRORUM ILLUSTR. POSITA.

[1] CArthago antea speciem habuit duplicis oppidi, quasi aliud alterum amplecteretur: cujus interior pars Byrsa dicebatur, [2] exterior Magalia. Hujas rei testis est Cornel. Nepos in eo libro, qui Vita Illustrium inscribitur. *Serv. in* 1. *Æn.*

[3] Propius Grammatico accessi. *Diomedes lib.* 1. *Gramm.*

[4] A. Albinus, qui cum L. Lucullo Consul fuit, res Romanas oratione Græcâ scriptitavit. In ejus Historiæ Principio scriptum est ad hanc sententiam: neminem succensere sibi convenire, si quid in his libris parum compositè aut minus eleganter scriptum foret: nam sum homo Romanus, natus in Latio: Græca oratio à nobis alienissima est: ideoque veniam gratiamque malæ existimationis, si quid esset erratum, postulavit. Ea cum legisset M. Cato: Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cum maluisti culpam deprecari, quam culpâ vacare. Nam veniam petere solemus, aut cùm imprudentes erravimus, aut cùm compulsi peccavimus. Tibi, inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod priusquam faceres, peteres ut ignosceretur. *Agell. lib.* XI. *cap.* VIII. *Noct. Attic. & Macrob. præfat. Saturnal.*

CORNELII NEPOTIS LIB. I.

De Vitâ Ciceronis.

COrnelius Nepos, & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè amicus familiarisque fuit: atque is ta-

NOTÆ.

[1] *Carthago antea speciem habuit duplicis oppidi, &c.*] Virg. Carthaginem & Byrsam conjunxit, ut urbes vicinas: Byrsæ autem appellationem à Corio ductam esse volunt plurimi: quidam tamen Byrsam locum quemdam munitum esse volunt, quale est Romæ Capitolium, Athenis Acropolis; cui opinioni situs ipsius Byrsæ favere videtur; Byrsa enim erat interior pars urbis, & veluti Arx munitissima, ut refert ipse Nepos, hoc in loco. Adde quod Byrsa punicâ linguâ locus munitus dicebatur.

[2] *Exterior Magalia.*] Magalia erant Afrorum Tuguria seu Casæ. Vide Servium in 4. Æneid. Ubi Magalia & Mapalia idem significare scribit; Palea enim, vel Pales Syris, est Agricola: hinc Mapale deductum, proprium Agricolæ Tugurium. Quemadmodum & Magar, linguâ punicâ, villam significat. Unde Isidorus, Magalia, quasi, Magaria dicta fuisse refert: hincque fit ut Plautus in Pœnulo, Magaria, dixerit.

[3] *Propius Grammatico accessi.*] Sic Cic. lib. 1. epist. 14. ait, proximus Pompeio sedebam.

[4] *A. Albinus qui cum L. Lucullo Consul fuit, &c.*] De eodem Aulo Albino loquitur Tullius de Claris 81. his verbis. Albinus, is qui Græcè scripsit historiam, & Acad. 137. Albinus homo doctus. P. Scipione, & M. Marcello Coss. Græcè historiam scripsit.

men

men in primo libro, quos de vitâ illius composuit, [1] errasse videtur, cùm eum scripsit tres & viginti annos natum primam caussam judicii publici egisse: Sextumque Roscium parricidii reum defendisse. *Agell. lib.* xv. *Noct. Attic. cap.* xxviii.

Tullius, me præsente, iisdem penè verbis, quibus edita est; eam [2] pro Cornelio seditioso Tribuno defensionem peroravit. *D. Hieronym. Epist.* lxxi. *ad Pammach.*

CORNELII NEPOTIS

Lib. i. Epistolarum ad Ciceron.

[3] TAntum abest ut ego magistram esse putem vitæ Philosophiam, beatæque vitæ perfectricem; ut nullis magis existimem opus esse magistris vivendi, quàm plerisque, qui in eâ disputando versantur: Video enim magnam partem eorum, qui in Scholâ de pudore & continentiâ præcipiant argutissimè, eosdem in omnium libidinum cupiditatibus vivere. *Lactant. lib.* iii. *cap.* xv. *Divin. Instit.*

M. TULLII CICERONIS AD CORNELIUM NEPOTEM

Epistolarum Lib. ii.

[4] ITaque nostri, cùm omnia quæ dixissemus, dicta essent: quæ facete & breviter & acutè locuti essemus, eo proprio nomine appellari dicteria voluerunt. *Macrob. lib.* ii. *cap.* i. *Saturn.*

Ad eundem ex libro incerto.

[5] Hoc restiterat etiam, ut à te fictis aggrederer donis. *Priscian. lib.* viii. *Gramm.*

NOTÆ.

[1] *Errasse videtur, &c.*] Quinctilianus lib. 12. c. 6. scribit Cic. septimum & vicesimum annum attigisse cùm Roscium defendit, publicè scilicet. (nam pro Quintio privatam apud Aquilium Gallum judicem egit.) Dixit & pro sexto Amerino adolescens contra Syllæ dominantis potestatem. Vide & Fabricii historiam Cicer. ad annum 26. & 27.

[2] *Pro Cornelio Seditioso Tribuno, &c.*] Hanc defensionem fuisse prægrandem refert Plin. lib. 1. epist 20. Et omnia quæ per 4. dies latiùs dixerat, coartasse dicit Ciceronem; quod pugnare videtur cum Nepote, qui refert, iisdem penè verbis, quibus edita est, peroratam. Idem tamen ferè legitur in eo Libro qui inscriptus est, de laudibus Philosophiæ, apud Lactantium lib. 6. cap. 11. his verbis: *Malo vel unum parvum de officio libellum. quam longam orationem pro seditioso homine Cornelio.*

[3] *Tantùm abest ut ego Magistram esse putem vitæ philosophiam, &c.*] Hæc scripsisse videtur, ut contradiceret his Cic. verbis quæ extant in Tuscul. Quæstionibus: *O vitæ Philosophia Dux! ô virtutis indagatrix! &c.* Et lib. ii. *In eo magistra vitæ tot sæcula permaneret philosophia.*

[4] *Itaque nostri, cùm omnia quæ dixissemus, dicta essent, &c.*] Ciceronem naturâ suâ jocularibus scommatibus valde delectatum fuisse certum est: unde ab invidis, Consularis scurra dicebatur. Vide Macrob. lib. ii. Saturn.

[5] *Hoc restiterat etiam, ut à te fictis aggrederer donis.*] Hoc verbum passivè hìc sumitur.

*

[1] Qui habet, ultro appetitur; qui eſt pauper, aſpernatur. *Ibid.*

Quid? oratorum quem Cæſari antepones eorum qui nihil aliud egerunt? [2] quis ſententiis aut acutior aut crebrior? quis verbis aut ornatior aut elegantior. *Sueton. in Cæſare cap.* XXI.

*

Neque enim quidquam aliud eſt felicitas, niſi honeſtarum rerum proſperitas: vel ut alio modo definiam, Felicitas eſt fortuna adjutrix conſiliorum bonorum, quibus qui non utitur, felix nullo pacto eſſe poteſt. Ergo in perditis impiiſque conſiliis, quibus Cæſar uſus erat, nulla potuit eſſe felicitas: feliciorque meo judicio [3] Camillus exulans, quàm temporibus iiſdem Manlius, etiamſi, [4] id quod cupierat, regnare potuiſſet. *Am. Marcell. lib.* XXI.

Quidam veterum, formidantes ea, quæ ſcriptoribus Hiſtoriæ ſuorum temporum ſolent ſæpe fraudi eſſe atque invidiæ, cognitionis actuum variorum, ſtylis jam uberibus explicatas non edidere ſuperſtites. *Id. lib.* XXVI. *in fin.*

*

[5] Infelices eſſe qui omnia ſibi licere exiſtimarunt. *Id. lib.* XXVI.

*

Idem ad Atticum de Nepote.

NEpotis epiſtolam expecto. Cupidus ille meorum, qui ea quibus maxime γαυριῶ legenda non putet? & ais μετ' ἀμύμονα: tu verò ἀμύμων, ille quidem ἄμβροτος. *Lib.* XVI. *Ep.* V.

[6] Malè narras de Nepotis filio, valde me hercule moveor & moleſtè fero. Neſcieram omnino eſſe iſtum puerum.

NOTÆ.

[1] *Qui habet, ultrò appetitur: qui eſt pauper, aſpernatur.*] Id quoque paſſivè intelligendum eſt. Vide id genus innumera apud Priſcianum lib. 8.

[2] *Quis ſententiis aut acutior, aut crebrior?*] Vide Cicer. ad Brutum Oratores enumerans, negat ſe videre, cui Cæſar debeat cedere.

[3] *Camillus exulans,*] Ille & alter Romulus dictus fuit, propterea quod ad internecionem deletis Gallis qui urbem incenderant, & Capitolium obſidebant, Remp. Rom. reſtituit. De quo vide Val. Max. lib. 5. c. 3.

[4] *Id quod cupierat, regnare potuiſſet.*] Quoniam, ut paulò ſupra diximus, ſervato Capitolio, de Regno invadendo cogitabat.

[5] *Infelices eſſe qui omnia ſibi licere exiſtimarunt.*] Unde D. Auguſt. lib. 5. de Civit. Dei: O *miſerum cui peccare licebat!* Et lib. 13. de Trinitate c. 5. ait: *Velle, quod non deceat, miſerrimum: nec tam miſerum eſt, non adipiſci, quod velis, quàm adipiſci velle, quod non oporteat, &c.*

[6] *Malè narras de Nepotis filio, &c.*] Id cognationis, non proprium nomen eſſe puto, nam de Cornelii Nepotis filio nihil mihi uſpiam occurriſſe memini.

CORNELII NEPOTIS FRAGMENTA INCERTA PARTIM QUO LIBRO POSITA, partim quibus verbis concepta.

[1] NEpos auctore certo comperiisse se ait C. Lælium quondam [2] in Puteolano Cal. Martiis admonitum ab uxore [3] temporiùs ut discumberet, petiisse ab eâ ne interpellaretur, seriùs tandem ingressum triclinium dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum, ut scripta illa proferret, pronunciasse versus qui sunt in ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ.

Sati' pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.

Donatus in vitâ Terentii.

[4] L. Otacilius Pilitus primus omnium libertinorum scribere historiam orsus, non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam. Cnei enim Pompeii Magni, quem docuit, patrisque ejus res gestas compluribus libris exposuit. *Sueton. de Clar. Rhetor.*

Cornelius Nepos literatos quidem vulgo appellari ait eos, qui aliquid diligenter & acutè scienterque possint aut dicere aut scribere: [5] ceterum propriè sic appellandos poëtarum interpretes, qui à Græcis Grammatici nominentur. *Suet. de illustr. Grammat.*

Præter Physicos Homerumque, qui universum mari circumfusum esse dixerunt, Cornelius Nepos, ut recentior auctoritate, sic certior

NOTÆ.

[1] *Nepos auctore certo comperisse se ait C. Lælium, &c.*] Hunc Velleius inter Oratores annumerat. De eo etiam Cic. pro Archia poëtâ loquitur.

[2] *In Puteolano Cal. Martiis.*] Puteolanus à Puteoli, hodie *Pouzzoli*, oppidum maritimum Campaniæ, à Neapoli octavo lapide distans, à Samiis conditum. Dicti Puteoli, sive à copiâ puteorum aquis calidis scatentium, sive à putore, propter aquas sulphureas. Vide Fr. Schottum in Urbis Romæ admirandis.

[3] *Temporiùs ut discumberet, &c.*] Comparativus à *tempore*, quo usi sunt aliquando Ovid. lib. 4. Metamorph. & Columella lib. 9.

[4] *L. Otacilius Pilitus primus omnium libertinorum, &c.*] Quia, ut inquit Terent.

Servum hominem caussas orare, leges non sinunt.

Vide de eo Otacilio Pilito Suetonium de Claris Rhetorib.

[5] *Ceterùm propriè sic appellandos Poëtarum interpretes, qui à Græcis Grammatici nominentur.*] Audi quid Seneca dicat ep. 88. *Grammaticus*, inquit, *circa curam sermonis versatur: & si latiùs evagari vult, circa historias. Jam ut longissimè fines suos proferat, circa carmina.* Vide & Quintilianum lib. 11. c. 1. At verò triplex est Grammaticorum genus. Alii enim Technici; alii Historici; alii Critici. Technici, elementa, orationis partes, & verborum structuram docent; hi potiùs Grammatistæ, quam Grammatici vocandi. Historici explicant nomina Regionum, Fluminum, Montium, Urbium; Genealogias Deorum ac priscorum Heroum exquirunt. Omnium autem nobilissimi sunt Critici, qui tanquam judices omnia probant, vel improbant, & ex eorum censura librorum omnium pretium augetur, vel deprimitur.

tradit: [1] Testem autem rei Q. Metellum Celerem adjicit, eumque ita retulisse commemorat. Cùm Galliis Proconsul præesset, Indos quosdam à rege Suevorum dono sibi datos, unde in eas terras devenissent requirendo, cognosse vi tempestatum ex Indicis æquoribus abreptos emensósque, quæ intererant, tandem in Germaniæ littora exiisse. *Pompon. Mela. lib.* III. *cap.* V. *de situ orbis, & Plin. lib.* II. *cap.* LXVII.

[2] Largitudo. *Charis. l.* I.

[3] Eudoxus quidam avorum nostrorum temporibus, cum Lathyrum regem * Alexandriæ profugeret, [4] Arabico sinu egressus per hoc Pelagus (Africam) (ut Nepos affirmat) Gades usque provectus est. *Mela lib.* III. *cap.* 10. *& Plin. lib.* II. *cap.* 67. *& Martian. Capell. l.* 6.

[5] Ab Heneto Paphlagones in Italiam transvecti, mox Veneti sunt nominati. *Solin. c.* 56. *Polyist. & Plin. lib.* VI. *c.* II.

Fauces Oceani T. Livius ac Nepos Cornelius latitudinis tradide-

NOTÆ.

[1] *Testem autem rei Q. Metellum Celerem adjicit, &c.*] Quia, ut refert Plinius, l. II. à Suevorũ Rege quosdam Indos dono accepit Metellus Celer, qui ex Indiâ commercii causâ navigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti.

[2] *Largitudo.*] Nomen illud inusitatum, & peculiare Nepoti, unde Charisius ibidem citatus dicit: *Largitudo nusquam invenitur, nisi apud Nepotem.*

[3] *Eudoxus quidam avorum nostrorum temporibus, cum Lathyrum Regem Alexandriæ profugeret, ab Arabico sinu egressus per hoc Pelagus (Africam) (ut Nepos affirmat.) Gades usque provectus est.*] Eudoxus iste, de quo hic sermo, non idem ac ille ejusdem nominis Astrologus, de quo Cic. lib. 2. de Divinatione loquitur; & Lucan. lib. 10. his verbis:

Nec meus Eudoxi concedet fastibus annus.

sed quidam alius minùs notus, nec tamen navigationis imperitus, qui Ptolomæum cognomento Lathyrum, vel potiùs Lathurum, à nomine Græco λάθυρος, qui antepenultimus fuit Ægypti Rex ex Ptolomæorum prosapiâ, fugiens Gades usque pervenit.

[4] *Ab Arabico sinu.*] Arabicus sinus, aliàs mare rubrum dicitur, ab Accolis *Mar di Mecha.* Gades verò, seu *Gadir*, Tyria lingua, vulgò *Caliz*, nomen est insulæ, atque etiam Urbis, de quâ sic loquitur Rufus Avienus in descriptione Orbis:

Gadir prima fretum solidâ supereminet arce,
Attollitque caput geminis inserta columnis, &c.

Plinius duas insulas esse scribit, ultra finem Bæticæ Provinciæ, & in extremo nostri Orbis versus Occidentem, ubi Europa ab Africâ dirimitur freto Herculeo. Vide eumdem lib. 4. c. 22. Non potuit autem Eudoxus ille ab Arabico sinu, Gades usque pervenire, quin totam ferè Africam circuitu legerit, & Promontorium, quod vocant *bonæ spei*, transierit; quæ hodie navigatio notissima est.

[5] *Ab Heneto. Paphlagones in Italiam transvecti, &c.*] Henetum quemdam olim vicum in Paphlagoniâ fuisse, unde populi illi qui postea Heneti dicti, ortos fuisse, innuere videtur Nepos hoc in loco; quamvis in confesso sit apud omnes ferè Autores, Enetos fuisse populos ex Paphlagoniâ regione, non ex quodam oppido, ad Trojam à Pylemene adductos, ut refert Homerus Il. 2. & 5. qui post Trojam captam quum diu deerrassent, tandem Italiæ oras appulerunt per sinum Adriaticum, & Veneti dici cœperunt. Præterea Strabo lib. 12. scribit Enetos nobilissimam ac præcipuam Paphlagoniæ fuisse gentem.

runt, ubi minimum, VII. M. pass. ubi verò plurimum X. M. *Plin. lib.* III. *procemio. Ibid. l.* III. *c.* 17.

[1] Melpum opulentiâ præcipuum, quod ab Insubribus & Boiis, & Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradit. *Plin. lib.* III. *cap.* 17.

[2] Ultra Aquileiam VI. M. pass. Formio amnis, ab Ravennâ CLXXXIX. M. pass. antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc verò Istriæ: quam cognominatam tradunt [3] à flumine Istro in Adriam effluente à Danubio amne, eidemque Istro ex adverso Padi fauces, contrario eorum percusso mari interjecto dulcescente plerique dixere falsò, & Nepos Cornelius etiam Padi accola. *Plin. l* III. *cap.* 28. *Natural.*

[4] Alpes in longitudine X. M. Passuum patere à supero mari ad Inferum Lælius tradit. Timagenes XX. M. Pass. deductis in latitudinem Cornel. Nepos C. M. T. Liv. tria M. Stadiorum uterque diversis in locis. *lib.* III. *cap.* 19.

[5] Inter duos Bosphoros Thracium & Cimmerium directo cursu, ut auctor est Polybius, CI. M. Pass. intersunt. Circuitu verò totius Ponti vicies semel centena quinquaginta M. ut auctor est Varro, & ferè veteres. Nepos Cornelius CCC. M. L. adjicit. *Lib.* IV. *cap.* 12.

Notæ.

[1] *Melpum opulentiâ præcipuum.*] Insubriæ oppidum ditissimum, quod à vicinis gentibus deletum est, ut refert Plinius, lib. 3.

[2] *Ultra Aquileiam VI. M. pass. Formio amnis, &c.*] Aquileia Romanorum Colonia ad Natisonem fluvium sita, juxta quam Timavus defluit; unde Martialis:

Et tu Ledæo fœlix Aquileia Timavo.

Hanc Romani duodecies mille passibus à mari collocarunt adversus Illiricas & Pannonicas gentes. Vide Livium de bello Macedonico. Quidam Aquileiam dictam volunt à perennibus aquarum fontibus; fuitque civitas tam augusta quondam, ut altera Roma diceretur; hodie Venetis paret, & ad solitudinem propemodum perducta est, ac ex ejus destructione, quæ primò ab Attilâ Hunnorum rege facta est, Venetia suum habuit incrementum. Quod spectat verò ad Formionem, fluvius est Istriæ, hodie *Risano.*

[3] *A flumine Istro in Adriam effluente à Danubio amne, &c.*] In eo errore fuerunt antiqui omnes, ut crederent è Danubio fluvium in Adriam confluere juxta Istros populos; unde & Jasonis è Ponto in Adriaticum sinum transitus locum habuit Historiæ, quo in errore Corn. Nepos similiter versatus est.

[4] *Alpes in longitudine X. M. passuum patere, &c.*] Eximiæ esse longitudinis Alpes patet ex his Melæ verbis lib. II. *Alpes ipsæ ab iis litoribus longè latéque diffusæ, primò ad Septentrionem magno gradu excurrunt, deinde ubi Germaniam attigerunt, verso impetu in Orientem abeunt. direptísque populis immanibus, usque in Thraciam penetrant.*

[5] *Inter duos Bosphoros Thracium & Cimmerium, &c.*] Duo sunt Bosphori, alter juxta Byzantium, qui & Thracius dicitur, estque ostium Ponti, per quod in Propontidem influit, dictum à trajectu Jovis in Bovem transformati. Vide Valer. Flacc. l. 4. Argon. Alter est Bosphorus in introitu Mæotidis Paludis, per quem in Pontum defluit. Ovid.

Bosphorus & Tanaïs superant, Scythiæque paludes.

Hic etiam Cimmerius dicitur, à Cimmeriis populis, partem ejus frigidissimam incolentibus. Vide Ovid. de Ponto.

[1] Minùs profectò mirentur portentosa Græciæ mendacia de hortis Hesperidum & amne Lixo prodita, qui cogitent nostros nuper paulò minùs monstrifica quædam de iisdem tradidisse: [2] prævalidam hanc urbem majoremque Carthagine magna: [3] præterea ex adverso ejus sitam & [4] propè immenso tractu ab Tingi: quæque alias Cornel. Nepos avidissimè credidit. *Lib.* v. *cap.* I.

Inter Pontum & Caspium mare CCCLXXV. M. Pass. non ampliùs interesse tradiderunt Cornel. Nepos. C.LM. *Lib.* VI. *cap.* XI.

Polybius in extremâ Mauritaniâ contra Montem Atlantem [5] à terrâ stadia octo abesse prodidit Cernen. Nepos Cornel. ex adverso maximè Carthaginis à continente passus mille non ampliorem circuitu duobus millibus. *Lib.* VI. *cap.* 31. *de Insulis Æthiopici maris.*

Nepos Cornelius, qui Divi Augusti principatu obiit: [6] Me, inquit, juvene violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum venibat: nec multò post rubra Tarentina. [7] Huic successit Dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinther Ædilis Curulis primus [8] in prætexta usus improbabatur: nam

NOTÆ.

[1] *Minùs profectò mirentur portentosa Græciæ mendacia de hortis Hesperidum, & amne Lixo prodita, &c.*] Nihil vanius & mendacius illis fabulis quæ Hesperidas Nymphas, & eorum hortos prodidere. Porrò illi horti à Virg. & Plin. describuntur in Mauritaniâ Tingitana propè Lixum, quamquam idem Plin. & Ptolom. eos constituunt in Pentapoleos regione, omni arborum genere refertos, in quibus mala erant aurea à Dracone pervigili servata, quem Hercules interfecisse dicitur. Vide Plura apud Solinum & Plin. qui Draconem hunc ceu Serpentem interpretantur fuisse æstuarium maris, meatu fluctuoso instar Draconis, quod hortos Hesperidum amplectebatur.

[2] *Prævalidam hanc Urbem, &c.*] Nimirum Lixon, nam & amnis & urbis nomen est; ut ex his patet Plinii verbis: *A Claudio Cæsare Colonia facta Lixos; vel fabulosissimè ab antiquis narrata. Ibi Regia Antæi, certamenque cum Hercule, & Hesperidum horti.*

[3] *Præterea ex adverso ejus sitam.*] Hoc est è regione Carthaginis, quemadmodum Virg. I. Æneid. dixit: *Carthago Italiam contra, &c.*

[4] *Prope immenso tractu ab Tingi.*] Tingis Pomp. lib. I. & Plin. lib. 5. Mauritaniæ pervetus oppidum ab Antæo, ut ferunt, conditum, ex cujus nomine Mauritania Tingitana dicta est. Hæc cùm Colonia Rom. à Claudio Cæsare facta esset *Julia traducta* dicta est; hodie *Tanger.*

[5] *A terra stadia octo abesse prodidit Cernen.*] Cerne Atlantici Oceani insula contra Atlantem montem, Ptolomæo teste; quod & scribit Polybius gravis Author. Plin. tamen hanc inter insulas Æthiopiæ annumerat: *Cerne*, inquit, *nominatur insula adversa Æthiopia, cujus neque magnitudo, neque intervallum à continente constat.* Hanc nonnulli Maderam, alii Gratiosam insulam esse putant.

[6] *Me, inquit, juvene violacea purpura vigebat, &c.*] De variis purpuræ generibus vide Cœlium, Baysium, & Salmasium, qui omnium accuratissimè in Notis ad Tertullianum de Pallio scripsit. Purpura autem violacea tingebatur circa littora Africæ quæ puniceum succum emittebat. Vide eumdem Salmasium loco citato.

[7] *Huic successit Dibapha Tyria.*] Purpura quæ bis tingebatur. Unde Cic. in Vatinium, *Strumam Sacerdotii Dibapho vestiunt; Ils couvrent son infamie en l'élevant au Sacerdoce.*

[8] *In prætexta usus improbatur.*] Causam aperit Plin. his verbis: *Spinther ædilis*

purpura quis non inquit, [1] tricliniaria facit. *Lib.* IX. *cap.* 17. *& cap.* 39.

[2] Onychem etiam tum in Arabiæ montibus, nec uſquam alibi naſci putavere noſtri veteres. Sed in Germaniâ potoriis vaſis inde factis primùm, dein pedibus lectorum Selliſque Cornelius Nepos tradit magno fuiſſe miraculo, cum P. Lentulus Sphinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadorum oſtendiſſet: poſt quinquennium deinde triginta duorum pedum longitudine, columnas vidiſſe ſe. *Lib.* XXXVI. *cap.* 7.

Νέπως δὲ Κορνήλιος οὐχ ὑπὸ γήρως φησὶν οὐδὲ νόσου παραλλάξαι τὸ Λεύκουλλον, ἀλλὰ φαρμάκοις ὑπό τινος τῶν ἀπελευθέρων Καλλισθένους διαφθαρέντα. Cornelius Nepos neque ſenio, neque morbo, aut alienatâ mente fuiſſe, ſed à Calliſthene liberto venenis corruptum. *Plutarch. in Lucull. extrem. & an ſeni gerenda Reſpub.*

Νέπως ὁ Κορνήλιος φησὶν οὐ Κράσσου, Βρούτου δὲ θριαμβεύσαντος ἀπὸ Λυσιτανῶν θυγατέρα γῆμαι Γάιον. Cornelius Nepos non Craſſi ſed Bruti, ejus quæ de Luſitanis triumphavit, filiam nuptum Caio datam refert. *In Gracchis.*

Ἀννίβα δὲ τῶν μὲν ἄλλων, ἐλάχιστος ἦν λόγος· Μάρκελλον δὲ πεπτωκέναι πυθόμενος, αὐτὸς ἐξέδραμεν ἐπὶ τὸν τόπον. καὶ τῷ νεκρῷ παραστάς. καὶ πολὺν χρόνον τήν τε ῥώμην τοῦ σώματος καταμαθὼν καὶ τὸ εἶδος οὔτε φωνὴν ἀφῆκεν ὑπερήφανον οὔτε ἀπ' ὄψεως τὸ χαῖρον. ὡς ἄν τις ἐργώδη πολέμιον, καὶ βαρὺν ἀπεκτονὼς ἐξέφηνεν ἀλλ' ἐπιθαυμάσας τὸν παράλογον τῆς τελευτῆς τὸν μὲν δακτύλιον, ἀφείλετο· τὸ δὲ σῶμα κοσμήσας πρέποντι κόσμῳ καὶ περιστείλας ἐντίμως ἔκαυσε καὶ τὰ λείψανα συνθεὶς εἰς κάλπιν ἀργυρᾶν καὶ χρυσοῦν ἐμβαλὼν στέφανον, ἀπέστειλε πρὸς τὸν υἱόν. τῶν δὲ νομάδων τινὲς περιτυχόντες τοῖς κομίζουσιν ὥρμησαν ἀφαιρεῖσθαι τὸ τεῦχος. Ἀντιλαμβανομένων δ' ἐκείνων ἐκβιαζόμενοι καὶ μαχόμενοι διέρριψαν τὰ ὀστᾶ. Πυθόμενος δὲ Ἀννίβας καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, οὐδὲν ἄρα δυνατὸν γενέσθαι ἄκοντος θεοῦ τοῖς μὲν νόμασιν, ἐπέθηκε δίκην, οὐκέτι δὲ κομιδῆς ἢ συλλογῆς τῶν λειψάνων ἐφρόντισεν, ὡς δὴ κατὰ θεόν τινα καὶ τῆς τελευτῆς ἀταφίας, παραλόγως οὕτω τῷ Μαρκέλλῳ γενομένης· Ταῦτα μὲν οὖν οἱ περὶ Κορνήλιον Νήπωτα καὶ Οὐαλέριον Μάξιμον ἱστορήκασι· Λίβιος δὲ καὶ Καῖσαρ ὁ Σεβαστὸς, κομισθῆναι τὴν ὑδρίαν πρὸς τὸν υἱὸν εἰρήκασι καὶ ταφῆναι λαμπρῶς. Annibal verò cum reliquos minimi faceret, Marcellum ce-

NOTÆ.

fuit Urb. Cond. anno ſeptingenteſimo, Cic. Conſ. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta eſſet, veluti magnifico impendio; qualiter nunc omnes commodiores purpuræ tinguntur.

[1] *Triclinaria facit.*] Hoc eſt, ut explicat Salmaſius, accubitalia, quibus lecti tricliniares ſternuntur.

[2] *Onychem etiam tum in Arabia montibus, &c.*] Notum eſt omnibus Onychem eſſe gemmæ cujuſdam genus, humani unguis candorem referentis; Plin. lib. 37. c. 5. Eſt etiam Onyx Marmoris genus, in montibus Arabiæ præcipuè naſcens, poſtea etiam in Germaniâ inventum. Author idem Plin. lib. 36. c. 7. & 8. Ex hoc marmore fiebant olim pretioſiſſima pavimenta; unde Martialis lib. 3.

Calcatuſque tuo ſub pede lucet Onyx.

cidiſſe audito, ipſe ad locum accurrit: cadaverique adſiſtens, diuque corporis robur & formam contemplatus, neque ſuperbam ullam emiſit vocem, neque vultu lætitiam (ut conſentaneum erat eum, qui tam moleſtum & gravem hoſtem interfeciſſet) præ ſe tulit: Sed inopinatum viri exitum miratus, annulum ei abſtulit, corpus digno habitu ornatum, veſtibuſque decentibus amictum cremavit, reliquias in urnam argenteam lectas, aurea ſuperaddita corona, ad filium ejus miſit. Sed quidam Numidæ cum in ferentes ea incidiſſent, adimere vi conati ſunt: illis reluctantibus, ac vim vi repellentibus oſſa disjecta ſunt. Annibal hoc audito, ad eos qui aderant, Nihil, inquit, utique Diis invitis fieri poteſt: ſumto de Numidis ſupplicio nullam prætterea de Marcelli reliquiis colligendis curam habuit: ut qui Dei alicujus numine Marcello hunc exitum vitæ & ſepulturæ privationem ita præter omnium opinionem eveniſſe crederet. Hæc Cornel. Nepos, & Valerius Maximus narrant. Livius & Auguſtus Cæſar perlatam ad filium Marcelli urnam, & honorificè ſepultas ejus reliquias, perhibent. *In Metello.*

Ἀννίβαν δὲ Μάρκελλος, ὡς μὲν οἱ περὶ Πολύβιον λέγουσιν, οὐδ' ἅπαξ ἐνίκησεν. ἀλλ' ἀήττητος ἀνὴρ δοκεῖ διαγενέσθαι μέχρι Σκηπίωνος. ἡμεῖς δὲ Λιβίῳ Καίσαρι καὶ Νέποτι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν τῷ βασιλεῖ Ἰόβᾳ πιστεύομεν ἥττας τινὰς καὶ τροπὰς ὑπὸ Μαρκέλλου τῶν σὺν Ἀννίβᾳ γενέσθαι. Annibalem Marcellus, ut Polybius narrat, ne ſemel quidem vicit: ſed invictus hic vir fuiſſe videtur uſque ad Scipionem. Nos autem Livio & Cæſari & Nepoti, & ex Græcis ſcriptoribus regi Jubæ credimus aliquotiens Hannibalem à Marcello victum & in fugam verſum eſſe. *In Marcello.*

Cornelius Nepos, qui Divi Auguſti principatu obiit, [1] cum ſcriberet turdos paulò antè cœptos ſaginari, addidit [2] ciconias magis placere quàm grues: cum nunc hæc ales inter primas expetatur, illam verò nemo velit tetigiſſe. *Plin. lib.* x. *cap.* 33.

Præcipuam olim auctoritatem fuiſſe, lupo & aſellis Corn. Nepos

NOTÆ.

[1] *Cum ſcriberet turdos paulo antè cœptos ſaginari.*] Turdus genus eſt avis ſimul & piſcis. Martialis lib. 13.

Inter aves Turdus, mecum ſi judice certes,
Inter quadrupedes, &c.

[2] *Ciconias magis placere, quàm Grues, &c.*] Id forſan dicitur, quod Ciconiarum genus ſit pietatis & gratitudinis erga parentes ſymbolum Unde Petronius arbiter in ſatyrico de Ciconia.

Ciconia etiam grata, peregrina, hoſpita;
Pietaticultrix, gracilipes, crotaliſtria,
Avis exul hiemis, titulus tepidi temporis,
Nequitiæ nidum in cacabo fecit meo.

[3] *Præcipuam olim authoritatem fuiſſe, Lupo & Aſellis, &c.*] Lupus hic nomen eſt piſcis quem Romani omnibus aliis prætulerunt, quem Catillonem & Liguritorem vocabant; metaphorâ ductâ ab hominibus guloſis & delicatis, quos ideò Catillones vocabant antiqui, quòd abſumptis cibis ipſos etiam Catillos lingerent. Græcè λάβραξ, luporum laudatiſſimi, qui appellantur lanati à candore mollitiaque carnis. Unde Martialis lib. 13.

&

& [1] Laberius Poëta mimorum tradidere. *lib.* IX. *cap.* 17.

[2] Magnitudo loto arbori, quæ piro: quanquam Nepos Cornel. brevem tradat: vinum quoque exprimitur huic simile mulso, quod ultra denos dies negat durare idem Nepos. *lib.* XIII. *cap.* 17.

[3] Scandula contectam fuisse Romam usque ad Bellum Pyrrhi annis quadringentis LXX. Cornel. Nepos auctor est. *lib.* XVI. *cap.* 10.

Cornelius Nepos tradit ante Syllæ Victoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse argentea. *lib.* XXXIII. *cap.* 11.

Primus invenit lineas colorare, testa ut ferunt trita, Cleophantus Corinthius. Hunc, aut eodem nomine alium fuisse tradit Cornelius Nepos, secutum in Italiam Demaratum Tarquinii Prisci Romani regis patrem fugientem [4] à Corintho injurias Cypseli Tyranni, *lib.* XXXV. *cap.* 3.

Primum Romæ parietes crustâ marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio Monte Cornel. Nepos tradidit [5] Mamurram Formiis natum, equitem Romanum præfectum fabrorum C. Cæsaris in Galliâ: adjecit eum primum totis ædibus nullam, nisi è marmore, columnam habuisse, omnes solidas [6] è Carystio aut Lunensi. *lib.* XXXVI. *cap.* 7.

NOTÆ.

Laneus Eugani lupus excipit ora Timavi

Æquoreo dulces cum sale pastus aquas.

Asellus similiter, est piscis laudatissimus. Vide Plin. lib. 9.

[1] *Laberius Poëta mimorum, &c.*] Hic Poëta mimographus fuit, vide Macrob. Saturn. lib. 2. & Gellium, & Senecam lib. 7. Declamationum; & Horatium in Serm. cujus hæc verba sunt, *& Laberi mimos, ut pulcra poëmata mirer.*

[2] *Magnitudo loto arbori, quæ piro.*] Lotus arbor frequens in Africa fuit apud Syrthes, unde Lotophagi populi quòd ejus arboris fructu credantur victitare, cujus cibus est tam dulcis, ut advenis incutiat patriæ oblivionem: itaque cùm Ulyssis socii delati fuissent Africam, & Lotum gustassent, vix inde abduci potuerunt. Hom. 9. Odyss.

[3] *Scandula contectam fuisse Romam usque ad bellum Pyrrhi, &c.*] Scandula, quasi, scindula, à scindendo; quia ejusmodi sunt tegulæ ligneæ, non serra, sed bipennibus scissæ. Vel scandulæ a scandendo, quia in culminibus tectorum, ad tegulas imbricesque sustinendos collocantur, quò scandentes pervenire solent. Inde tectum scandulare dicitur, quod ex scandulis constat.

[4] *A Corintho injurias Cypseli tyranni.*] Tyrannus ille Corinthius Cypselus dictus à Cistula, quam Græci Cypselon vocant, in quâ delituit occultatus a matre, cùm ad mortem quæreretur. Vide Cic. in Tusc. quæst. lib. 5. & lib. de Fato.

[5] *Mamurram formiis natum.*] Hunc propterea Catullus carpit in Epigrammate in quo scribit eum in ædibus suis habuisse, quidquid habuisset Gallia comata, quia Præfectus fabrorum Cæsaris in Gallia fuit. Vide de eodem Plin. lib. 36. c. 6.

[6] *E Carystio, aut Lunensi.*] Quia in Carysto insulæ Eubeæ civitate, autore Strabone lib. 1. Carystiarum columnarum incisio erat: ibique Apollinis Marmorei templum. Carystii marmoris meminit Plin. lib. 4. c. 12. & lib. 36. c. 6. Item Lucanus lib. 5. de insulâ Eubæâ loquens:

Quà maris angustus fauces saxosa Carystos.

Sita est ad Pelagus Myrtoum, sub Ocha monte. In hac, si qua Solino fides est, olim Titanes regnavêre. Luna vero Hetruriæ oppidum est ad mare situm, fœcundissimis candidi marmoris fodinis nobilitatum.

X

Ædes Martis eſt in Circo Flaminio [1] architectata ab Hermodoto Salaminio. *Priſcian. lib.* VIII.

[2] Non amplius ter bibere Auguſtus ſolitus, ſuper cænam, in caſtris apud Mutinam. *Sueton. Auguſt. cap.* LXXVII.

[3] In extremâ Britanniæ parte Memma [4] quam Cornel. etiam Annalium ſcriptor narrat metallis plurimis copioſam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis, quam homines alat. Labi verò per eam multa quam maxima relabique flumina gemmas margaritaſque volventia.

Iordanus ſive Gornandes de rebus Gothicis.

EPISTOLA CORNELIÆ MATRIS GRACCHORUM.

Dices pulchrum eſſe inimicos ulciſci. Id neque majus, neque pulchrius cuiquam, [5] atque eſſe mihi videtur; [6] ſed ſi liceat Repub. ſalva ea perſequi. Sed quatenus id fieri non poteſt, multo tempore, multiſque partibus inimici noſtri non peribunt, atque uti nunc ſunt, erunt potius, quàm Reſpub. profligetur atque pereat.

Eadem alio loco.

Verbis conceptis [7] dejerare auſim, præterquam qui Tiberium Gracchum necarunt, neminem inimicum tantum moleſtiæ, tantumque laboris, quantum te, ob has res mihi tradidiſſe: quem oportebat omnium eorum, quos ante habuerim, liberos, [8] partis eorum tolerare: atque curare, ut quam minimum ſolicitudinis in ſenecta

NOTÆ.

[1] *Architectata ab Hermodoro Salaminio.*] Hermodori Architecti celeberrimi meminit Vitruvius lib. 3. c. 1. Architect.

[2] *Non amplius ter bibere Auguſtus ſolitus, &c.*] Sic Suetonius, cujus hæc ſunt verba: *non amplius ter bibere eum ſolitum ſuper cænam in Caſtris Mut. Cornelius Nepos tradit.*

[3] *In extrema Britannia parte Memma, &c.*] Mona, non Memma hic legi debere videtur, quia invenitur quidem paſſim in Autoribus Mona inſula Angliam inter & Hiberniam ſita, quæ hodie etiam *Mon* vocatur ab incolis Britannis, qui linguam avitam retinent: ſed nullibi Memma legitur, niſi ſolum hoc in libro. Hæc inſula anguſto vado tantum à Britanniæ continente ſejungitur, ut Ptolemæus, Cæſar, & Plinius eam deſcribunt.

[4] *Quam Cornelius etiam Annalium ſcriptor, &c.*] Hunc Cornelium Tacitum cum Schotto & Lindenbrogio exiſtimo, ut videre eſt ex ejus Annalibus pluribus in locis, ac præſertim ex Agricolæ vita quam ipſe ſcripſit.

[5] *Atque eſſe mihi videtur.*] Steph. Pighius eſſe omittit.

[6] *Sed ſi liceat Rep. ſalva ea perſequi.*] Eos perſequi, ſcilicet inimicos, mallem cum eodem Pighio.

[7] *Dejerare auſim.*] Id eſt, Deos jurare. Quemadmodum Apuleius dixit, *quam ſanctiſſimè dejerantes.* Quia autem ſolenne erat, & expreſſum jurandi genus, ideò dicitur, *conceptis verbis.*

[8] *Partis eorum tolerare.*] Idem quod *Partes.*

haberem: utique quæcunque ageres, ea velles maximè mihi placere: atque uti nefas haberes rerum majorum adversum meam sententiam quicquam facere; præsertim mihi, cui parva pars vitæ superest. Ne id quidem tam breve spatium potest opitulari, quin & mihi adverseris & Remp. profliges. Denique [1] quæ pausa erit? & quando desinet familia nostra insanire [2]? & quando modus ei rei haberi poterit? & quando desinemus [3] & habentes & præbentes, [4] molestiis desistere? [5] & quando perpudescet miscendâ atque perturbandâ Rep.? Sed si omnino id fieri non potest; ubi ego mortua ero, petito Tribunatum; post me facito, quod libebit, cum ego non sentiam. Ubi mortua ero parentabis mihi, [6] & invocabis Deum parentem. [7] In eo tempore non pudet te [8] eorum Deum preces expetere, quos vivos atque præsentes, relictos atque desertos habueris? Ne ille *sinat* Jupiter, te ea perseverare: nec tibi tantam dementiam venire in animum; & si perseveras, vereor ne in omnem vitam tantum laboris culp tuâ recipias, uti in nullo tempore tutè tibi placere possis.

NOTÆ.

[1] *Quæ pausa erit?*] Sic in Plauto legitur; atque adeo corruptè quosdam legere censeo, quæ causa erit?

[2] *Et quando modus ei rei haberi poterit?*] Gebhardus, & Gifanius, *ecquando*, quod idem est ac, *num quando*: vel, *an aliquando*.

[3] *Et habentes, & præbentes*] Melius legi existimarem, ut quidam legunt, & *absentes & præsentes*.

[4] *Molestiis desistere.*] Quidam legunt, *desipere*; quod non probo.

[5] *Et quando perpudescet miscenda, atque perturbanda Rep.*] Id dicitur quemadmodum apud Tacitum legitur, *pudet dicto*; & similia.

[6] *Et invocabis Deum parentem.*] Rutgersius conjicit legendum esse, *Invocabis Deûm parentem Numen.* Quidam scribunt: *Et invocabis Deos manes parentis. Eo tempore ne pudeat eorum Deûm preces expetere.* Eorum Deûm; hoc est, Deorum Manium, juxta Ovidii mentem, qui ait,

Perque tuos manes qui mihi Numen erunt.

[7] *In eo tempore non pudet te, &c.*] Mallem cum Pighio legere, *non pudebit*. Vel cum Salmasio, *ne pudeat*.

[8] *Eorum Deum preces expetere.*] *Deum*, pro, *Deorum*. Pro *preces* sunt qui *pace* legi velint; quod fateor me minus capere.

FINIS.

INDEX
OMNIUM VERBORUM QUÆ IN VITA EXCELLENTIUM IMPERATORUM A CORNELIO NEPOTE CONSCRIPTA CONTINENTUR.

Prior numerus paginam, alter verò, vel alii ad proximam usque lineolam, paginæ lineam vel lineas significant.

A.

aliquando.

INDEX X.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H

I.

M.

N.

O.

P.

præficere.

Q

R.

S.

T.

V.

X.

Z.

FINIS.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE. A nos Amez & Feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, grand Conseil, Requestes de nostre Hôtel, & de nostre Palais à Paris, Baillifs, Seneschaux, Prevosts, leurs Lieutenans, & à tous autres nos Justiciers qu'il appartiendra; SALUT. Ayant fait choix de nostre bien amé FREDERIC LEONARD nostre Imprimeur, pour mettre sous la Presse les anciens Autheurs Latins, Historiens, Poëtes, & autres, sur lesquels on a fait des Commentaires & des Notes pour l'instruction de nostre fils le Dauphin, desquels Autheurs le Terence, le Plaute, le Phedre, le Salluste, le Tite-Live, le Florus, & le CORNELIUS NEPOS, sont en estat d'estre imprimez: Et ledit LEONARD Nous ayant fait tres-humblement remonstrer le prejudice qu'il recevroit, si aprés les grands frais qu'il doit faire pour l'impression de ces Livres, d'autres entreprenoient de les contrefaire, ce qui pourroit arriver si Nous ne luy accordions nos Lettres de Privilege sur ce necessaires. A CES CAUSES, desirant traiter favorablement ledit LEONARD, & empescher qu'il ne soit frustré de son labeur, & des grandes dépenses qu'il luy convient supporter pour lesdites impressions; Nous luy avons permis & accordé, permettons & accordons d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter lesdits Livres dans tous les lieux de nostre obeïssance, en telles Marges, Volumes & Characteres qu'il voudra, pendant le temps & espace de vingt années, à compter du jour que chacun d'iceux sera achevé d'imprimer pour la premiere fois: faisant tres-expresses inhibitions & defenses à tous Marchands Libraires, Imprimeurs, & à tous autres de quelque qualité & condition qu'ils soient, d'imprimer ou faire imprimer, contrefaire, ou alterer lesdits Livres, les vendre ny les distribuer par toutes les Terres & Seigneuries de nostre obeïssance, d'autre impression que de celle dudit Exposant, à peine de trois mille livres d'amende applicable, un tiers à Nous, un tiers à l'Hospital General, & l'autre tiers audit Exposant; de confiscation des Exemplaires contrefaits, & de tous dépens, dommages & interests: A la charge de mettre deux Exemplaires de chacun desdits Livres en nostre Bibliotheque publique, un en celle du Cabinet de nos Livres de nostre Chasteau du Louvre, & un en celle de nostre tres-cher & feal le sieur d'Aligre Chevalier, Chancelier de France, avant que de les exposer en vente à peine de nullité des Presentes. Si vous mandons que du contenu

en icelles vous fassiez & souffriez joüir & user pleinement & paisiblement ledit LEONARD, & ceux qui auront droit de luy, sans souffrir qu'il leur soit donné aucun empêchement. VOULONS qu'en mettant au commencement ou à la fin desdits Livres Copie des Presentes, ou un Extrait d'icelles, elles soient tenuës pour bien & deuëment signifiées, & que foy y soit adjoûtée, & aux Copies collationnées par l'un de nos amez & feaux Conseillers & Secretaires, comme à l'Original. MANDONS au premier nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, faire pour l'execution des Presentes tous Exploits, saisies, & autres actes requis & necessaires, sans demander aucune autre permission, nonobstant toutes oppositions ou appellations quelconques, clameur de Haro, Chartre Normande, Prise à partie, & Lettres à ce contraires, dont Nous nous reservons la connoissance, & à nostre Conseil ; CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR. DONNE' à Versailles le vingtiéme jour d'Aoust, l'An de grace mil six cens soixante-quatorze ; & de nostre Regne le trente-deuxiéme. Signé, Par le Roy en son Conseil, DESVIEUX.

Registré sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris le dixiéme Septembre 1674. suivant l'Arrest du Parlement du 8. Avril 1653. & celuy du Conseil Privé du Roy du sixiéme Février 1665. Signé, THIERRY *Syndic.*

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le vingt-huitiéme jour de Novembre 1675.